Printed by Ramchandra Yesu Shedge, at the 'Nirnaya sagar Press, 23, Kolbhat Lane, Bombay.

Published by Vallabhadas Tribhuvandas Gandhi, Secretary, Jain Atmananda Sabha, Bhavnagara.

॥ अर्हम् ॥

किञ्चित्प्रस्ताविकनिवेदनम् ।

इह हि जगज्जन्तुनिष्कारणबन्धूनां परमपवित्रचरित्रां तीर्थकृतां विधिपूर्वकवन्दनविधानं विदधाति स्वर्गापवर्गादिसुखसंपत् हरति चानेकभवसञ्चितदुष्कर्मवृन्दमकमिति समवधार्य परमकारुणिकचेतोभिरवगतविशुद्धसिद्धान्तसारैः श्रीमच्छान्तिसूरिभिश्चतुर्विधश्रीसङ्घस्य परोपकृतये जिनागम–आवश्यकनिर्युक्ति–विशेषावश्यक–पञ्चाशकाद्यनेकचिरन्तनप्रकरणग्रन्थेभ्यः समुद्धृत्य चैत्यवन्दनविधिबोधबन्धुरं पूजाविधिप्रमुखानेकविचारसारकलितं प्रमाणभूतागमप्रमाणेन निराकृतानेकसन्देहं चैत्यवन्दनसूत्रव्याख्याप्रधानं चैत्यवन्दनमहाभाष्यनामा ग्रन्थः सङ्कलितः ।

यद्यपि ग्रन्थस्यास्य प्रान्तवर्तिना–"इति श्रीशान्त्याचार्यविरचितं चैत्यवन्दनमहाभाष्यं सम्पूर्णम् ।" इत्यनेनोल्लेखेन श्रीशान्त्याचार्या ग्रन्थस्यास्य सङ्कलीतार इति प्रकटमेवावसीयते, तथापीह जिनमतवर्तिष्वनेकेषु गच्छेषु–उत्तराध्ययनबृहद्वृत्तेः कर्ता थिरापद्रगच्छीयवादिवेतालश्रीशान्तिसूरिः १ तिलकमञ्जरीकथाटिप्पनकस्य रचयिता पूर्णतल्लगच्छीयश्रीशान्तिसूरिः २ वार्त्तिकवृत्तेर्विधायकश्चन्द्रकुलीयश्रीवर्द्धमानसूरिशिष्यश्रीशान्तिसूरिः ३ धर्मरत्नप्रकरणस्योपज्ञवृत्ति–बृहल्लघुपृथ्वीचन्द्रचरित्राणां विरचयिता चन्द्रकुलनभश्चन्द्रश्रीनेमिचन्द्रसूरिशिष्यश्रीशान्तिसूरिः ४ भक्तामरस्तोत्रवृत्तेः प्रणेता खण्डिल्लगच्छीयश्रीशान्तिसूरिः ५ प्रमाणप्रमेयकलिकावृत्तेर्निर्माता श्रीशान्तिसूरिः ६ जीवविचारप्रकरणस्य विधाता श्रीशान्तिसूरिः ७ घटखर्परगाथास–वृन्दावनकाव्यादिवृत्तीनां प्रथयिता श्रीशान्तिसूरिः ८ बृहच्छान्तेः कथयिता श्रीशान्तिसूरिः ९ पर्वपञ्चाशिकायाः (अभिषेकविधेः) प्रणेता श्रीशान्तिसूरिः १० पिण्डैषणाशतकस्य रचयिता श्रीशान्तिसूरिः ११

१ एते श्रीशान्तिसूरयः पिप्पलगच्छप्रवर्तका भवेयुरिति संभाव्यते ।

इत्येते ग्रन्थकर्तृत्वेन सुविदिता अभूवन् परमेतेषां मध्यात्कतमा अस्य प्रस्तुतग्रन्थस्य सङ्गृहीतारः श्रीशान्त्याचार्याः संभवेयुः? कदा कतमं च महीमण्डलं मण्डयामासुः? इत्येतद्विषया जिज्ञासा तु—"श्रीशान्त्याचार्यविरचितं चैत्यवन्दनमहाभाष्यम् ।" इत्येतन्मात्रोल्लेखदर्शनेन तथाविधस्वगच्छगुरुपरम्पराद्युपलम्भाभावेन च न परिशाम्यति ।

अस्य ग्रन्थस्य प्रेपकोपिपरिशोधन–त्रिशतगाथापर्यन्तच्छायाविधान–संपूर्णग्रन्थप्रूफावलोकनादिकार्यं मुनिश्रीचतुरविजयादिना कृतम् । अवशिष्टाया दशोत्तरपट्शतगाथायाश्छायासम्पादनं समग्रग्रन्थस्योपरि उपयोगिटिप्पननिवेशनं च वेतनप्रदानेन पण्डितश्रीबेचरदासपार्श्वात्कारितम् ।

अस्य ग्रन्थस्य विषयविवेचनं तु गाथोपरि यथास्थानं सम्यक्प्रकारेण पण्डितश्रीबेचरदासेन निवेशितं तन्न पृथगकारि ।

अस्य संशोधनसमये गवेषणपरेणापि द्वे एव पुस्तके समुपलब्धे । तत्र प्रथमं श्रीअणहिल्लपुरपत्तनश्रीसङ्घचित्कोशीयं प्राचीनं नात्यशुद्धम् । द्वितीयं पुनः प्रवर्तकश्रीमत्कान्तिविजयकृतसङ्ग्रहपुस्तककोशीयं विरलं शुद्धम् । इत्येते द्वे पुस्तके समवलम्ब्य संशोधितेऽप्यत्र निबन्धे यत्र क्वचनाशुद्धिरवशिष्टा भवेत्तत्र संशोध्य वाचनीयं धीधनैरिति प्रार्थ्यते—

भावनगरस्था श्रीजैन–आत्मानन्द–संसत् ।

॥ अर्हम् ॥

न्यायाम्भोनिधिश्रीविजयानन्दसूरिपादपद्मेभ्यो नमः ।

सिरिसंतिसूरिविरइअं

चेइयवंदणमहाभासं ।

पणमह पणमंतसुरा-ऽसुरिंदमणिमउडघट्टपयपीढं । (ऋषभः)
सिप्प-कला-ऽऽगम-सिवमग्गदेसयं जिणवरं उसहं ॥१॥

प्रणमत प्रणमत्सुरा-ऽसुरेन्द्रमणिमुकुटघृष्टपदपीठम् ।
शिल्प-कला-ऽऽगम-शिवमार्गदेशकं जिनवरमृषभम् ॥ १ ॥

संगमयामरगयऽमाणमाणमायंगमद्दणमयंदं । (वीरः)
पणमह वीरं तित्थस्स नायगं वद्धमाणस्स ॥ २ ॥

सगमकाऽमरगताऽमानमानमातङ्गमर्दनमृगेन्द्रम् ।
प्रणमत वीरं तीर्थस्य नायकं वर्धमानस्य ॥ २ ॥

संसारगहिरसायरपडंतजंतूण तारणप्पवणे । (तीर्थङ्कराः)
तीया ऽणागय-संते, वंदे सव्वे वि तित्थयरे ॥ ३ ॥

संसारगभीरसागरपतज्जन्तूनां तारणप्रवणान् ।
अतीता-ऽनागत–सतो वन्दे सर्वानपि तीर्थंकरान् ॥ ३ ॥

जम्मुहमहद्दहाओ, दुवालसंगी महानई वूढा । (गणधराः)
ते गणहरकुलगिरिणो, सव्वे वंदामि भावेण ॥ ४ ॥

यन्मुखमहाह्रदाद्द्वादशाङ्गी महानदी व्यूढा ।
तान् गणधरकुलगिरीन् सर्वान् वन्दे भावेन ॥ ४ ॥

नमिऊण समणसंघं, संघायारं समासओ वुच्छं । (ग्रन्थाभिधेय संबंध)
चेइयवंदणविसयं, सुत्तायरणाऽणुसारेणं ॥ ५ ॥

नत्वा श्रमणसङ्घं सङ्घाचारं समासतो वक्ष्ये ।
चैत्यवन्दनविषयं सूत्राऽऽचरणानुसारेण ॥ ५ ॥

संघो महाणुभावो, अमरिंद-नरिंदवंदिओ एसो ।
तित्थयरेहि वि नियमा, पणमिज्जइ देसणारंभे ॥६॥

सङ्घो महानुभावोऽमरेन्द्र-नरेन्द्रवन्दित एषः ।
तीर्थकरैरपि नियमात्प्रणम्यते देशनारम्भे ॥ ६ ॥

वाचकमाहात्म्यम्

ता एयसमायारो, कित्तिज्जंतो वि कुणइ कल्लाणं ।
पोसेइ पुन्नमउलं, वायगगंथे जओ भणियं ॥ ७ ॥

तत एतत्समाचारः कीर्त्यमानोऽपि करोति कल्याणम् ।
पोषयति पुण्यमतुलं वाचकग्रन्थे यतो भणितम् ॥ ७ ॥

जे तित्थयरपणीया, भावा तयणंतरेहि परिकहिआ ।
बहुसो वि तेसि परिकित्तणेण पुन्नं लहइ पुट्ठिं ॥८॥

ये तीर्थकरप्रणीता भावास्तदनन्तरैः परिकथिताः ।
बहुशोऽपि तेषां परिकीर्त्तनेन पुण्यं लभते पुष्टिम् ॥ ८ ॥

ग्रन्थहेतुः

अइगरुयभत्तिबहुमाणचोइओ मंदबुद्धिबोहत्थं ।
सूरिपरंपरपत्तं, कित्तेमि अहं पि तं तत्तो ॥ ९ ॥

अतिगुरुकभक्तिबहुमानचोदितो मन्दबुद्धिबोधार्थम् ।
सूरिपरम्पराप्राप्तं कीर्त्तयाम्यहमपि तं ततः ॥ ९ ॥

वन्दनाकरणम्

अहिगारिणा उ काले, कायव्वा वंदणा जिणाईणं ।
दंसणसुद्धिनिमित्तं, कम्मक्खयमिच्छमाणेण ॥ १० ॥

अधिकारिणा तु काले कर्त्तव्या वन्दना जिनादीनाम् ।
दर्शनशुद्धिनिमित्तं कर्मक्षयमिच्छता ॥ १० ॥

अधिकारी

संवेगपरो जीवो, अहिगारी वंदणाएँ समणेणं ।
कालो य तिन्नि संझा, पायमवंतस्स विसेसो ॥ ११ ॥

---

१ [illegible] भाष्यमाल्यानिवासक. ।

[illegible] प्रशमरतौ [illegible]

सद्दैकतरो जीवोऽधिकारी वन्दनायां तत्त्वेन ।
कालश्च तिस्रः सन्ध्याः सामान्येनात्र विज्ञेयः ॥ ११ ॥

भावजिणप्पमुहाणं, सव्वेसिं चेव वंदणा जइ वि । चैत्यवन्दनार्थः
जिणचेइयाण पुरओ, कीरइ चिइवंदणा तेण ॥ १२॥
भावजिनप्रमुखाणां सर्वेषां चैव वन्दना यद्यपि ।
जिनचैत्यानां पुरतः क्रियते चैत्यवन्दना तेन ॥ १२ ॥

जिणबिंबाभावे पुण, ठवणा गुरुसक्खिया वि कीरंती ।
चिइवंदण चिय इमा, नायव्वा निउणबुद्धीहिं ॥ १३॥
जिनबिम्बाभावे पुनः स्थापना गुरुसाक्षिक्यपि क्रियमाणा ।
चैत्यवन्दना खल्विमा ज्ञातव्या निपुणबुद्धिभिः ॥ १३ ॥

अहवा जत्थ वि तत्थ वि, पुरओ परिकप्पिऊण जिणबिंबं ।
कीरइ बुहेहिँ एसा, नेया चिइवंदणा तम्हा ॥ १४ ॥
अथवा यत्रापि तत्रापि पुरतः परिकल्प्य जिनबिम्बम् ।
क्रियते बुधैरेषा ज्ञेया चैत्यवन्दना तस्मात् ॥ १४ ॥

तीसे करणविहाणं, नज्जइ सुत्ताणुसारओ किं पि । सूत्रानुसारता, संविग्नाऽऽचरणा च
संविग्गायरणाओ, किंची उभयं पि तं भणिमो ॥१५॥
तस्याः करणविधानं ज्ञायते सूत्रानुसारतः किमपि ।
संविग्नाचरणातः किञ्चिदुभयमपि तद्भणामः ॥ १५ ॥

पुच्छइ सीसो भयवं !, सुत्तोइयमेव साहिउं जुत्तं । शिष्यपृच्छा
किं वंदणाहिगारे, आयरणा कीरइ सहाया ? ॥१६॥
पृच्छति शिष्यो भगवन् ! सूत्रोदितमेव कथयितुं युक्तम् ।
किं वन्दनाधिकारे आचरणया क्रियते सहायता ? ॥१६॥

आयरिओ—

दीसइ सामन्नेणं, वुत्तं सुत्तम्मि वंदणविहाणं । आचार्यप्रतिवच
नज्जइ आयरणाओ, विसेसकरणक्कमो तस्स ॥ १७ ॥

आचार्यः—

दृश्यते सामान्येनोक्तं सूत्रे वन्दनविधानम् ।
ज्ञायते आचरणातो विशेषकरणक्रमस्तस्य ॥ १७ ॥

सूत्रशब्दार्थः परंपराऽऽचरणाप्रामाण्यं च

सूयणमेत्तं सुत्तं, आयरणाओ य गम्मइ तयत्थो ।
सीसायरियकमेण हि, नज्जंते सिप्पसत्थाइं ॥ १८ ॥

सूचनमात्रं सूत्रमाचरणातश्च गम्यते तदर्थः ।
शिष्याचार्यक्रमेण हि ज्ञायन्ते शिल्पशास्त्राणि ॥ १८ ॥

अन्नं च—

श्रुतगाम्भीर्यम्

अंगो-वंग-पइन्नयभेया सुअसागरो खलु अपारो ।
को तस्स मुणइ मज्झं, पुरिसो पंडियमाणी वि ? ॥१९॥

अन्यच्च—

अङ्गो-पाङ्ग-प्रकीर्णकभेदात् श्रुतसागरः खल्वपारः ।
कस्तस्य जानाति मध्यं पुरुषः पण्डितमानी अपि ? ॥१९॥

वन्दनायाः सूत्रविधेयता

किंतु सुहज्झाणजणगं, जं कम्मखयावहं अणुट्ठाणं ।
अंगसमुद्दे रुद्दे, भणियं चिय तं तओ भणियं ॥२०॥

किन्तु शुभध्यानजनकं यत्कर्मक्षयावहमनुष्ठानम् ।
अङ्गसमुद्रे रौद्रे भणितं खलु तत्ततो भणितम् ॥ २० ॥

सवप्पवायमूलं, दुवालसंगं जओ समक्खायं ।
रयणायरतुल्लं खलु, ता सवं सुंदरं तम्मि ॥ २१ ॥

सर्वप्रवादमूलं द्वादशाङ्गं यतः समाख्यातम् ।
रत्नाकरतुल्यं खलु तस्मात्सर्वं सुन्दरं तस्मिन् ॥ २१ ॥

मूलश्रुतव्युच्छेद

वोच्छिन्ने मूलसुए, विंदुपमाणम्मि संपइ धरंते ।
आयरणाओ नज्जइ, परमत्थो सबकज्जेसु ॥ २२ ॥

व्युच्छिन्ने मूलश्रुते बिन्दुप्रमाणे सम्प्रति ध्रियमाणे ।
आचरणातो ज्ञायते परमार्थः सर्वकार्येषु ॥ २२ ॥

भणियं च—

चउगुणवकम्माणुगया, आयरणा धरइ सुत्तविरहे वि । आयरणाप्रामाण्यस्वीकारः
विज्झाए वि पईवे, नज्जइ दिट्ठं सुदिट्ठीहिं ॥ २३ ॥

भणितं च—

चतुर्गुणकर्मानुगामाऽऽचरणा ध्रियते सूत्रविरहेऽपि ।
विध्यातेऽपि प्रदीपे ज्ञायते दृष्टं सुदृष्टिभिः ॥ २३ ॥

जीवियपुव्वं जीवइ, जीविस्सइ जेण धम्मियजणम्मि । जीत शब्दार्थः
जीयं ति तेण भण्णइ, आयरणा समयकुसलेहिं ॥२४॥

जीवितपूर्वं जीवति जीविष्यति येन धार्मिकजने ।
'जी(वि)तम्' इति तेन भण्यते आचरणा समयकुशलैः २४

तम्हा अनायमूला, हिंसारहिया सुझाणजणणी य । आचरणायाः सूत्रवदादरम्
सूरिपरंपरपत्ता, सुत्त व पमाणमायरणा ॥ २५ ॥

तस्मादज्ञातमूला हिंसारहिता सुध्यानजननी च ।
सूरिपरम्पराप्राप्ता सूत्रमिव प्रमाणमाचरणा ॥ २५ ॥

जह एगं जिणबिंबं, तिन्नि व पंच व तहा चउवीसं । जिनबिम्बादिप्रयोजनम्
सत्तरसयं पि केई, कारेंति विचित्तपणिहाणा ॥ २६ ॥

यथैकं जिनबिम्बं त्रीणि वा पञ्च वा तथा चतुर्विंशतिम् ।
सप्ततिशतमपि केऽपि कारयन्ति विचित्रप्रणिधानात्(नाः) ॥

जिणरिद्धिदंसणत्थं, एगं कारेइ कोइ भत्तिजुओ ।
पायडियपाडिहेरं, देवागमसोहियं चेव ॥ २७ ॥

जिनर्द्धिदर्शनार्थमेकं कारयति कोऽपि भक्तियुतः ।
प्रकटितप्रातिहार्यं देवागमशोभितं चैव ॥ २७ ॥

दंसण-नाण-चरित्ता-ऽऽराहणकज्जे जिणत्तिअं कोइ ।
परमिट्ठिनमोक्कार, उज्जमिय कोइ पंच जिणे ॥ २८ ॥

दर्शन[illegible] चारित्रा[illegible]राधनकार्ये जिनत्रिकं कोऽपि ।
परमे[illegible] कोऽपि पञ्च जिनान् ॥ २८ ॥

आचार्यः—

दृश्यते सामान्येनोक्तं सूत्रे वन्दनविधानम् ।
ज्ञायते आचरणातो विशेषकरणक्रमस्तस्य ॥ १७ ॥

सूत्रशब्दार्थः परंपराऽऽचरणाप्रामाण्यं च

सूयणमेत्तं सुत्तं, आयरणाओ य गम्मइ तयत्थो ।
सीसायरियकमेण हि, नज्जंते सिप्पसत्थाइं ॥ १८ ॥

सूचनमात्रं सूत्रमाचरणातश्च गम्यते तदर्थः ।
शिष्याचार्यक्रमेण हि ज्ञायन्ते शिल्पशास्त्राणि ॥ १८ ॥

अन्नं च—

श्रुतगाम्भीर्यम्

अंगो-वंग-पइन्नयभेया सुअसागरो खलु अपारो ।
को तस्स मुणइ मज्झं, पुरिसो पंडियमाणी वि ?॥१९॥

अन्यच्च—

अङ्गो-पाङ्ग-प्रकीर्णकभेदात् श्रुतसागरः खल्वपारः ।
कस्तस्य जानाति मध्यं पुरुषः पण्डितमानी अपि ? ॥१९॥

वन्दनायाः सूत्रविधेयता

किंतु सुहझाणजणगं, जं कम्मखयावहं अणुट्ठाणं ।
अंगसमुद्दे रुद्दे, भणियं चिय तं तओ भणियं ॥२०॥

किन्तु शुभध्यानजनकं यत्कर्मक्षयावहमनुष्ठानम् ।
अङ्गसमुद्रे रौद्रे भणितं खलु तत्ततो भणितम् ॥ २० ॥

सव्वप्पवायमूलं, दुवालसंगं जओ समक्खायं ।
रयणायरतुल्लं खलु, ता सव्वं सुंदरं तम्मि ॥ २१ ॥

सर्वप्रवादमूलं द्वादशाङ्गं यतः समाख्यातम् ।
रत्नाकरतुल्यं खलु तस्मात्सर्वं सुन्दरं तस्मिन् ॥ २१ ॥

मूलश्रुतव्युच्छेदः

वोच्छिन्ने मूलसुए, विंदुपमाणम्मि संपइ धरंते ।
आयरणाओ नज्जइ, परमत्थो सव्वकज्जेसु ॥ २२ ॥

व्युच्छिन्ने मूलश्रुते विन्दुप्रमाणे सम्प्रति ध्रियमाणे ।
आचरणातो ज्ञायते परमार्थः सर्वकार्येषु ॥ २२ ॥

वत्तिपइट्ठा एगा, खित्तपइट्ठा महापइट्ठा य ।
एगे-चउवीस-सत्तरसयाण सा होइ अणुकमसो ॥३५॥
व्यक्तिप्रतिष्ठैका क्षेत्रप्रतिष्ठा महाप्रतिष्ठा च ।
एक-चतुर्विंशति-सप्ततिशतानां सा भवत्यनुक्रमशः ॥३५॥

भन्नइ तिविहपइट्ठाउवलक्खणमेव तत्थ तं भणियं ।
अवधारणविरहाओ, ओसरणाइपइट्ठाओ ॥ ३६ ॥ प्रतिवचः
भण्यते त्रिविधप्रतिष्ठोपलक्षणमेव तत्र तद्भणितम् ।
अवधारणविरहादवसरणादिप्रतिष्ठाः ॥ ३६ ॥

चोयगो—
सव्वमसंगयमेयं, रूढं जमणेगबिंबकारवणं । पृच्छा
आसायणा महंती, जं पयडा दीसए एत्थ ॥ ३७ ॥
चोदकः—
सर्वमसंगतमेतद्रूढं यदनेकबिम्बकारणम् ।
आशातना महती यत्प्रकटा दृश्यतेऽत्र ॥ ३७ ॥

बिंबं महंतमेगं, सेसाणि लहूणि कारयंतेण ।
गरुयलहुत्तं तेसिं, पयडिज्जइ समगुणाणं पि ॥३८॥
बिम्बं महदेकं शेषाणि लघूनि कारयता ।
गुरुकलघुत्वं तेषां प्रकटयते समगुणानामपि ॥ ३८ ॥

पूआवंदणमाई, काऊणेगस्स सेसकरणम्मि ।
नायग-सेवगभावो, होइ कओ लोगनाहाणं ॥ ३९ ॥
पूजावन्दनादि कृत्वैकस्य शेषकरणे ।
नायक-सेवकभावो भवति कृतो लोकनाथानाम् ॥ ३९ ॥

---

१ तत्र यदुक्तं तदेवम्—"व्यक्त्याख्या खल्वेका क्षेत्राख्या चान्यका महाख्या च।" अष्टमे षोडशके द्वितीयगाथा, (पृ० ४१) [illegible]
२ एतद् गाथायाः षोडशके एवम् [illegible] ॥ २ ॥ [illegible] महाप्रतिष्ठा ॥ ३ ॥ अष्टमे षोडशके (गा० २-३ पृ० ४१)

कल्लाणयतवमहवा, उज्जमियं भरहवासभावि त्ति ।
बहुमाणविसेसाओ, केई कारेंति चउवीसं ॥ २९ ॥
कल्याणकतपोऽथवोद्यमितं भरतवर्षभाविन इति ।
बहुमानविशेषात्केऽपि कारयन्ति चतुर्विंशतिम् ॥ २९ ॥
उक्कोस सत्तरिसयं, नरलोए विहरइ त्ति भत्तीए ।
सत्तरिसयं पि कोइ, बिंबाणं कारइ धणड्ढो ॥ ३० ॥
उत्कृष्टं सप्ततिशतं नरलोके विहरतीति भक्त्या ।
सप्ततिशतमपि कोऽपि बिम्बानां कारयति धनाढ्यः ॥३०॥

सूरिविहित-
प्रतिष्ठा

इय बहुविहबिंबाइं, सूरीहिँ पइट्ठियाइँ दीसंति ।
भवियाणंदकराइं, पभावगाइं पवयणस्स ॥ ३१ ॥
इति बहुविधबिम्बानि सूरिभिः प्रतिष्ठितानि दृश्यन्ते ।
भविका(व्या)नन्दकराणि प्रभावकाणि प्रवचनस्य ॥ ३१ ॥

सूत्रविहित-
जिनबिम्बम्

सुत्ते पुण अट्ठसयं, सासयभवणाण देवछंदेसु ।
सुव्वइ जिणपडिमाणं, न निसेहो अन्नहाकरणे ॥ ३२ ॥
सूत्रे पुनरष्टशतं शाश्वतभवनानां देवच्छन्देषु ।
श्रूयते जिनप्रतिमानां न निषेधोऽन्यथाकरणे ॥ ३२ ॥
ता सुत्ताऽपडिसिद्धा, पवयणसोहावहा चिरपवत्ता ।
सव्वा न दूसिअव्वा, आयरणा मुत्तिकामेहिं ॥ ३३ ॥
तस्मात्सूत्राऽप्रतिषिद्धा प्रवचनशोभावहा चिरप्रवृत्ता ।
सर्वा न दूषयितव्याऽऽचरणा मुक्तिकामैः ॥ ३३ ॥

पृच्छा श्रीहरि-
भद्रसूरिप्रामा-
ण्यं च

जइ एवं किं भणिया, तिविहा हरिभद्दसूरिणा सुत्ते ।
जिणबिंबस्स पइट्ठा?, जं भणिओ तत्थ एमत्थो ॥३४॥
यद्येवं किं भणिता त्रिविधा हरिभद्रसूरिणा सूत्रे ।
जिनबिम्बस्य प्रतिष्ठा? यद्भणितस्तत्रैषोऽर्थः ॥ ३४ ॥

१. याकिनीमहत्तराधर्मसूनुना हरिभद्रभगवता । २ सुत्ते षोडशकाख्ये ।

पत्तिपइट्ठा एगा, खित्तपइट्ठा महापइट्ठा य ।
एगे-चउवीस-सत्तरसयाण सा होइ अणुकमसो ॥३५॥
व्यक्तिप्रतिष्ठैका क्षेत्रप्रतिष्ठा महाप्रतिष्ठा च ।
एक-चतुर्विंशति-सप्ततिशतानां सा भवत्यनुक्रमतः ॥३५॥

भण्णइ तिविहपइट्ठाउवलक्खणमेव तत्थ तं भणियं ।
अवधारणविरहाओ, ओसरणाइपइट्ठाओ ॥ ३६ ॥ प्रतिवचः
भण्यते त्रिविधप्रतिष्ठोपलक्षणमेव तत्र तद्भणितम् ।
अवधारणविरहादवसरणादिप्रतिष्ठाः ॥ ३६ ॥

चोयगो—

सव्वमसंगयमेयं, रूढं जमणेगबिंबकारवणं । पृच्छा
आसायणा महंती, जं पयडा दीसए एत्थ ॥ ३७ ॥

चोदकः—

सर्वमसंगतमेतद्रूढं यदनेकबिम्बकारणम् ।
आशातना महती यत्प्रकटा दृश्यतेऽत्र ॥ ३७ ॥

बिंबं महंतमेगं, सेसाणि लहूणि कारयंतेण ।
गरुयलहुत्तं तेसिं, पयडिज्जइ समगुणाणं पि ॥३८॥
बिम्बं महदेकं शेषाणि लघूनि कारयता ।
गुरुकलघुत्वं तेषां प्रकट्यते समगुणानामपि ॥ ३८ ॥

पूआवंदणमाई, काऊणेगस्स सेसकरणम्मि ।
नायग-सेवगभावो, होइ कओ लोगनाहाणं ॥ ३९ ॥
पूजावन्दनादि कृत्वैकस्य शेषकरणे ।
नायक-सेवकभावो भवति कृतो लोकनाथानाम् ॥ ३९ ॥

[illegible] तदेवम्— 'व्यक्त्याख्या खल्वेका क्षेत्राख्या चाऽपरा महाख्या च।" [illegible] द्वितीयगाथा, (पृ० [illegible]) एतदेवात्र प्राकृतभाषया निबद्धम् । [illegible] षोडशक [illegible] यदा किल तस्य तदायेति समय- [illegible] ज्ञेया । सप्तत्यधिकशतस्य तु [illegible] ॥ अष्टम षोडशक (गा० २–३ पृ० [illegible])

कल्लाणयतवमहवा, उज्जमियं भरहवासमावि त्ति ।
वहुमाणविसेसाओ, केई कारेंति चउवीसं ॥ २९ ॥
कल्याणकतपोऽथवोद्यमितं भरतवर्षभाविन इति ।
बहुमानविशेषात्केऽपि कारयन्ति चतुर्विंशतिम् ॥ २९ ॥
उक्कोस सत्तरिसयं, नरलोए विहरइ त्ति भत्तीए ।
सत्तरिसयं पि कोइ, बिंबाणं कारइ धणड्ढो ॥ ३० ॥
उत्कृष्टं सप्ततिशतं नरलोके विहरतीति भक्त्या ।
सप्ततिशतमपि कोऽपि बिम्बानां कारयति धनाढ्यः ॥३०॥

सूरिविहित-प्रतिष्ठा

इय बहुविहबिंबाइं, सूरीहिँ पइट्ठियाइँ दीसंति ।
भवियाणंदकराइं, पभावगाइं पवयणस्स ॥ ३१ ॥
इति बहुविधबिम्बानि सूरिभिः प्रतिष्ठितानि दृश्यन्ते ।
भविका(व्या)नन्दकराणि प्रभावकाणि प्रवचनस्य ॥ ३१ ॥

सूत्रविहित-जिनबिम्बम्

सुत्ते पुण अट्ठसयं, सासयभवणाण देवछंदेसु ।
सुव्वइ जिणपडिमाणं, न निसेहो अन्नहाकरणे ॥ ३२ ॥
सूत्रे पुनरष्टशतं शाश्वतभवनानां देवच्छन्देषु ।
श्रूयते जिनप्रतिमानां न निषेधोऽन्यथाकरणे ॥ ३२ ॥
ता सुत्ताऽपडिसिद्धा, पवयणसोहावहा चिरपवत्ता ।
सच्चा न दूसिअव्वा, आयरणा मुत्तिकामेहिं ॥ ३३ ॥
तस्मात्सूत्राप्रतिषिद्धा प्रवचनशोभावहा चिरप्रवृत्ता ।
सत्या न दूषयितव्याऽऽचरणा मुक्तिकामैः ॥ ३३ ॥

पृच्छा श्रीहरि-भद्रसूरिप्रामाण्यं च

जइ एवं किं भणिया, तिविहा हरिभद्दसूरिणा सुत्ते ।
जिणबिंबस्स पइट्ठा?, जं भणिओ तत्थ एमत्थो ॥३४॥
यद्येवं किं भणिता त्रिविधा हरिभद्रसूरिणा सूत्रे ।
जिनबिम्बस्य प्रतिष्ठा ? यद्भणितस्तत्रैषोऽर्थः ॥ ३४ ॥

---

१. याकिनीमहत्तरासूनुना हरिभद्रभगवता । २ सुत्र षोडशकयोः ।

भत्तिपइट्ठा एगा, खित्तपइट्ठा महापइट्ठा य ।
एगं-चउवीस-सत्तरसयाण सा होइ अणुकमसो ॥३५॥
व्यक्तिप्रतिष्ठैका क्षेत्रप्रतिष्ठा महाप्रतिष्ठा च ।
एक-चतुर्विंशति-सप्ततिशतानां सा भवत्यनुक्रमशः ॥३५॥

भन्नइ तिविहपइट्ठाउवलक्खणमेव तत्थ तं भणियं ।
अवधारणविरहाओ, ओसरणाइपइट्ठाओ ॥ ३६ ॥ प्रतिवचः
भण्यते त्रिविधप्रतिष्ठोपलक्षणमेव तत्र तद्भणितम् ।
अवधारणविरहादवसरणादिप्रतिष्ठाः ॥ ३६ ॥

चोयगो—
सव्वमसंगयमेयं, रूढं जमणेगबिंबकारवणं । पृच्छा
आसायणा महंती, जं पयडा दीसए एत्थ ॥ ३७ ॥
चोदकः—
सर्वमसंगतमेतदिदं यदनेकबिम्बकारणम् ।
आशातना महती यत्प्रकटा दृश्यतेऽत्र ॥ ३७ ॥

बिंबं महंतमेगं, सेसाणि लहूणि कारयंतेण ।
गरुयलहुत्तं नेमिं, पयडिज्जइ समगुणाणं पि ॥३८॥
बिम्बं महदेकं शेषाणि लघूनि कारयता ।
गुरुकलघुत्वं सेयां प्रकट्यते समगुणानामपि ॥ ३८ ॥

पूआवंदणमाई, काऊणेगस्स सेसकरणम्मि ।
नायगसेवगभावो, होइ कओ लोगनाहाणं ॥ ३९ ॥
पूजावन्दनादि कृत्वैकस्य शेषकरणे ।
नायकसेवकभावो भवति कृतो लोकनाथानाम् ॥ ३९ ॥

एगस्सायरणाए, कीरइ पूआऽवरेसि ओहलणा ।
एसावि महाऽवन्ना, लक्खिज्जइ निउणबुद्धीहिं ॥४०॥
एकस्यादरणाय क्रियते पूजाऽपरेषामवहेलना ।
एषाऽपि महाऽवज्ञा लक्ष्यते निपुणबुद्धिभिः ॥ ४० ॥
ण्हाणोदगाइसंगो, लोगविरुद्धो परुप्परं तेसिं ।
लोगोत्तमआसाओ, बहु मन्निज्जइ न हु बुहेहिं ॥४१॥
स्नानोदकादिसङ्गो लोकविरुद्धः परस्परं तेषाम् ।
लोकोत्तमाशातनाद्बहु मन्यते न खलु बुधैः ॥ ४१ ॥
अह कोइ मउद्धीए, ण्हवेइ एगं न सेसबिंबाणि ।
पंतिगयवंचणं पिव, मन्ने एवं महापावं ॥ ४२ ॥
अथ कोऽपि मुग्धबुद्ध्या स्नपयत्येकं न शेषबिम्बानि ।
पङ्क्तिगतवञ्चनमिव मन्ये एतन्महापापम् ॥ ४२ ॥
विणिवारिउं न सक्का, एवं आसायणा बहुपगारा ।
ता एगबिंबकरणं, सेयं मन्नामि गुरुराइ ॥ ४३ ॥
विनिवारयितुं न शक्यैवमाशातना बहुप्रकारा ।
तस्मादेकबिम्बकरणं श्रेयो मन्ये गुरुराट् ॥ ४३ ॥

प्रतिवचः एवं जिणभवणम्मि वि, बीयं बिंबं न कारियं जुत्तं ।
तत्थ वि संभवइ जओ, पुव्वोइयदोसरिंछोली[1] ॥४४॥
एवं जिनभवनेऽपि द्वितीयं बिम्बं न कारितं युक्तम् ।
तत्रापि संभवति यतः पूर्वोदितदोषपङ्क्तिः ॥ ४४ ॥

परवचनम् भणइ परो सच्चमिणं, सम्मयमेयं पि सुहुमबुद्धीणं ।
प्रतिवचः भन्नइ गुरुणा सुंदर!, सुत्तविरुद्धं इमं वयणं ॥४५॥
भणति परः सत्यमिदं सम्मतमेतदपि सूक्ष्मबुद्धीनाम् ।
भण्यते गुरुणा सुन्दर! सूत्रविरुद्धमिदं वचनम् ॥ ४५ ॥

---

१. देशीप्राकृतशब्दोऽयम्, तथा च—"रिंछोली पंतीए ।" देशीनाममालायां सप्तमे वर्गे सप्तम्यां गाथायाम् । "ओली माला राई रिंछोली आवली पंती" ॥१०६॥ पाइअलच्छीनाममाला.

आगमओ दविअम्मी, नाणगउवउत्तु दवियं सुत्ते ।
अणुवउत्ताण वंदीण मरहणेई नमो वाहिं ॥ ४६ ॥

आगमतः [illegible] ज्ञानवानुपयुक्तः दर्शित सूत्रे ।
[illegible] अनुविस्तारितानये नमो वदिः ॥ ४६ ॥

सदृश-नियाय सुरवेत्त-चेइया भूम-वदिम विरइयवे ।
ईसरय-सुवण्णविरयो, दव्वेवं वत्थु वि विणायु ॥४७॥

[illegible] निवृत्ता सुरदेवता [illegible] भूप-[illegible]-विरचिताः ।
[illegible] सुवर्णरचितो [illegible] वस्त्वपि विज्ञेयं ॥ ४७ ॥

बंदामि वि दोवे, ज्यो विय वाहिंगे दर्वावगे ।
वणिज्जर निरंते, पडिमट्ठाणं च मज्झम्मि ॥ ४८ ॥

[illegible] द्वावपि एव एव बाह्यः परिवारः ।
[illegible] निरन्तरे प्रतिमास्थानं च मध्ये ॥ ४८ ॥

इय गुणरमणाओ, आयरणाओ य एगभवणम्मि ।
नइ नामवं नुणं, वारणमवेगविहाणं ॥ ४९ ॥

इति गुणरमणादावरणादेकभवने ।
[illegible] नामवं नुनं वारणमनेकविधानाम ॥ ४९ ॥

नायग-चेइयपुढो, न होइ एगेगु आणगजणम्मि ।
देवर्यमगगं ममालं, परिवारं पाहिहेगाइ ॥ ५० ॥

नायक-चैत्यपृष्ठतः अनेकेषु नायकजनस्य ।
[illegible] समानं परिवारं प्रातिहार्यादिम ॥ ५० ॥

पयरागो पुण पटमं, पइट्ठिओ मूलनायगो एग ।
अवणिज्जइ ममाण नायगभावो न उण नेण ॥५१॥

[illegible] मूलनायक [illegible] ।
[illegible] न [illegible] ॥ ५१ ॥

वंदण-पूयण-वलिढोयणेसु एगस्स कीरमाणेसु ।
आसायणा न दिट्ठा, उचियपवित्तिस्स पुरिसस्स॥५२

वन्दन-पूजन-बलिढौकनेष्वेकस्य क्रियमाणेषु ।
आशातना न दृष्टोचितप्रवृत्तेः पुरुषस्य ॥ ५२ ॥

कल्लाणगाइकज्जा, एगस्स विसेसपूअकरणे वि ।
नावन्नापरिणामो, धम्मियलोअस्स सेसेसु ॥ ५३ ॥

कल्याणकादिकार्यादेकस्य विशेषपूजाकरणेऽपि ।
नावज्ञापरिणामो धार्मिकलोकस्य शेषेषु ॥ ५३ ॥

जह मिम्मयपडिमाए, पूआ पुप्फाइएहिँ खलु उचिया।
कणयाइनिम्मिआणं, उचियतमा मज्जणाई वि॥५४॥

यथा मृन्मयप्रतिमायाः पूजा पुष्पादिभिः खलूचिता ।
कनकादिनिर्मितानामुचिततमा मज्जनाद्योऽपि ॥ ५४ ॥

उचियपवित्ती सव्वा, बुहेण आसायणा न वत्तव्वा ।
तयभावे पडिसेहो, पडिमाणाऽऽसायणा गरुई ॥ ५५

उचितप्रवृत्तिः सर्वा बुधेनाशातना न वक्तव्या ।
तदभावे प्रतिषेधः प्रतिमानामाशातना गुर्वी ॥ ५५ ॥

वाचकप्रमाणता　जं वायगेण भणियं, अंगुट्ठपमाणविंबकारी वि ।
सग्गा-ऽपवग्गसंसग्गसुत्थिओ नियमओ होइ ॥५६॥

यद् वाचकेन भणितमङ्गुष्ठप्रमाणबिम्बकार्यपि ।
स्वर्गा-ऽपवर्गसंसर्गसुस्थितो नियमतो भवति ॥ ५६ ॥

कारवणे पुन्नं चिय, विंवाण निवारणे महापावं ।
लामच्छेयं सुंदर!, मम्मं मायंति मज्झत्था ॥ ५७ ॥

कारणे पुण्यमेव बिम्बानां निवारणे महापापम् ।
लाभच्छेदं सुन्दर ! मर्म मायन्ति मध्यस्थाः ॥ ५७ ॥

मिच्छासायणदंसी !, न मुणसि विंबंतरायमइपावं ।
विंधसि सरेण वालं, चुयसि तं मंदरगिरिस्स ॥ ५८
मिथ्याशातनादर्शिन्! न जानासि बिम्बान्तरायमतिपापम् ।
विध्यसि शरेण व्यालं भ्रश्यसे त्वं मन्दरगिरेः ॥ ५८ ॥

अन्नं च—

आसायणा अवन्ना, अणायरो भोग दुप्पणीहाणं । (आशातनानामानि)
अणुचियवित्ती सव्वा, वज्जेयव्वा पयत्तेण ॥ ५९ ॥

अन्यच्च—

आशातनाऽवज्ञाऽनादरो भोगो दुष्प्रणिधानम् ।
अनुचितवृत्तिः सर्वा वर्जयितव्या प्रयत्नेन ॥ ५९ ॥

पायपसारण पल्लत्थिबंधणं बिंबपट्ठिदाणं च । (अवज्ञाशातनास्वरूपम्)
उच्चासणसेवणया, जिणपुरओ भण्णइ अवन्ना ॥ ६० ॥
पादप्रसारणं पर्यस्तिबन्धनं बिम्बपृष्ठिदानं च ।
उच्चासनसेवनता जिनपुरतो भण्यतेऽवज्ञा ॥ ६० ॥

जारिसतारिसवेसो, जहा तहा जम्मि तम्मि कालम्मि । (अनादराशातनास्वरूपम्)
पूयाइ कुणइ सुन्नो, अणायरासायणा एसा ॥ ६१ ॥
यादृक्तादृग्वेशो यथा तथा यस्मिंस्तस्मिन् काले ।
पूजादि करोति शून्योऽनादराऽऽशातनैषा ॥ ६१ ॥

भोगो दसप्पयारो, कीरंतो जिणवरिंदभवणम्मि । (भोगाशातनास्वरूपम्)
आसायण त्ति घाउं, वज्जेयव्वो जओ वुत्तं ॥ ६२ ॥
भोगो दशप्रकारः क्रियमाणो जिनवरेन्द्रभवने ।
आशातनेति घातं वर्जयितव्यो यत उक्तम् ॥ ६२ ॥

तम्बोल-पाण-भोयण-वाणह-थीभोग-सुयण-निट्ठुयणं । (दशप्रकारो भोग)
मुत्तु-च्चार जयं, वज्जे जिणमंदिरस्संतो ॥ ६३ ॥
ताम्बूल-पान भोजनो-पानत्-स्त्रीभोग-स्वपन-निष्ठीवनम् ।
मूत्रो-च्चार द्यूतं वर्जयेज्जिनमन्दिरस्यान्तः ॥ ६३ ॥

दुष्प्रणिधानाशातनास्वरूपम्

रागेण व दोसेण व, मोहेण व दूसिया मणोवित्ती ।
दुप्पडिहाणं भन्नइ, जिणविसए तं न कायव्वं ॥ ६४ ॥

रागेण वा दोषेण वा मोहेन वा दुष्टा(दूषिता)मनोवृत्तिः ।
दुष्प्रणिधानं भण्यते जिनविषये तन्न कर्त्तव्यम् ॥ ६४ ॥

अनुचितवृत्त्याशातनास्वरूपम्

विकहा धरणयदाणं, कलहविवायाइगेहकिरियाओ ।
अणुचियवित्ती सव्वा, परिहरियव्वा जिणगिहम्मि ॥६५॥

विकथा धरणकदानं कलहविवादादिगेहक्रियाः ।
अनुचितवृत्तिः सर्वा परिहर्त्तव्या जिनगृहे ॥ ६५ ॥

जइ आसायणभीरू, सुंदर! एयाओ परिहरिज्जासु ।
अलियासायणसंकी, मा जिणभवणाइँ दूसेसु ॥६६॥

यद्याशातनाभीरुः सुन्दर! एताः परिहर ।
अलीकाशातनाशङ्की मा जिनभवनानि दूषय ॥ ६६ ॥

एगम्मि वि जिणबिंबे, दिट्ठे हिययस्स होइ आणंदो ।
अहियाहियदंसणओ, अइप्पमाणो पवित्थरइ ॥ ६७ ॥

एकस्मिन्नपि जिनबिम्बे दृष्टे हृदयस्य भवत्यानन्दः ।
अधिकाधिकदर्शनतोऽतिप्रमाणः प्रविस्तृणोति ॥ ६७ ॥

अणुहवसिद्धं एयं, पायं भव्वाण सुद्धबुद्धीणं ।
मयलिज्जइ जाण मणो, अन्नाणवियंभियं तेसिं ॥६८॥

अनुभवसिद्धमेतत्प्रायो भव्यानां शुद्धबुद्धीनाम् ।
मलिन्यते येषां मन अज्ञानविजृम्भितं तेषाम् ॥ ६८ ॥

जो एगचेइअगिहे, जिणबिंबविहावणे गुणो भणिओ ।
चउवीसवट्टयाइसु, सो चेव पुहुण विसेसो ॥ ६९ ॥

य एकचैत्यगृहे जिनबिम्बविधापने गुणो भणितः ।
चतुर्विंशतिपट्टादिषु स एव पृथग् विशेषः ॥ ६९ ॥

पुन. प्रतिवचः

जं पुण लोगविरुद्धं, ण्हाणुदयाईण संगमे भणसि ।
तत्थ वि मज्झत्थमणो, निसुणसु साहेमि परमत्थं७०
यत्पुनर्लोकविरुद्धं स्नानोदकादीनां संगमे भणसि ।
तत्रापि मध्यस्थमना निःशृणु कथयामि परमार्थम् ॥ ७० ॥
असुइमलपूरियंगा, खलिमलकलुसीकयं सिणाणजलं ।
अहिमाणधणा पुरिसा, अन्नोन्नं नेव विसहंति ॥७१॥
अशुचिमलपूरिताङ्गाः खलमलकलुषीकृतं स्नानजलम् ।
अभिमानधनाः पुरुषा अन्योन्यं नैव विषहन्ते ॥ ७१ ॥
जुत्तो सो ववहारो, समाणपुरिसाण असुइदेहाणं ।
सुहपोग्गलघडिआणं, पडिमाण न जुज्जए वोत्तुं ॥७२
युक्तः स व्यवहारः समानपुरुषाणामशुचिदेहानाम् ।
शुभपुद्गलघटितानां प्रतिमानां न युज्यते वक्तुम् ॥ ७२ ॥
जलमज्झे घोलंतं, नरपडिबिंबं न दूसए उदयं ।
पडिमाजलं पि एवं, अन्नोन्नं लग्गमाणं पि ॥ ७३ ॥
जलमध्ये घूर्णमानं नरप्रतिबिम्बं न दूषयेदुदकम् ।
प्रतिमाजलमप्येवमन्योन्यं लगदपि ॥ ७३ ॥

प्रतिमा-प्रतिबिम्बयोः समानार्थत्वम् अभिधानकाण्डसाक्ष्यम्

पडिमापडिबिंबाणं, भेओ विउसाण सम्मओ नेय ।
जं एगत्था सद्दा, एए अभिहाणकंडेसु ॥ ७४ ॥
प्रतिमा-प्रतिबिम्बयोर्भेदो विदुषां सम्मतो नैव ।
यदेकार्थाः शब्दा एतेऽभिधानकाण्डेषु ॥ ७४ ॥
पडिबिंबं पडिरूवं, पडिमाणं पडिकियं पडिच्छंदं ।
पडिकायं च पडितणुं, भणंति पडिजायणं छायं॥७५

---

१ 'आणात' इत्यपि ॥ २ अभिधानवचनानि चैवम्—"पडिमा पडिबिंबं" (६६०) पाइअलच्छीनाममाला । "प्रतिमानं प्रतिबिम्बं प्रतिमा प्रतियातना प्रतिच्छाया । प्रतिकृतिरर्चा पुंसि प्रतिनिधिः ॥"—अमरकोशे १० वर्गे ३६ श्लोकः । "अर्चा तु प्रतिमा यातना [illegible] ॥ १४२ ॥ [illegible] कायो रूपं बिम्बं मानं कृता अपि ॥" श्रीअभिधानचिन्तामणौ [illegible] ।

प्रतिबिम्बं प्रतिरूपं प्रतिमानं प्रतिकृतं प्रतिच्छन्दः ।
प्रतिकायं च प्रतिततु भणन्ति प्रतियातनां छायाम् ॥ ७

जइ ता ससरीराण वि, पडिबिंबं नेव दूसए उदयं ।
असरीराण जिणाणं, बिंबे काऽऽसायणासंका ? ॥७६

यदि तावत् सशरीराणामपि प्रतिबिम्बं नैव दूषयेदुदकम्
अशरीराणां जिनानां बिम्बे काऽऽशातनाशङ्का ? ॥ ७६ ॥

असरीराणामा-कारविधान-हेतुः

जं पुण असरीराणं, अंगोवंगाइसंगया मुत्ती ।
तत्थ वि निमित्तमेयं, उवइट्ठं पुव्वसूरीहिं ॥ ७७ ॥

यत्पुनरशरीराणामङ्गोपाङ्गादिसंगता मूर्त्तिः ।
तत्रापि निमित्तमेतदुपदिष्टं पूर्वसूरिभिः ॥ ७७ ॥

स्मृतिनिमित्तं बिम्बम्

अरहंता भगवंता, असरीरा निम्मला सिवं पत्ता ।
तेसिं संभरणत्थं, पडिमाओ एत्थ कीरंति ॥ ७८ ॥

अर्हन्तो भगवन्तोऽशरीरा निर्मलाः शिवं प्राप्ताः ।
तेषां संस्मरणार्थं प्रतिमा अत्र क्रियन्ते ॥ ७८ ॥

प्रतिमासंस्थानम्

उद्धट्ठाणठियाओ, अहवा पलियंकसंठिआ ताओ ।
मुत्तिगयाणं तासिं, जं तइयं नत्थि संठाणं ॥ ७९ ॥

ऊर्ध्वस्थानस्थिता अथवा पल्यङ्कसंस्थितास्ताः ।
मुक्तिगतानां तेषां यत्तृतीयं नास्ति संस्थानम् ॥ ७९ ॥

भणियं च—

उसभो अरिट्ठनेमी, वीरो पलियंकसंठिया सिद्धा ।
अवसेसा तित्थयरा, उद्धट्ठाणेण उवयंति ॥ ८० ॥

पुनरपि प्रति-वादयम्

सिद्धपडिमासु एवं, एगंतसुईसु असुइसंकप्पो ।
आसायणभीरूण वि, गुरुतरमासायणं कुणइ ॥८६॥
सिद्धप्रतिमास्वेवमेकान्तशुचिषु अशुचिसंकल्पः ।
आशातनाभीरूणामपि गुरुतरामाशातनां करोति ॥८६॥

मलरहियाणं ण्हाणं, कीरइ पूआनिमित्तमेएसिं ।
न उ मलविगमनिमित्तं, सम्ममिणं भावियव्वं तु ८७
मलरहितानां स्नानं क्रियते पूजानिमित्तमेतेषाम् ।
न तु मलविगमनिमित्तं सम्यगिदं भावयितव्यं तु ॥८७॥

ता एसो परमत्थो, सहावविमलाण जिणवरचिंईणं ।
ण्हाणजलं अन्नोन्नं, लग्गं न हु कुणइ तं दोसं ॥८८॥
तदेव परमार्थः स्वभावविमलानां जिनवरचितीनाम् ।
स्नानजलमन्योन्यं लग्नं न खलु करोति तं दोषम् ॥८८॥

निर्माल्यस्वरू-पम्

निम्मल्लं पि न एवं, भन्नइ निम्मल्ललक्खणाभावा ।
भोगविणट्ठं दव्वं, निम्मल्लं बिंति गीयत्था ॥ ८९ ॥
निर्माल्यमपि नैवं भण्यते निर्माल्यलक्षणाभावात् ।
भोगविनष्टं द्रव्यं निर्माल्यं ब्रुवन्ति गीतार्थाः ॥ ८९ ॥

एत्तो चिय एगाए, कासाईए जिणंदपडिमाणं ।
अट्ठसयं लूहंता, विजयाई वण्णिआ समए ॥ ९० ॥
इतः खलु एकया काषाय्या जिनेन्द्रप्रतिमानाम् ।
अष्टशतं मृजन्तः विजयादयो वर्णिताः समये ॥ ९० ॥

भत्तिब्भरनिब्भरमाणसेहिं सव्वायरेण कीरंतं ।
सुहफलयं जिणमज्जणमासायणकारणाभावा ॥९१॥
भक्तिभरनिर्भरमानसैः सर्वादरेण क्रियमाणम् ।
शुभफलदं जिनमज्जनमाशातनाकारणाभावात् ॥ ९१ ॥

आगमे यक्षादिबिम्बम्

जइ पडिबिंबनिमित्ता, हुंता आसायणा तओ कीस ।
जक्खपडिमाइरूवो, परिवारो आगमे सिट्ठो? ॥ ९२ ॥

यदि प्रतिबिम्बनिमित्ता अभविष्यदाशातनाः ततः कस्मात् ।
यक्षप्रतिमादिरूपः परिवार आगमे शिष्टः[1] ॥ ९२ ॥

स्वमतदृढीकरणम्

कह वा तित्थयरोवरि, कीरइ मालाधराइपरिवारो? ।
न य सो निण्हवियव्वो, सोहानासाइदोसाओ ॥९३॥

कथं वा तीर्थकरोपरि क्रियते मालाधरादिपरिवारः? ।
न च स निह्नोतव्यः शोभानाशादिदोषात् ॥ ९३ ॥

जिणजलसंगनिवारणपरियरनीरं कहं तु रक्खेसि? ।
न्हवणे वा तं न कुणसि, करेसि उल्लालणे नियमा ॥९४॥

जिनजलसङ्गनिवारणपरिकरनीरं कथं नु रक्षसि? ।
स्नपने वा तन्न करोषि करोषि उज्ज्वालने नियमात् ॥९४॥

अह तं न करेसि तुमं, चिइमालिन्नं उवेहमाणस्स ।
महती तओ अवन्ना, तओ वि आसायणा नऽन्ना ॥९५॥

अथ तन्न करोषि त्वं चैत्यमालिन्यमुपेक्षमाणस्य ।
महती ततोऽवज्ञा ततोऽपि आशातना नान्या ॥ ९५ ॥

अन्नं च—

लोयकरमेण पीडं, उप्पायंतो वि सुद्धपरिणामो ।
जह सुद्धमणो समणो, होइ दढं निज्जराभागी ॥९६॥

अन्यच्च—

लोचकरणेन पीडां उत्पादयन्नपि शुद्धपरिणामः ।
यथा शुद्धमनाः श्रमणो भवति दृढं निर्जराभागी ॥ ९६॥

जह वा कुसलो विज्जो, लंघण-कडुगोसहाइदाणेण ।
विहियारोग्गो पावइ, इच्छियमत्थं न किंचि ॥९७॥

---

१ मालाधर [illegible] उपरि [illegible] ।

१

यथा वा कुशलो वैद्यो लङ्घन-कटुकौषधादिदानेन ।
विहितारोग्यः प्राप्नोतीप्सितमर्थं च कीर्तिं च ॥ ९७ ॥

एवं सुहभावजुअं, ण्हाणं उज्जालणं च पडिमाणं ।
भत्तीए कीरंतं, कम्मक्खयकारणं चेव ॥ ९८ ॥

एवं शुभभावयुतं स्नानमुज्ज्वालनं च प्रतिमानाम् ।
भक्त्या क्रियमाणं कर्मक्षयकारणं चैव ॥ ९८ ॥

उदाहरणम्
आहरणं पुण एत्थं, वीरजिणिंदस्स कन्नसल्लाइं ।
अवणेत्तु सुहं पत्ता, सिद्धत्थवणी-खरयवेज्जा ॥९९॥

---

१. तच्चैवम्—"ततो भगवान् **षण्माणीं** नाम ग्रामं गतः, तस्य बहिः प्रतिमां स्थितः, तत्र स्वामिसमीपे गोपो गावौ छर्दयित्वा ग्रामे प्रविष्टः, दोहनानि कृत्वा निर्गतः, तौ च गावौ अटवीं प्रविष्टौ चरितव्यकस्य कार्ये, तदा स आगत. पृच्छति—देवार्यक! कुत्र तौ बलीवर्दौ? भगवान् मौनेन आस्ते, तदा स परिकुपितः भगवतः कर्णयोः कटशलाके क्षिपति, एकाऽनेन कर्णेन, एकाऽनेन, यावद् द्वे अपि मिलिते तदा मूले भग्ने, मा कश्चिद् उत्खनिष्यति इति । केचिद् भणन्ति—एका एव यावद् इतरेण कर्णेन निर्गता तदा भग्ना । कर्णयो· त्रपु तप्तं गोपस्य कृतं त्रिपृष्ठेन राज्ञा । कर्णयोर्वर्धमानस्य तेन क्षिप्ता कटशलाका । भगवतः तद्द्वारा वेदनीयं कर्म उदीर्णम् । ततः स्वामी मध्यमां गत., तत्र **सिद्धार्थो** नाम वणिक्, तस्य गृहं भगवान् अतिइतकः·अतिगतः, तस्य च मित्रं खरको नाम वैद्य., तौ द्वावपि **सिद्धार्थस्य** गृहे आसाते, स्वामी भिक्षायै प्रविष्टः, वणिग् वन्दते, स्तौति च । वैद्य तीर्थकरं दृष्ट्वा भणति—अहो!!! भगवान् सर्वलक्षणसंपूर्ण· किं पुन सशल्य ? ततः स वणिक् संभ्रान्तो भणति—प्रलोकय कुत्र शल्यम्? तेन प्रलोकयता दृष्टं कर्णयो., तेन वणिजा भण्यते—गमय एतत् महातपस्विनः, पुण्यं भविष्यति इति, तवापि ममाऽपि, भणति निष्प्रतिकर्मा भगवान् नेच्छति, तदा प्रतिचारितो यावद् दृष्ट उद्याने प्रतिमा स्थित', तौ औषधानि गृहीत्वा गतौ, तत्र भगवान् तैलद्रोण्या (तैलपूर्णमञ्जूषायाम्) निमज्जित , म्रक्षितश्च । पश्चाद् बहुकैर्मनुष्यैर्यन्त्रितः, आक्रान्तश्च, पश्चात् संदंशकेन गृहीत्वा कर्षिते, तत्र सरुधिरे शलाके आकृष्टे, तयोश्च आकृष्यमाणयोर्भगवता आरसितम्, तांश्च मनुष्यान् उत्पाट्य उत्थित , महाभैरवमुद्यानं तत्र जातम , देवकुल च, पश्चात् संरोहणमौषधं दत्तम्, येन तदैव प्रगुण । तदा वन्दित्वा, क्षमयित्वा च गतौ" इति ॥ **सिद्धार्थवणिक्—खरकवैद्योदाहरण श्रीआवश्यके** ५२५ गाथायाम, तद्वृत्तौ च (पृ. २२६—२२७)

आहरणं पुनरत्र वीरजिनेन्द्रस्य कर्णशल्यानि ।
भणनीयं सुगं मार्गे सिद्धार्थवणिक्-खरकवैद्यौ ॥९९॥

तह पाडिओ न भयवं, संगमयविमुक्ककालचक्केणं ।
जह जणियभेरवरवं, नीणिज्जंतेसु सल्लेसु ॥ १०० ॥

तथा पातितो न भगवान् संगमकविमुक्तकालचक्रेण ।
यथा जनितभैरवरवं नीयमानेषु शल्येषु ॥ १०० ॥

तहविहविसुद्धभावा, जाया कल्लाणभायणं दो वि ।
तम्हा भावविसुद्धी, कम्मक्खयकारणं नेया ॥१०१॥ भावविशुद्धिः

तथाविधविशुद्धभावाज्जातौ कल्याणभाजनं द्वावपि ।
तस्माद्भावविशुद्धिः कर्मक्षयकारणं ज्ञेया ॥ १०१ ॥

जो मंदराग-दोसो, परिणामो सुद्धओ तओ होइ ।
मोहम्मि य पबलम्मि, न मंदया हंदि! एएसिं ॥१०२॥

यो मन्दराग-दोषः परिणामः शुद्धकस्ततो भवति ।
मोहे च प्रबले न मन्दता हन्त! एतेषाम् ॥ १०२ ॥

जो मोहकलुसियमणो, कुणइ अदोसे वि दोससंकप्पं ।
सो अप्पाणं वंचइ, पेयावमगो वणिसुउ व्व ॥ १०३॥

यो मोहकलुषितमनाः करोत्यदोषेऽपि दोषसंकल्पम् ।
स आत्मानं वञ्चयते पेयावमको वणिक्सुत इव ॥१०३॥

सुद्धं पि भत्तपाणं, कुणइ असुद्धं असुद्धसंकप्पो ।
संकाकलुसियचित्तो, एसणनिरवेक्खभावो वा ॥१०४॥

---

१. पेयां वमति इति पेयावमकः ।

२ पेयावमकस्य उदाहरणमिदम्—"यः शङ्कां करोति स विनश्यति, यथा स पेयावमकः, पेयाया माया ये परिभुज्यमानास्ते क्षिप्ताः, अन्धकारके लेखशालात आगतौ द्वौ पुत्रौ पिबतः, एकश्चिन्तयति—एता मक्षिकाः, शङ्कया तस्य वल्गुली वायुजातः, मृतश्च । द्वितीयश्चिन्तयति—न मम माता मक्षिका ददाति, जीवितः" आवश्यके सम्यक्त्वाधिकारे (पृ० ८२४)

शुद्धमपि भक्तपानं करोत्यशुद्धमशुद्धसंकल्पः ।
शङ्काकलुषितचित्त एषणनिरपेक्षभावो वा ॥ १०४ ॥

अवसउणकप्पणाए, सुंदरसउणो असुंदरं फलइ ।
इय सुंदरा वि किरिया, असुहफला मलिणहियस्स ॥
अपशकुनकल्पनया सुन्दरशकुनमसुन्दरं फलति ।
इति सुन्दराऽपि क्रियाऽशुभफला मलिनहृदयस्य ॥१०५॥

सुत्ताविरुद्धकिरियं, खिसंतो निययघडियजुत्तीहिं ।
पंडियमाणी पुरिसो, कलुसइ भावं बहुजणस्स ॥ १०६
सूत्राविरुद्धक्रियां क्षिपन् निजकघटितयुक्तिभिः ।
पण्डितमानी पुरुषः कलुषयति भावं बहुजनस्य ॥ १०६॥

धम्मत्थी मुद्धजणो, अउव्वभणियम्मि लग्गइ सुहेण ।
फुडमेयं मोहिज्जइ, लोहिल्लो अलियवाईहिं ॥ १०७ ॥
धर्मार्थी मुग्धजनोऽपूर्वभणिते लगति सुखेन (शुभेन ।)
स्फुटमेतन्मोह्यते लोभी अलीकवादिभिः ॥ १०७ ॥

कह नाम भवारन्ने, चिरकालं परियडिस्समेगागी ।
इय मेलइ जणसत्थं, नियए बोहे असग्गाही ॥१०८॥
कथं नाम भवारण्ये चिरकालं पर्यटिष्याम्येकाकी ।
इति मेलयति जनसार्थं निजके बोधेऽसद्ग्राही ॥ १०८ ॥

हानिकरं स्वाच्छन्द्यम्

धम्मत्थिणा हु पढमं, आगमतत्तं मणे धरेयव्वं ।
तत्थ पुण पयडमेयं, भणियं परमत्थपेच्छीहिं ॥१०९॥
धर्मार्थिना खलु प्रथममागमतत्त्वं मनसि धर्तव्यम् ।
तत्र पुनः प्रकटमेतद्भणित परमार्थप्रेक्षिभिः ॥ १०९ ॥

समइपवित्ती सव्वा, आणावज्झ त्ति भवफला चेव ।
तित्थयरुद्देसेण वि, न तत्तओ सा तदुद्देसा ॥११०॥

१ एषा च गाथा अष्टम पञ्चाशके—"सम्मतिपायना मंदा आणावज्झ त्ति भवफला चेव । णिच्छयणद्देसेण वि ण तत्तओ सा तदुद्देसा" ॥ १२ ॥

स्वमतिप्रवृत्तिः सर्वा आज्ञायाह्यपि भवफला चैव ।
तीर्थकरोद्देशेनापि न तत्त्वतः सा तदुद्देशा ॥ ११० ॥

कयमेत्थ पसंगेणं, नोवाएयं न या वि मोत्तव्वं ।
समईएऽणुट्ठाणं, परिणामविसुद्धकामेहिं ॥ १११ ॥

कृतमत्र प्रसङ्गेन नोपादेयं न चापि मोक्तव्यम् ।
स्वमत्याऽनुष्ठानं परिणामविशुद्धकामैः ॥ १११ ॥

पुव्वपुरिसप्पवत्ते, मज्जणसलिले जिणिंदबिंबाणं ।
अन्नोन्नं लग्गंते, कलुसं चित्तं न कायव्वं ॥ ११२ ॥

पूर्वपुरुषप्रपन्ने मज्जनसलिले जिनेन्द्रबिम्बानाम् ।
अन्योन्यं लगति कलुषं चित्तं न कर्त्तव्यम् ॥ ११२ ॥

घय-खीरमज्जणाइ वि, वायगगंथेसु पयडमुवइट्ठं । वाचकोपदेश
पूयंतरायभीया, धम्मियपुरिसा न वारेंति ॥ ११३ ॥

घृत-क्षीरमज्जनाद्यपि वाचकग्रन्थेषु प्रकटमुपदिष्टम् ।
पूजान्तरायभीता धार्मिकपुरुषा न वारयन्ति ॥ ११३ ॥

आह जइ पुव्वपुरिसा, पमायओ कह वि निवडिया कूवे । परंपराप्रामाण्ये दूषणानि
ता किं संपयपुरिसा, नियमा तत्थेव निवडंतु? ॥ ११४ ॥

आह यदि पूर्वपुरुषाः प्रमादतः कथमपि निपतिताः कूपे ।
तस्मात्किं साम्प्रतपुरुषा नियमात्तत्रैव निपतन्तु? ॥११४॥

जइ आजम्मदरिद्दा, जच्चंधा विविहरोगतवियंगा ।
आसि नरा पुरिमिल्ला, ता किं अम्हे वि तह होमो?११५

यद्याजन्मदरिद्रा जात्यन्धा विविधरोगतप्ताङ्गाः ।
आसन्नराः पुराणास्तस्मात्किं वयमपि तथा भवामः?११५

---

१ वाचकग्रन्थेषु प्रशमरतिप्रकरणादिषु तथा च—"चैत्यायतनप्रस्थापनानि कृत्वा शक्तित प्रयत । पूजाश्च गन्धमाल्याऽधिवासधूपप्रदीपाद्याः" ॥ ३०५ ॥ प्रशमरतौ ।

जइ ताव जार-चोरा, मंसासी जीवघायगा कूरा।
अम्ह कुले आसि नरा, अम्ह वि धम्मो न तो जुत्तो? ११६
यदि तावज्जार-चौरा मांसाशिनो जीवघातकाः क्रूराः।
अस्माकं कुले आसन्नरा अस्माकमपि धर्मो न ततो युक्तः॥

आचारिओ—

दृष्टान्तप्रतीकारः

भद्द! तुमं वाचाडो, वाढं वुग्गाहिओ सि केणाऽवि।
जंपसि जं वा तं वा, तेणेवं मोहगहगहिओ ॥ ११७॥

आचार्यः—

भद्र! त्वं वाचाटो वाढं व्युद्ग्राहितोऽसि केनापि।
जल्पसि यद्वा तद्वा तेनैवं मोहग्रहगृहीतः ॥ ११७ ॥

अन्नट्ठा दिट्ठंता, न जोइयव्वा वुहेण अन्नत्थ।
नो खलु चरणाहरणं, रेहइ कन्ने वि संठवियं ॥११८॥
अन्यार्था दृष्टान्ता न योजयितव्या बुधेनान्यत्र।
नो खलु चरणाभरणं राजति कर्णेऽपि संस्थापितम्॥११८॥

धम्माभिमुहो पुरिसो, न मुयइ जो कुलकमागयं मिच्छं।
तस्स इमे दिट्ठंता, सिट्ठा दिट्ठंतवेईहिं ॥ ११९ ॥
धर्माभिमुखः पुरुषो न मुञ्चति यः कुलक्रमागतं मिथ्यात्वम्।
तस्येमे दृष्टान्ताः शिष्टा दृष्टान्तवेदिभिः ॥ ११९ ॥

तुममणवज्जं किरियं, धम्मियजणसंमयं चिराइन्नं।
दिट्ठंतेहिँ इमेहिं, उज्झसि ता सुट्ठु मूढो सि॥ १२०॥
त्वमनवद्यां क्रियां धार्मिकजनसम्मतां चिराचीर्णाम्।
दृष्टान्तैरेभिरुज्झसि तस्मात् सुष्ठु मूढोऽसि ॥ १२० ॥

सूत्रप्रामाण्यम्

अह भणति सुत्तवुत्तं, जुत्तं काउं किमन्नपुरिसेहिं।
सच्चमिणं सइ सुत्ते, अम्हाण वि संमयं एयं॥ १२१ ॥
अथ भणति सूत्रोक्तं युक्तं कर्तुं किमन्यपुरुषैः।
सत्यमिदं सति सूत्रे अस्माकमपि सम्मतमेतत् ॥ १२१ ॥

पुच्छामि अहं, तं सुत्तं जेण विरइयं भणसि? ।
गणहरपमुहेहिं, ते आसि न य त्ति कह मुणसि? ॥१२२॥
तर्हि पृच्छामि अहं तत्सूत्रं येन विरचितं भणसि? ।
यदि गणधरप्रमुखैस्ते आसन् इति कथं जानासि? १२२
अह गुरुपरंपराए, तेसिं वयणम्मि कह णु पत्तियसि? ।
अह सच्चवाइणो ते, कह णु असच्चं तयाइण्णं? ॥१२३॥
यदि गुरुपरम्परया तेषां वचने कथं नु प्रत्येषि ।
अथ सत्यवादिनस्ते कथं नु असत्यं तदाचीर्णम्? ॥१२३॥
तापामन्ने, तेसिं संविग्गगीयपुरिसाणं ।
तित्थे तित्थयरम्मि य, उप्पज्जइ संसओ नियमा ॥१२४॥
एवमप्रामाण्ये तेषां संविग्नगीतपुरुषाणाम् ।
तीर्थे तीर्थंकरे च उत्पद्यते संशयो नियमात् ॥ १२४ ॥

'जीत' व्यवहारस्य सूत्रान्तर्गतता

जं भणसि सुत्तवुत्तं, पमाणमेयं पि वयणमेत्तं ते ।
जं जीयववहारं, सुणसि तं सुत्तपयडं पि ॥ १२५ ॥
यद्भणसि सूत्रोक्तं प्रमाणमेतदपि वचनमात्रं ते ।
यज्जीतव्यवहारं शृणोषि तत्सूत्रप्रकटमपि ॥ १२५ ॥
गणहर–सुयधराईरइयं सुत्तं ति सच्चमेवेयं ।
तं मग्गमणुसरंतं, पमाणमो नवरमन्नं पि ॥ १२६ ॥
गणधर-श्रुतधरादिरचितं सूत्रमिति सत्यमेवैतत् ।
तन्मार्गमनुसरत् प्रमाणं तु नवरमन्यदपि ॥ १२६ ॥
तित्थं पभावयंता, संपइ कइणो वि सुंदरा चेव ।
जम्हा जिणिंदसमए, पभावगा ते पढिज्जंति ॥१२७॥
तीर्थं प्रभावयन्तः संप्रति कवयोऽपि सुन्दरा एव ।
यस्माज्जिनेन्द्रसमये प्रभावकास्ते पठ्यन्ते ॥ १२७ ॥

जिणपडिछंदो पडिमा, संपइ तासिं पि सा न खलु जुत्ता
रागाइसयपगासणमसंगयं वीयरागस्स ॥ १३९ ॥

जिनप्रतिच्छन्दः प्रतिमा सम्प्रति तासामपि सा न खलु युक्ता ।
रागातिशयप्रकाशनमसंगतं वीतरागस्य ॥ १३९ ॥

प्रतिवचः

भणइ गुरू मुत्ताणं, रागो आरोविओ वि नारुहइ ।
न हि निद्दड्ढे बीए, होइ पुणो अंकुरुप्पत्ती ॥ १४० ॥

भणति गुरुर्मुक्तानां राग आरोपितोऽपि नाऽऽरोहति ।
न हि निर्दग्धे बीजे भवति पुनरङ्कुरोत्पत्तिः ॥ १४० ॥

पूआइदंसणाओ, रागित्तपकप्पणा न धन्नाणं ।
जायइ भावुल्लासो, कल्लाणपरंपरामूलं ॥ १४१ ॥

पूजादिदर्शनाद्रागित्वप्रकल्पना न धन्यानाम् ।
जायते भावोल्लासः कल्याणपरम्परामूलम् ॥ १४१ ॥

बिम्बपूजाहेतुः

जिणभवणबिंबपूआ, कीरंति जिणाण नो कए किंतु ।
सुहभावणानिमित्तं, बुहाण इयराण बोहत्थं ॥ १४२ ॥

जिनभवनबिम्बपूजा क्रियते जिनानां नो कृते किन्तु ।
शुभभावनानिमित्तं बुधानां इतरेषां बोधार्थम् ॥ १४२ ॥

भणियं च—

चेइहरेण केई, पसंतरूवेण केई बिंबेण ।
पूआइमया अन्ने, बुज्झंति तहोवएसेण ॥ १४३ ॥

भणितं च—

चैत्यगृहेण केऽपि प्रशान्तरूपेण केऽपि बिम्बेन ।
पूजादिमयादन्ये बुध्यन्ते तथोपदेशेन ॥ १४३ ॥

ता पूआ गंध-कुसुम-विविहवत्थेहिँ पूयणं निच्चं ।
जह होइ तह सम्मं, कायव्वं सुद्धचित्तेहिं ॥ १४४ ॥

तत्पुष्प-गन्ध-भूषण-विचित्रवस्त्रैः पूजनं नित्यम् ।
यथा राजते तथा सम्यक् कर्तव्यं शुद्धचित्तैः ॥ १४४ ॥

अन्ने बेंति अजुत्तं, पुणरुत्तं वत्थ-भूसणाईणं । *अन्यमतम्*
आरोवणं जिणाणं, उज्झियनिम्मल्लपायाणं ॥ १४५ ॥
अन्ये ब्रुवतेऽयुक्तं पुनरुक्तं वस्त्र-भूषणादीनाम् ।
आरोपणं जिनानामुज्झितनिर्माल्यप्रायाणाम् ॥ १४५ ॥

पडिवुत्तं नेव इमं, पुव्वं निम्मल्ललक्खणाभावा । *प्रतिवचः*
भोगविणट्ठं दव्वं, निम्मल्लं बज्झरंतेण ॥ १४६ ॥
प्रत्युक्तं नैवेदं पूर्वं निर्माल्यलक्षणाभावात् ।
भोगविनष्टं द्रव्यं निर्माल्यं कथयता ॥ १४६ ॥

अलमेत्थ वित्थरेणं, आइन्नं एवमाइ बहुभेअं ।
सव्वं न दूसिअव्वं, विसुद्धधम्मं महंतेण ॥ १४७ ॥
अलमत्र विस्तरेण आचीर्णमेवमादि बहुभेदम् ।
सर्वं न दूषयितव्यं विशुद्धधर्मं काङ्क्षता ॥ १४७ ॥

आह परो जिणवंदणविहाणमारंभिऊण किं जुत्तं? । *चैत्यवन्दनाप्रकरणे आचरणाचर्चाया हेतुः*
अप्पत्थुयमाढविउं, आइन्नवियारणं एयं ॥ १४८ ॥
आह परो जिनवन्दनविधानमारभ्य किं युक्तम्? ।
अप्रस्तुतमारब्धमाचीर्णविचारणमेतत् ॥ १४८ ॥

नापत्थुयमेत्थ जओ, एयं चिय अंतरंगमुवइट्ठं ।
भावविसुद्धिसरूवं, पढमं ता वंदणविहाणं ॥ १४९ ॥
नाप्रस्तुतमत्र यत एतत्खलु अन्तरङ्गमुपदिष्टम् ।
भावविशुद्धिस्वरूपं प्रथमं ततो वन्दनविधानम् ॥ १४९ ॥

कुग्गाहदूसियमणो, समुज्जमंतो वि वज्झकिच्चेसु ।
विहिवंदणाणुरूवं, फलं न पावेइ दुम्बुद्धी ॥ १५० ॥

१ "पुणरुत्तं कृतकरणे" ८-२-११५ इति सिद्धहेमसूत्रप्रामाण्यं द्रष्टव्यम्
मतम् ।

कुमाहदूषितमनाः समुद्यच्छन्नपि वाह्यकृत्येषु ।
विधिवन्दनानुरूपं फलं न प्राप्नोति दुर्बुद्धिः ॥ १५० ॥

कोटरजलंतजलणो, आसिचंतो वि वारिधाराहिं ।
विद्धिं तरू न पावइ, किलिट्ठचित्तस्स तह धम्मो १५१

कोटरज्वलज्ज्वलन आसिच्यमानोऽपि वारिधाराभिः ।
वृद्धिं तरुर्न प्राप्नोति क्लिष्टचित्तस्य तथा धर्मः ॥ १५१ ॥

तम्हा कुग्गाहविसं, वमित्तु पसमामयं च पाऊणं ।
मज्झत्थमणो मइमं, करेज्ज चिइवंदणं विहिणा १५२

तस्मात्कुमाहविषं वमित्वा प्रशमामृतं च पीत्वा ।
मध्यस्थमना मतिमान् कुर्याच्चैत्यवन्दनां विधिना ॥१५२॥

चैत्यवन्दना-प्रकाराः

चिइवंदणा तिभेया, जहन्न उक्कोस मज्झिमा चेव ।
एक्केका वि तिभेया, जेट्ठ विजेट्ठा कणिट्ठा य॥१५३॥

चैत्यवन्दना त्रिभेदा जघन्या उत्कृष्टा मध्यमैव ।
एकैकाऽपि त्रिभेदा ज्येष्ठा विज्येष्ठा कनिष्ठा च ॥ १५३ ॥

कनिष्ठजघन्य॰ विज्येष्ठजघन्य॰

एगनमोक्कारेणं, होइ कणिट्ठा जहन्निआ एसा ।
जहसत्तिनमोक्कारा, जहन्निया भन्नइ विजेट्ठा ॥१५४॥

एकनमस्कारेण भवति कनिष्ठा जघन्यका एषा ।
यथाशक्तिनमस्कारा जघन्यका भण्यते विज्येष्ठा ॥ १५४॥

ज्येष्ठजघन्य॰ कनिष्ठमध्य॰

स च्चिय सक्कथयंता, नेया जिट्ठा जहन्नियासन्ना ।
स च्चिय इरिआवहिआसहिआ सक्कथयदंडेहिं १५५॥

सा खलु शक्रस्तवान्ता ज्ञेया ज्येष्ठा जघन्यकासन्ना ।
सैवेर्यापथिकीसहिता शक्रस्तवदण्डैः ॥ १५५ ॥

विज्येष्ठमध्य॰

मज्झिमकणिट्ठिगेसा, मज्झिम[वि]जेट्ठा उ होइ सा चेव ।
चेइयदंडयथुइएगमंगया सव्वमज्झिमया ॥ १५६ ॥

मध्यमकनिष्ठिकैषा मध्यम[वि]ज्येष्ठा तु भवति सा चैव ।
चैत्यदण्डकस्तुत्येकसंगता सर्वमध्यमिका ॥ १५६ ॥

मज्झिमजेट्ठा स चिय, तिन्नि थुईओ सिलोयतियजुत्ता ।
उक्कोसकणिट्ठा पुण, स चिय सक्कत्थयाइजुया १५७

ज्येष्ठमध्यमा॰ कनिष्ठोत्कृष्टा॰

मध्यमज्येष्ठा सा खलु तिस्रः स्तुतयः श्लोकत्रिकयुक्ता ।
उत्कृष्टकनिष्ठा पुनः सैव शक्रस्तवादियुता ॥ १५७ ॥

थुइजुयलजुयलएणं, दुगुणियचेइयथयाइदंडा जा ।
सा उक्कोसविजेट्ठा, निद्दिट्ठा पुव्वसूरीहिं ॥ १५८ ॥

विज्येष्ठोत्कृष्टा-स्वरूपम्

स्तुतियुगलयुगलकेन द्विगुणितचैत्यस्तवादिदण्डा या ।
सा उत्कृष्टविज्येष्ठा निर्दिष्टा पूर्वसूरिभिः ॥ १५८ ॥

थोत्तपणिवायदंडगपणिहाणतिगेण संजुआ एसा ।
संपुन्ना विन्नेया, जेट्ठा उक्कोसिआ नाम ॥ १५९ ॥

ज्येष्ठोत्कृष्टास्वरूपम्

स्तोत्रप्रणिपातदण्डकप्रणिधानत्रिकेण संयुता एषा ।
संपूर्णा विज्ञेया ज्येष्ठा उत्कृष्टिका नाम ॥ १५९ ॥

एसा नवप्पयारा, आइन्ना वंदणा जिणमयम्मि ।
कालोचियकारीणं, अणग्गहाणं सुहा सव्वा ॥ १६० ॥

वन्दनाया॰ कर्तव्यता

एषा नवप्रकारा आचीर्णा वन्दना जिनमते ।
कालोचितकारिणामनाग्रहाणां शुभा सर्वा ॥ १६० ॥

उक्कोसा तिविहा वि हु, कायव्वा सत्तिओ उभयकालं ।
सड्ढेहिं उ सविसेसं, जम्हा नेसिं इमं सुत्तं ॥१६१॥

त्रिविधोत्कृष्टायाः श्राद्धानां सविशेषकर्तव्यत्वम्

उत्कृष्टा त्रिविधाऽपि खलु कर्तव्या शक्तित उभयकालम् ।
श्राद्धैस्तु सविशेषं यस्मात्तेषामिदं सूत्रम् ॥ १६१ ॥

वंदइ उभओकालं, पि चेइयाइं थय-थुईपरमो ।
जिणवरपडिमागर-धूव-पुप्फ-गंधच्चणुज्जुत्तो ॥ १६२ ॥

तत्प्रामाण्यम्

वन्दत उभयकालमपि चैत्यानि स्तव स्तुतिपरमः ।
जिनवरप्रतिमा अगर-धूप-पुष्प-गन्धार्चनोद्युक्तः ॥१६२॥

शेषाणां साधु-श्रावककर्तव्यता

सेसा पुण छब्भेया, कायव्वा देसकालमासज्ज ।
समणेहिँ सावएहिं, चेइयपरिवाडिमाईसु ॥ १६३ ॥

शेषा पुनः षड्भेदा कर्तव्या देशकालमासाद्य ।
श्रमणैः श्रावकैः चैत्यपरिपाट्यादिषु ॥ १६३ ॥

भणियं च—

कल्पभाष्यम्

निस्सकडमनिस्सकडे, वा वि चेइए सव्वहिं थुई तिन्नि ।
वेलं व चेइयाणि वि, नाउं एक्केकिया वा वि ॥१६४॥

भणितं च—

निश्राकृतेऽनिश्राकृते वाऽपि चैत्ये सर्वत्र स्तुतयस्तिस्रः ।
वेलां वा चैत्यानि वा ज्ञात्वा एकैकिका वापि ॥ १६४ ॥

श्रीहारिभद्रं वन्दनपञ्चाशकम्

एएसिं भेयाणं, उवलक्खणमेव वन्निया तिविहा ।
हरिभद्दसूरिणा वि हु, वंदणपंचासए एवं ॥१६५॥

एतेषां भेदानां उपलक्षणमेव वर्णिता त्रिविधा ।
हरिभद्रसूरिणाऽपि खलु वन्दनपञ्चाशके एवम् ॥

नवकारेण जहन्ना, दंडयथुइजुयल मज्झिमा नेया ।
संपुन्ना उक्कोसा, विहिणा खलु वंदणा तिविहा ॥१६६॥

नमस्कारेण जघन्या दण्डकस्तुतियुगला मध्यमा ज्ञेया ।
संपूर्णा उत्कृष्टा विधिना खलु वन्दना त्रिविधा ॥ १६६॥

वन्दनाया जघन्यादिभेदाः

नवकारेण जहन्ना, जहन्नयजहन्निया इमा ऽऽयाया ।
दंडयएगथुईए, विन्नेया मज्झमज्झमिया ॥ १६७ ॥

---

१. इयं गाथा कल्पभाष्यगता इति [illegible]

नमस्कारेण जघन्या जघन्यकजघन्यिका इयमाख्याता।
दण्डकैकस्तुत्या विज्ञेया मध्यमध्यमिका ॥ १६७ ॥

संपुन्ना उक्कोसा, उक्कोसुक्कोसिया इमा सिट्ठा।
उवलक्खणं खु एयं, दोण्हं दोण्हं सजाईए ॥ १६८ ॥
संपूर्णा उत्कृष्टा उत्कृष्टोत्कृष्टिका इयं शिष्टा।
उपलक्षणं खल्वेतद्द्वयोर्द्वयोः सजात्योः ॥ १६८ ॥

अन्ने भणंति—

पणिवायदंडगेणं, एगेण जहन्नवंदणा नेया। अन्यमतम्
तदुगतिगेण मज्झा, उक्कोसा चउहिँ पंचहिँ वा॥१६९॥

अन्ये भणन्ति—

प्रणिपातदण्डकेन एकेन जघन्यवन्दना ज्ञेया।
तद्द्विकत्रिकेण मध्या उत्कृष्टा चतुर्भिः पञ्चभिर्वा ॥१६९॥

हत्थसयाओ मज्झे, इरियावहियाअभावओ दुन्नि।
एवं उक्कोसाए, चउरो पंच व मुणेयव्वा ॥ १७० ॥
हस्तशतान्मध्ये ईर्यापथिक्यभावतो द्वे।
एवं उत्कृष्टायां चत्वारः पञ्च वा ज्ञातव्याः ॥ १७० ॥

भणिऊण नमुक्कारे, सक्कत्थयदंडयं अ पढिऊणं।
इरियं पडिक्कमंते, दो चउरो वा वि पणिवाया॥१७१॥
भणित्वा नमस्कारान् शक्रस्तवदण्डकं च पठित्वा।
ईर्यां प्रतिक्राम्यन् द्वौ चत्वारो वापि प्रणिपाताः ॥१७१॥

एयं पि जुत्तिजुत्तं, आइन्नं जेण दीसए बहुसो।
नवरं नवभेयाणं, नेयं उवलक्खणं तं पि ॥ १७२ ॥
एतदपि युक्तियुक्तं आचीर्णं येन दृश्यते बहुशः।
नवरं नवभेदानां ज्ञेयं उपलक्षणं तदपि ॥ १७२ ॥

शेषाणां साधु-श्रावककर्तव्यता

सेसा पुण छब्भेया, कायव्वा देसकालमासज्ज ।
समणेहिँ सावएहिं, चेइयपरिवाडिमाईसु ॥ १६३ ॥

शेषा पुनः षड्भेदा कर्तव्या देशकालमासाद्य ।
श्रमणैः श्रावकैः चैत्यपरिपाट्यादिषु ॥ १६३ ॥

भणियं च—

कल्पभाष्यम्

निस्संकडमनिस्संकडे, वा वि चेइए सव्वहिं थुई तिन्नि ।
वेलं व चेइयाणि वि, नाउं एक्केक्किया वा वि॥१६४॥

भणितं च—

निश्राकृतेऽनिश्राकृते वाऽपि चैत्ये सर्वत्र स्तुतयस्तिस्रः ।
वेलां वा चैत्यानि वा ज्ञात्वा एकैकिका वापि ॥ १६४ ॥

श्रीहारिभद्रं वन्दनपञ्चाशकम्

एएसिं भेयाणं, उवलक्खणमेव वन्निया तिविहा ।
हरिभद्दसूरिणा वि हु, वंदणपंचासए एवं॥१६५॥

एतेषां भेदानां उपलक्षणमेव वर्णिता त्रिविधा ।
हरिभद्रसूरिणाऽपि खलु वन्दनपञ्चाशके एवम् ॥

नवकारेण जहन्ना, दंडयथुइजुयल मज्झिमा नेया ।
संपुन्ना उक्कोसा, विहिणा खलु वंदणा तिविहा ॥१६६॥

नमस्कारेण जघन्या दण्डकस्तुतियुगला मध्यमा ज्ञेया ।
संपूर्णा उत्कृष्टा विधिना खलु वन्दना त्रिविधा ॥ १६६॥

वन्दनाया जघन्यादिभेदा

नवकारेण जहन्ना, जहन्नयजहन्निया इमाऽऽक्खाया ।
दंडयएगथुइए, विन्नेया मज्झमज्झमिया ॥ १६७ ॥

---

१. इयं गाथा कल्पभाष्यगता इति निम्नात् संवादाद् ज्ञायते—"एतच व्याख्यानमिमां कल्पगाथामुपजीव्य कुर्वन्ति, तद्यथा—निस्सममनिस्सकडे वा वि चेइए सव्वहिं थुई तिन्नि । वेलं व चेइयाणि व नाउं एक्केक्किया वा वि" ॥—तृतीयपञ्चाशकगतद्वितीयगाथाटीकायां श्रीअभयदेवपादाः । २ इयं गाथा श्रीहारिभद्रीयतृतीयवन्दनपञ्चाशके द्वितीया—पञ्चाशके (पृ० ५३)।

नमस्कारेण जघन्या जघन्यकजघन्यिका इयमाख्याता ।
दण्डकैकस्तुत्या विज्ञेया मध्यममध्यमिका ॥ १६७ ॥

संपुन्ना उक्कोसा, उक्कोसुक्कोसिया इमा सिट्ठा ।
उवलक्खणं तु एयं, दोण्हं दोण्हं सजाईए ॥ १६८ ॥

संपूर्णा उत्कृष्टा उत्कृष्टोत्कृष्टिका इयं शिष्टा ।
उपलक्षणं त्वेतद्द्वयोर्द्वयोः सजात्योः ॥ १६८ ॥

अन्ने भणंति—

पणिवायदंडगेणं, एगेण जहन्नवंदणा नेया । अन्यमतम्
तदुगतिगेण मज्झा, उक्कोसा चउहिं पंचहिं वा॥१६९॥

अन्ये भणन्ति—

प्रणिपातदण्डकेन एकेन जघन्यवन्दना ज्ञेया ।
तद्द्विकत्रिकेण मध्या उत्कृष्टा चतुर्भिः पञ्चभिर्वा ॥१६९॥

हत्थपयाओ मज्झे, इरियावहियाअभावओ दुन्नि ।
एवं उक्कोसाए, चउरो पंच व मुणेयव्वा ॥ १७० ॥

हस्तप्रतानान्मध्ये ईर्यापथिक्यभावतो द्वे ।
एवं उत्कृष्टायां चत्वारः पञ्च वा ज्ञातव्याः ॥ १७० ॥

भणिऊण नमुक्कारे, सक्कत्थयदंडयं अ पढिऊणं ।
इरियं पडिक्कमंते, दो चउरो वा वि पणिवाया॥१७१॥

भणित्वा नमस्कारान् शक्रस्तवदण्डकं च पठित्वा ।
ईर्यां प्रतिक्राम्यन् द्वौ चत्वारो वापि प्रणिपाताः ॥१७१॥

एयं पि जुत्तिजुत्तं, आइन्नं जेण दीसए बहुसो ।
नवरं नवभेयाणं, नेयं उवलक्खणं तं पि ॥ १७२ ॥

एतदपि युक्तियुक्तं आचीर्णं येन दृश्यते बहुशः ।
नवरं नवभेदानां ज्ञेयं उपलक्षणं तदपि ॥ १७२ ॥

पाढकिरियाणुसारा, भणिया चिइवंदणा इमा नवहा ।
अहिगारिविसेसा पुण, तिविहा सवा वि जं भणियं१७३

पाठक्रियानुसाराद् भणिता चैत्यवन्दनेयं नवधा ।
अधिकारिविशेषात्पुनः त्रिविधा सर्वाऽपि यद् भणितम् ॥

पमारकसा-
इयम्

अहवा वि भावभेया, ओहेणं अपुणबंधगाईणं ।
सवा वि तिहा नेया, सेसाणमिमी न जं समए१७४

अथवाऽपि भावभेदादोघेन अपुनर्बन्धकादीनाम् ।
सर्वाऽपि त्रिधा ज्ञेया शेषाणामियं न यत्समये ॥ १७४॥

अपुनर्बन्धक-
स्वरूपम्

मिच्छत्तुक्कोसठिईं, न बंधिही अपुणबंधगो तेण ।
समयकुसलेहिँ सो पुण, इमेहिँ लिंगेहिँ नायवो॥१७५

मिथ्यात्वोत्कृष्टस्थितिं न भन्त्स्यति अपुनर्बन्धकः तेन ।
समयकुशलैः स पुनः एभिर्लिङ्गैर्ज्ञातव्यः ॥ १७५ ॥

पमारकसा-
इयम्

पावं न तिवभावा, कुणइ न बहु मन्नए भवं घोरं ।
उचियठिइं च सेवइ, सवत्थ वि अपुणबंधो त्ति १७६

पापं न तीव्रभावात् करोति न बहु मन्यते भवं घोरम् ।
उचितस्थितिं च सेवते सर्वत्रापि अपुनर्बन्ध इति॥१७६॥

तत्त्वत्थे रोयंतो, सम्मदिट्ठी असग्गहविमुक्को ।
देसे-यरविरइजुओ, चारित्ती तुलियसामत्थो ॥१७७॥

तत्त्वार्थान् रोचयन् सम्यग्दृष्टिरसद्ग्रहविमुक्तः ।
देशे-तरविरतियुतश्चारित्री तुलितसामर्थ्यः ॥ १७७ ॥

अधिकारिवि-
धेयम्

अहिगारीणमिमेसिं, विसेसा वंदणा तिहा कमसो ।
हीणा मज्झु-क्कोसा, सेसाणहिगारिणो चेव ॥ १७८ ॥

अधिकारिणामेषां विशेषाद् वन्दना त्रिधा क्रमशः ।
हीना-मध्यो-त्कृष्टा शेषा अनधिकारिणश्चैव ॥ १७८ ॥

१ इयं गाथा [illegible] —[illegible] (पृ० ५८)। २ इयं [illegible] —[illegible] (पृ० १०)।

गन्धर्वगीत-वादित्रकल-काहलकोलाहलमुखरितदिगन्तः ।
तीर्थोन्नतिं कुर्वन् व्रजति जिनमन्दिरद्वारम् ॥ १८४ ॥

पञ्चाभिगमाः

जिणदिट्ठिगोयरगओ, ससंभमं वाहणा समोयरइ ।
मुंचइ य वाहणाई, राया उण रायककुहाई ॥ १८५ ॥
जिनदृष्टिगोचरगतः ससंभ्रमं वाहनात्समवतरति ।
मुञ्चति च वाहनादि राजा पुना राजककुदानि ॥ १८५ ॥

तंबोलं कुसुमाइं, वोसिरइ करेइ उत्तरासंगं ।
तो अहिगयगाहाए, अत्थो अवयरइ एत्ताहे ॥ १८६ ॥
ताम्बूलं कुसुमानि व्युत्सृजति करोति उत्तरासङ्गम् ।
ततोऽधिगतगाथाया अर्थोऽवतरतीदानीम् ॥ १८६ ॥

वच्चइ दुवारनियडं, काऊण य पाणिसंपुडं सीसे ।
अद्धावणयपणामं, करेइ रोमंचियसरीरो ॥ १८७ ॥
व्रजति द्वारनिकटं कृत्वा च पाणिसंपुटं शीर्षे ।
अर्द्धावनतप्रणामं करोति रोमाञ्चितशरीरः ॥ १८७ ॥

नैषेधिकीत्रिककरणम्

पविसंतो चेव वलाणयम्मि कुज्जा निसीहिया तिन्नि ।
घरवावारं सव्वं, इन्हि न काहामि भावेंतो ॥ १८८ ॥
प्रविशन्नेव वलानके कुर्यान्नैषेधिकीः तिस्रः ।
गृहव्यापारं सर्वं इदानीं न करिष्यामि भावयन् ॥ १८८ ॥

अद्धावणयपणामं, तत्तो काऊण भुवणनाहस्स ।
पंचंगं वा काउं, भत्तिब्भरनिब्भरमणेणं ॥ १८९ ॥
अर्द्धावनतप्रणामं ततः कृत्वा भुवननाथस्य ।
पञ्चाङ्गं वा कृत्वा भक्तिभरनिर्भरमनसा ॥ १८९ ॥

पूयंगपाणिपरिवारपरिगओ गहिरमहुरघोसेण ।
पढमाणो जिणगुणगणनिबद्धमंगल्ल थित्ताइं ॥ १९० ॥
पूजाङ्गपाणिपरिवारपरिगतो गम्भीरमधुरघोषेण ।
पठन् जिनगुणगणनिबद्धमङ्गल्यानि [illegible] ॥ १९० ॥

करधरियजोगमुद्दो, पए पए पाणिरक्खणाउत्तो ।
देज्जा पयाहिणतिगं, एगग्गमणो जिणगुणेसु॥१९१॥

प्रदक्षिणात्रिक-करणम्

करधृतयोगमुद्रः पदे पदे प्राणिरक्षणायुक्तः ।
दद्यात् प्रदक्षिणात्रिकं एकाग्रमना जिनगुणेषु ॥ १९१ ॥

गिहिचेइएसु न घडइ, इयरेसु वि जइ वि कारणवसेणं ।
तह वि न मुंचइ मइमं, सया वि तक्करणपरिणामं॥१९२॥

गृहचैत्येषु न घटते इतरेष्वपि यद्यपि कारणवशेन ।
तथापि न मुञ्चति मतिमान् सदाऽपि तत्करणपरिणामम्॥१९२

तत्तो निसीहियाए, पविसित्ता मंडवम्मि जिणपुरओ ।
महिनिहियजाणुपाणी, करेइ विहिणा पणामतियं॥१९३॥

नैषेधिकीपूर्वक प्रवेश, प्रणामत्रिकं च

ततो नैषेधिक्या प्रविश्य मण्डपे जिनपुरतः ।
महिनिहितजानुपाणिः करोति विधिना प्रणामत्रिकम् १९३

तयणु हरिसुल्लसंतो, कयमुहकोसो जिणिंदपडिमाणं ।
अवणेइ रयणिवसियं, निम्मल्लं लोमहत्थेणं ॥ १९४ ॥

निर्माल्योत्तारणम्

तदनु हर्षोल्लसन् कृतमुखकोशो जिनेन्द्रप्रतिमानाम् ।
अपनयति रजनी-उषितं निर्माल्यं रोमहस्तेन ॥ १९४॥

जिणगिहपमज्जणं तो, करेइ कारेइ वा वि अन्नेण ।
जिणबिंबाणं पूअं, करेइ तत्तो जहाजोगं ॥ १९५ ॥

स्वयम्, अन्येन वा जिनगृहप्रमार्जनम्

जिनगृहप्रमार्जनं ततः करोति कारयति वाऽन्येन ।
जिनबिम्बानां पूजां करोति ततो यथायोगम् ॥ १९५ ॥

अह पुव्वं चिय केणइ, हवेज्ज पूया कया सुविभवेण ।
तं पि सविसेससोहं, जइ होइ तहा तहा कुज्जा ॥१९६॥

सुविभवश्रा-द्धपूजादर्शने [illegible]

अथ पूर्व[illegible] [illegible]नापि [illegible] पूजा कृता सुविभवेन ।
तामपि [illegible] [illegible] ॥ [illegible]

उचियत्तं पूआए, विसेसकरणा उ मूलबिंबस्स ।
जं पडइ तत्थ पढमं, जणस्स दिट्ठी सह मणेणं [illegible]

उचितत्वं पूजाया विशेषकरणं तु मूलबिम्बस्य ।
यत्पतति तत्र प्रथमं जनस्य दृष्टिः सह मनसा ॥ १९७॥

पूजाप्रयोजनम्

कयकिच्चाण जिणाणं, पूआ भवियाण भावजणणत्थं ।
सो पुण होइ विसिट्ठे, पलोइए मूलबिंबम्मि ॥१९८॥
कृतकृत्यानां जिनानां पूजा भव्यानां भावजननार्थम् ।
स पुनर्भवति विशिष्टे प्रलोकिते मूलबिम्बे ॥ १९८ ॥

पूजात्रैविध्यम्

अंगम्मि पढमपूया, आमिसपूआ तओ भवे बीया ।
तइया थुइ-थोत्तगया, तासि सरूवं इमं होइ ॥१९९॥
अङ्गे प्रथमपूजा आमिषपूजा ततो भवेद्द्वितीया ।
तृतीया स्तुति-स्तोत्रगता तासां स्वरूपमिदं भवति १९९

अङ्गपूजा

वत्था-ऽऽहरण-विलेवणसुगंधिगंधेहिं धूव-पुप्फेहिं ।
कीरइ जिणंगपूआ, तत्थ विही एस नायव्वो ॥२००॥
वस्त्रा-ऽऽभरण-विलेपनसुगन्धिगन्धैर्धूप-पुष्पैः ।
क्रियते जिनाङ्गपूजा तत्र विधिरेष ज्ञातव्यः ॥ २०० ॥

पूजाविधिः

वत्थेण बंधिऊणं, नासं अहवा जहा समाहीए ।
वज्जेयव्वं ति तया, देहम्मि वि कंडुयणमाई ॥ २०१ ॥
वस्त्रेण बन्धयित्वा नासामथवा यथा समाधिना ।
वर्जयितव्यमिति तदा देहेऽपि कण्डूयनादि ॥ २०१ ॥

घय-दुद्ध-दहिय-गंधोदयाइण्हाणं पभावणाजणगं ।
सइ गीइ-वाइयाईसंजोगे कुणइ पव्वेसु ॥ २०२ ॥
घृत-दुग्ध-दधि-गन्धोदकादिस्नान प्रभावनाजनकम् ।
स(दा)नि गीत-वादित्रादिसंयोगे करोति पर्वसु ॥ २०२ ॥

एमाइ अंगपूया, कायव्वा नियमओ ममत्तीए ।
सामन्थाभावम्मि उ, धरेज्ज तक्करणपरिणामं ॥२०३॥

---

१ इय गाथा चतुर्थ[illegible] [illegible]-पञ्चाशके (पृ० ७७)।

एवमाद्यङ्गपूजा कर्तव्या नियमतः स्वशक्त्या ।
सामर्थ्याभावे तु धारयेत् तत्करणपरिणामम् ॥ २०३ ॥

आमिषपूजा

जो पंचवन्नसत्थिय-बहुविहफल-भक्ख-दीवदाणाई ।
उवहारो जिणपुरओ, कीरइ सा आमिससवज्जा २०४
यः पञ्चवर्णस्वस्तिक-बहुविधफल-भक्ष्य-दीपदानादिः ।
उपहारो जिनपुरतः क्रियते साऽऽमिषसपर्या ॥ २०४ ॥

गंधव्वनट्ट वाइय-लवणजला-ऽऽरत्तियाइ जं किच्चं ।
आमिसपूयाए चिय, सव्वं पि तयं समोयरइ॥ २०५॥
गन्धर्वनाट्य-वादित्र-लवणजला-ऽऽरात्रिकादि यत्कृत्यम्।
आमिषपूजायामेव सर्वमपि तत्समवतरति ॥ २०५ ॥

पूयादुगं पि एयं, उचियं न हु साहु-साहुणिजणस्स ।
सावयजणस्स नियमा, उचियं सामग्गिसब्भावे ॥२०६॥
पूजाद्विकमप्येतदुचितं न खलु साधु-साध्वीजनस्य ।
श्रावकजनस्य नियमादुचितं सामग्रीसद्भावे ॥ २०६ ॥

स्तुतिपूजा

थुइपूआ विन्नेया, वंदणकरणोचियम्मि देसम्मि ।
ठाऊण जिणाभिमुहं, पढणं जहसत्ति वित्ताणं ॥२०७
स्तुतिपूजा विज्ञेया वन्दनकरणोचिते देशे ।
स्थित्वा जिनाभिमुखं पठनं यथाशक्ति वृत्तानाम् ॥२०७॥

पूर्वगुरव·

अन्ना वि तिहा पूया, भणिया सत्थंतरेसु सड्ढाणं ।
पूयासोलसए जं, भणियमिणं पुव्वसूरीहिं २०८
अन्याऽपि त्रिधा पूजा भणिता शास्त्रान्तरेषु श्राद्धानाम् ।
पूजाषोडशके यद्भणितमिदं पूर्वसूरिभिः ॥ २०८॥

१ [illegible] । २ [illegible]हरिभद्रसूरिप्रणीते षोडशकप्रकरणे दद पूजा-
[illegible] नवमम्, [illegible]शान्तिवर्तोदयेन ।

पूजाया भिन्न-प्रकारता

पंचोवयारजुत्ता, पूया अट्ठोवयारकलिया य ।
इड्ढिविसेसेण पुणो, भणिया सव्वोवयारा वि ॥२०९॥

पञ्चोपचारयुक्ता पूजाऽष्टोपचारकलिता च ।
ऋद्धिविशेषेण पुनर्भणिता सर्वोपचाराऽपि ॥ २०९ ॥

पञ्चोपचारा-अष्टोपचारा

तहियं पंचुवयारा, कुसुम-क्खय-गंध-धूव-दीवेहिं ।
फल-जल-नेवज्जेहिं, सहऽट्ठरूवा भवे सा उ ॥२१०॥

तथेय पञ्चोपचारा कुसुमा-क्षत-गन्ध-धूप-दीपैः ।
फल-जल-नैवेद्यैः सहाऽष्टरूपा भवेत्सा तु ॥ २१० ॥

अन्यमतम्

अन्ने अट्ठुवयारं, भणंति अट्ठंगमेव पणिवायं ।
सो पुण सुए न दीसइ, न य आइन्नो जिणमयम्मि २११

अन्येऽष्टोपचारां भणन्त्यष्टाङ्गमेव प्रणिपातम् ।
स पुनः श्रुते न दृश्यते न चाचीर्णो जिनमते ॥२११॥

सव्वोवयारजुत्ता, ण्हाण-च्चण-नट्ट-गीयमाईहिं ।
पव्वाइएसु कीरइ, निच्चं वा इड्ढिमंतेहिं ॥ २१२ ॥

सर्वोपचारयुक्ता स्नाना-ऽर्चन-नृत्य-गीतादिभिः ।
पर्वादिकेषु क्रियते नित्यं वा ऋद्धिमद्भिः ॥ २१२ ॥

---

१. तत्र चैत्य[illegible] लिखितम्–"पञ्चोपचारयुक्ता काचिदष्टोपचारयुक्ता स्यात्। ऋद्धिविशेषवत्त्वात् प्रोक्ता सर्वोपचारेति॥"–नवमोद्देशक गाथा (३) [illegible] श्रीमता [illegible] प्राकृतभाषया पाठ। अत्र [illegible]।
२. पूजाविधिविषये पञ्चोपचार-अष्टोपचार-सर्वोपचाररूपे [illegible] अत्र पूजाभेदत्रयं [illegible], तत्र [illegible], परंतु तत्र टीकायां श्रीयशो-भद्रसूरिणा, उपाध्यायश्रीयशोविजयेन [illegible] [illegible], "अत्र [illegible]"। [illegible] यशोभद्रीय[illegible] [illegible] यशोभद्र [illegible] [illegible] यशोविजय [illegible]

तदा—

विग्घोवसामिगेगा, अब्भुदयपसाहणी भवे बीया । पूजाफलम्
निव्वाणसाहणी तह, फलया उ जहत्थनामेहिं॥२१३॥

तथा—

विघ्नोपशामिन्येकाऽभ्युदयप्रसाधनी भवेद्द्वितीया ।
निर्वाणसाधनी तथा फलदा तु यथार्थनामभिः ॥ २१३ ॥

पवरं पुप्फाईयं, पढमाए ढोयए उ तक्कारी । आद्यपूजाद्वयोपयोगीनि वस्तूनि
आणेइ अन्नओ वि हु, निओगओ बीयपूजाए॥२१४

प्रवरं पुष्पादिकं प्रथमायां ढौक्यते तु तत्कारी ।
आनयत्यन्यतोऽपि खलु नियोगतो द्वितीयपूजायाम॥ २१४

भुवणे वि सुंदरं जं, वत्था-ऽऽहरणाइवत्थु संभवइ ।
तं मणसा संपाडइ, जिणम्मि एगग्गथिरचित्तो॥२१५॥

भुवनेऽपि सुन्दरं यद्वस्त्रा-ऽऽभरणादिवस्तु संभवति ।
तन्मनसा संपादयति जिने एकाग्रस्थिरचित्तः ॥ २१५ ॥

निच्चं चिय संपुन्ना, जइ वि हु एसा न तीरए काउं ।
तह वि अणुचिट्ठिअव्वा, अक्खय-दीवाइदाणेण ॥२१६

नित्यमेव संपूर्णा यद्यपि खल्वेषा न तीर्यते (शक्यते) कर्तुम् ।
तथाऽप्यनुष्ठातव्याऽक्षत-दीपादिदानेन ॥ २१६ ॥

भावेज्ज अवत्थतियं, पिंडत्थ-पयत्थ-रूवरहियत्तं । जिनस्य अवस्थात्रयम्
छउमत्थ-केवलित्तं, सिद्धत्तं चेव तस्सत्थो ॥ २१७ ॥

---

१ [illegible] गाथात्रय (२१३-२१४-२१५ गाथा) नवमे षोडशके एवम्-"विघ्नोपशमन्य [illegible] ऽभ्युदयप्रसाधनी चान्या । निर्वाणसाधनीति च फलदा तु यथार्थसंज्ञाभिः [illegible] ॥ प्रवरं पुष्पा[illegible] [illegible] नयते तु तद्वा [illegible] । आनयति चान्य-[illegible]

भावयेतावस्थात्रिकं पिण्डस्थ–पदस्थ–रूपरहितत्वम् ।
छद्मस्थ–केवलित्वं मुक्तत्वं चैव तस्यार्थः ॥ २१७ ॥

उभयकरधरियकलसा, गयगयसुरवइपुरस्सरा तियसा।
गायंता वायंता, उवरि जिणंदस्स निम्मविया॥२१८॥
उभयकरधृतकलशा गजगतसुरपतिपुरस्सरास्त्रिदशाः ।
गायन्तो वादयन्त उपरि जिनेन्द्रस्य निर्मिताः ॥२१८॥

ठावंति मणे नूणं, संपइ अम्हारिसस्स लोयस्स ।
जम्मणसमयपयट्टं, मज्जणमहिमासमारंभं ॥ २१९ ॥
स्थापयन्ति मनसि नूनं संप्रत्यस्मादृशस्य लोकस्य ।
जन्मसमयप्रवृत्त मज्जनमहिमासमारम्भम् ॥ २१९ ॥

वत्था-ऽऽहरण-विलेवण-मल्लेहिं विभूसिओ जिणवरिंदो।
रायसिरिमणुहवंतो, माविज्जइ भवियलोएण ॥२२०॥
वस्त्रा–ऽऽभरण–विलेपन–माल्यैर्विभूषितो जिनवरेन्द्रः ।
राज्यश्रियमनुभवन भाव्यते भव्यलोकेन ॥ २२० ॥

छद्मस्थावस्था　　अवगयकेसं सीसं, मुहं च दिट्ठं पि भुवणनाहस्स ।
साहेइ समणभावं, छउमत्थो एस पिंडत्थो ॥ २२१ ॥
अपगतकेशं शीर्षं मुखं च दृष्टमपि भुवननाथस्य ।
कथयति श्रमणभावं छद्मस्थ एष पिण्डस्थः ॥ २२१ ॥

कंकेल्लि कुसुमवुट्ठी दिव्वज्झुणि चमरिधारिणो उभओ।
सिंहासण भामंडल दुंदुहि छत्ततयं चेव ॥ २२२ ॥
कङ्केलिः कुसुमवृष्टिः दिव्यध्वनिः चामरधारिण उभयतः ।
सिंहासनं भामण्डलं दुन्दुभिः छत्रत्रयं चैव ॥ २२२ ॥

तीर्थंकरावस्था　　इय पाडिहेररिद्धी, अणन्नसाहारणा पुरा आसि ।
केवलियनाणलंभे, तित्थयरपयम्मि पत्तस्स ॥ २२३

१ [illegible], [illegible] "[illegible] अ असोग"– [illegible] ।

चेइयवंदणमहाभासं ।

री मानिहार्यकद्विरनन्यसाधारणा गुणाऽऽसीन् ।
केवलिकज्ञानलाभे तीर्थंकरपदे प्राप्तस्य ॥ २२३ ॥

पलियंकमासिणो, उद्धट्ठाणट्ठिओ य किर भयवं
एए दो आयारा, अरुवभावे जिणवराणं ॥ २२४
पर्यङ्कमासिपण्ण ऊर्ध्वस्थानस्थितश्च किल भगवान् ।
एतौ द्वावाकारावरूपभावे जिनवराणाम् ॥ २२४ ॥

एवमवत्थाण तियं, सम्मं भावेज्ज वंदणासमए ।
जिणबिंबविहियनिच्चलनयणजुओ सुद्धपरिणामो २२५
एवमवस्थानां त्रिकं सम्यग् भावयेत वन्दनासमये ।
जिनबिम्बविहितनिश्चलनयनयुगः शुद्धपरिणामः ॥२२५॥

एत्तो य वाम-दाहिण-पच्छिमदिसिदंसणं परिहरेज्जा ।
तिदिसिनिरिक्खणविरई, एवं चिय होइ नायव्वा २२६
एतस्माच्च वाम-दक्षिण-पश्चिमदिग्दर्शनं परिहरेत् ।
त्रिदिग्निरीक्षणविरतिरेवमेव भवति ज्ञातव्या ॥ २२६ ॥

आलोयचलं चक्खुं, मणो व्व तं दुक्करं थिरं काउं ।
रूवेहिं तहिं खिप्पइ, सभावओ वा सयं चलइ २२७
आलोकचलं चक्षुर्मन इव तद्दुष्करं स्थिरं कर्तुम् ।
रूपैः क्षिप्यते स्वभावतो वा स्वयं चलति ॥ २२७ ॥

तह वि हु नामियगीवो, विसेसओ दिसितियं न पेहेज्जा ।
तत्थ उवओगभावे, वंदणपरिणामहाणी उ ॥ २२८ ॥
तथाऽपि खलु नामितग्रीवो विशेषतो दिक्त्रिकं न प्रेक्षेत ।
तत्रोपयोगभावे वन्दनपरिणामहानिस्तु ॥ २२८ ॥

ठाऊण उचियदेसे, चिइवंदणकरणजोगभूभाए ।
दिट्ठीए पेहेत्ता, विहिणा उभओ पमज्जिज्जा ॥ २२९ ॥
स्थित्वोचितदेशे चैत्यवन्दनकरणयोग्यभूभागे ।
दृष्ट्या प्रेक्ष्य विधिनोभयतः प्रमार्जयेत् ॥ २२९ ॥

त्रिवारं पदभू
मिप्रमार्जनम्

समभिउपम्हलचेलंचलेण सड्ढो पमज्जणं कुणइ ।
तिक्खुत्तो बि–तिवारं,साहू रयहरदसग्गेहिं ॥२३०॥
समसृदुपक्ष्मलचेलाञ्चलेन श्राद्धः प्रमार्जनं करोति ।
त्रिकृत्वो द्वि–त्रिवारं साधू रजोहर(ण)दशाग्रैः ॥२३०॥

वर्ण–आदित्रिकम्

भावेज्ज य वंदंतो,वन्नाइतियं मणम्मि एगग्गो ।
तं पुण भणंति मुणिणो,वन्नत्थालंवणसरूवं ॥ २३१ ॥
भावयेत च वन्दमानो वर्णादित्रिकं मनस्येकाग्रः ।
तं पुनर्भणन्ति मुनयो वर्णार्थालम्बनस्वरूपम् ॥ २३१ ॥

वर्णस्वरूपम्

थुइदंडाईवन्ना, उच्चरियव्वा फुडा सुपरिसुद्धा ।
सर–वंजणाइभिन्ना, सपयच्छेया उचियघोसा ॥२३२॥
स्तुतिदण्डादिवर्णा उच्चरितव्याः स्फुटाः सुपरिशुद्धाः ।
स्वर–व्यञ्जनादिभिन्नाः सपदच्छेदा उचितघोषाः॥२३२॥

अर्थचिन्तना

चिंतेयव्वो सम्मं, तेसिं अत्थो जहापरिन्नाणं ।
सुन्नहिययत्तमिहरा, उत्तमफलसाहगं न भवे ॥२३३॥
चिन्तयितव्यः सम्यक् तेषामर्थो यथापरिज्ञानम् ।
शून्यहृदयत्वमितरथोत्तमफलसाधकं न भवेत् ॥ २३३ ॥

आलम्बनस्मृतिः

भावारिहंतपमुहं, सरेज्ज आलंवणं पि दंडेसु ।
अहवा जिणबिंबाई, जस्स पुरो वंदणाऽऽरद्धा ॥२३४॥
भावार्हत्–प्रमुखं स्मरेदालम्बनमपि दण्डेषु ।
अथवा जिनबिम्बादि यस्य पुरो वन्दनाऽऽरब्धा ॥२३४॥

मुद्रात्रयम्

कयपंचंगपणामो, माणंदो वंदणे पयट्टंतो ।
धारेज्ज धीरचित्तो, मुद्दाओ तिन्नि जं भणियं ॥ २३५॥
कृतपञ्चाङ्गप्रणामः सानन्दो वन्दने प्रवर्त्तमानः ।
धारयेद् धीरचित्तो मुद्रास्तिस्रो यद्भणितम् ॥ २३५ ॥

---

१ यद भणितम्' इति [illegible]

पंचंगो पणिवाओ, थुइपाढो होइ जोगमुद्दाए ।
वंदण जिणमुद्दाए, पणिहाणं मुत्तसुत्तीए ॥ २३६ ॥

पञ्चाङ्गः प्रणिपातः स्तुतिपाठो भवति योगमुद्रायाम् ।
वन्दनं जिनमुद्रायां प्रणिधानं मुक्ताशुक्त्याम् ॥ २३६ ॥

दो जाणू दोन्नि करा, पंचमयं होइ उत्तमंगं तु ।
सम्मं संपणिवाओ, नेओ पंचंगपणिवाओ ॥ २३७ ॥

द्वौ जानू द्वौ करौ पञ्चमकं भवत्युत्तमाङ्गं तु ।
सम्यक् संप्रणिपातो ज्ञेयः पञ्चाङ्गप्रणिपातः ॥ २३७ ॥

अन्नोन्नंतरियंगुलिकोसागारेहिँ दोहिं हत्थेहिं ।
पिट्टोवरि कुप्परसंठिएहिं तह जोगमुद्द त्ति ॥ २३८ ॥

अन्योन्यान्तरिताङ्गुलिकोशाकाराभ्यां द्वाभ्यां हस्ताभ्याम् ।
उदरोपरि कूर्परस्थिताभ्यां तथा योगमुद्रेति ॥ २३८ ॥

चत्तारि अंगुलाइं, पुरओ ऊणाइं जत्थ पच्छिमओ ।
पायाणं उस्सग्गो, एसा पुण होइ जिणमुद्दा ॥ २३९ ॥

चत्वारोऽङ्गुलाः पुरत ऊना यत्र पश्चिमतः ।
पादयोरुत्सर्ग एषा पुनर्भवति जिनमुद्रा ॥ २३९ ॥

मुत्तासुत्ती मुद्दा, समा जहिं दो वि गब्भिया हत्था ।
ते पुण निडालदेसे, लग्गा अन्ने अलग्ग त्ति ॥ २४० ॥

मुक्ताशुक्तिर्मुद्रा समौ यत्र द्वावपि गर्भितौ हस्तौ ।
तौ पुनर्ललाटदेशे लग्नावन्येऽलग्नाविति ॥ २४० ॥

पञ्चाङ्गस्तवम्

पञ्चाङ्गप्रणिपात

योगमुद्रा

जिनमुद्रा

मुक्ताशुक्तिमुद्रा

समभिउपम्हलचेलंचलेण सड्ढो पमज्जणं कुणइ ।
तिक्खुत्तो बि-तिवारं,साहू रयहरदसग्गेहिं ॥ २३०
समभृदुपक्ष्मलचेलाञ्चलेन श्राद्धः प्रमार्जनं करोति ।
त्रिकृत्वो द्वि-त्रिवारं साधू रजोहर(ण)दशाग्रैः ॥ २३०

वर्ण-आदित्रि-कम्

भावेज्ज य वंदंतो,वन्नाइतियं मणम्मि एगग्गो ।
तं पुण भणंति मुणिणो,वन्नत्थालंबणसरूवं ॥ २३१
भावयेन्न च वन्दमानो वर्णादित्रिकं मनस्येकाग्रः ।
तं पुनर्भणन्ति मुनयो वर्णार्थालम्बनस्वरूपम् ॥ २३१

वर्णस्वरूपम्

सुइदंडाईवन्ना, उच्चरियव्वा फुडा सुपरिसुद्धा ।
सर-वंजणाइभिन्ना, सपयच्छेया उचियघोसा ॥२३२
स्तुतिदण्डादिवर्णा उच्चरितव्याः स्फुटाः सुपरिशुद्धाः ।
स्वर-व्यञ्जनादिभिन्नाः सपदच्छेदा उचितघोषाः॥२३२

अर्थचिन्तना

चिंतेयव्वो सम्मं, तेसिं अत्थो जहापरिन्नाणं ।
सुन्नहिययचमिहरा, उत्तमफलसाहगं न भवे ॥२३३
चिन्तयितव्यः सम्यक् तेषामर्थो यथापरिज्ञानम् ।
शून्यहृदयत्वमितरथोत्तमफलसाधकं न भवेत् ॥ २३३

आलम्बन-स्मृति.

सायारजिणपमुहं, सरेज्ज आलंबणं पि दंडेसु ।
अहवा जिणबिंबाई, जस्स पुरो वंदणाऽऽरद्धा ॥२३४
साकारजिन-प्रमुखं स्मरेदालम्बनमपि दण्डेषु ।
अथवा जिनबिम्बादि यस्य पुरो वन्दनाऽऽरब्धा ॥२३४

मुद्राक्रम

कयपंचंगपणामो, गायंतो वंदणे पयट्टंतो ।
धारेज्ज जोगमुद्दं, मुत्तासुत्तिं तिसि जं भणियं ॥ २३५
कृतपञ्चाङ्गप्रणाम [illegible] ।
[illegible] ॥ २३५ ॥

पंचंगो पणिवाओ, थुइपाढो होइ जोगमुद्दाए । *पञ्चाङ्गकथनम्*
वंदण जिणमुद्दाए, पणिहाणं मुत्तसुत्तीए ॥ २३६ ॥

पञ्चाङ्गः प्रणिपातः स्तुतिपाठो भवति योगमुद्रायाम् ।
वन्दनं जिनमुद्रायां प्रणिधानं मुक्ताशुक्त्याम् ॥ २३६ ॥

दो जाणू दोण्णि करा, पंचमयं होइ उत्तमंगं तु । *पञ्चाङ्गप्रणिपातः*
सम्मं संपणिवाओ, नेओ पंचंगपणिवाओ ॥ २३७ ॥

द्वौ जानू द्वौ करौ पञ्चमकं भवत्युत्तमाङ्गं तु ।
सम्यक् संप्रणिपातो ज्ञेयः पञ्चाङ्गप्रणिपातः ॥ २३७ ॥

अन्नोन्नंतरियंगुलिकोसागारेहिँ दोहिँ हत्थेहिँ । *योगमुद्रा*
पिट्टोवरि कुप्परसंठिएहिँ तह जोगमुद्द त्ति ॥ २३८ ॥

अन्योन्यान्तरिताङ्गुलिकोशाकाराभ्यां द्वाभ्यां हस्ताभ्याम् ।
उदरोपरि कूर्परस्थिताभ्यां तथा योगमुद्रेति ॥ २३८ ॥

चत्तारि अंगुलाइं, पुरओ ऊणाइं जत्थ पच्छिमओ । *जिनमुद्रा*
पायाणं उस्सग्गो, एसा पुण होइ जिणमुद्दा ॥ २३९ ॥

चत्वारोऽङ्गुलाः पुरत ऊना यत्र पश्चिमतः ।
पादयोरुत्सर्ग एषा पुनर्भवति जिनमुद्रा ॥ २३९ ॥

मुत्तासुत्ती मुद्दा, समा जहिँ दो वि गब्भिया हत्था । *मुक्ताशुक्तिमुद्रा*
ते पुण णिडालदेसे, लग्गा अन्ने अलग्ग त्ति ॥ २४० ॥

मुक्ताशुक्तिर्मुद्रा समौ यत्र द्वावपि गर्भितौ हस्तौ ।
तौ पुनर्ललाटदेशे लग्नावन्येऽलग्नाविति ॥ २४० ॥

---

१ एतद् गाथापञ्चकं (२३६-२३७-२३८-२३९-२४० गाथा) तृतीये पञ्चा. [illegible] (१७-१८-१९-२०-२१ गाथा) वर्तते [illegible] ८०) २ "पोट्टं उअरं"-उदरे-[illegible] [illegible] [illegible] पार्श्वसंस्थिताभ्याम्-[illegible] [illegible] इति [illegible] (पृ० ६०) ३ 'अन्ने' इति 'अन्ये' [illegible] पञ्चाशक [illegible]

चोयगो—

पृच्छा वन्नाइसु उवओगो, जुगवं कह घडइ एगसमयम्मि ?।
दो उवओगा समए, केवलिणो वि हु न जं इट्ठा॥२४१॥

चोदकः—

वर्णादिषूपयोगो युगपत्कथं घटत एकसमये ।
द्वावुपयोगौ समये केवलिनोऽपि खलु न यदिष्टौ ॥ २४१

आयरिओ—

उत्तरम् कमसो वि संभवंता, जुगवं नज्जंति ते वि भिन्ना वि।
चित्तस्स सिग्घकारित्तणेण एगत्तभावाओ ॥ २४२ ॥

आचार्यः—

क्रमशोऽपि संभवन्तौ युगपज्ज्ञायेते तावपि भिन्नावपि ।
चित्तस्य शीघ्रकारित्वेनैकत्वभावात् ॥ २४२ ॥

भणियं च—

पद्यान्तरगाथा सवत्थ वि पणिहाणं, तग्गयकिरिया-भिहाण-वन्नेसु।
अत्थे विसए य तहा, दिट्ठंतो छिन्नजालाए ॥ २४३ ॥

भणितं च—

सर्वत्रापि प्रणिधानं तद्गतक्रिया-भिधान-वर्णेषु ।
अर्थे विषये च तथा दृष्टान्तः छिन्नज्वालायाः ॥ २४३ ॥

अहवा—

समाधानान्तरभाष्यम् केवलिणो उवओगो, वघइ जुगवं समत्थनेएसु ।
छउमत्थस्स य एवं, अभिन्नविसयासु किरियासु ॥२४४॥

अथवा—

केवलिन उपयोगो व्रजति युगपत्समस्तज्ञे(ने)येषु ।
छद्मस्थस्य वा एवमभिन्नविषयासु क्रियासु ॥ २४४ ॥

१ इयं गाथा तृतीये पद्यान्तरे ... (पृ० ६०)

तथा चागमः—

भिन्नविसयं निसिद्धं, किरियादुगमेगया न एगम्मि ।
जोगतिगस्स वि भंगियसुत्ते किरिया जओ भणिया ॥

तथा चागमः—

भिन्नविषयं निषिद्धं क्रियाद्विकमेकदा नैकस्मिन् ।
योगत्रिकस्यापि भङ्गिकसूत्रे क्रिया यतो भणिता ॥२४५॥

एएण थोत्तपढणं, कुणंति नो जे पयाहिणं देंता ।
तेसिं पि कुमइसलं, उद्धरियं चेव दट्ठव्वं ॥ २४६ ॥

क्रियाद्वैत पुर्वतोऽपि स्तोत्रपाठः

एतेन स्तोत्रपठनं कुर्वन्ति नो ये प्रदक्षिणां ददतः ।
तेषामपि कुमतिशल्यमुद्धरितमेव द्रष्टव्यम् ॥ २४६ ॥

तिविहं पणिहाणं पुण, मण–वइ–कायाण जं समाहाणं ।
राग-दोसाभावो, भावत्थो होइ एयस्स ॥ २४७ ॥

प्रणिधानत्रिकम्

त्रिविधं प्रणिधानं पुनर्मनो–वाक्–कायानां यत्समाधानम् ।
राग–द्वेषाऽभावो भावार्थो भवत्येतस्य ॥ २४७ ॥

अहवा—

चिंतइ न अन्नकज्जं, दूरं परिहरइ अट्ट–रोद्दाइं ।
एगग्गमणो वंदइ, मणपणिहाणं हवइ एयं ॥ २४८ ॥

मनःप्रणिधानम्

अथवा—

चिन्तयते नान्यकार्यं दूरं परिहरत्यार्त–रौद्रे ।
एकाग्रमना वन्दते मनःप्रणिधानं भवत्ये(तत्)यम् ॥ २४८ ॥

विगहा-विगारहिओ, पढिओ सुय-दूसरं गरं ।
वंदइ अपपन्नेयं, वायापणिहाणमेनं तु ॥ २४९ ॥

वचःप्रणिधानम्

विकथा–विकाररहितो पठेयन्सूत्र-दुष्टं शब्दम् ।
वन्दते अपदच्छेद वाक्प्रणिधानमेतत् ॥ २४९ ॥

[illegible] आव
श्यके हरिभद्रीय [illegible]

चोयगो—

पृच्छा वन्नाइसु उवओगो, जुगवं कह घडइ एगसमयम्मि ?।
दो उवओगा समए, केवलिणो वि हु न जं इट्ठा॥२४१॥

चोदकः—

वर्णादिषूपयोगो युगपत्कथं घटत एकसमये ।
द्वावुपयोगौ समये केवलिनोऽपि खलु न यदिष्टौ ॥२४१

आयरिओ—

उत्तरम् कमसो वि संभवंता, जुगवं नज्जंति ते वि भिन्ना वि।
चित्तस्स सिग्घकारित्तणेण एगत्तभावाओ ॥ २४२ ॥

आचार्यः—

क्रमशोऽपि संभवन्तौ युगपज्ज्ञायेते तावपि भिन्नावपि ।
चित्तस्य शीघ्रकारित्वेनैकत्वभावात् ॥ २४२ ॥

भणियं च—

पद्यान्तरगाथा सव्वत्थ वि पणिहाणं, तग्गयकिरिया-निहाण-वन्नेसु।
अत्थे विसए य तहा, दिट्ठंतो छिन्नजालाए ॥ २४३ ॥

भणितं च—

सर्वत्रापि प्रणिधानं तद्गतक्रिया-निधान-वर्णेषु ।
अर्थे विषये च तथा दृष्टान्तः छिन्नज्वालायाः ॥ २४३ ॥

अहवा—

दृष्टान्तसाम्यम् केवलिणो उवओगो, घडइ जुगवं समत्थनेएसु।
छउमत्थस्स व एवं, अभिन्नविसयासु किरियासु ॥२४४॥

अथवा—

केवलिन उपयोगो घटते युगपत्समस्तज्ञे(न)येषु ।
छद्मस्थस्य वा एवमभिन्नविषयासु क्रियासु ॥ २४४ ॥

१ इयं गाथा मुद्रिते पञ्चाशके १२तमा-(पृ०६०)

तथा चागमः—

मिन्नविसयं निसिद्धं, किरियादुगमेगया न एगम्मि ।
जोगतिगस्स वि भंगियसुत्ते किरिया जओ भणिया ॥

तथा चागमः—

भिन्नविषयं निषिद्धं क्रियाद्विकमेकदा नैकस्मिन् ।
योगत्रिकस्यापि भङ्गिकसूत्रे क्रिया यतो भणिता ॥२४५॥

एएण थोत्तपढणं, कुणंति नो जे पयाहिणं दिंता ।
तेसिं पि कुमइसल्लं, उद्धरियं चेव दट्ठव्वं ॥ २४६ ॥

क्रियान्तरं कुर्वतोऽपि स्तोत्रपाठः

एतेन स्तोत्रपठनं कुर्वन्ति नो ये प्रदक्षिणां ददतः ।
तेषामपि कुमतिशल्यमुद्धरितमेव द्रष्टव्यम् ॥ २४६ ॥

तिविहं पणिहाणं पुण, मण-वइ-कायाण जं समाहाणं ।
राग-दोसाभावो, भावत्थो होइ एयस्स ॥ २४७ ॥

प्रणिधानत्रि कम्

त्रिविधं प्रणिधानं पुनर्मनो-वाक्-कायानां यत्समाधानम् ।
राग-द्वेषाऽभावो भावार्थो भवत्येतस्य ॥ २४७ ॥

अहवा—

चिंतइ न अन्नकज्जं, दूरं परिहरइ अट्ट-रोद्दाइं ।
एगग्गमणो वंदइ, मणपणिहाणं हवइ एयं ॥ २४८ ॥

मनःप्रणिधानम्

अथवा—

चिन्तयते नान्यकार्यं दूरं परिहरत्यार्त-रौद्रे ।
एकाग्रमना वन्दते मनःप्रणिधानं भवत्ये(तत्)दम्॥२४८॥

विगहा-विवायरहिओ, वज्जिंतो मूय-दद्दुरं सद्दं ।
वंदइ गमपच्छेयं, वायापणिहाणमेतं तु ॥ २४९ ॥

वचःप्रणिधानम्

विकथा-विवादरहितो वर्जयन्मूक-दर्दुरं शब्दम् ।
वन्दते गमपदच्छेदं वाक्प्रणिधानमेतत्तु ॥ २४९ ॥

[illegible]

कायप्रणिधानम्

पेहंत-पमज्जंतो, करेइ उट्ठाण-निसीयणाईयं ।
वावारंतररहिओ, वंदइ इय कायपणिहाणं ॥ २५० ॥
प्रेक्षमाण-प्रमार्जयन् करोत्युत्थान-निषदनादिकम् ।
व्यापारान्तररहितो वन्दत इति कायप्रणिधानम् ॥२५०॥

एयं पुण तिविहं पि हु, वंदंतेणाइओ उ कायव्वं ।
जम्हा दह-तियमाराः, सुवंदणा होइ एवं तु ॥ २५१ ॥
एतत्पुनस्त्रिविधमपि खलु वन्दमानेनाऽऽदितस्तु कर्त्तव्यम् ।
यस्माद्दश-त्रिकमारा सुवन्दना भवत्येवं तु ॥ २५१ ॥

भणियं च—

इय दह-तियपरिसुद्धं, वंदणयं जो जिणाण तिक्कालं ।
कुणइ नरो उवउत्तो, सो पावइ सासयं ठाणं ॥२५२॥

भणितं च—

इति दश-त्रिकपरिशुद्धं वन्दनकं यो जिनानां त्रिकालम् ।
करोति नर उपयुक्तः स प्राप्नोति शाश्वतं स्थानम् ॥२५२॥

अन्यप्रकारेण वन्दनत्रिविधता

अन्नं पि तिप्पयारं, वंदणपेरंतभावि पणिहाणं ।
जम्मि कए संपुन्ना, उक्कोसा वंदणा होइ ॥ २५३ ॥
अन्यदपि त्रिप्रकारं वन्दनपर्यन्तभावि प्रणिधानम् ।
यस्मिन् कृते संपूर्णोत्कृष्टा वन्दना भवति ॥ २५३ ॥

तत्स्वरूपम्

चेइयगय साहुगयं, नायव्वं तह य पत्थणारूवं ।
एयस्स पुण सरूवं, सविसेसं उवरि वोच्छामि॥२५४॥
चैत्यगतं साधुगतं ज्ञातव्यं तथा च प्रार्थनारूपम् ।
एतस्य पुनः स्वरूपं सविशेषमुपरि वक्ष्ये ॥ २५४ ॥

वंदणविहाणमेयं, संखेवेणं मए समक्खायं ।
अभणियपुव्वं सेसं, अवसरपत्तं भणिस्सामि ॥ २५५ ॥
वन्दनविधानमेतत्संक्षेपेण मया समाख्यातम् ।
अभणितपूर्वं शेषमवसरप्राप्तं भणिष्यामि ॥ २५५ ॥

अन्नत्थाऽभणियं पि हु, आयरणाओ मए इमं भणियं । अस्य अन्यथाऽपाठः
जडभावदूसियाणं, भव्वाणमणुग्गहट्ठाए ॥ २५६ ॥
अन्यत्राऽभणितमपि ह्याचरणातो मयेदं भणितम् ।
जडभावदूषितानां भव्यानामनुग्रहार्थम् ॥ २५६ ॥

सूरिपरंपरपत्तो, अत्थो सत्थे न गंथिओ जाव । अर्थग्रहणाऽश-क्ति
ता घेत्तुं दाउं वा, न तीरए मंदबुद्धीहिं ॥ २५७ ॥
सूरिपरंपरामाप्तोऽर्थः शास्त्रे न ग्रथितो यावत् ।
तावद् ग्रहीतुं दातुं वा न तीर्यते(शक्यते)मन्दबुद्धिभिः ॥

सुहगहण-धारणत्थं, तेसिं एयं समासओ रइयं । मन्दमत्यर्थं निरूपणम्
फुडवियडपायडत्थं, भणामि सुत्तत्थमेत्ताहे ॥२५८॥
सुखग्रहण-धारणार्थं तेषामेतत्समासतो रचितम् ।
स्फुटविकटप्रकटार्थं भणामि सूत्रार्थमिदानीम् ॥ २५८ ॥

जो पुण पुव्वयरेहिं, भणिओ चिय ललियवित्थराईसु । ललितविस्तरा-दय
सो तु महामइगम्मो, दुरवगम्मो पागयजणस्स ॥ २५९ ॥
यः पुनः पूर्वतरैर्भणितः खलु ललितविस्तरादिषु ।
स तु महामतिगम्यो दुरवगम्यः प्राकृतजनस्य ॥ २५९ ॥

दुक्खरोपा विउसा, बाला भणियं पि नेव बुज्झंति । प्रयासप्रयोज-नम्
तो मज्झिमबुद्धीणं, हियत्थमेसो पयासो मे ॥२६०॥
दुष्करोपा विदुषा बाला भणितमपि नैव बुध्यन्ते ।
ततो मध्यमबुद्धीनां हितार्थमेष प्रयासो मे ॥ २६० ॥

जं सम्मवंदणाए, जायइ जीवस्स सुंदरो भावो ।
तत्तो पुण कम्मखओ, तओ वि मयं सुक्खाणं ॥२६१॥
यत्सम्यग्वन्दनाया जायते जीवस्य सुन्दरो भावः ।
ततः पुनः [illegible] ॥ २६१ ॥

सम्मं जिणवंदणं पुण, विहाण-अब्भासजोगओ होइ ।
तस्स विहाणं भणियं, सुत्तरयणस्स अओ वोच्छं॥२६२॥
सम्यग्जिनवन्दनं पुनर्विधाना-ऽभ्यासयोगतो भवति ।
तत्र विधानं भणितं सूत्ररत्नसंगतो यथैव ॥ २६२ ॥

इह साहू सड्ढो वा, चेइयगेहाइउचियदेसम्मि ।
जहजोगं कयपूओ, पमोयरोमंचियसरीरो ॥ २६३ ॥
इह साधुः श्राद्धो वा चैत्यगृहाद्युचितदेशे ।
यथायोगं कृतपूजः प्रमोदरोमाञ्चितशरीरः ॥ २६३ ॥

वन्दकविचारणा

धन्नोऽहं कयपुन्नो, अणोरपारम्मि भवसमुद्दम्मि ।
जेण मए संपत्तं, जिणवंदणसुत्तबोहित्थं ॥ २६४ ॥
धन्योऽहं कृतपुण्योऽनवरपारे भवसमुद्रे ।
येन मया संप्राप्तं जिनवन्दनसूत्रबोहित्थम् ॥ २६४ ॥

एयं परमं तत्तं, कायव्वमिओ वि नावरं भुवणे ।
विज्जं पिव मंतं पिव, विहिणाऽऽराहेमि ता एयं॥ २६५ ॥
एतत्परमं तत्त्वं कर्तव्यमितोऽपि नापरं भुवने ।
विद्यामिव मन्त्रमिव विधिनाऽऽराधये तत एतत् ॥२६५॥

एवं संवेगरसायणेण सुत्थीभवंतसव्वंगो ।
अइयारभीरुयाए, पडिलेह-पमज्जणुज्जुत्तो ॥ २६६ ॥
एवं संवेगरसायनेन स्व(सु)स्थीभवत्सर्वाङ्गः ।
अतिचारभीरुतया प्रतिलेख(न)-प्रमार्जनोद्युक्तः ॥ २६६॥

उद्दामसरं वेयालिओ व्व पढिऊण सुकइवद्धाइं ।
सपराणंदकराइं, मंगलचित्ताइं वित्ताइं ॥ २६७ ॥
उद्दामस्वरं वैतालिक इव पठित्वा सुकविबद्धानि ।
स्वपरानन्दकराणि मङ्गलचित्राणि वृत्तानि ॥ २६७ ॥

प्रणिपातस्तव-भणनविधि

कयपंचंगपणामो, दाहिणजाणुं महीऍ विणिहट्टु ।
इयर मणा अलग्गं, ठविऊण कयंजलीमउलो ॥२६८॥

कृतपश्चाङ्गप्रणामो दक्षिणजानुं महां विनिधृत्य ।
इतरं मनागलग्नं स्थापयित्वा कृताञ्जलिमुकुलः ॥ २६८ ॥

जिणबिंबपायपंकयविणिवेसियनयणमाणसो धणियं ।
अक्खलियाइगुणजुयं, पणिवायथयं[तओ]पढइ ॥२६९॥

जिनबिम्बपादपङ्कजविनिवेशितनयनमानसोऽत्यर्थम् ।
अस्खलितादिगुणयुतं प्रणिपातस्तवं ततः पठति ॥२६९॥

"नमोऽत्थु णं अरहंताणं भगवंताणं" इत्यादि ॥
'नमोऽस्तु अर्हद्भ्यो भगवद्भ्यः' इत्यादि ॥

एयस्स उ वक्खाणं, संहियमाई कमेण छब्भेयं । — व्याख्यानस्य षोढात्वम्
पुव्वपुरिसेहिँ दिट्ठं, उवइट्ठं तह य एवं तु ॥२७०॥

एतस्य तु व्याख्यानं संहितादि क्रमेण षड्भेदम् ।
पूर्वपुरुषैर्दृष्टमुपदिष्टं तथा चैवं तु ॥ २७० ॥

संहिया य पयं चेव, पयत्थो पयविग्गहो ।
चालणं पच्चवत्थाणं, वक्खाणं छव्विहं मयं ॥ २७१ ॥

---

१. गाढार्थोऽयं देश्यः "धणिअं गाढम्"—देशीनाममालायाः पञ्चमे वर्गे ५८ श्लोके । २ पूर्णमूलम्—नमु(मो)ऽत्थु णं अर(रि)हंताणं, भगवंताणं ॥ १ ॥ आइगराणं, तित्थयराणं, सयंसंबुद्धाणं ॥२॥ पुरिसुत्तमाणं, पुरिससीहाणं, पुरिसवरपुंडरीआणं, पुरिसवरगंधहत्थीणं ॥ ३ ॥ लोगुत्तमाणं, लोगना-हाणं, लोगहिआणं, लोगपईवाणं, लोगपज्जोअगराणं ॥४॥ अभयदयाणं, चक्खुदयाणं, मग्गदयाणं, सरणदयाणं, बोहिदयाणं ॥ ५ ॥ धम्मदयाणं, धम्मदेसयाणं, धम्मनायगाणं, धम्मसारहीणं, धम्मवरचाउरंतचक्क-वट्टीणं ॥ ६ ॥ अप्पडिहयवरनाणदंसणधराणं विअट्टछउमाणं ॥ ७ ॥ जि-णाणं, जावयाणं, तिन्नाणं, तारयाणं, बुद्धाणं, बोहयाणं, मुत्ताणं, मोअ-गाणं ॥ ८ ॥ सव्वन्नूणं, सव्वदरिसीणं, सिव-मयल-मरुअ-मणंत-मक्खय-मव्वाबाह मपुणरावित्ति सिद्धिगइनामधेयं ठाणं संपत्ताणं, नमो जि-णाणं जिअभयाणं ॥ ९ ॥ [illegible]

[illegible]

संहिता च पदं चैव पदार्थः पदविग्रहः ।
चालनं प्रत्यवस्थानं व्याख्यानं षड्विधं मतम् ॥ २७१ ॥

संहिता.

अक्खलियसुत्तुच्चारणरूवा इह संहिया मुणेयव्वा ।
सा सिद्धि चिय नेया, विसुद्धसुत्तस्स पढणेण ॥२७२॥
अस्खलितसूत्रोच्चारणरूपेह संहिता ज्ञातव्या ।
सा सिद्धिः खलु ज्ञेया विशुद्धसूत्रस्य पठनेन ॥ २७२ ॥

पदम्

तह संपयनामाइं, महापयाइं हवंति नव एत्थ ।
अत्थपयणा उ जम्हा, होइ पयं समयभासाए ॥२७३॥
तथा संपन्नामानि महापदानि भवन्ति नवात्र ।
अर्थपचनात्तु यस्माद्भवति पदं समयभाषायाम् ॥२७३॥

आलावयरूवाइं, तेत्तीसं वन्नियाइं सूरीहिं ।
ताइं पुण एवं खलु, संपयनवगे विहत्ताइं ॥ २७४ ॥
आलापकरूपाणि त्रयस्त्रिंशद्वर्णितानि सूरिभिः ।
तानि पुनरेवं खलु संपन्नवके विभक्तानि ॥ २७४ ॥

दो तिय चउरो पंच य, पंच य पंच य दुगं चउक्कं च ।
तिन्नेव य आलावा, संपयनवगे अणुक्कमसो ॥२७५॥
द्वौ त्रयश्चत्वारः पञ्च च पञ्च च पञ्च च द्वौ (द्विकं) चत्वारश्च (चतुष्कं च) ।
त्रय एव चालापा संपन्नवकेऽनुक्रमशः ॥ २७५ ॥

'नमोऽत्थुणं' इत्यस्य अर्थः

एएसिं अत्थो पुण, नमो त्ति नमणं इमो मम पणामो ।
अत्थु त्ति होउ संपज्जउ त्ति णं वक्कलंकारे ॥ २७६ ॥
एतेषामर्थः पुनः 'नमः' इति नमनमयं मम प्रणामः ।
'अस्तु' इति भवतु संपद्यतामिति 'णं' वाक्यालङ्कारे ॥२७६॥

अर्हच्छब्दार्थः

होउ पणामो एसो, अरहंताणं ति एस संबंधो ।
अट्ठविहपाडिहेरं, अरहंती तेण अरहंता ॥ २७७ ॥
भवतु प्रणाम एषोऽर्हतां इत्येष संबन्धः ।
अष्टविधप्रातिहार्यमर्हन्ति तेनार्हन्तः ॥ २७७ ॥

भणियं च—

असोगरुक्खो सुरपुप्फवुट्ठी, दिव्वो ज्झुणी चामरमासणं च।
भामंडलं दुंदुहि याऽऽयवत्तं, सुपाडिहेराणि जिणाणमेव ॥

भणितं च—

अशोकवृक्षः सुरपुष्पवृष्टिर्दिव्यो ध्वनिश्चामरमासनं च ।
भामण्डलं दुन्दुभिरातपत्रं सुप्रातिहार्याणि जिनानामेव ॥

अरिहंति वंदणनमंसणाणि अरहंति पूयसक्कारं । नि
सिद्धिगमणं च अरिहा, अरहंता तेण वुच्चंति ॥२७९॥

अर्हन्ति वन्दन-नमस्यनान्यर्हन्ति पूजासत्कारम् ।
सिद्धिगमनं चार्हाः अर्हन्तस्तेनोच्यन्ते ॥ २७९ ॥

उत्तमगुणसंपन्ना अरिहा, जोग्ग त्ति तेसि ते अंता ।
भुवणे वि जेण नन्नो, तेहिंतो उत्तमो अत्थि ॥२८०॥

उत्तमगुणसंपन्ना अर्हा योग्या इति तेषां तेऽन्ताः ।
भुवनेऽपि येन नान्यस्तेभ्य उत्तमोऽस्ति ॥ २८० ॥

न रहंति न चिट्ठंती, भवम्मि जं तेण वा वि अरहंता ।
अहव रहो पच्छन्नं, अंतो वा नत्थि नाणस्स ॥२८१॥

न वसन्ति न तिष्ठन्ति भवे यत्तेन वाप्यऽरहन्तः ।
अथवा रहः प्रच्छन्नमन्तो वा नास्ति ज्ञानस्य ॥ २८१ ॥

अहवा अरिणो सत्तू, हंतारो तेसि तेण अरिहंता ।
अट्ठविहकम्मपमुहा, ते नेया जेणिमं वुत्तं ॥ २८२ ॥

अथवाऽरयः शत्रवो हन्तारस्तेषां तेनाऽरिहन्ताः ।
अष्टविधकर्मप्रमुखास्ते ज्ञेया येनेदं सूत्रम् ॥ २८२ ॥

---

१ अयं चैव संस्कृत श्लोक —
"अशोकवृक्षः सुरपुष्पवृष्टिर्दिव्यो ध्वनिश्चामरमासनं च ।
भामण्डलं दुन्दुभिरातपत्रं सत्प्रातिहार्याणि जिनेश्वराणाम्" ॥

२ इयं गाथा आवश्यकसूत्रे १२१ तमा-आवश्यके (पृ० ४०६)

निर्युक्तिः अट्ठविहं पि य कम्मं, अरिभूयं होइ सव्वजीवाणं ।
तं कम्ममरिं हंता, अरिहंता तेण वुच्चंति ॥ २८३ ॥

अष्टविधमपि च कर्मारिभूतं भवति सर्वजीवानाम् ।
तं कर्मारिं हन्ता अरिहन्ताः तेनोच्यन्ते ॥ २८३ ॥

निर्युक्तिः राग-दोस कसाए, इंदियाणि वि पंच वि ।
एए अरिणो हंता, अरिहंता तेण वुच्चंति ॥ २८४ ॥

राग-द्वेष-कषायौ इन्द्रियाण्यपि पञ्चापि ।
एतेषां अरीणां हन्तारः अरिहन्तारः तेनोच्यन्ते ॥२८४॥

संसारवल्लरे जं, पुणो न रोहंति खीणकम्मत्ता ।
अरुहंता णं तेसिं, होउ नमो या वि जं भणियं॥२८५॥

संसारवल्लरे यत्पुनर्न रोहन्ति क्षीणकर्मत्वात् ।
अरुहन्तः तेषां भवतु नमो यापि यद्भणितम् ॥२८५॥

दड्ढम्मि जहा बीए, न होइ पुण अंकुरस्स उप्पत्ती ।
तह कम्मबीयविरहे, भवंकुरस्सावि नो भावो॥२८६॥

दग्धे यथा बीजे न भवति पुनरङ्कुरस्योत्पत्तिः ।
तथा कर्मबीजविरहे भवाङ्कुरस्यापि नो भावः॥ २८६ ॥

[illegible] नामाइचउब्भेया, अरहंता जिणमयम्मि सुपसिद्धा ।
भावपडियनिहेउं, भगवंताणं ति मो भणियं ॥२८७॥

नामादिचतुर्भेदा अर्हन्तो जिनमते सुप्रसिद्धाः ।
भावप्रतिपत्तिहेतु भगवद्भ्य इति मनो भणितम् ॥ २८७॥

[illegible] तत्थ भगो छब्भेओ, ईसरियाईण जो समग्गाणं ।
ईसरियं रूव-जसो-सिरि-धम्म पयत्तभेएहिं ॥२८८॥

---

१. इदं [illegible] आवश्यकसूत्र [illegible] — आवश्यके [illegible] [illegible] मनुगोविन्दा [illegible] [illegible]

तत्र भगः षड्भेद ऐश्वर्यादीनां यत्समग्रत्वम् ।
ऐश्वर्यं रूप-यशः-श्री-धर्म-प्रयत्नमेतेषाम् ॥ २८८ ॥

ईसरियं पि पहुत्तं, ससुरासुरमणुयजीवलोगस्स । भग-स्वरूपम्
एएसिं संपुन्नं, रूवं पि जमाऽऽगमे भणियं॥२८९॥
ऐश्वर्यमपि प्रभुत्वं ससुराऽसुरमनुजजीवलोकस्य ।
एतेषां संपूर्णं रूपमपि यदागमे भणितम् ॥ २८९ ॥

सव्वसुरा जइ रूवं, अंगुट्ठपमाणयं विउव्वेज्जा । निर्युक्तिः
जिणपायंगुट्ठं पइ, न सोहए तं जहिंगालो ॥२९० ॥
सर्वसुरा यदि रूपमङ्गुष्ठप्रमाणकं विकुर्युः ।
जिनपादाङ्गुष्ठं प्रति न शोभते तद् यथाऽङ्गारः॥२९०॥

भरियभुवणंतरालो, गोखीर-तुसार-हार-ससिधवलो ।
तेलोके गिज्जंतो, जसो वि एएसि पडिपुन्नो ॥२९१॥
भरितभुवनान्तरालं गोक्षीर-तुषार-हार-शशिधवलम् ।
त्रैलोक्ये गीयमानं यशोऽप्येतेषां प्रतिपूर्णम् ॥ २९१ ॥

पायारो-सरणाई, बाहिरलच्छी इमेसि संपुन्ना ।
केवलियनाण-दंसणपामोक्खा अंतरंगा वि ॥ २९२॥
प्राकारा-ऽवसरणादिर्बाह्यलक्ष्मीरेषां संपूर्णा ।
केवलिकज्ञान-दर्शनप्रमुखा अन्तरङ्गा अपि ॥ २९२ ॥

धम्मो वि हु एएसिं, संपुन्नो चेव हेउ-फलरूवो ।
जं तेहिंतो वि वरं, धम्मफलं तिहुयणे नत्थि ॥२९३
धर्मोऽपि खल्वेतेषां संपूर्ण एव हेतु-फलरूपः ।
यत्तेभ्योऽपि वरं धर्मफलं त्रिभुवने नास्ति ॥ २९३ ॥

धम्मोज्जमो पयत्तो, संपुन्नो चेव लोगनाहाणं ।
करसंठिए वि मोक्खे, करेंति धम्मुज्जमं जेण ॥२९४॥

१ आगमे निर्युक्तिस्वरूपे । २ इयं गाथा आवश्यकसूत्रे ५६९ तमा— (पृ० २३५)

धर्मोद्यमः प्रयत्नः संपूर्ण एव लोकनाथानाम् ।
करसंस्थितेऽपि मोक्षे कुर्वन्ति धर्मोद्यमं येन ॥ २९४ ॥

तित्थयरो चउनाणी, सुरमहिओ सिज्झियव्वयधुवम्मि ।
अणिगूहियबलविरिओ, सव्वत्थामेण उज्जमइ ॥२९५॥

तीर्थंकरश्चतुर्ज्ञानी सुरमहितः सेद्धव्यकध्रुवे ।
अनिगूहित–बलवीर्यः सर्वस्थाम्नोद्यच्छति ॥ २९५ ॥

प्रथमा संपद्

एसो छब्भेयमग्गो, विज्जइ जं तेसि तेण भगवंता ।
तेसिं लोगपहूणं, अत्थु नमो संपया पढमा ॥२९६॥

एष षड्भेदमार्गो विद्यते यत्तेषां तेन भगवन्तः ।
तेषां लोकप्रभूणामस्तु नमः संपत्प्रथमा ॥ २९६ ॥

इह पुण छट्ठविभत्ती, चउत्थिअत्थम्मि होइ दट्ठव्वा ।
पुव्वमुणीहिं पढिज्जइ, जं पाइयलक्खणे एवं २९७

इह पुनः षष्ठीविभक्तिः चतुर्थ्यर्थे भवति द्रष्टव्या ।
पूर्वमुनिभिः पठ्यते यत्प्राकृतलक्षण एवम् ॥ २९७ ॥

आर्षलक्षण-वाक्यम्

बहुवयणेण दुवयणं, छट्ठविभत्तीए भण्णइ चउत्थी ।
जह हत्था तह पाया, नमोऽत्थु देवाहिदेवाणं ॥२९८॥

बहुवचनेन द्विवचनं षष्ठीविभक्तौ भण्यते चतुर्थी ।
यथा हस्तौ तथा पादौ नमोऽस्तु देवाधिदेवेभ्यः ॥२९८॥

आदिकराः

आइगरा ते भणिया, जम्हा उप्पन्नकेवला सव्वे ।
आइं कुणंति नियमा, सुयधम्म–चरित्तधम्माणं ॥२९९॥

आदिकरास्ते भणिता यस्मादुत्पन्नकेवलाः सर्वे ।
आदिं कुर्वन्ति नियमात् श्रुतधर्म-चारित्रधर्माणाम् ॥२९९॥

जओ—

[illegible]

अत्थं भासइ अरिहा, सुत्तं गंथंति गणहरा निउणं ।

१. इय अन्य आवश्यकसूत्र [illegible])

सासणस्स हियट्टाए, तओ सुत्तं पवत्तइ ॥ २०० ॥

यतः—

अर्थं भाषतेऽर्हन् सूत्रं ग्रथ्नन्ति गणधराः निपुणम् ।
शासनस्य हितार्थाय ततः सूत्रं प्रवर्तते ॥ २०० ॥

सामाइयाइया वा, वय-जीवनिकायभावणा पढमं ।
एसो धम्मोवाओ, जिणेहिं सव्वेहिं उवइट्ठो ॥ २०१ ॥

सामायिकादिका वा व्रत-जीवनिकायभावना प्रथमम् ।
एष धर्मोपायो जिनैः सर्वैरुपदिष्टः ॥ २०१ ॥

तित्थं जिणेहि भणियं, संसारुत्तारकारणं संघो । तीर्थंकराः
चाउव्वण्णो नियमा, कुणंति तं तेण तित्थयरा ॥२०२॥

तीर्थं जिनैर्भणितं संसारोत्तारकारणं सङ्घः ।
चातुर्वर्ण्यो नियमात् कुर्वन्ति तम् तेन तीर्थकराः॥२०२॥

सयमेव जओ सम्मं, बुद्धा नन्नेण बोहिया सव्वे । स्वयंसंबुद्धाः द्वितीया संप
तेण सयंसंबुद्धा, तेसिं नमो संपया बीया ॥ २०३ ॥

स्वयमेव यतः सम्यग्बुद्धा नान्येन बोधिताः सर्वे ।
तेन स्वयंसंबुद्धास्तेभ्यो नमः संपद्द्वितीया ॥ २०३ ॥

पुरिसा संसारिजिया, नर-नारय-तिरिय-देवगइवासी । पुरुषोत्तमाः
सव्वेसिं तेसिं पुज्जा, हवंति पुरिसोत्तमा तम्हा॥२०४॥

पुरुषाः संसारिजीवा नर-नारक-तिर्यग्देवगतिवासिनः ।
सर्वेषां तेषां पूज्या भवन्ति पुरुषोत्तमास्तस्मात् ॥ २०४ ॥

बीहंति न चेव जओ, उवसग्ग-परीसहाण घोराणं । पुरुषसिंहाः
विअरंति असंकमणा, भण्णंति तओ पुरिससीहा ॥२०५॥

बिभ्यति न चैव यत उपसर्ग-परीषहाणां घोराणाम् ।
विचरन्त्यशङ्कमनसो भण्यन्ते ततः पुरुषसिंहाः ॥२०५॥

१ इयं गाथा आवश्यके १९२ तमा (पृ०१००)

पुरुषवरपुण्डरीकाः

पुरिसवरपुंडरीया, होंति जिणा पुंडरीयसाहम्मा ।
तं पुण वियारियव्वं, एवं सत्यत्थकुसलेहिं ॥ ३०६ ॥
पुरुषवरपुण्डरीका भवन्ति जिनाः पुण्डरीकसाधर्म्यात् ।
तत्पुनर्विचारितव्यमेवं शास्त्रार्थकुशलैः ॥ ३०६ ॥

पंके जायं सलिलेण वड्ढियं उवरि संठियं तेसिं ।
एगेणावि न छुप्पइ, जह पवरं पुंडरीयं तं ॥३०७॥
पङ्के जातं सलिलेन वर्धितमुपरि संस्थितं तेषाम् ।
एकेनापि न स्पृश्यते यथा प्रवरं पुण्डरीकं तत् ॥ ३०७ ॥

एवं खलु तित्थयरा, जाया संसारपंकमज्झम्मि ।
पंचविहकामभोगोदएण संपाविया विड्ढिं ॥ ३०८ ॥
एवं खलु तीर्थकरा जाताः संसारपङ्कमध्ये ।
पञ्चविधकामभोगोदयेन संप्रापिता वृद्धिम् ॥ ३०८ ॥

छुप्पंति न एक्केण वि, संपत्ता वीयरागपयमउलं ।
सासाइ सुरहिगंधं, वहंति वा पुंडरीयं व ॥ ३०९ ॥
स्पृश्यन्ते नैकेनापि संप्राप्ता वीतरागपदमतुलम् ।
श्वासादि सुरभिगन्धं वहन्ति वा पुण्डरीकमिव ॥ ३०९॥

वड्ढंति य उवयारे, नर–तिरियाणं निरीहपरिणामा ।
धारिज्जंति य सिरसा, नरा–ऽमरीसेहिं नमिरेहिं ॥३१०॥
वर्धन्ते चोपकारे नर–तिर्यग्भ्योर्निरीहपरिणामाः ।
धार्यन्ते वा शिरसा नरा–ऽमरेशैर्नम्रैः ॥ ३१० ॥

पुरिसा वि जिणा एवं, पत्ता वरपुंडरीयउवमाणं ।
जह गंधहत्थिउवमा, पत्ता तह संपयं वोच्छं॥३११॥
पुरुषा अपि जिना एवं प्राप्ता वरपुण्डरीकोपमानम् ।
यथा गन्धहस्त्युपमा प्राप्तास्तथा साम्प्रतं वक्ष्ये ॥ ३११ ॥

पुरुषवरगन्धहस्तिनः

जह गंधहत्थिगंधं, असहंता कुंजरा पलायंति ।
ढुक्कंति नेव समरे, एगस्स वि ते अणेगा वि ॥३१२॥

अत्राऽपि लोकशब्दो बीजाधानागुचितभव्येषु ।
ते नाथाऽस्य यतो योग-क्षेमङ्करा नाथाः ॥ ३१८ ॥

योग-क्षेमस्वरूपम्

जोगो असंतदाणं, संतस्स उ पालणा मवे खेमं ।
बीयाहाणाइगुणे, देंति पालेंति य जिणिंदा ॥३१९॥
योगोऽसद्दानं सतस्तु पालना भवेत्क्षेमम् ।
बीजाधानादिगुणान् ददति पालयन्ति च जिनेन्द्राः ॥३१९

लोकहिताः

पंचत्थिकायमइयं, लोगं वरकेवलेण जाणेत्ता ।
अवितहमेव जणाणं, परूवयंति त्ति लोगहिया ॥३२०॥
पञ्चास्तिकायमयं लोकं वरकेवलेन ज्ञात्वा ।
अवितथमेव जनानां प्ररूपयन्तीति लोकहिताः ॥ ३२० ॥

लोगो व जीवलोगो, सओ य परओ य अवायरक्खणओ ।
तस्सेगंतेण हिया, लोगहिया जिणवरा तेण ॥ ३२१ ॥
लोको वा जीवलोकः स्वतश्च परतश्चापायरक्षणतः ।
तस्यैकान्तेन हिता लोकहिता जिनवरास्तेन ॥ ३२१ ॥

लोकप्रदीपाः

तह ते लोगपईवा, जम्हा सन्निहियसव्वसत्ताणं ।
दीवेंति पईवा इव, जीवाइपयत्थवत्थुगणं ॥ ३२२ ॥
तथा ते लोकप्रदीपा यस्मात्सन्निहितसर्वसत्त्वानाम् ।
दीपयन्ति प्रदीपा इव जीवादिपदार्थवस्तुगणम् ॥ ३२२॥

अहवा संसयतामसमसेसमासन्नसन्निलोगस्स ।
अवणेंति मणगिहाओ, लोगपईवा तओ हुंति ॥३२३॥
अथवा संशयतामसमशेषमासन्नसंज्ञिलोकस्य ।
अपनयन्ति मनोगृहाल्लोकप्रदीपास्ततो भवन्ति ॥ ३२३ ॥

लोगो वि सुद्धबुद्धी, सम्मद्दिट्ठी विसेसओ तस्स ।
अइसुहुमे वि पयत्थे, पज्जोयंता मुणुत्तमहिं ॥ ३२४ ॥

लोकोऽपि गुरुबुद्धिः सम्यग्दृष्टिर्विनेयजनस्य ।
अभिगृह्येऽपि पदार्थे प्रद्योतयन्तः सुयुक्तिभिः ॥ ३२४ ॥

लोय(ए)पज्जोयगरा, सूरा इव हुंति तेण तित्थयरा । लो
संखेवविचित्तत्था, विसेसा संपया एसा ॥ ३२५ ॥ क
लोके प्रद्योतकराः सूरा इव भवन्ति तेन तीर्थंकराः ।
संक्षिप्तविचित्रार्था विशेषा संपदेषा ॥ ३२५ ॥

अभयाइपयत्थाणं, दायारो संपया य पंचमिया ।
पंचहि पएहि भणिया, अभयाइसरूवमेयं तु ॥३२६॥
अभयादिपदार्थानां दातारः संपच्च पञ्चमिका ।
पञ्चभिः पदैर्भणिताऽभयादिस्वरूपमेतत्तु ॥ ३२६ ॥

तिविहतिविहेण वहकरणविरईओ जेहि सव्वकालं पि । अभयदया
दिन्नमभयं जिणाणं, अभयदयाणं नमो ताणं॥३२७॥
त्रिविधत्रिविधेन वधकरणविरतितः यैः सर्वकालमपि ।
दत्तमभयं जिनेभ्योऽभयदयेभ्यो नमस्तेभ्यः ॥ ३२७ ॥

मोहंधो जंतुगणो, निम्मलसुयणाणचक्खुदाणेण ।   चक्षुर्दयाः
फुडदंसी जेहि कओ, चक्खुदयाणं नमो ताणं ॥३२८॥
मोहान्धो जन्तुगणो निर्मलश्रुतज्ञानचक्षुर्दानेन ।
स्फुटदर्शी यैः कृतः चक्षुर्दयेभ्यो नमस्तेभ्यः ॥ ३२८ ॥

अणुवकयपराणुग्गहपरेहि निव्वाणवरपुरीमग्गो ।   मार्गदयाः
भवरन्ने जेहि कओ, ते मग्गदया जओ सुत्तं ॥ ३२९॥
अनुपकृतपरानुग्रहपरैर्निर्वाणवरपुरीमार्गः ।
भवारण्ये यैः कृतस्ते मार्गदया यतः सूत्रम ॥ ३२९ ॥

सम्मद्दंसणदिट्ठो, नाणेण य जेहि सुट्ठु उवलद्धो ।   निर्युक्ति.
चरण-करणेहि पहओ, नेव्वाणपहो जिणंदेहिं ॥ ३३०॥

१ - गाथा आवश्यक

सम्यग्दर्शनदृष्टो ज्ञानेन च तैः सुष्ठूपलब्धः ।
चरणकरणैः प्रहतो निर्वाणपथो जिनेन्द्रैः ॥ ३३० ॥

शरणदयाः

भवभीयाण जियाणं, सरणागयवच्छला जओ ताणं ।
हौंति जिणिंदा नियमा, सरणदया तेण वुच्चंति ॥३३१॥
भवभीतानां जीवानां शरणागतवत्सला यतस्तेषाम् ।
भवन्ति जिनेन्द्रा नियमात् शरणदयास्तेनोच्यन्ते ॥३३१॥

बोधिदयाः
पञ्चमी संपत्

बोही जिणेहि भणिया, भवंतरे सुद्धधम्मसंपत्ती ।
जिणसंथवेण लब्भइ, बोहिदया तेण वुच्चंति ॥३३२॥
बोधिर्जिनैर्भणिता भवान्तरे शुद्धधर्मसं(प्राप्तिः)पत्तिः ।
जिनसंस्तवेन लभ्यते बोधिदयास्तेनोच्यन्ते ॥ ३३२ ॥

अह छट्ठसंपयाए, धम्माईयाणि पंच उ पयाणि ।
धम्मो चरित्तधम्मो, किरियापरिणामरूवो सो ॥३३३
अथ षष्ठसंपदि धर्मादिकानि पञ्च तु पदानि ।
धर्मश्चारित्रधर्मः क्रियापरिणामरूपः सः ॥ ३३३ ॥

धर्मदयाः

दुविहो वि हु संपज्जइ, जम्हा जिणचलणसेवणरयाणं ।
गिज्जंति जाणएहिं, तम्हा ते तस्स दायारो ॥३३४॥
द्विविधोऽपि खलु संपद्यते यस्माज्जिनचरणसेवनरतानाम् ।
गीयन्ते ज्ञायकैस्तस्मात्ते तस्य दातारः ॥ ३३४ ॥

धर्मदेशकाः

परहियकरणेक्करया, जहजोगं उवइसंति जं धम्मं ।
तो धम्मदेसया ते, तेसिं चिय मे नमो होउ ॥३३५॥
परहितकरणैकरता यथायोगमुपदिशन्ति यं धर्मम् ।
ततो धर्मदेशकास्ते तेभ्य एव मे नमो भवतु ॥ ३३५॥

धर्मनायकाः

सो पुण होइ निसिट्ठो, तेसिं आणाइ वट्टमाणाणं ।
धम्मस्स नायगाणं, तत्तो तेसिं मम पणामो ॥३३६॥

स पुनर्भवति विशिष्टलेपामात्रायां वर्त्तमानानाम् ।
धर्मस्य नायकोऽयमतस्तेभ्यो मम प्रणामः ॥ ३३६ ॥

जह सारही सुकुसलो, तहा तहा खेडए रह-तुरंगे । धर्मसारथयः
जह नो होइ अवाओ, तुरंगमाणं रहस्सावि ॥३३७॥
यथा सारथिः सुकुशलस्तथा तथा खेदयति रथ-तुरङ्गान् ।
यथा नो भवत्यपायस्तुरङ्गमाणां रथस्याऽपि ॥ ३३७ ॥

एवं जिणुत्तमेहिं, वि उस्सग्ग-ऽववायपमुहजुत्तीहिं ।
एगंतहिओ धम्मो, उवइट्ठो धम्म-धम्मीणं ॥३३८॥
एवं जिनोत्तमैरप्युत्सर्गा-ऽपवादप्रमुखयुक्तिभिः ।
एकान्तहितो धर्म उपदिष्टो धर्म-धर्मिणाम् ॥ ३३८ ॥

इह धम्मो होइ रहो, तुरंगमा तस्स धारगा पुरिसा ।
उमयहियमुवइसंता, जिणनाहा धम्मसारहिणो॥३३९॥
इह धर्मो भवति रथस्तुरङ्गमास्तस्य धारकाः पुरुषाः ।
उभयहितमुपदिशन्तो जिननाथा धर्मसारथयः ॥ ३३९ ॥

धम्मवरचाउरंताइचक्कवट्टीणमेस खलु अत्थो । धर्मवरचातुरन्तचक्रवर्तिनः
इह चाउरंतसद्दो, भारहवासम्मि नायव्वो ॥ ३४० ॥
धर्मवरचातुरन्तादिचक्रवर्त्तिनामेष खल्वर्थः ।
इह चातुरन्तशब्दो भारतवर्षे ज्ञातव्यः ॥ ३४० ॥

उत्तरओ हिमवंतो, पुव्वावरदाहिणा तओ अंता ।
लवणसमुद्दं पत्ता, तो भरहं चाउरंतमिणं ॥ ३४१ ॥
उत्तरतो हिमवान् पूर्वापरदक्षिणास्ततोऽन्ताः ।
लवणसमुद्रं प्राप्तास्ततो भरतं चातुरन्तमिदम् ॥ ३४१ ॥

एयम्म य भरहाई, अहिवइणो चक्कवट्टिणो हुंति ।
धम्मवरचाउरंते, तित्थयरा चक्कवट्टिसमा ॥ ३४२ ॥

एतस्य च मरणादेरविनयश्चक्रवर्तिनो भवन्ति ।
धर्मवरचातुरन्ते तीर्थकराश्चक्रवर्तिसमाः ॥ ३४२ ॥

अहवा चउदिसिधारं, चउरंतं चक्कमेव निद्दिट्ठं ।
दाण-तव-सील-भावणचउधारं धम्मचक्कमिणं ॥३४३॥
अथवा चतुर्दिग्धारं चतुरन्तं चक्रमेव निर्दिष्टम् ।
दान-तपः-शील-भावनाचतुर्धारं धर्मचक्रमिदम् ॥ ३४३ ॥

षष्ठी संपद्

चउगइअंतकरं ता, धम्मो वि हु चाउरंतचक्कसमो ।
वट्टंति तेण वरधम्मचक्कवट्टी जिणा तम्हा ॥ ३४४ ॥
चतुर्गत्यन्तकरं ततो धर्मोऽपि खलु चातुरन्तचक्रसमः ।
वर्त्तन्ते तेन वरधर्मचक्रवर्तिनो जिनास्तस्मात् ॥ ३४४ ॥

अप्रतिहतवर-ज्ञान-दर्शन-धराः

अप्पडिहयमक्खलियं, वरं पहाणं ति खाइगत्तेण ।
केवलियनाण-दंसणधराण एसो मम पणामो ॥३४५॥
अप्रतिहतमस्खलितं वरं प्रधानमिति क्षायिकत्वेन ।
केवलिकवरज्ञानदर्शनधरेभ्य एष मम प्रणामः ॥ ३४५ ॥

व्यावृत्तछद्मानः सप्तमी संपद्

विणियट्टं ति पणट्ठं, छउमं चउघाइकम्मरूवं तु ।
जेसिं तेसिं नमो मे, सत्तमिया संपया दुपया ॥ ३४६
विनिवृत्तमिति प्रणष्टं छद्म चतुर्घातिकर्मरूपं तु ।
येभ्यस्तेभ्यो नमो मे सप्तमिका संपद्विपदा ॥ ३४६ ॥

शङ्का-समाधी

नणु अट्ठ वि कम्माइं, जिणाण नट्ठाइँ किं चउक्केण ? ।
सच्चं ओमरणत्थं,पडुच्च छउमक्खओ भणिओ॥३४७॥
नन्वष्टापि कर्माणि जिनानां नष्टानि किं चतुष्केण ? ।
सत्यमवमरणार्थं प्रतीत्य छद्मक्षयो भणितः ॥ ३४७ ॥

जिन-जापक-दानि

रागदोसजयाओ, होंति जिणा जावया य अन्नेसिं ।
तिन्ना य भवसमुद्दं, अन्नेसिं तारया य जिणा॥३४८॥
राग-द्वेषजयाद् भवन्ति जिना जापकाश्चान्येषाम् ।
तीर्णाश्च भवसमुद्रमन्येषां तारकाश्च जिनाः ॥ ३४८ ॥

बुद्धा अवगयतत्ता, अन्नेसिं बोहया य भगवंता ।   बुद्ध-बोधक-दानि
कम्मट्ठबंधणाओ, मुक्का तह मोयगा चेव ॥ ३४९ ॥
बुद्धा अवगततत्त्वा अन्येषां बोधकाश्च भगवन्तः ।
कर्माष्टबन्धनान्मुक्तास्तथा मोचकाश्चैव ॥ ३४९ ॥

एसा चउपयमाणा, अट्ठमिया संपया उ वक्खाया ।   अष्टमी संपद्
नवमी तिपयपमाणा, सा सव्वण्णूणमिच्चाइ ॥ ३५० ॥
एषा चतुष्पदमानाऽष्टमिका संपत्तु व्याख्याता ।
नवमी त्रिपदप्रमाणा सा सर्वज्ञेभ्य इत्यादि ॥ ३५० ॥

तत्थ जिणा भगवंतो, सव्वं जाणंति तेण सव्वण्णू ।   सर्वज्ञाः सर्वदर्शिनः
पासंति तेण सव्वं, तो सव्वदरिसिणो हुंति ॥ ३५१ ॥
तत्र जिना भगवन्तः सर्वं जानन्ति तेन सर्वज्ञाः ।
पश्यन्ति तेन सर्वं ततः सर्वदर्शिनो भवन्ति ॥ ३५१ ॥

एगो एसालावो, बीओ सिवमयलमाइओ एत्थ ।
तइओ नमो जिणाणं, जियभयाणं तु नायव्वो ॥३५२॥
एक एष आलापो द्वितीयः शिवमचलमादिकोऽत्र ।
तृतीयो नमो जिनेभ्यो जितभयेभ्यस्तु ज्ञातव्यः ॥३५२॥

सिवमुवसग्गविउत्तं, सिद्धसरूवं पयं च सिद्धाणं ।   शिवम्-अचलम्
साहाविय-पाओगियचलणाभावाओ तं अचलं॥३५३॥
शिवमुपसर्गवियुक्तं सिद्धस्वरूपं पदं च सिद्धानाम् ।
स्वाभाविक-प्रायोगिकचलनाभावात्तदचलम् ॥ ३५३ ॥

अरुयं रोगाभावा, अणंतनाणोवओगओऽणंतं ।   अरुजम्-अनन्तम्-अक्षयम्
नासनिमित्ताभावा, नायव्वं अक्खयं तं तु ॥ ३५४ ॥
अरुजं रोगाभावादनन्तज्ञानोपयोगतोऽनन्तम् ।
नाशनिमित्ताऽभावाज्ज्ञातव्यमक्षयं तत्तु ॥ ३५४ ॥

अव्वाबाहं भणियं, वाधाहाकारिकम्मविरहाओ ।   अव्याबाधम्
देह-मणोगयवाहाविरहियसाहारहीणत्ता ॥ ३५५ ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥ ३५५ ॥

[illegible]
जाणइ पासइ, पुणो भो तेण सव्वण्णुदरिसि त्ति ।
संसारहेउकम्माऽभावेण जओ इमं भणियं ॥ ३५६ ॥
जानाति पश्यति पुनः भो तेन सर्वज्ञदर्शीति ।
संसारहेतुकर्माऽभावेन यत इदं भणितम् ॥ ३५६ ॥

सिद्धिगतिनाम-धेयम्
दड्ढम्मि जहा बीए, न होइ पुणरंकुरस्स उप्पत्ती ।
तह कम्मबीयनासे, पुणब्भवो नत्थि सिद्धाणं ॥३५७॥
दग्धे यथा बीजे न भवति पुनरङ्कुरोत्पत्तिः ।
तथा कर्मबीजनाशे पुनर्भवो नास्ति सिद्धानाम् ॥३५७॥

स्थानम्
सिज्झंति जत्थ जीवा, गम्मइ जीवेहिं तेण सिद्धिगई ।
तं चेव नामधेयं, अभिहाणं तस्स ठाणस्स ॥३५८॥
सिध्यन्ति यत्र जीवा गम्यते जीवैर्येन सिद्धिगतिः ।
तदेव नामधेयमभिधानं तस्य स्थानस्य ॥ ३५८ ॥

संप्राप्ताः
तं सम्मं पत्ताणं, कम्मखएणं ति एत्थ भावत्थो ।
इहरा वि जंति जम्हा, सुहुमा एगिंदिया तत्थ ॥३५९॥
तत्सम्यक् प्राप्तानां कर्मक्षयेणेत्यत्र भावार्थः ।
इतरथाऽपि यान्ति यस्मात्सूक्ष्मा एकेन्द्रियास्तत्र ॥३५९॥

नवमी सम्पद्
तइयपयं पयडत्थं, नमो जिणाणं जियब्भयाणं ति ।
निगमणवयणं एयं, पुणरुत्तं नेव मंतव्वं ॥ ३६० ॥

---

१. अनेन पद्येन सह तोलयन्तु इदं पद्यम्— “दग्धे बीजे यथात्यन्तं प्रादुर्भवति नाङ्कुरः । कर्मबीजे तथा दग्धे नारोहति भवाङ्कुरः” ॥—तत्त्वार्थ- दशमाध्यायेऽन्तिमसूत्रभाष्यप्रान्तभागेऽष्टमः श्लोकः । इदम् औपपातिकसूत्रगतं गद्यमपि अनेन प्राकृतश्लोकेन सह साधर्म्यं लभते—“बीयाणं अग्गिदड्ढाणं पुणरवि अंकुरुप्पत्ती ण भवइ, एवामेव सिद्धाणं कम्मबीए दड्ढे पुणरवि जम्मुप्पत्ती न भवइ”— (पृ० १११) तथा इयं गाथा २८६ तम-गाथयाऽपि समाना ।

तृतीयपदं प्रकटार्थं नमो जिनेभ्यो जितभयेभ्य इति ।
निगमनवचनमेतत्पुनरुक्तं नैव मन्तव्यम् ॥ ३६० ॥

एत्थं पुण बहुवयणं, पुरिसेगंतप्पवायनिम्महणं । बहुवचनहेतुः
सव्वेसिं पि जिणाणं, समगुणयाभावणनिमित्तं ॥३६१॥

अत्र पुनर्बहुवचनं पुरुषैकान्तप्रवादनिर्मथनम् ।
सर्वेषामपि जिनानां समगुणताभावननिमित्तम् ॥३६१॥

विसयबहुत्ते किरिया, भावुल्लासाओ बहुफला होइ ।
पणिवायदंडगोवरि, भन्नइ तम्हा इमा गाहा ॥३६२॥

विषयबहुत्वे क्रिया भावोल्लासाद्बहुफला भवति ।
प्रणिपातदण्डकोपरि भण्यते तस्मादियं गाथा ॥ ३६२ ॥

"जे[अ]अईआ सिद्धा" इत्यादि ॥

एयाए भावत्थं, सुगमं सम्मं मणम्मि भावेंतो ।
मण-वयण-कायसारं, करेज पंचंगपणिवायं ॥ ३६३ ॥

"ये [च]अतीताः सिद्धाः" इत्यादि ॥

एतस्या भावार्थं सुगमं सम्यग्मनसि भावयन् ।
मनो-वचन-कायसारं कुर्यात् पञ्चाङ्गप्रणिपातम् ॥ ३६३ ॥

उट्ठित्तु असंभंतो, तिविहं पायंतरं पमज्जित्ता । ईर्यापथिकीप्रतिक्रमणविधिः
जिणमुद्दाट्ठियचलणो, इरियावहियं पडिकमइ ॥ ३६४ ॥

उत्थायाऽसंभ्रान्तस्त्रिविधं पादान्तरं प्रमृज्य ।
जिनमुद्रास्थितचरण ईर्यापथिकीं प्रतिक्रामति ॥ ३६४ ॥

सन्निहियं भावगुरुं, आपुच्छित्ता खमासमण-पुव्वं ।
इरियं पडिकमेज्जा, ठवणाजिणसन्निरयं इहरा ॥३६५॥

१ पूर्णमूलम्—जे अ अईआ सिद्धा जे अ भविस्संतिऽणागए काले ।
संपइ अ वट्टमाणा सव्वे तिविहेण वंदामि ॥

सन्निहितं भावगुरुमापृच्छय क्षमाश्रमण–पूर्वम् ।
ईर्यां प्रतिक्रामेन् स्थापनाजिनसान्निकमितरया ॥३६५॥

सूत्रम्–"इच्छामि" इत्यादि ॥

संपद्-पद-संख्या

इह वीसामा अट्ठ उ, पयाइं बत्तीस बेंति गीयत्था ।
तेसिं विरइविभागो, एएण कमेण विन्नेओ ॥३६६॥

सूत्रम्—"इच्छामि" इत्यादि ॥

इह विश्रामा अष्टौ तु पदानि द्वात्रिंशद् ब्रुवन्ति गीतार्थाः ।
तेषां विरतिविभाग एतेन क्रमेण विज्ञेयः ॥ ३६६ ॥

दुग दुग चउरो सत्तग, इग पण दसगं इगं च विरईओ ।
इरियावहियासुत्ते, बत्तीसं हुंति आलावा ॥ ३६७ ॥
द्वौ द्वौ चत्वारः सप्तकमेकं पञ्च दशकमेकं च विरतयः ।
ईर्यापथिकीसूत्रे द्वात्रिंशद्भवन्त्यालापाः ॥ ३६७ ॥

ईर्यापथिकी-सूत्रार्थः

एएसि पयाणत्थो, इच्छामि अहिलसामि पडिक्कमिउं ।
पडिकूलं वट्टिउं, नियत्तिउं एस भावत्थो ॥ ३६८ ॥
एतेषां पदानामर्थ इच्छाम्यभिलषामि प्रतिक्रमितुम् ।
प्रतिकूलं वर्तितुं निवर्तितुमेष भावार्थः ॥ ३६८ ॥

इरियावहियाएँ विराहणाएँ, इरिया गइ त्ति तम्मग्गो ।
इरियावहो त्ति भण्णइ, इरियावहिया उ तप्पभवा ३६९
ईर्यापथिक्यां विराधनायामीर्या गतिरिति तन्मार्गः ।
ईर्यापथ इति भण्यते, ईर्यापथिकी तु तत्प्रभवा ॥३६९॥

---

१. इच्छामि पडिक्कमिउं इरियावहियाए विराहणाए गमणागमणे पाणक्कमणे बीयक्कमणे हरियक्कमणे ओसा-उत्तिंग-पणग-दग-मट्टि-मक्कडा संताणा संकमणे जे मे जीवा विराहिआ-एगिंदिया, बेइंदिया, तेइंदिया, चउरिंदिया, पंचिंदिआ, अभिहआ, वत्तिआ, लेसिआ, संघाइआ, संघट्टिआ, परिआविआ किलामिआ, उद्दविआ ठाणाओ ठाणं संकामिआ, जीविआओ ववरोविआ तस्स मिच्छा मि दुक्कडं ॥

भण्णइ विराहणा खलु, इच्छामि अहं तओ पडिक्कमिउं ।
गमणं नियठाणाओ, आगमणं अन्नओऽभिमयं ॥२७०

भण्यते विराधना खलु इच्छामि अहं ततः प्रतिक्रमितुम् ।
गमनं निजस्थानाद् आगमनमन्यतोऽभिमतम् ॥ २७० ॥

तम्मि उ पाणाईणं, अक्कमणे विगलइंदिया पाणा ।
बीयाणि सालिमाई, हरियाणि वणप्फइविसेसा २७१

तस्मिंस्तु प्राणादीनामाक्रमणे विकलेन्द्रियाः प्राणाः ।
बीजानि शाल्यादिः, हरितानि वनस्पतिविशेषाः ॥२७१॥

एसा तइया विरई, ओसाउत्तिंगमाइया अवरा ।
तत्थोसा सुपसिद्धा, उत्तिंगो कीडियानगरं ॥ २७२ ॥

एषा तृतीया विरतिः 'ओसाउत्तिङ्ग-'ऽऽदिका अपरा ।
तत्रोषा सुप्रसिद्धा उत्तिंगः कीटिकानगरम् ॥ २७२ ॥

हरतणुगमाइ अन्ने, पणओ ओल्ली दगं जलं मट्टी । अन्यमतम्
पुढवीकाओ भणिओ, मक्कडगा कोलिया भणिया ॥२७३

हरितनुकमादुरन्ये पनक ओल्ली दकं जलं मृत्तिका ।
पृथिवीकायो भणितः, मर्कोटका कौलिका भणिताः॥२७३

संताणो समुदाओ, जालं वा तेसु विहियसंकमणे ।
एसा चउत्थविरई, विराहिया जे मए जीवा ॥२७४॥

संतानः समुदायो जालं वा तेषु विहितसंक्रमणे ।
एषा चतुर्थीविरतिर्विराधिता ये मया जीवाः ॥ २७४ ॥

---

१ "सिग्गरऊ-द्विमेसु ओसा"-देशीनाममालायां प्रथमे वर्गे १६४ श्लोकः ।
२ "अवश्याय-उत्तिङ्ग-पनक-दग-मृत्तिका-मर्कटसंतानसंक्रमणे सति— अवश्यायो जलविशेषः, उत्तिङ्गा गर्दभाकृतयो जीवाः कीटिकानगराणि वा, पनकः फुल्लिः, दगमृत्तिका चिक्खलम्, अथवा दगग्रहणाद् अप्कायः, मृत्तिकाग्रहणात् पृथ्वीकायः, मर्कटसंतानः कोलिकजालम्"-आवश्यके हरिभद्रसूरौ (पृ० ५७३)

एगपगा पंचमिगा, छट्ठा एगिंदिया य पंचपया ।
विरइदुगं पि सुगमं, सत्तमिगा अभिहयाईया ॥ ३७५

एकपदा पञ्चमिका षष्ठी एकेन्द्रियाश्च पञ्चपदा ।
विरतिद्विकमपि सुगमं सप्तमिका अभिहतादिका ॥३७५

अभिमुह हया अभिहया, गाढक्कंता य वत्तिया नेया ।
अन्नोन्नं लिंगणयं, कारिया आलेसिया हुंति ॥३७६॥

अभिमुखं हता अभिहता गाढाक्रान्ताश्च वर्तिता ज्ञेयाः ।
अन्योन्यं लिङ्गनकं कारिता आश्लेषिता भवन्ति ॥३७६॥

संघाइया य पुंजीकय त्ति संघट्टिया य संपुट्ठा ।
परिआविया य ईसिं, कयपीडा बहु किलामियया ॥

संघातिताश्च पुञ्जीकृता इति संघट्टिता वा संस्पृष्टाः ।
परितापिताश्च ईषत्कृतपीडा बहु क्लमितकाः ॥ ३७७ ॥

उद्दविया कयमुच्छा, ठाणा ठाणंतरं च संग(क)मिया ।
पाणेहि विप्पमुक्का, जीवा ववरोविया भणिया ॥३७८॥

उद्रविताः कृतमूर्छाः स्थानात् स्थानान्तरं च संग(क्र)मिताः ।
प्राणैर्विप्रमुक्ता जीवा व्यपरोपिता भणिताः ॥ ३७८ ॥

तस्स य मिच्छा मि दुक्कडं ति आलावएण अट्ठमिया ।
एयाए पुण अत्थो, एसो भणिओ मुणिंदेहिं ॥३७९॥

तस्य च मिथ्या मे दुष्कृतमिति आलापकेनाष्टमिका ।
एतस्याः पुनरर्थ एष भणितो मुनीन्द्रैः ॥ ३७९ ॥

मिथ्यादुष्कृत-पदाक्षरार्थः

'मि' त्ति मिउमद्दवत्ते, 'छ' त्ति य दोसाण छायणे होइ ।
'मि' त्ति य मेराइ ठिओ, 'दु' त्ति दुगुंछामि अप्पाणं॥

१ एतद् गाथाद्वयं (३८०—३८१) आवश्यके १५०५—१५०६ गाथारूपम् –(पृ० ७८०) तथा तत्रैव २६४ पृष्ठे (६८६—६८७) गाथारूपम्, तथा श्रीपञ्चाशके द्वादशतमे पञ्चाशके १२–१३ गाथारूपम्—(पृ० १९७).

'मि' इति मृदुमार्दवत्वे, 'छ' इति च दोषाणां छादने भवति ।
'मि' इति च मर्यादायां स्थितः, 'दु' इति जुगुप्से आत्मानम् ॥

'क' त्ति कडं मे पावं, 'ड' त्ति य डेवेमि तं उवसमेण ।
एसो मि-च्छा-मि-दु-क-ड पयक्खरत्थो समासेण॥३८१॥

'क' इति कृतं मया पापम्, 'ड' इति च डीये(लङ्घयामि) तदुपशमेन।
एष मि-च्छा-मि-दु-क-ड-पदाक्षरार्थः समासेन ॥३८१॥

इरियावहियासुत्तं, एत्तियमेत्तं अओ परं सेसं । उन्मार्गकरण-सूत्रम्
उम्मग्गकरणसुत्तं, तस्स य एयारिसो अत्थो॥३८२॥

ईर्यापथिकीसूत्रमेतावन्मात्रम्, अतः परं शेषम् ।
उन्मार्गकरणसूत्रं तस्य च एतादृशोऽर्थः ॥ ३८२ ॥

तेसिं गमणागमाईसमत्थपावाण घायणनिमित्तं ।
उस्सग्गं ठामि अहं, उत्तरकरणाइहेऊहिं ॥ ३८३ ॥

तेषां गमनाऽऽगमादिसमस्तपापानां घातननिमित्तम् ।
उत्सर्गं तिष्ठामि अहमुत्तरकरणादिहेतुभिः ॥ ३८३ ॥

भणियं च—

खंडियविराहियाणं मूलगुणाणं सउत्तरगुणाणं ।
उत्तरकरणं कीरइ, जह सगड-रहंग-गेहाणं ॥ ३८४ ॥

भणितं च—

खण्डितविराधितानां मूलगुणानां सोत्तरगुणानाम् ।
उत्तरकरणं क्रियते यथा शकट-रथाङ्ग-गेहानाम् ॥३८४

पावं छिंदइ जम्हा, पायच्छित्तं तु भण्णइ तम्हा । प्रायश्चित्त-पदार्थः
पाएण वा वि चित्तं, सोहयइ तेण पच्छित्तं ॥३८५॥

१ "तस्स उत्तरीकरणेणं पायच्छित्तकरणेणं विसोहीकरणेणं विसल्लीकरणेणं पावाणं कम्माणं निग्घायणट्ठाए ठामि काउस्सग्गं" इत्यनु- [illegible] आवश्यके १००० —१५०० [illegible] पञ्चाशके [illegible]

पापं छिद्यते यस्मात् प्रायश्चित्तं तु भण्यते तस्मात्
प्रायेण वापि चित्तं शोधयति तेन प्रायश्चित्तम् ॥३

विशोध्यर्थः

दव्वविसोही वत्थाइयाण खाराइदव्वसंजोगा ।
भावविसोही जीवस्स निंद-गरहाइकरणाओ ॥३
द्रव्यविशोधिर्वस्त्रादिकानां क्षारादिद्रव्यसंयोगात् ।
भावविशोधिर्जीवस्य निन्दा-गर्हाऽऽदिकरणात् ॥ ३

विशल्यार्थः

कंटाइसल्लरहिओ, दव्वविसल्लो इहं सुही होइ ।
अइयारसल्लरहिओ, भावविसल्लो इह परत्थ ॥३
कण्ट(क)ादिशल्यरहितो द्रव्यविशल्य इह सुखी भ
अतिचारशल्यरहितो भावविशल्य इह परत्र ॥ ३८

इच्चाइसुत्तविहिणा, काउस्सग्गं करेइ थिरचित्तो
ऊसासा पणुवीसं, पमाणमेयस्स निद्दिट्ठं ॥ ३८
इत्यादिसूत्रविधिना कायोत्सर्गं करोति स्थिरचित्तः
उच्छ्वासाः पञ्चविंशतिः प्रमाणमेतस्य निर्दिष्टम् ॥३

काऊण नमोक्कारं, अरिहंताणं तओ विहाणेण ।
पारियकाउस्सग्गो, चउवीसजिणत्थयं पढइ ॥ ३
कृत्वा नमस्कारमर्हतां ततो विधानेन ।
पारितकायोत्सर्गः चतुर्विंशतिजिनस्तवं पठति ॥ ३

तो सक्कत्थयविहिणा, ठाऊणं मंगलत्थयं पढइ ।
भुज्जो सक्कत्थयंते, आयरिआई उ वंदेइ ॥ ३९०
ततः शक्रस्तवविधिना स्थित्वा मङ्गलस्तवं पठति ।
भूयः शक्रस्तवान्ते आचार्यादींस्तु वन्दते ॥ ३९०

स्थापनाजिन-दण्डक-

उट्ठित्तु ठिओ संतो, पमोयरोमंचचिंचइयगत्तो ।
चेइयगयथिरदिट्ठी, ठवणाजिणदंडयं पढइ ॥ ३९

१ चिचइय मण्डितम्—हैमव्याकरणे "मण्डेश्चिञ्च-चिञ्चअ-चिञ्चिल्ल-रीड-टि
वा." ॥ ८-४-११५ ॥

उत्थाय स्थितः सन् प्रमोदरोमाञ्चमण्डित(पुलकित)गात्रः।
चैत्यगतस्थिरदृष्टिः स्थापनाजिनदण्डकं पठति ॥ ३९१ ॥

"अरिहंतचेइयाणं करेमि काउस्सग्गं वंदण-
वत्तियाए" इत्यादि सूत्रम् ॥

एत्थ पुण वक्कछक्कं, महापयाइं हवंति अट्ठेव ।
आलावा चोयालीस होंति इमिणा विहाणेणं ॥३९२॥

"अरिहन्तचैत्यानां करोमि कायोत्सर्गं वन्दनवृत्तिकया"
इत्यादि सूत्रम् ॥

अत्र पुनर्वाक्यषट्कं महापदानि भवन्ति अष्टैव ।
आलापाश्चतुश्चत्वारिंशद् भवन्त्यनेन विधानेन ॥ ३९२ ॥

अब्भुवगमो निमित्तं, हेऊ एगवयणंत आगारा ।
बहुवयणंता य तहा, उस्सग्गपमाणपक्काइं ॥ ३९३ ॥

अभ्युपगमो निमित्तं हेतुरेकवचनान्ता आकाराः ।
बहुवचनान्ताश्च तथा उत्सर्गप्रमाण[illegible]
[illegible]

:

[illegible] तास इमो अत्थो॥३९४॥

त्रिकं षट्कं सप्तकं नवकं त्रिकं षट्कं चत्वारः षट्कं च आलापाः ।
ज्ञेयाः क्रमशोऽष्टसु पदेषु तेषामयमर्थः ॥ ३९४ ॥

अरहंता पुज्जुत्ता, तेसिं पुण चेइयाइँ पडिमाओ ।
तव्वंदणाइहेउं, करेमि नियकायउस्सग्गं ॥ ३९५ ॥

---

१ पूर्णसूत्रम्-(मध्यलोप) अरिहंतचेइयाणं करेमि काउस्सग्गं, वंदणवत्तियाए, पूअणवत्तिआए, सक्कारवत्तियाए, सम्माणवत्तियाए, बोहिलाभवत्तियाए निरुवसग्गवत्तियाए, सद्धाए मेहाए धिईए, धारणाए अणुप्पेहाए वड्ढमाणीए ठामि काउस्सग्गं ॥ [illegible] —आवश्यक[illegible]

अर्हन्तः पूर्वोक्ताः तेषां पुनश्चैत्यानि प्रतिमाः ।
तद्वन्दनादिहेतुं करोमि निजकाय-उत्सर्गम् ॥ ३९५ ॥

एसो पयसंटंको, करेमि अहयं विहेमि एत्ताहे ।
काओ भन्नइ देहो, तस्सुस्सग्गं परिचायं ॥ ३९६ ॥
एष पदसंटङ्कः करोमि अहकं विदधामि इदानीम् ।
कायो भण्यते देहः तस्योत्सर्गं परित्यागम् ॥ ३९६ ॥

वंदणवत्तियाए, वंदणयनिमित्तमेत्थ परमत्थो ।
एवं पूयणमाईनिमित्तमेसो विसेसोऽत्थ ॥ ३९७ ॥
वन्दनवृत्तिकया वन्दननिमित्तमत्र परमार्थः ।
एवं पूजनादिनिमित्तमेव विशेषोऽत्र ॥ ३९७ ॥

वन्दनपूजनादीनां विभावना

वंदणमभिवायणयं, पसत्थमण-वयण-कायवावारो ।
मल्लाइअच्चणं पूयणं ति वत्थेहिं सक्कारो ॥ ३९८ ॥
वन्दनमभिवादनकम्—प्रशस्तमनो-वचन-कायव्यापारः ।
माल्याद्यर्चनं पूजनमिति वस्त्रैः सत्कारः ॥ ३९८ ॥

सम्माणो माणसपीइसंगया उचियगुणपडिवत्ती ।
कीरंति किं निमित्तं, एए? ननु बोहिलाभत्थं ॥ ३९९ ॥
सम्मानो मानसप्रीतिसंगता उचितगुणप्रतिपत्तिः ।
क्रियन्ते किं निमित्तमेते? ननु बोधिलाभार्थम् ॥ ३९९ ॥

तेण जिणधम्मलाभो, बोहीलाभु त्ति तं पि हु किमत्थं ।
मग्गिज्जइ? निरुवसग्गो मोक्खो तल्लाभणनिमित्तं ॥ ४०० ॥
तेन जिनधर्मप्राप्तिः बोधिलाभ इति तमपि खलु किमर्थम् ।
मार्ग्यते? निरुपसर्गो मोक्षः तल्लाभनिमित्तम् ॥ ४०० ॥

पृच्छा

पुच्छइ सीसो-जइ ता, पूयाइनिमित्तमेव उस्सग्गो ।
कीरइ ता तेसि चिय, काउं जुत्तं गुरूदीणं ॥ ४०१ ॥
पृच्छति शिष्यः – यदि तावत् पूजादिनिमित्तमेव उत्सर्गः ।
क्रियते तत्तेषामेव कर्तुं युक्तं गुर्वादीनाम् ॥ ४०१ ॥

रंजिज्जइ जुवइजणो, कलाकलावेहिं महुरवयणेहिं ।
जइपुंगवराणं, कलाकलावेहिं होयइ ॥ ४०२ ॥

रज्यते युवतिजनः कलाकलापैर्मधुरवचनैः ।
यतिपुङ्गवानां कलाकलापैर्विडम्बनम् ॥ ४०२ ॥

पडिमाइदुग-सुंदर, दुविहा वंदणविहाणओ पुरिसा । [illegible]
निग्गंथा य गिहत्था, तत्थ गिहत्था जहासत्तिं ॥४०३॥

प्रतिमादिद्विक-सुन्दरं द्विविधा वन्दनविधायिनः पुरुषाः ।
निर्ग्रन्थाश्च गृहस्थाः तत्र गृहस्था यथाशक्ति ॥ ४०३ ॥

नियया कुणंति पूयं, सक्कारं वा जिणिंदचंदाणं ।
जं च न तरंति काउं, तस्स कए होति उस्सग्गं॥४०४॥

नियतात् कुर्वन्ति पूजां सत्कारं वा जिनेन्द्रचन्द्राणाम् ।
यच्च न शक्नुवन्ति कर्तुं तस्य कृते भवति उत्सर्गः॥४०४॥

अन्नया महाणुभावा, सम्मत्तपवरसीलपडिविरया ।
सुहपरिणामविसेसं, पढंति आलावगे एए ॥४०५॥

अन्यदा महानुभावाः सम्यक्त्वप्रवरशीलप्रतिविरताः ।
शुभ(शुभ)परिणामविशेषं पठन्ति आलापकान् एतान् ॥

अहवा—

निग्गंथाण न अत्थो, अत्थाभावे न पूय-सक्कारा ।
तप्फलनिमित्तं, करेंति ते वंदणुस्सग्गं ॥४०६॥

अथवा—

निर्ग्रन्थानां न अर्थः, अर्थाभावे न पूजा-सत्कारौ ।
तत्फलनिमित्तं कुर्वन्ति एते वन्दनोत्सर्गम् ॥४०६॥

नणु पूयाणवत्ता, नियया दव्वत्थओ कुणिउमणस्स । [illegible]
तप्पडिहाणमजुत्तं, तहावि पवडं इमं सुत्तं ॥४०७॥ [illegible]

१०

तस्माद् नैकान्तेन सावद्य एप वर्जनीयो वा ।
एतत् पुनर्विशेयमेतदालापकद्विकादपि ॥ ४१३ ॥

जं पुण सुत्ते भणियं, दव्वत्थए सो विरुज्झइ कसिणो ।
तव्विसयारंभपसंगदोसविणिवारणत्थं तं ॥ ४१४ ॥

यत् पुनः सूत्रे भणितं द्रव्यस्तव एप विरुध्यते कृत्स्नः ।
तद्विपयारम्भप्रसङ्गदोषविनिवारणार्थं तत् ॥ ४१४ ॥

दव्वत्थयाणुविद्धो, भणिओ भावत्थओ अओ चेव ।
गंथंतरेसु एवं, नेयव्वं निउणबुद्धीहिं ॥ ४१५ ॥

द्रव्यस्तवानुविद्धो भणितो भावस्तवोऽतश्चैव ।
ग्रन्थान्तरेषु एवं नेतव्यं निपुणबुद्धिभिः ॥ ४१५ ॥

छव्विहनिमित्तमुत्तं, एत्तो भन्नंति हेउणो पंच ।
सद्धाए मेहाए, इच्चाईसत्तहिँ पएहिं ॥ ४१६ ॥

षड्विधनिमित्तमुक्तमितो भण्यन्ते हेतवः पञ्च ।
श्रद्धया मेधया इत्यादिसप्तभिः पदैः ॥ ४१६ ॥

सद्धा निओऽभिलासो, पराणुरोहाभिओगपरिमुक्को । श्रद्धादिपदार्थाः.
तीए उ वड्ढमाणीएँ ठामि उस्सग्गमिय जोगो ॥४१७॥

श्रद्धा निजोऽभिलाषः परानुरोधाभियोगपरिमुक्तः ।
तया तु वर्धमानया तिष्ठामि उत्सर्गमिति योगः ॥४१७॥

एवं चिय मेहाए, मज्जायाए जिणोवइट्ठाए ।
अहवा मेहा पन्ना, तीए न उ सुन्नभावेण ॥ ४१८ ॥

एवमेव मेधया मर्यादया जिनोपदिष्टया ।
अथवा मेधा प्रज्ञा तया न तु शून्यभावेन ॥ ४१८ ॥

चित्तसमाही धीई, रायद्दचिंताविउत्तमणवित्ती ।
धरण तित्थयरगुणाण नियमणं धारणा वुत्ता ॥४१९॥

---

१ एतत् तु (४०.) दर्शनगाथायाः पूर्वार्धम् ।

चित्तसमाधिर्धृतिस्तदन्यचिन्तावियुक्तमनोवृत्तिः ।
धरणं तीर्थंकरगुणानां निजमनसि धारणा उक्ता ॥ ४१९ ॥

अणुपेहा मंगलगस्स चिंतणं गुणगणाण वा भणिया।
एयाहिं वड्ढमाणीहिं ठामि उस्सग्गमिति सुगमं ॥४२०॥

अनुप्रेक्षा मङ्गलकस्य चिन्तनं गुणगणानां वा भणिता।
एताभिर्वर्धमानाभिस्तिष्ठामि उत्सर्गमिति सुगमम् ॥४२०॥

एवं निर्देशे प्रयोजनम्

एयासिं निद्देसो, एवं लाभक्कमेण विन्नेओ।
सद्धाभावे मेहा, तब्भावे धिति उ इच्चाई ॥ ४२१ ॥

एतासां निर्देश एवं लाभक्रमेण विज्ञेयः ।
श्रद्धाभावे मेधा, तद्भावे धृतिस्तु इत्यादि ॥ ४२१ ॥

कारणरहियं कज्जं, घडाइयं जह न सिज्झइ कयाइ।
एवं एयाहिं विणा, काउस्सग्गस्स न हु सिद्धी ॥४२२॥

कारणरहितं कार्यं घटादिकं यथा न सिध्यति कदापि।
एवमेताभिर्विना कायोत्सर्गस्य न खलु सिद्धिः ॥ ४२२॥

पृच्छा

आह-'करेमि' भणित्ता, पुणो वि 'ठामि' त्ति एत्थ किं भणियं?।
नहि अत्थ कोइ भेओ, किरियाजुयलस्स एयस्स ॥ ४२३

आह–'करोमि' भणित्वा पुनरपि 'तिष्ठामि' इत्यत्र किं भणितम्?।
नह्यत्र कश्चिद् भेदः क्रियायुगलस्यैतस्य ॥ ४२३ ॥

प्रतिवचनम्

भण्णइ–किरियाकालो, निट्ठाकालो य हुंति भिन्न भिन्ना।
किरियादुगेण इमिणा, निद्दंसिया एस भावत्थो ४२४

भण्यते- क्रियाकालः निष्ठाकालश्च भवतः स्याद् भिन्नौ ।
क्रियाद्विकेनानेन निदर्शितो एष भावार्थः ॥ ४२४ ॥

पृच्छा उत्तरं

अह काउस्सग्गे, निट्ठाकालो वि किं इमं वुत्तं?।
भण्णइ- आगमनेण कज्जमाणं कडं जम्हा ॥ ४२५ ॥

अकृते कायोत्सर्गे निष्ठाकाल इति किमिदं युक्तम् ? ।
भण्यते—आसन्नत्वेन क्रियमाणं कृतं यस्मात् ॥ ४२५ ॥

कायस्स परिच्चाओ, सव्वपयत्तेण कीरमाणो वि ।
अइदुन्निवारवावारभावओ होइ न हु सुद्धो ॥ ४२६ ॥
कायस्य परित्यागः, सर्वप्रयत्नेन क्रियमाणोऽपि ।
अतिदुर्निवारव्यापारभावतो भवति न खलु शुद्धः ॥ ४२६ ॥

तम्हा तस्सऽववाया, आगारा जिणवरेहि पन्नत्ता । अन्यत्रोच्छ्वसितादि
अन्नत्थूससिएणं, इच्चाइपएहिँ नवहिँ तु ॥ ४२७ ॥
तस्मात् तस्याऽपवादा आकारा जिनवरैः प्रज्ञप्ताः ।
अन्यत्रोच्छ्वसितेन, इत्यादिपदैर्नवभिस्तु ॥ ४२७ ॥

एत्थ य तइय विभत्ती, दट्ठव्वा पंचमीएँ अत्थम्मि । पञ्चम्यां तृतीया
अन्नत्थ त्ति पयं पुण, पत्तेयं चेव जोएज्जा ॥ ४२८ ॥
अत्र च तृतीया विभक्तिर्द्रष्टव्या पञ्चम्या अर्थे ।
अन्यत्रेति पदं पुनः प्रत्येकमेव योजयेत् ॥ ४२८ ॥

अन्नत्थूससियाओ, नीससियाओ स एस उस्सग्गो ।
एवं सव्वपएसु वि, नवरमिमो एत्थ भावत्थो ॥ ४२९
अन्यत्रोच्छ्वसितात्, निःश्वसितात् स एष उत्सर्गः ।
एवं सर्वपदेष्वपि नवरमयमत्र भावार्थः ॥ ४२९ ॥

सासस्स उड्ढगमणं, ऊससियमहोगई उ निस्ससियं । उच्छ्वसितादिपदार्थः
एयं दुगं पि मोत्तुं उस्सग्गो एस मे होउ ॥ ४३० ॥
श्वासस्य ऊर्ध्वगमनमुच्छ्वसितम्, अधोगतिस्तु निःश्वसितम् ।
एतद् द्विकमपि मुक्त्वा उत्सर्ग एष मम भवतु ॥ ४३० ॥

---

१ इमानि च नव पदानि—अन्नत्थ ऊससिएणं, नीससिएणं, खासिएणं, छीएणं, जम्भाइएणं, उड्डुएणं, वायनिसग्गेणं, भमलिए, पित्तमुच्छाए, इत्यादि ।

जओ—

आवश्यकम् ऊसासं न निरुंभइ, आभिग्गहिओ वि किमुय चेट्ठा उ।
सज्ज मरणं निरोहे, सुहुमुस्सासं तु जयणाए॥४३१॥

यतः—

उच्छ्वासं न निरुणद्धि आभिग्रहिकोऽपि किमुत चेष्टा तु।
सद्यो मरणं निरोधे सूक्ष्मोच्छ्वासं तु यतनया ॥ ४३१॥

एवं च खासियाओ, छीयाओ जंभियाओ अन्नत्य।
•नवरं इमेसु जयणा, कायवा होइ एवं तु ॥ ४३२॥

एवं च कासितात् क्षुताद् जृम्भिताद् अन्यत्र।
नवरम्–एषु यतना कर्तव्या भवति एवं तु ॥ ४३२॥

आवश्यकम् खास-छुय-जिंभिए मा, हु सत्थमनिलोऽनिलस्स तिवुण्हो।
असमाही य निरोहे, मा मसगाई य तो हत्थो॥४३३॥

कास-क्षुत-जृम्भिते मा खलु शस्त्रमनिलोऽनिलस्य तीव्रोष्णः।
असमाधिश्च निरोधे मा मशकादिश्च ततो हस्तः ॥ ४३३॥

खासियमाई पयडा, उड्डुयं वायनिग्गमुग्गारो।
वायनिसग्गो पवणस्स निग्गमो जो अवाणेण॥४३४॥

कासितादयः प्रकटाः 'उड्डुयं' (उद्गम) वातनिर्गम उद्गारः।
वातनिसर्गः पवनस्य निर्गमो योऽपानेन ॥ ४३४॥

भमली पित्तुदयाओ, भमंतमहिदंसणं निवडणं च।
एवं तु पित्तमुच्छा, वि वेयणत्तं भमणरहियं॥४३५॥

भ्रमरी पित्तोदयाद् भ्रमद्भूमिदर्शनं निपतनं च।
एवं तु पित्तमूर्च्छाऽपि वेदनत्वं (वेपनत्वं) भ्रमणरहितम्॥

---

१. इयं गाथा आवश्यके १५१० समा—(पृ० ७८१) २. इयं गाथा आवश्यके १५११ समा—(पृ० ७८१)

एसु वि जिणेहिँ जयणा, उवइट्टाऽणत्थवारणनिमित्तं।
कायव्वेसा विहिणा, इमेण सिद्धंतभणिएण ॥ ४३६॥

एष्वपि जिनैर्यतना उपदिष्टाऽनर्थवारणनिमित्तम् ।
कर्तव्यैषा विधिना अनेन सिद्धान्तभणितेन ॥ ४३६ ॥

वायनिसग्गु-ड्डोए, जयणा सद्दस्स नेव य निरोहो । आवश्यकम्
उड्डोए वा हत्थो, भमली-मुच्छासु य निवेसो ॥४३७॥

वातनिसर्गोद्गारे यतना शब्दस्य नैव च निरोधः ।
उद्गारे वा हस्तो भ्रमरी–मूर्च्छासु च निवेशः ॥ ४३७ ॥

एसा चउत्थविरई, पंचमिए तिन्नि हुंति आलावा ।
ते पुण बहुवयणंता, नेया सुहुमेहि इच्चाइ ॥४३८॥

एषा चतुर्थी विरतिः पञ्चम्यां त्रयो भवन्ति आलापाः ।
ते पुनर्बहुवचनान्ता ज्ञेयाः 'सूक्ष्मैः' इत्यादि ॥ ४३८ ॥

अंगाईसंचाला, लक्खालक्ख त्ति हुंति तो सुहुमा ।
वीरियसजोगयाए, बाहिं अंतो य ते हुंति ॥ ४३९ ॥

अङ्गादिसंचारा लक्ष्यालक्ष्या इति भवन्ति ततः सूक्ष्माः ।
वीर्यसयोगतया बहिरन्तश्च ते भवन्ति ॥ ४३९ ॥

भणियं च—
वीरियसजोगयाए, संचारा सुहुमबायरा देहे । आवश्यकम्
बाहिं रोमंचाई, अंतो खेलाऽनिलाईया ॥ ४४० ॥

भणितं च—
वीर्यसयोगतया संचाराः सूक्ष्म–बादरा देहे ।
बही–रोमाञ्चादिः, अन्तः श्लेष्मा-ऽनिलादिकाः ॥४४०॥

---

१. इयं गाथा आवश्यके १५१२ तमा । २ सुहुमं, इत्यपि पाठः । ३ मूलम्—"सुहुमेहिं अंगसंचालेहिं, सुहुमेहिं खेलसंचालेहिं, सुहुमेहिं दिट्ठिसंचालेहिं" इति । ४ एताः गाथाः (४४०-४४१-४४२) आवश्यके (१५१३-१५१४-१५१५) ललितविस्तरा-पृ० (७८१)

जओ—

आवश्यकम् ऊसासं न निरुंभइ, आभिग्गहिओ वि किमुय चेट्ठ
सज्ज मरणं निरोहे, सुहुमुस्सासं तु जयणाए ॥४

यतः—

उच्छ्वासं न निरुणद्धि आभिग्रहिकोऽपि किमुत चेष्टा
सद्यो मरणं निरोधे सूक्ष्मोच्छ्वासं तु यतनया ॥ ४३

एवं च खासियाओ, छीयाओ जंभियाओ अन्न
नवरं इमेसु जयणा, कायवा होइ एवं तु ॥ ४३

एवं च कासितात् क्षुताद् जृम्भिताद् अन्यत्र ।
नवरम्—एषु यतना कर्तव्या भवति एवं तु ॥ ४३२

आवश्यकम् खास-खुय-जिंभिए मा, हु सत्थमनिलोऽनिलस्स तिव्
असमाही य निरोहे, मा मसगाई य तो हत्थो ॥४३

कास–क्षुत-जृम्भिते मा खलु शस्त्रमनिलोऽनिलस्य तीव्रो
असमाधिश्च निरोधे मा मशकादिश्च ततो हस्तः ॥ ४३

खासियमाई पयडा, उड्डुयं वायनिग्गमुग्गारो ।
वायनिसग्गो पवणस्स निग्गमो जो अवाणेण॥४३

कासितादयः प्रकटाः 'उड्डुयं' (उद्गुतम्) वातनिर्गम उद्गा
वातनिसर्गः पवनस्य निर्गमो योऽपानेन ॥ ४३४ ॥

भमली पित्तुदयाओ, भमंतमहिदंसणं निवडणं च
एवं तु पित्तमुच्छा, वि वेयणत्तं भमणरहियं ॥४३

भ्रमरी पित्तोदयाद् भ्रमद्महिदर्शनं निपतनं च ।
एवं तु पित्तमूर्च्छाऽपि वेदनत्वं (वेपनत्वं) भ्रमणरहित

१. इयं गाथा आवश्यके १५१० तमा—(पृ० ७८३) २ इयं गाथा
वश्यके १५११ तमा—(पृ० ७८३)

एसु वि जिणेहिँ जयणा, उवइट्ठाऽणत्थवारणनिमित्तं ।
कायव्वेसा विहिणा, इमेण सिद्धंतभणिएण ॥ ४३६॥
एष्वपि जिनैर्यतना उपदिष्टाऽनर्थवारणनिमित्तम् ।
कर्तव्यैषा विधिना अनेन सिद्धान्तभणितेन ॥ ४३६ ॥

वायनिसग्गुं-ड्डोए, जयणा सद्दस्स नेव य निरोहो । आवश्यकम्
उड्डोए वा हत्थो, भमली-मुच्छासु य निवेसो ॥४३७॥
वातनिसर्गोद्गारे यतना शब्दस्य नैव च निरोधः ।
उद्गारे वा हस्तो भ्रमरी-मूर्च्छासु च निवेशः ॥ ४३७ ॥

एसा चउत्थविरई, पंचमिए तिन्नि होंति आलावा ।
ते पुण बहुवयणंता, नेया सुहुमेहि इच्चाइ ॥४३८॥
एषा चतुर्थी विरतिः पञ्चम्यां त्रयो भवन्ति आलापाः ।
ते पुनर्बहुवचनान्ता ज्ञेयाः 'सूक्ष्मैः' इत्यादि ॥ ४३८ ॥

अंगाईसंचाला, लक्खालक्ख त्ति हुंति तो सुहुमा ।
वीरियसजोगयाए, बाहिँ अंतो य ते हुंति ॥ ४३९॥
अङ्गादिसंचारा लक्ष्यालक्ष्या इति भवन्ति ततः सूक्ष्माः ।
वीर्यसयोगतया बहिरन्तश्च ते भवन्ति ॥ ४३९ ॥

भणियं च—

वीरियसजोगयाए, संचारा सुहुमबायरा देहे । आवश्यकम्
बाहिँ रोमंचाई, अंतो खेलाऽनिलाईया ॥ ४४० ॥

भणितं च—

वीर्यसयोगतया संचाराः सूक्ष्म-बादरा देहे ।
बही-रोमाञ्चादिः, अन्तः श्लेष्मा-ऽनिलादिकाः ॥४४०॥

---

१. इय गाथा आवश्यके १५१२ तमा । २ उद्गम्, वातनिसर्गश्च । ३ मूलम्—"सुहुमेहिं अंगसंचालेहिं, सुहुमेहिं खेलसंचालेहिं, सुहुमेहिं दिट्ठिसंचालेहिं" इति । ४ एतद् गाथात्रय (४४०-४४१-४४२) आवश्यके (१५१३-१५१४-१५१५) गाथारूपम्-पृ० (७८१)

आलोयचलं चक्खुं, मणो व तं दुक्करं थिरं का
रूवेहिं तयं खिप्पइ, सहावओ वा सयं चलइ॥
आलोकचलं चक्षुः, मन इव तद् दुष्करं स्थिरं कर्तु
रूपैस्तत् क्षिप्यते, स्वभावतो वा स्वयं चलति ॥ ४

तहा—

न कुणइ निमेसजत्तं (जुत्तं), तत्थुवओगेण झाण झाए
एगनिसं(सिं) तु पवन्नो, ज्झायइ साहू अणिमिसच्छो
इत्यादि ॥

तथा—

न करोति निमेषयत्नं (युक्तं) तत्रोपयोगेन ध्यानं ध्य
एकनिशां तु प्रपन्नो ध्यायति साधुरनिमेषाक्षोऽपि ॥४
इत्यादि ॥

एएसिं सव्वेसिं, अन्नत्थ ममेस होउ उस्सग्गो ।
न य नाम एत्तिएहिं, अन्नेहि वि एवमाईहिं ॥४४
एतेषां सर्वेषामन्यत्र ममैष भवतु उत्सर्गः ।
न च नाम एतावद्भिरन्यैरपि एवमादिभिः ॥ ४४३ ।

आगारेहिं अभग्गो, होज्जा अविराहिओ ममुस्सग्ग
तत्थेए आगारा, आईसद्देण संगहिया ॥ ४४४ ॥
आकारैरभग्नो भवेदविराधितो ममोत्सर्गः ।
तत्रैते आकारा आदिशब्देन संगृहीताः ॥ ४४४ ॥

अन्याकारप्रद-
र्शनम्

अगणीउ व छिंदेज्ज व, बोहियखोभाइ दीहडक्को वा
आगारेहिं अभग्गो, उस्सग्गो एवमाईहिं ॥ ४४५ ।
अग्नयो वा छिन्द्याद् वा बोधिकक्षोभादि दीर्घदष्टो वा
आकारैरभग्न उत्सर्ग एवमादिभिः ॥ ४४५ ॥

---

१. मूलम्—"एवमाइएहिं आगारेहिं अभग्गो अविराहिओ हुज्ज मे
काउस्सग्गो" इति । २. इयं गाथा आवश्यके १५१६ तमा—(पृ० ७८३)

अगणि त्ति पलीवणयं, उच्छिंदेज्ज व बिराल-पुरिसाइं । अन्याकारार्थः
बोहिय चोरविसेसा, तेसिं खोमे पलायणया ॥४४६॥
अग्निरिति प्रदीपनकमुच्छिन्द्याद् वा बिडाल-पुरुषादि ।
बोधिकाः-चौरविशेषास्तेषां क्षोभे पलायनता ॥ ४४६ ॥

दीहो त्ति दीहपट्टो, भुयंगमो तेण होज्ज जइ डक्को ।
तो तस्स पडीयारं, कारेज्ज करेज्ज वा जइ वि ॥४४७॥
दीर्घ इति दीर्घपृष्ठो भुजंगमस्तेन भवेद् यदि दष्टः ।
ततस्तस्य प्रतीकारं कारयेत् कुर्याद् वा यद्यपि ॥ ४४७॥

भग्गो सव्वविणट्ठो, विराहिओ देसनासमणुपत्तो ।
दोण्हं पि अभावाओ, उस्सग्गो होज्ज मम सुद्धो ॥४४८॥
भग्नः सर्वविनष्टो विराधितो देशनाशमनुप्राप्तः ।
द्वयोरपि अभावादुत्सर्गो भवेद् मम शुद्धः ॥ ४४८ ॥

सोलसभेयागारा, सव्वे चउहा समासओ होंति । संक्षेपत आकाराणां चतुष्प्रकारत्वम्
आगंतुका य सहया, नियोगजा तह य बज्झा य ४४९॥
षोडशभेदा आकाराः सर्वे चतुर्धा समासतो भवन्ति ।
आगन्तुकाश्च सहजा नियोगजास्तथा च बाह्याश्च॥४४९॥

आगंतुगा य दुविहा, अप्पनिमित्ता य बहुनिमित्ता य ।
खासिय-खुय-जंभाइय, अप्पनिमित्ता इमे तिन्नि ४५०॥
आगन्तुकाश्च द्विविधा अल्पनिमित्ताश्च बहुनिमित्ताश्च ।
कासित-क्षुत-जृम्भादिका अल्पनिमित्ता इमे त्रयः॥४५०

वायनिसग्गुड्डोया, भमली तह चेव पित्तमुच्छा य ।
एए य बहुनिमित्ता, अजिसपिसाइबहुयत्ता ॥४५१॥
वातनिसर्गोद्गता भ्रमरी तथैव पित्तमूर्छा च ।
एते च बहुनिमित्ता अजीर्ण-पिशाचिबहुकत्वात् ॥४५१॥

---

१ बोधिका अनका ' आवश्यके हरिभद्रस्य —(पृ० ७८४)

उससियं नीससियं, दो सहजा तह निओगजा तिन्नि
खेलंग-दिट्ठि-संचालनामया सेसया बज्झा ॥ ४५२
उच्छ्वसितं निःश्वसितं द्वौ सहजौ तथा नियोगजास्त्रयः
श्लेष्मा-ङ्ग-दृष्टि-संचालनामयाः (काः) शेषका बाह्याः ४५

आकाराणां किं प्रयोजनम्?

आह भुयणेक्कपहुणो, वंदणकज्जे पयट्टमाणस्स ।
सत्तवओ न हु जुत्तं, आयारपगप्पणं एयं ॥ ४५३ ॥
आह भुवनैकप्रभोर्वन्दनकार्ये प्रवर्तमानस्य ।
सत्त्ववतो न खलु युक्तमाकारप्रकल्पनमेतत् ॥ ४५३ ॥

जिणवंदणापयट्टो, पाणच्चायं करेज्ज जइ जीवो ।
मोक्खो वा सग्गो वा, नियमेण करट्ठिओ तस्स४५४॥
जिनवन्दनाप्रवृत्तः प्राणत्यागं कुर्याद् यदि जीवः ।
मोक्षो वा स्वर्गो वा नियमेन करस्थितस्तस्य ॥ ४५४ ॥

का भत्ती तित्थयरे?, का वा एगग्गया मणे तस्स? ।
जो वंदणापवत्तो, संभावइ देहसुह-दुक्खे ॥ ४५५ ॥
का भक्तिस्तीर्थकरे? का वा एकाग्रता मनसि तस्य? ।
यो वन्दनाप्रवृत्तः संभावयति देहसुख-दुःखानि ॥४५५॥

आचार्यः—

उत्तरम्

नो देहरक्खणट्ठा, आगारपरूवणा इमा किं तु ।
सुविसुद्धपालणट्ठा, भंगभया चेव भणियं च ॥४५६॥

आचार्यः—

नो देहरक्षणार्थमाकारप्ररूपणा इयं किन्तु ।
सुविशुद्धपालनार्थं भङ्गभयाच्चैव भणितं च ॥ ४५६ ॥

पञ्चाशकसम्मतम्

वयभंगे गुरुदोसो, थेवस्स य पालणा गुणकरी उ ।
गुरुलाघवं च नेयं, धम्मम्मि अओ उ आगारा ४५७॥

मतभङ्गो गुरुदोषः लोकस्य च पालना गुणकरी तु ।
गुरुलाघवं च ज्ञेयं धर्मेऽतथाकाराः ॥ ४५७ ॥

किञ्च—

अविहिमरणं अकाले, सलहिज्जइ नेय धम्मियजणाणं ।
अप्पाणम्मि परम्मि य, जेण समो तेसि परिणामो ४५८॥

किञ्च—

अविधिमरणमकाले श्लाघ्यते नैव धार्मिकजनानाम् ।
आत्मनि परे च येन समस्तेषां परिणामः ॥ ४५८ ॥

तओ भणियं—

भावियजिणवयणाणं, महत्तरहियाण नत्थि उ विसेसो ।
अप्पाणम्मि परम्मि य, तो वज्जे पीडमुभओऽवि ४५९॥

यतो भणितम्—

भावितजिनवचनानां महत्तरहृदयानां नास्ति तु विशेषः ।
आत्मनि परे च ततो वर्जयेत् पीडामुभतोऽपि ॥ ४५९ ॥

अह सत्तमविरईए, चउरो आलावगा इमे हुंति ।
जाव य अरिहंताणं, भगवंताणं च इयाई ॥ ४६० ॥

अथ सप्तमविरतौ चत्वार आलापका इमे भवन्ति ।
यावच्च अर्हतां भगवतां चेत्यादि ॥ ४६० ॥

जाव य सद्दो अवधारणम्मि कालप्पमाणविसयम्मि ।
अरहंता भगवंता, भणियमरूवा इमेमि च ॥ ४६१ ॥

यावच्च शब्दोऽवधारणे कालप्रमाणविष[illegible] ।
अर्हन्तो भगवन्तो भा[illegible] ॥ ४६१ ॥

[illegible] मूलम्—"जाव अरिहंताणं भगवंताणं नमुक्कारेणं न पारेमि ताव
[illegible] ठाणेणं मोणेणं झाणेणं अप्पाणं वोसिरामि [illegible]

होउ नमो अरहंताणं ति एवंरूवो भवे नमुक्कारो ।
तेणं ति तदुच्चारणपुव्वमहं जा न पारेमि ॥ ४६२ ॥

भवतु नमोऽर्हद्भ्य इत्येवंरूपो भवेद् नमस्कारः ।
तेनेति तदुच्चारणपूर्वमहं यावद् न पारयामि ॥ ४६२ ॥

ताव त्ति तप्पमाणं, कालमहं वोसिरामि अप्पाणं ।
पयसंबंधो एसो, केहि पुणो करणभूएहिं ? ॥४६३॥

तावदिति तत्प्रमाणं कालमहं व्युत्सृजाम्यात्मानम् ।
पदसंबन्ध एष कैः पुनः करणभूतैः ? ॥ ४६३ ॥

काओ देहो तस्स उ ठाणं उड्ढाइणा पगारेण ।
संठावणमेत्थं पुण, उद्धट्ठाणं खलु पहाणं ॥ ४६४ ॥

कायो देहस्तस्य तु स्थानमूर्ध्वादिना प्रकारेण ।
संस्थापनमत्र पुनरूर्ध्वस्थानं खलु प्रधानम् ॥ ४६४ ॥

तेण उ उस्सग्गेणं, उस्सग्गो एस मज्झ दट्ठव्वो ।
मोणेण उ वायाए, निरोहरूवेण करणेण ॥ ४६५ ॥

तेन तु उत्सर्गेणोत्सर्ग एष मम द्रष्टव्यः ।
मौनेन तु वाचो निरोधरूपेण करणेन ॥ ४६५ ॥

झाणेण पंचपरमेट्ठिसंथुईपमुहवरथुचिंताए ।
किरियातिगेण सहिओ, अप्पाणं वोसिरामि त्ति॥४६६

ध्यानेन पञ्चपरमेष्ठिसंस्तुतिप्रमुखवरस्तुचिन्तया ।
क्रियात्रिकेण सहित आत्मानं व्युत्सृजामीति ॥ ४६६ ॥

कायं च वोसिरामी, ठाणाईएहिँ करणभूएहिं ।
अप्पाणं ति य नियमं, पयपढणा होइ एवं पि ॥४६७॥

कायं च व्युत्सृजामि स्थानादिकैः करणभूतैः ।
आत्मानमिति च नियमं पदपठना भवति एवमपि ॥४६७॥

एत्थ उ भणेज्ज कोइ, निरत्थया खासियाइआगारा । पृच्छा
भणिऊण नमुक्कारं, करेइ खासाइचेट्ठाओ ॥ ४६८ ॥
अत्र तु भणेत् कश्चिद् निरर्थकाः कासिताद्याकाराः ।
भणित्वा नमस्कारं करोति कासादिचेष्टाः ॥ ४६८ ॥
नवकारपाढमेरो, काउस्सग्गो इहं पडिन्नाओ ।
तं पुण साहीणं चिय, किं पुण आगारकरणेण?॥४६९
नमस्कारपाठमर्यादः कायोत्सर्ग इह प्रतिज्ञातः ।
तत् पुनः स्वाधीनमेव किं पुनराकारकरणेन ? ॥ ४६९ ॥
ऊससियं नीससियं, मोत्तुं अंगाइसुहुमचलणं च ।
सेसा णिरत्थय चिय, आगारा एत्थ गुरुराह ॥४७०॥
उच्छ्वसितं निःश्वसितं मुक्त्वाऽङ्गादिसूक्ष्मचलनं च ।
शेषा निरर्थका एव आकारा अत्र गुरुराह ॥ ४७० ॥
सच्चमिह वंदणाए, अट्ठुस्सासंतकाउसग्गेसु । प्रतिवचः
सहज-निओगजवज्जा, पायं न घडंति आगारा ॥४७१॥
सत्यमिह वन्दनाया अष्टोच्छ्वासान्तकायोत्सर्गेषु ।
सहज–नियोगजवर्ज्याः प्रायो न घटन्त आकाराः॥४७१॥
किंतु जिणसासणे इह, गुरु-गुरुतरगा वि हुंति उस्सग्गा ।
पक्खप-चउम्मासगाइसु, भासियमेयं जओ सुत्ते ॥ ४७२ ॥
किन्तु जिनशासने इह गुरु-गुरुतरका अपि भवन्ति उत्सर्गाः
पक्ष-चतुर्मासकादिषु भाषितमेतद् यतः सूत्रे ॥ ४७२ ॥
सायसयं गोसि ऽद्धं तिन्नेव सया हवंति पक्खम्मि ।
पंच य चाउम्मासे, अट्ठसहस्सं च वरिसम्मि ॥४७३॥
श्यामशत गोपेऽर्ध त्रीण्येव शतानि भवन्ति पक्षे ।
पञ्च च चतुर्मासे अष्टसहस्रं च वर्षे ॥ ४७३ ॥
कारणनियमविसेसा, एत्तो ऊणाहिया ऽवि विज्जंति ।
सव्वेसि तेसि करणे, एगो चिय दंडओ एसो ॥४७४॥

होउ नमो अरहंताणं ति एवंरूवो भवे नमुक्कारो।
तेणं ति तदुच्चारणपुव्वमहं जा न पारेमि ॥ ४६२ ॥

भवतु नमोऽर्हद्भ्य इत्येवंरूपो भवेद् नमस्कारः।
तेनेति तदुच्चारणपूर्वमहं यावद् न पारयामि ॥ ४६२ ॥

ताव त्ति तप्पमाणं, कालमहं वोसिरामि अप्पाणं।
पयसंबंधो एसो, केहि पुणो करणभूएहिं? ॥४६३॥

तावदिति तत्प्रमाणं कालमहं व्युत्सृजाम्यात्मानम्।
पदसंबन्ध एष कैः पुनः करणभूतैः? ॥ ४६३ ॥

काओ देहो तस्स उ ठाणं उड्ढाइणा पगारेण।
संठावणमेत्थं पुण, उद्धट्ठाणं खलु पहाणं ॥ ४६४ ॥

कायो देहस्तस्य तु स्थानमूर्ध्वादिना प्रकारेण।
संस्थापनमत्र पुनरूर्ध्वस्थानं खलु प्रधानम् ॥ ४६४ ॥

तेण उ उस्सग्गेणं, उस्सग्गो एस मज्झ दट्ठव्वो।
मोणेण उ वायाए, निरोहरूवेण करणेण ॥ ४६५ ॥

तेन तु उत्सर्गेणोत्सर्ग एष मम द्रष्टव्यः।
मौनेन तु वाचो निरोधरूपेण करणेन ॥ ४६५ ॥

झाणेण पंचपरमेट्ठिसंथुईपमुहवत्थुचिंताए।
किरियातिगेण सहिओ, अप्पाणं वोसिरामि त्ति॥४६६

ध्यानेन पञ्चपरमेष्ठिसंस्तुतिप्रमुखवस्तुचिन्तया।
क्रियात्रिकेण सहित आत्मानं व्युत्सृजामीति ॥ ४६६ ॥

कायं च वोसिरामी, ठाणाईएहिं करणभूएहिं।
अप्पाणं ति य निययं, पयघडणा होइ एवं पि ॥४६७॥

कायं च व्युत्सृजामि स्थानादिकैः करणभूतैः।
आत्मानमिति च नियत पदघटना भवति एवमपि ॥४६७॥

एत्थ उ भणेज्ज कोइ, निरत्थया खासियाइआगारा । इच्छा
भणिऊण नमुक्कारं, करेइ खासाइचेट्ठाओ ॥ ४६८ ॥
अत्र तु भणेत् कश्चिद् निरर्थकाः कासिताद्याकाराः ।
भणित्वा नमस्कारं करोति कासादिचेष्टाः ॥ ४६८ ॥

नवकारपाढमेरो, काउस्सग्गो इहं पडिन्नाओ ।
तं पुण साहीणं चिय, किं पुण आगारकरणेण ?॥४६९
नमस्कारपाठमर्यादः कायोत्सर्ग इह प्रतिज्ञातः ।
तत् पुनः स्वाधीनमेव किं पुनराकारकरणेन ? ॥ ४६९ ॥

ऊससियं नीससियं, मोत्तुं अंगाइसुहुमचलणं च ।
सेसा णिरत्थय चिय, आगारा एत्थ गुरुराह ॥४७०॥
उच्छ्वसितं निःश्वसितं मुक्त्वाऽङ्गादिसूक्ष्मचलनं च ।
शेषा निरर्थका एव आकारा अत्र गुरुराह ॥ ४७० ॥

सच्चमिह वंदणाए, अट्ठुस्सासंतकाउस्सग्गेसु । प्रतिवच.
सहज-निओगजवज्जा, पायं न घडंति आगारा ॥४७१॥
सत्यमिह वन्दनाया अष्टोच्छ्वासान्तकायोत्सर्गेषु ।
सहज–नियोगजवर्ज्याः प्रायो न घटन्त आकाराः॥४७१॥

किंतु जिणसासणे इह, गुरु-गुरुतरगा वि होंति उस्सग्गा ।
पक्ख-चउम्मासगाइसु, भासियमेयं जओ सुत्ते ॥ ४७२ ॥
किन्तु जिनशासने इह गुरु-गुरुतरका अपि भवन्ति उत्सर्गाः
पक्ष-चतुर्मासकादिषु भाषितमेतद् यतः सूत्रे ॥ ४७२ ॥

सायसयं गोसि ऽद्धं तिन्नेव सया हवंति पक्खम्मि ।
पंच य चाउम्मासे, अट्ठसहस्सं च वरिसम्मि ॥४७३॥
श्वासशतं गोसेऽर्धं त्रीण्येव शतानि भवन्ति पक्षे ।
पञ्च च चतुर्मासे अष्टसहस्रं च वर्षे ॥ ४७३ ॥

कारणनियमविसेसा, एत्तो ऊणाहिया ऽवि विज्जंति ।
सव्वेसि तेसि करणे, एगो चिय दंडओ एसो ॥४७४॥

कारणनियमविशेषादिन ऊनाधिका अपि त्रियन्ते ।
सर्वेषां तेषां करणे एक एव दण्डक एषः ॥ ४७४ ॥

नूणं तयत्थमेए, परूविया बहुविहा ऽवि अववाया ।
नवकारपढणसीमाकरणे पुण एस भावत्थो ॥ ४७५ ॥
नूनं तदर्थमेते प्ररूपिता बहुविधा अपि अपवादाः ।
नमस्कारपठनसीमाकरणे पुनरेष भावार्थः ॥ ४७५ ॥

नमस्कारमर्यादाकारणम्

पुन्नम्मि वि उस्सग्गे, अभणियनवकारपारणे भंगो ।
भणिए ऽवि तम्मि भंगो, नियनियमाणे अपुन्नम्मि ४७६
पूर्णेऽप्युत्सर्गेऽभणितनमस्कारपारणे भङ्गः ।
भणितेऽपि तस्मिन् भङ्गः निजनिजमानेऽपूर्णे ॥ ४७६ ॥

ता सव्वं निरवज्जं, दंडयसुत्तं इमं मुणेयव्वं ।
कायव्वो उस्सग्गो, दोसविमुक्को इमे ते उ ॥ ४७७ ॥
तस्मात् सर्वं निरवद्यं दण्डकसूत्रमिदं ज्ञातव्यम् ।
कर्तव्य उत्सर्गो दोषविमुक्त इमे ते तु ॥ ४७७ ॥

कायोत्सर्गदूषणानि

घोडग १ लया २ य खंभे ३,
कुड्डे ४ माले य ५ सबरि ६ बहु ७ नियले ८ ।
लंबुत्तर ९ थण १० उद्धी ११,
संजय १२ खलिणे य १३ वायस १४ कविट्ठे १५ ४७८॥
घोटको १ लता च २ स्तम्भः ३,
कुड्यं ४ मालश्च ५ शबरी ६ वधूः ७ निगडः ८ ।
लम्बोत्तरं ९ स्तनः १० ऊर्ध्वी ११,
संयतः १२ खलिनश्च १३ वायसः १४ कपित्थम् १५ ॥ ४७८ ॥

---

१. अत्र ४७८ आरभ्य ४९१ गाथापर्यन्ताः सर्वा गाथा श्रीआवश्यके ७१८ तमे पृष्ठे वर्तन्ते, तत्र आद्यं गाथाद्वयं पृष्ठे १५४६-१५४७ तमे वर्तते, अन्याश्च सर्वा चूर्णौ ।

सीसोकंपिय १६ मूई १७, अंगुलि १८
भमुहा य १९ वारुणी २० पेहा २१ ।
नाभीकरयलकुप्परउस्सारियपारियम्मि थुई ॥ ४७९ ॥

शीर्षविकम्पितं १६ मूकी १७ अङ्गुली १८
भ्रूभ १९ वारुणी २० प्रेक्षा २१ ।
नाभीकरतलकूर्परोत्सारितपारिते स्तुतिः ॥ ४७९ ॥

आसो व विसमपायं, गायं ठावित्तु ठाइ उस्सग्गे । _{दूषणपदार्थ}
कंपइ काउस्सग्गे, लय व खरपवणसंगेण ॥ ४८० ॥

१ अश्व इव विषमपादं (प्रायं) गात्रं स्थापयित्वा तिष्ठत्यु-
स्सर्गम् ।
२ कम्पते कायोत्सर्गे लतेव खरपवनसंगेन ॥ ४८० ॥

खंभे वा कुड्डे वा, अवथंभिय कुणइ काउस्सग्गं तु ।
माले व उत्तमंगं, अवथंभिय कुणइ (ठाइ) उस्सग्गं ॥

३ स्तम्भे वा ४ कुड्ये वा अवष्टभ्य करोति कायोत्सर्गं तु ।
५माले वा उत्तमाङ्गमवष्टभ्य करोति(तिष्ठति)उत्सर्गम् ४८१

सबरी वसणविरहिया, करेहि सागारियं जह ठएइ ।
ठइऊण गुज्झदेसं, करेहि इय कुणइ उसग्गं ॥४८२॥

६ शबरी वसनविरहिता करैः सागारिकं यथा स्थगयति ।
स्थगयित्वा गुह्यदेशं करैरिति करोत्युत्सर्गम् ॥ ४८२ ॥

अवणामिउत्तिमंगो, ठाउ(काउ)स्सग्गं जहा कुलवहु(व)स्स।
निगलियओ विव चलणे, वित्थारिय अहव मेलविउं ॥

७ अवनामितोत्तमाङ्गस्तिष्ठति(काय)उत्सर्गं यथा कुलवध्वाः
(धूरिव) ।
८ निगडित इव चरणान विस्तार्य अथवा मेलयितुम् ॥४८३

काऊण चोलपट्टं, अविहीए नाहिमंडलस्सुवरिं ।
हिट्ठा य जाणुमेत्तं, चिट्ठइ लंबुत्तरुस्सग्गं ॥ ४८४ ॥

९ कृत्वा चोलपट्टमविधिना नाभिमण्डलस्योपरि ।
अधश्च जानुमात्रं तिष्ठति लम्बोत्तरोत्सर्गम् ॥ ४८४ ॥

उच्छाइऊण य थणे, चोल(ग)पट्टेण ठाइ उस्सग्गं ।
दंसाइरक्खणट्टा, अहवा अन्नाणदोसेण ॥ ४८५ ॥
१० अवच्छाद्य च स्तनान् चोल(क)पट्टेन तिष्ठत्युत्सर्गम् ।
दंशादिरक्षणार्थमथवा अज्ञानदोषेण ॥ ४८५ ॥

मेलित्तु पण्हियाओ, चलणे वित्थारिऊण बाहिरओ ।
ठाउस्सग्गं एसो, बाहिरउद्धी मुणेयव्वो ॥ ४८६ ॥
११ मेलयित्वा पृष्णिकाश्चरणान् विस्तार्य बाह्यतः ।
तिष्ठत्युत्सर्गमेष बाह्योर्ध्वी ज्ञातव्यः ॥ ४८६ ॥

अंगुट्ठे मेलविउं, वित्थारिय पण्हियाओ बाहिं तु ।
ठाउस्सग्गं एसो, भणिओ अब्भिंतरुद्धि त्ति ॥४८७॥
अङ्गुष्ठान मेलयित्वा विस्तार्य पृष्णिका बहिस्तु ।
तिष्ठत्युत्सर्गमेष भणितोऽभ्यन्तरोर्ध्वीति ॥ ४८७ ॥

कप्पं वा पट्टं वा पाउणिउं संजई व उस्सग्गे ।
ठाइ य खलिणं व जहा, रयहरणं अग्गओ काउं ॥
१२ कल्पं वा पट्टं वा प्रगुणयित्वा संयतीवोत्सर्गे ।
१३ तिष्ठति च खलिनमिव यथा रजोहरणमग्रतः कृत्वा ॥४८८

भामेइ तहा दिट्ठिं, चलचित्तो वायसो व उस्सग्गे ।
छप्पइआण भएण य, कुणइ पट्टं कविट्ठं व ॥४८९॥
१४ भ्रामयति तथा दृष्टिं चलचित्तो वायस इवोत्सर्गे ।
१५षट्पदिकानां भयेनेव(वा) करोति पट्टं कपित्थमिव४८९

सीसं पकंपमाणो, जक्खाइट्ठो व कुणइ उस्सग्गं ।
मूओ य हुंहुयंतो, तहेव छिज्जंतमाईसु ॥ ४९० ॥
१६ शीर्षं प्रकम्पमानो यक्षाविष्ट इव करोत्युत्सर्गम् ।
१७ मूक इव(वा) हुहुयन् तथैव छेद्यमानादिषु ॥४९०॥

अंगुलि-भमुहाओ वि(चि)य चालिंतो तह[य]कुणइ उस्सग्गं
आलावयगणणट्ठा, संठवणत्थं च जोगाणं ॥ ४९१ ॥

१८ अङ्गुली–भ्रुवोऽपि च (एव) चालयन् तथा[च] करोति उत्सर्गम् ।
१९ आलापकगणनार्थं संस्थापनार्थं च योगानाम् ॥४९१

काउस्सग्गम्मि ठिओ, सुरा जहा बुडबुडेइ अव्वत्तं ।
अणुपेहंतो तह वानरो व्व चालेइ उट्ठउडे ॥ ४९२ ॥

२० कायोत्सर्गे स्थितः सुरा यथा बुडबुडयति अव्यक्तम् ।
२१अनुप्रेक्षमाणस्तथा वानर इव चालयति ओष्ठपुटानि४९२

एए काउस्सग्गं, कुणमाणेण वि बुहेण दोसा ओ ।
सम्मं परिहरियव्वा, जिणपडिकुट्ठ त्ति काऊणं ॥४९३॥

एते कायोत्सर्गं कुर्वताऽपि बुधेन दोषास्तु ।
सम्यक् परिहर्तव्या जिनप्रतिक्रुष्टा इति कृत्वा ॥ ४९३ ॥

एए सामन्नेणं, दोसा एगवीस होंति उस्सग्गे ।
अहिगारिविसेसाओ, केइ कस्सइ न हि घडंति ॥

एते सामान्येन दोषा एकविंशतिर्भवन्ति उत्सर्गे ।
अधिकारिविशेषात् केचित् कस्यचिद् न हि घटन्ते॥४९४॥

लंबुत्तर-थणछायण, संजइदोसा न हुंति समणीणं ।
बहुलंबुत्तर-थणछायणं च दोसा न सड्ढीणं ॥ ४९५॥

लम्बोत्तर-स्तनच्छादनौ संयतीदोषौ न भवतः श्रमणीनाम् ।
वधू-लम्बोत्तर-स्तनच्छादनं च दोषा न श्राद्धीनाम्॥४९५॥

मलिन-कविट्ठगं पुण. अगीइमेहाइयाण संभवइ ।
संभवइ गिरन्थाणऽवि. कयाइ एगसभावम्मि ॥४९६॥

मलिन-कपि[illegible] पुनरगीता[illegible] संभवति
संभवति [illegible] ॥ ४९६

इय दोसविप्पमुक्को, उस्सग्गे चिंतिऊण मंगलगं ।
भणिऊण नमोकारं, पारइ विहिणा असंभंतो ॥४९७॥
इति दोषविप्रमुक्त उत्सर्गे चिन्तयित्वा मङ्गलकम् ।
भणित्वा नमस्कारं पारयति विधिनाऽसंभ्रान्तः ॥४९७॥

संस्कृतभाषा

परमेट्ठिनमोक्कारं, सक्कइभासाइ भणइ थुइसमए ।
पुरिसो न चेव इत्थी, पायइभासानिवद्धं पि ॥४९८॥
परमेष्ठिनमस्कारं संस्कृतभाषया भणति स्तुतिसमये ।
पुरुषो नैव स्त्री प्राकृतभाषानिबद्धमपि ॥ ४९८ ॥

जइ एगो देइ थुइं, अहऽणेगे तो थुइं पढइ एगो ।
अन्ने उस्सग्गट्ठिया, सुणंति जा सा परिसमत्ता ४९९
यद्येकः ददाति स्तुतिमथानेके ततः स्तुतिं पठत्येकः ।
अन्ये उत्सर्गस्थिताः शृण्वन्ति यावत्सा परिसमाप्ता॥४९९॥

एत्थ य पुरिसथुईए वंदइ देवे चउव्विहो संघो ।
इत्थीथुइए दुविहो, समणीओ साविया चेव ॥५००॥
अत्र च पुरुषस्तुतौ वन्दते देवान् चतुर्विधः सङ्घः ।
स्त्रीस्तुतौ द्विविधः श्रमण्यः श्राविकाश्चैव ॥ ५०० ॥

बिंबस्स जस्स पुरओ, पारद्धा वंदणा थुई तस्स ।
चेइयगेहे सामन्नवंदणे मूलबिंबस्स ॥ ५०१ ॥
बिम्बस्य यस्य पुरतः प्रारब्धा वन्दना स्तुतिस्तस्य ।
चैत्यगेहे सामान्यवन्दने मूलबिम्बस्य ॥ ५०१ ॥

जओ—

जेसिं भावजिणाणं, विहियं सक्कत्थएण संथवणं ।
जेसिं च चेइयाणं, कओ मए वंदणुस्सग्गो ॥५०२॥

यतः—

येषां भावजिनानां विहितं शक्रस्तवेन संस्तवनम् ।
येषां च चैत्यानां कृतो मया वन्दनोत्सर्गः ॥ ५०२ ॥

तेसिं भुवणगुरूणं, ससुरासुरमणुयवंदियकमाणं ।
नामाणुकित्तणेणं, करेमि सुकयत्थमप्पाणं ॥५०३॥

तेषां भुवनगुरूणां ससुराऽसुरमनुजवन्दितक्रमाणाम् ।
नामानुकीर्तनेन करोमि सुकृतार्थमात्मानम् ॥ ५०३ ॥

अहवा भारहवासे, एए आसन्नकालभावित्ता ।
आसन्ना मे उवयारहेयवो उसहपमुहजिणा ॥५०४॥

अथवा भारतवर्षे एते आसन्नकालभावित्वात् ।
आसन्ना मम उपकारहेतव ऋषभप्रमुखजिनाः ॥ ५०४ ॥

तम्हा जुज्जइ विहिणा, सविसेसमिमेसि वंदणं काउं ।
नामुक्कित्तणपुव्वं, करेमि ता गरुयभत्तीए ॥ ५०५ ॥

तस्माद् युज्यते विधिना सविशेषमेषां वन्दनं कर्तुम् ।
नामोत्कीर्तनपूर्वं करोमि ततो गुरुकभक्त्या ॥ ५०५ ॥

एवं परिभावंतो, पाए पाए पवत्तवीसामो ।
चउवीसत्थयसुत्तं, पढइ ठिओ जोगमुद्दाओ ॥५०६॥

चतुर्विंशतिस्तवसूत्रं तदर्थश्च

एवं परिभावयन् पादे पादे प्रवृत्तविश्रामः ।
चतुर्विंशतिस्तवसूत्रं पठति स्थितो योगमुद्रातः ॥ ५०६ ॥

"लोगस्सुज्जोयगरे" इत्यादि ।

एगो एत्थ सिलोगो, छक्कं गाहाण होइ विन्नेयं ।
तह पायपमाणाओ, अट्ठावीसं च विरईओ ॥५०७॥

"लोकस्य उद्योतकरान्" इत्यादि ॥

एकोऽत्र श्लोकः षट्कं गाथानां भवति विज्ञेयम् ।
तथा पादप्रमाणाद् अष्टाविंशतिश्च विरतयः ॥ ५०७ ॥

[1] पुण्मूलम्—लोगस्सुज्जोयगरे धम्मतित्थयरे जिणे । अरिहन्ते कित्तइस्सं चउवीसं पि केवली ॥

एत्थं पुण अरिहंते, कम्मपयं कित्तइस्समिइ किरिया।
एयारो पुण सिद्धो, बीयविभत्तीए बहुवयणं ॥ ५०८

अत्र पुनर् 'अर्हतः' कर्मपदं 'कीर्तयिष्यामि' इति क्रिया।
एकारः पुनः सिद्धः द्वितीयाविभक्तौ बहुवचनम् ॥५०८॥

भणियं च पाइयलक्खणे—

प्राकृतलक्षणम् ए होइ अयारंते, एयम्मि बीयाए बहुसु पुँलिंगे।
तह तइयाछट्टीसत्तमीणमेगम्मि महिलत्थे ॥ ५०९ ॥

भणितं च प्राकृतलक्षणे—

'ए' भवति अकारान्ते एकस्मिन,
द्वितीयाया बहुषु पुंलिङ्गे।
तथा तृतीया-षष्ठी-सप्तमीनामेकस्मिन
महिलार्थे (स्त्रीलिङ्गे) ॥ ५०९ ॥

एत्थ उदाहरणं—

तावितीए अमित्ते, तुह असिलट्ठीए पत्थिव! रणम्मि।
निव्ववंतीएँ मणं, विप्फुरियं निययसेणाए ॥ ५१० ॥

अत्रोदाहरणम्—

तापयन्त्या अमित्रान् तव असियष्ट्या पार्थिव! रणे।
निर्वापयन्त्या मनाग् विस्फुरितं निजकसेनया ॥ ५१० ॥

अट्ठविहपाडिहेरं, जम्हा अरहंति तेण अरिहंता।
लोगस्सुज्जोयगरा, एयं तु विसेसणं तेसिं ॥ ५११ ॥

अष्टविधप्रातीहार्यं यस्मादर्हन्ति तेनार्हन्तः।
लोकस्योद्योतकरा एतत् तु विशेषणं तेषाम् ॥ ५११ ॥

नामाइभेयभिन्नो, लोगो बहुहा जिणागमे भणिओ।
पंचत्थिकायरूवो, घेत्तव्वो एत्थ पत्थावे ॥ ५१२ ॥

नामादिभेदभिन्नो लोको बहुधा जिनागमे भणितः।
पञ्चास्तिकायरूपो ग्रहीतव्योऽत्र प्रस्तावे ॥ ५१२ ॥

उज्जोओ वि हु दुविहो, नायव्वो दव्वभावसंजुत्तो ।
दव्वे चंदाइकओ, केवलनाणुब्भवो भावो ॥ ५१३ ॥
उद्योतोऽपि खलु द्विविधो ज्ञातव्यो द्रव्यभावसंयुतः ।
द्रव्ये चन्द्रादिकृतः केवलज्ञानोद्भवो भावः ॥ ५१३ ॥

भणियं च—

दव्वुज्जोउज्जोओ, पहा पयासेइ परिमियं खेत्तं । आवश्यक
भावुज्जोउज्जोओ, लोयालोयं पयासेइ ॥ ५१४ ॥

भणितं च—

द्रव्योद्द्योतोद्द्योतः प्रभा प्रकाशयति परिमितं क्षेत्रम् ।
भावोद्द्योतोद्द्योतो लोकालोकं प्रकाशयति ॥ ५१४ ॥

लोगस्सुज्जोयगरा, दव्वुज्जोएण न हु जिणा होंति ।
भावुज्जोयगरा पुण, होंति जिणवरा चउवीसं ५१५॥
लोकस्योद्द्योतकरा द्रव्योद्द्योतेन न खलु जिना भवन्ति ।
भावोद्द्योतकराः पुनर्भवन्ति जिनवराश्चतुर्विंशतिः ५१५॥

दव्वे पत्थुगहावो, धम्मो गम्माइणं च ववहारो ।
सुयनाणचरणओ वा, भावे सुय-चरणरूवो त्ति ॥५१६॥
द्रव्ये वस्तुस्वभावो धर्मो गम्यादीनां च व्यवहारः ।
श्रुतज्ञानचरणतो वा भावे श्रुत-चरणरूप इति ॥ ५१६ ॥

दोग्गइगमणपडतं, जीवं धारेइ धरइ सुद्धाणे ।
सो होइ भावधम्मो, सो नेओ नाणचरणाणं ५१७॥

१ [illegible] आवश्यके १०५५-५६ [illegible]
२ [illegible] आवश्यके—
[illegible]

दुर्गतिगमनप्रवृत्तं जीवं धारयति धर्मे मूर्ध्नि ।
ततो भवति भावधर्मः सो नान्यो ज्ञानचरणयोः ॥५१७॥

तित्थं जेण तरिज्जइ, दव्वे नइ-सागराण ओयारे ।
जेणुत्तरंति लोया, सुहेण समभूमिरूवेण ॥ ५१८ ॥
तीर्थं येन तीर्यते द्रव्ये नदी-सागराणामवतारः ।
येनोत्तरन्ति लोकाः सुखेन समभूमिरूपेण ॥ ५१८ ॥

तं कह णु दव्वतित्थं, जम्हा नेगंतओ तहिं तरणं ? ।
जं तेणाऽवि पइट्ठा, बुड्डंता केइ दीसंति ॥ ५१९ ॥
तत्कथं नु द्रव्यतीर्थं यस्माद् नैकान्ततस्तत्र तरणम् ? ।
यत्तेनाऽपि प्रविष्टा ब्रुडन्तः केचिद् दृश्यन्ते ॥ ५१९ ॥

अच्चंतियं पि नो तं, पुणो पुणो तत्थ तरणसंभवओ ।
तम्हा तव्विवरीयं, विन्नेयं भावओ तित्थं ॥ ५२० ॥
आत्यन्तिकमपि नो तत् पुनः पुनस्तत्र तरणसंभवतः ।
तस्मात् तद्विपरीतं विज्ञेयं भावतस्तीर्थम् ॥ ५२० ॥

तरणिज्जे भवजलही, तित्थं तु चउव्विहो समणसंघो ।
जे केइ भव्वजीवा, तरणत्थी तारआ ते उ ॥ ५२१ ॥
तरणीयो भवजलधिः तीर्थं तु चतुर्विधः श्रमणसङ्घः ।
ये केऽपि भव्यजीवास्तरणार्थिनः तारकास्ते तु ॥५२१॥

एयम्मि संपविट्ठा, तरंति संसारसायरं नियमा ।
तिन्नो पुण भवजलही, न होइ भुज्जो वि तरियव्वो ॥५२२
एतस्मिन् संप्रविष्टास्तरन्ति संसारसागरं नियमात् ।
तीर्णः पुनर्भवजलधिर्न भवति भूयोऽपि तरीतव्यः॥५२२॥

अहवा—

दाहोवसमं तण्हाइच्छेयणं मलपवाहणं चेव ।
तिहिं अत्थेहिं निउत्तं, तम्हा तं दव्वओ तित्थं ॥५२३॥

---

१ अत आरभ्य गाथात्रयम्-(५२३-[illegible]) आवश्यके (१०६६-१०६७-१०६८) गाथात्रयम्-(पृ [illegible])

अथवा—

दाहोपशमः तृष्णादिच्छेदनं मलप्रवाहणं चैव ।
त्रिभिरर्थैर्नियुक्तं तस्मात् तत् द्रव्यतस्तीर्थम् ॥ ५२३ ॥

कोहम्मि उ निग्गहिए, दाहस्सुवसमणभावओ तित्थं ।
लोहम्मि उ निग्गहिए, तण्हावोच्छेयणं होइ ॥५२४॥

क्रोधे तु निगृहीते दाहस्योपशमेन भावतस्तीर्थम् ।
लोभे तु निगृहीते तृष्णाव्युच्छेदनं भवति ॥ ५२४ ॥

अट्ठविहं कम्मरयं, बहुएहिं भवेहिं संचियं जम्हा ।
तव-संजमेण धोयइ, तम्हा तं भावओ तित्थं ॥५२५॥

अष्टविधं कर्मरजो बहुकैर्भवैः सञ्चितं यस्मात् ।
तपः-संयमेन धावति तस्मात् तद् भावतस्तीर्थम् ॥५२५॥

इय भावधम्मतित्थस्स करणसीले जिणे त्ति एगत्थो ।
जियरागदोसमोहे, अरहंते कित्तइस्सं ति ॥ ५२६ ॥

इति भावधर्मतीर्थस्य करणशीलान् जिनानित्येकोऽर्थः ।
जितराग-द्वेष-मोहानर्हतः कीर्तयिष्ये इति ॥ ५२६ ॥

चउवीसं ति य संखा, भारहवासुब्भवाण अरहाणं ।
अवि सद्दाओ वंदे, महाविदेहाइभवे वि ॥ ५२७ ॥

चतुर्विंशतिरिति च संख्या भारतवर्षोद्भवानामर्हताम् ।
अपि शब्दाद् वन्दे महाविदेहादिभवान् अपि ॥५२७॥

कसिणं केवलकप्पं, लोगं जाणेति तह य पासंति ।
केवलचरित्तनाणी, तम्हा ते केवली हुंति ॥ ५२८ ॥

१ [illegible]

[illegible]

१ [illegible]

दुर्गतिगमनप्रवृत्तं जीवं धारयति धरति मूर्ध्नि ।
ततो भवति भावधर्मः सो नान्यो ज्ञानचरणयोः ॥५१७॥

तित्थं जेण तरिज्जइ, दव्वे नइ-सागराण ओयारो ।
जेणुत्तरंति लोया, सुहेण समभूमिरूवेण ॥ ५१८ ॥
तीर्थं येन तीर्यते द्रव्ये नदी-सागराणामवतारः ।
येनोत्तरन्ति लोकाः सुखेन समभूमिरूपेण ॥ ५१८ ॥

तं कह णु दव्वतित्थं, जम्हा नेगंतओ तहिं तरणं? ।
जं तेणाऽवि पइट्ठा, बुड्डंता केइ दीसंति ॥ ५१९ ॥
तत्कथं नु द्रव्यतीर्थं यस्माद् नैकान्ततस्तत्र तरणम्? ।
यत्तेनाऽपि प्रविष्टा ब्रुडन्तः केचिद् दृश्यन्ते ॥ ५१९ ॥

अच्चंतियं पि नो तं, पुणो पुणो तत्थ तरणसंभवओ ।
तम्हा तव्विवरीयं, विन्नेयं भावओ तित्थं ॥ ५२० ॥
आत्यन्तिकमपि नो तत् पुनः पुनस्तत्र तरणसंभवतः ।
तस्मात् तद्विपरीतं विज्ञेयं भावतस्तीर्थम् ॥ ५२० ॥

तरणिज्जे भवजलही, तित्थं तु चउव्विहो समणसंघो ।
जे केइ भव्वजीवा, तरणत्थी तारुआ ते उ ॥ ५२१ ॥
तरणीयो भवजलधिः तीर्थं तु चतुर्विधः श्रमणसङ्घः ।
ये केऽपि भव्यजीवास्तरणार्थिनः तारकास्ते तु ॥५२१॥

एयम्मि संपविट्ठा, तरंति संसारसायरं नियमा ।
तिन्नो पुण भवजलही, न होइ भुज्जो वि तरियव्वो ॥५२२॥
एतस्मिन् संप्रविष्टास्तरन्ति संसारसागरं नियमात् ।
तीर्णः पुनर्भवजलधिर्न भवति भूयोऽपि तरीतव्यः॥५२२॥

अहवा—

दाहोवसमं तण्हाइच्छेयणं मलपवाहणं चेव ।
तिहिं अत्थेहिं निउत्तं, तम्हा तं दव्वओ तित्थं ॥५२३॥

---

१. अत आरभ्य गाथात्रयम्-([illegible]) आवश्यके (१०६६-१०६७-१०६८) गाथाक्रमम्—(पृ ४९८)

अथवा—

दाहोपशमः तृष्णादिच्छेदनं मलप्रवाहणं चैव ।
त्रिभिरर्थैर्नियुक्तं तस्मात् तद् द्रव्यतस्तीर्थम् ॥ ५२३ ॥

कोहम्मि उ निग्गहिए, दाहस्सुवसमणभावओ तित्थं ।
लोहम्मि उ निग्गहिए, तण्हावोच्छेयणं होइ ॥५२४॥

क्रोधे तु निगृहीते दाहस्योपशमेन भावतस्तीर्थम् ।
लोभे तु निगृहीते तृष्णाव्युच्छेदनं भवति ॥ ५२४ ॥

अट्ठविहं कम्मरयं, बहुएहिं भवेहिं संचियं जम्हा ।
तव-संजमेण धोयइ, तम्हा तं भावओ तित्थं ॥५२५॥

अष्टविधं कर्मरजो बहुभिर्भवैः सञ्चितं यस्मात् ।
तपः-संयमेन धावति तस्मात् तद् भावतस्तीर्थम् ॥५२५॥

इय भावधम्मतित्थस्स करणसीले जिणे त्ति एगत्थो ।
जियरागदोसमोहे, अरहंते कित्तइस्सं ति ॥ ५२६ ॥

इति भावधर्मतीर्थस्य करणशीलान् जिनानित्येकोऽर्थः ।
जितराग-द्वेष-मोहानर्हतः कीर्तयिष्ये इति ॥ ५२६ ॥

चउवीसं ति य संखा, भारहवासुब्भवाण अरहाणं ।
अवि सव्वओ वंदे, महाविदेहाइपभवेऽवि ॥ ५२७ ॥

चतुर्विंशतिरिति च संख्या भारतवर्षोद्भवानामर्हताम् ।
अपि सर्वान् वन्दे महाविदेहादिप्रभवान् अपि ॥५२७॥

केवलिणं केवलरूवं, लोगं जाणंति तह य पासंति ।
केवलचरित्तनाणी, तम्हा ते केवली हुंति ॥ ५२८ ॥

१ एष आवश्यके गाथा—
[illegible]
[illegible]

२ एष आवश्यके [illegible]

कृत्स्नं केवलकल्पं लोकं जानन्ति तथा च पश्यन्ति ।
केवलचरित्रज्ञानिनस्तस्मात् ते केवलिनो भवन्ति ॥५२८॥

इह अक्खेव-पसिद्धी उ—

आक्षेप-प्रसिद्धी.

जह पडदेसम्मि पडो, गामो वा गामएगदेसम्मि ।
लोगस्स एगदेसे, वट्टइ तह लोगसद्दोऽवि ॥ ५२९॥

इहाक्षेप-प्रसिद्धी तु—

यथा पटदेशे पटो ग्रामो वा ग्रामैकदेशे ।
लोकस्यैकदेशे वर्तते तथा लोकशब्दोऽपि ॥ ५२९ ॥

विशेषणानां साफल्यम्

लोगस्सुज्जोयगरा, चंदाईयाऽवि तेण भन्नंति ।
तेसिं वोच्छेयत्थं, भणियमिणं धम्मतित्थगरे ॥५३०॥

लोकस्योद्द्योतकराश्चन्द्रादिका अपि तेन भण्यन्ते ।
तेषां व्युच्छेदार्थं भणितमिदं धर्मतीर्थकरान् ॥ ५३० ॥

नइमाईओयारं, धम्मत्थं जे कुणंतीह सुगमं ।
तेऽवि हु जणे पसिद्धिं, लहंति किर धम्मतित्थयरा ॥

नद्याद्यवतारं धर्मार्थं ये कुर्वन्तीह सुगमम् ।
तेऽपि खलु जने प्रसिद्धिं लभन्ते किल धर्मतीर्थकराः॥५३१

तेसिमजिणत्तभावा, विसेसणं इह जिण त्ति निद्दिट्ठं ।
ते उण छउमत्थजिणाऽवि हुंति तो केवली भणिया ॥

तेषामजिनत्वभावाद् विशेषणमिह जिन इति निर्दिष्टम् ।
ते पुनश्छद्मस्थ जिना अपि भवन्ति ततः केवलिनो भणिताः ॥ ५३२ ॥

केवलनाणगुणाओ, सामन्नाऽवि हु हवंति केवलिणो ।
तेसिं अइसायणत्थं, अरहंते इय पयं भणियं ॥५३३॥

केवलज्ञानगुणात् सामान्या अपि खलु भवन्ति केवलिनः ।
तेषामतिशायनार्थम्-अर्हत इति पदं भणितम् ॥ ५३३ ॥

नामाइभेयभिन्नाऽवि, जिणवरा संभवंति अरहंता ।
भावारिहंतपडिवत्तिकारयं केवली-वयणं ॥ ५२४ ॥
नामादिभेदभिन्ना अपि जिनवराः संभवन्त्यर्हन्तः ।
भावार्हत्प्रतिपत्तिकारकं केवलि-वचनम् ॥ ५२४ ॥

एवं खलु अन्नोन्नं, कायव्वा भावणा पइन्ना उ ।
बुद्धिनिउणेहि इहयं, दिसिमेत्तं दरिसियं एयं ॥५२५॥
एवं खल्वन्योन्यं कर्तव्या भावना प्रतिज्ञा तु ।
बुद्धिनिपुणैरिह दिङ्मात्रं दर्शितमेतत् ॥ ५२५ ॥

एसो संखेवेणं, पढमसिलोगस्स भाविओ अत्थो ।
वित्थरओ घेत्तव्वो, सिद्धंतमहानिहाणाओ ॥५२६॥
एष संक्षेपेण प्रथमश्लोकस्य भावितोऽर्थः ।
विस्तरतो ग्रहीतव्यः सिद्धान्तमहानिधानात् ॥ ५२६ ॥

"उसभमजियं च"[1] गाहा ॥ १ ॥
"ऋषभमजितं च" गाथा ॥ १ ॥
"सुविहिं च पुप्फदंतं" गाहा ॥ २ ॥
"सुविधिं च पुष्पदन्तं" गाथा ॥ २ ॥
"कुंथुं अरं च" गाहा ॥ ३ ॥ सुत्तम्[2] ॥
"कुन्थुमरं च" गाथा ॥ ३ ॥ सूत्रम् ।

---

१. आवस्सयादि-.
२. पूर्णसूत्रम्—
उसभमजिअं च वंदे संभवमभिणंदणं च सुमइं च ।
पउमप्पहं सुपासं जिणं च चंदप्पहं वंदे ॥ १ ॥
२ सुविहिं च पुप्फदंतं सीअल सिज्जंस वासुपुज्जं च ।
विमलमणंतं च जिणं धम्मं संतिं च वंदामि ॥ २ ॥
३ कुंथुं अरं च मल्लिं वंदे मुणिसुव्वयं नमिजिणं च ।
वंदामि रिट्ठनेमिं पासं तह वद्धमाणं च ॥ ३ ॥

कृत्स्नं केवलकल्पं लोकं जानन्ति तथा च पश्यन्ति ।
केवलचरित्रज्ञानिनस्तस्मात् ते केवलिनो भवन्ति॥५२८॥

इह अक्खेव-पसिद्धी उ—

आक्षेप-प्र-सिद्धी.

जह पडदेसम्मि पडो, गामो वा गामएगदेसम्मि ।
लोगस्स एगदेसे, वट्टइ तह लोगसद्दोऽवि ॥ ५२९ ॥

इहाक्षेप-प्रसिद्धी तु—

यथा पटदेशे पटो ग्रामो वा ग्रामैकदेशे ।
लोकस्यैकदेशे वर्तते तथा लोकशब्दोऽपि ॥ ५२९ ॥

विशेषणानां साफल्यम्

लोगस्सुज्जोयगरा, चंदाईयाऽवि तेण भन्नंति ।
तेसिं वोच्छेयत्थं, भणियमिणं धम्मतित्थगरे॥५३०॥

लोकस्योद्द्योतकराश्चन्द्रादिका अपि तेन भण्यन्ते ।
तेषां व्युच्छेदार्थं भणितमिदं धर्मतीर्थकरान् ॥ ५३० ॥

नइमाईओयारं, धम्मत्थं जे कुणंतीह सुगमं ।
तेऽवि हु जणे पसिद्धिं, लहंति किर धम्मतित्थयरा ॥

नद्याद्यवतारं धर्मार्थं ये कुर्वन्तीह सुगमम् ।
तेऽपि खलु जने प्रसिद्धिं लभन्ते किल धर्मतीर्थकराः॥५३१

तेसिमजिणत्तभावा, विसेसणं इह जिण त्ति निद्दिट्ठं ।
ते उण छउमत्थजिणाऽवि हुंति नो केवली भणिया ॥

तेषामजिनत्वभावाद् विशेषणमिह जिन इति निर्दिष्टम् ।
ते पुनश्छद्मस्थ जिना अपि भवन्ति नतः केवलिनो भणिताः ॥ ५३२ ॥

केवलनाणगुणाओ, सामन्नाऽवि हु हवंति केवलिणो ।
तेसिं अवणयणत्थं, अरहंते इय पयं भणियं ॥५३३॥

केवलज्ञानगुणात् सामान्या अपि खलु भवन्ति केवलिनः ।
तेषामपनयनार्थम् अर्हत इति पदं भणितम् ॥ ५३३ ॥

नामाइभेयभिन्नाऽवि, जिणवरा संभवंति अरहंता ।
भावारिहंतपडिबिंबकारयं केवली वयणं ॥ ५२४ ॥
नामादिभेदभिन्ना अपि जिनवराः संभवन्त्यर्हन्तः ।
भावार्हत्प्रतिबिम्बकारकं केवलि-वचनम् ॥ ५२४ ॥

एवं खलु अन्नोन्नं, कायव्वा चालणा पइट्ठा उ ।
बुद्धिनिउणेहि इहयं, दिसिमेत्तं दरिसियं एयं ॥५२५॥
एवं खल्वन्योन्यं कर्तव्या चालना प्रतिष्ठा तु ।
बुद्धिनिपुणैरिह दिङ्मात्रं दर्शितमेतत् ॥ ५२५ ॥

एसो संखेवेणं, पढमसिलोगस्स भासिओ अत्थो ।
वित्थरओ घेत्तव्वो, सिद्धंतमहानिहाणाओ ॥५२६॥
एष संक्षेपेण प्रथमश्लोकस्य भाषितोऽर्थः ।
विस्तरतो ग्रहीतव्यः सिद्धान्तमहानिधानात् ॥ ५२६ ॥

"उसभमजियं च" गाहा ॥ १ ॥
"ऋषभमजितं च" गाथा ॥ १ ॥
"सुविहिं च पुप्फदंतं" गाहा ॥ २ ॥
"सुविधिं च पुष्पदन्तं" गाथा ॥ २ ॥
"कुंथुं अरं च" गाहा ॥ ३ ॥ सुगमं ॥
"कुन्थुमरं च" गाथा ॥ ३ ॥ सुगमम् ।

---

१. आवश्यकवत्तिः

२. पूर्णसूत्रम्—
उसभमजिअं च वंदे संभवमभिणंदणं च सुमइं च ।
पउमप्पहं सुपासं जिणं च चंदप्पहं वंदे ॥ २ ॥
३ सुविहिं च पुप्फदंतं सीअल सिज्जंस वासुपुज्जं च ।
विमलमणंतं च जिणं धम्मं संतिं च वंदामि ॥ ३ ॥
४ [illegible]
[illegible]

अट्ठ उ नामाइं, भणियाइं एकमेक्कमालाए।
चउवीसत्थयसुत्ते, चउवीसाए जिणवराणं ॥
अष्टाष्ट तु नामानि भणितानि एकैकमालायाम्।
चतुर्विंशतिस्तवसूत्रे चतुर्विंशतेर्जिनवराणाम् ॥ ५

पौनरुक्त्यपरिहारः

जं पुण वंदइ किरिया-भयणं सुत्ते पुणो पुणो
आयरमायासयणा, पुणरुत्तं तं न दोसयरं ॥
यत् पुनर् 'वन्दने' क्रिया-भजनं सूत्रे पुनः पुनरत्र
आदरमायासनत्वात् पुनरुक्तं तत्र दोषकरम् ॥ ५

यानि तीर्थंकराणां नाम्नां कारणानि ? तदर्थाय के ?

एएसिं नामाणं, जे अत्था कारणाइं जाइं वा
इच्छामि नाउमेयं, पुच्छइ सीसो गुरू आह ॥
एतेषां नाम्नां येऽर्थाः कारणानि यानि वा।
इच्छामि ज्ञातुमेतत् पृच्छति शिष्यो गुरुराह ॥ ५

ऋषभनामान्यार्थः

उसहो पहाणवसहो, दुव्वहभरवहणपच्चलो होइ
इय दुव्वहधम्मधुरावहणसमो तो जिणो उसहो ॥
ऋषभः प्रधानवृषभो दुर्वहभरवहनप्रत्यलो भवति।
इति दुर्वहधर्मधुरावहनप्रमत्ततो जिन ऋषभः ॥ ५

जइ वा वसो त्ति धम्मो, भावइ दढं तेण तो भवे व
अह एवं सवे वि हु, वसहा किर किं न भन्नंति ? ॥
यदि वा वृष इति धर्मः,भावयति दृढं तेन ततो भवेद् वृ
यद्येवं सर्वेऽपि खलु वृषभाः किल किं न भण्यन्ते ? ॥ ५

ऋषभविशेषार्थः

सच्चमिणं किंतु फुडं, अन्नं पि हु एत्थ कारणं अ
एयस्स ऊरुजुयले, तवियसुवन्नुज्जलं धवलं ॥ ५

---

१. यानि अत्र तीर्थंकरनामप्रदानकारणानि दर्शितानि तानि सर्वाण्येव
श्यके क्वचित् प्रकारान्तरेण सव्याख्यानकानि १०८०-१०९१ गाथासु
तानि—आवश्यके (पृ. ५०२-५०६)

सत्यमिदं किंतु स्फुटमन्यदपि स्वत्र कारणमस्ति ।
एतस्योरुयुगले वृषयुगलोऽभवद् धवलम् ॥ ५४२ ॥

अन्नोन्नाभिमुहं किर, वसहजुगं लंछणं करम्मासि ।
सुमिणम्मि पढमवसहो, चोद्दससुमिणाण मज्झम्मि ५४३

अन्योन्याभिमुखं किल वृषभयुगं लाञ्छनं करयोरासीत् ।
स्वप्ने प्रथमवृषभश्चतुर्दशस्वप्नानां मध्ये ॥ ५४३ ॥

दिट्ठो मरुदेवीए, तेण कयं उसहनामधेयस्स ।
तुट्ठेणाऽमरवइणा, अन्नेसिं पुण ठिई एसा ॥५४४॥

दृष्टो मरुदेव्या तेन कृतमृषभनामधेयम् ।
तुष्टेनाऽमरपतिना अन्येषां पुनः स्थितिरेषा ॥ ५४४ ॥

गय-वसह-सीह-अभिसेय-दाम-ससि-दिणयरं झयं कुंभं ।
पउमसर-सागर-विमाण-भवण-रयणुच्चय-सिहिं च ॥५४५॥

गज-वृषभ-सिंह-अभिषेक-दाम-शशि-दिनकरं ध्वजं कुम्भम् ।
पद्मसरः-सागर-विमान-भवन-रत्नोच्चय-शिखिनं च ॥५४५॥

परिवाडीए इमाए, जणणीओ सुमिणयाइं पेच्छंति ।
गब्भावयारसमए, तित्थंयर-चक्कवट्टीणं ॥ ५४६ ॥

परिपाट्याऽनया जनन्यः स्वप्नान् प्रेक्षन्ते ।
गर्भावतारसमये तीर्थंकर-चक्रवर्तिनोः ॥ ५४६ ॥

इंदिय विसय-कसायाइएहिं घोरेहिं वेरीहिं । [illegible]
न जिओ समरे वि जओ, भण्णइ अजिओ जिणो तेण ५४७

इन्द्रिय विषय-कषायादिभिर्घोर-वैरिभिः ।
न जितः समरेऽपि यतो भण्यतेऽजितो जिनस्तेन ॥ ५४७ ॥

[illegible]
[illegible]

अन्येऽपि तैर्न जिना अजितनामानोऽपि किं नोच्यन्ते ?।
भण्यते विशेषकारणमन्यदपि खलु भगवतोऽस्ति ॥५४८॥

अजितविशेषार्थः

जियसत्तुनिवेण समं, कीलंती अक्खजूयकीलाए।
न कयाइ जयं पत्ता, विजया देवी पुरा काले ॥५४९॥

जितशत्रुनृपेण समं क्रीडन्ती अक्षद्यूतक्रीडायाम्।
न कदाचिद् जयं प्राप्ता विजया देवी पुरा काले ॥५४९॥

गब्भगए भगवंते, न जिया ईसिं पि सा नरेंदेण।
जायस्स तेण पिउणा, अजिओ त्ति पइट्ठियं नाम ॥५५०॥

गर्भगते भगवति न जिता ईषदपि सा नरेन्द्रेण।
जातस्य तेन पित्रा 'अजितः' इति प्रतिष्ठितं नाम ॥५५०॥

संभवसामान्यार्थः

सं सोक्खं ति पवुच्चइ, दिट्ठे तं होइ सव्वजीवाणं।
तो संभवो जिणेसो, सव्वे वि हु संभवा एवं ॥५५१॥

शं सौख्यमिति प्रोच्यते दृष्टे तद् भवति सर्वजीवानाम्।
ततः शंभवो जिनेशः सर्वेऽपि खलु शंभवा एवम् ॥५५१॥

संभवविशेषार्थः

भन्नंति भुवणगुरुणो, नवरं अन्नं पि कारणं अत्थि।
सावत्थीनयरीए, कयाइ कालस्स दोसेण ॥ ५५२ ॥

भण्यन्ते भुवनगुरवः, नवरमन्यदपि कारणमस्ति।
श्रावस्तीनगर्यां कदाचित् कालस्य दोषेण ॥ ५५२ ॥

जाए दुब्भिक्खभरे, दुत्थीभूए जणे समत्थे वि।
अवयरिओ एस जिणो, सेणादेवीए उयरम्मि ॥५५३॥

जाते दुर्भिक्षभरे दुःस्थीभूते जने समस्तेऽपि।
अवतीर्ण एष जिनः सेनादेव्या उदरे ॥ ५५३ ॥

सयमेवागम्म सुराहिवेण संपूइया तओ जणणी।
वद्धाविया य भुवणेक्कमाणुतणयस्स लाभेणं ॥५५४॥

स्वयमेवाऽऽगम्य सुराधिपेन संपूजिता यस्यो जननी ।
वर्धिता (वर्धापिता) च भुवनैकभानुजननस्य लाभेन॥५५४॥

तदियरं चिय मह्या, समन्धगन्धेहि धन्नपूरेहिं ।
सव्वत्तो इंतेहिं, सुइं सुभिक्खं तहिं जायं ॥ ५५५ ॥

तद्दिवसादेव महता समर्घगन्धैर्धान्यपूर्णैः ।
सर्वत आयद्भिः सुखं सुभिक्षं तत्र जातम् ॥ ५५५ ॥

संभवियाइं जम्हा, समत्तसस्साइं संभवे तस्स ।
तो संभवो त्ति नामं, पइट्ठियं जणणि जणएहिं ॥५५६॥

संभूतानि यस्मात् समस्तसस्यानि संभवे तस्य ।
ततः संभव इति नाम प्रतिष्ठितं जननी-जनकाभ्याम् ॥५५६॥

अभिणंदइ आणंदइ, स्वाइगुणेहिं तिहुयणं सयलं । अभिनन्दनस्य नामार्थः
अभिणंदणो जिणो सो, अन्नं पि हु कारणं बीयं॥५५७॥

अभिनन्दति आनन्दति रूपादिगुणैस्त्रिभुवनं सकलम् ।
अभिनन्दनो जिनस्ततोऽन्यदपि खलु कारणं द्वितीयम् ॥

गब्भगए जम्मि जओ, अणवरयं तत्थ अभिरामगुणो । अभिनन्दन ५५८
अभिनंदइ अभिवासं, सक्को अभिणंदणो तेण ॥५५८॥

गर्भगते यस्मिन् यतो अनवरतमत्र अभिरामगुणः ।
अभिनन्दत्यभीक्ष्णं शक्रोऽभिनन्दनस्तेन ॥ ५५८ ॥

पायाचारनिमित्ता, मोक्खाभिमुहा सुहा मई जस्स । सुमतेः ५५९
सो सुमई तित्थयरो, जह ब्व सुमई तह ॥५५९॥

पापाचारनिमित्ता [illegible]

[illegible]

[illegible]—

[illegible]

[illegible]

अत्र विशेषकारणम्—

अचिरागनवणिग्मरणे द्वयोः सपत्न्योर्दारक एकः ।
बालमहामहो द्वयोरपि व्यवहारो मेघनृपपुरतः ॥ ५६० ॥

रन्नो चिंताइसओ सगे-यरा कहमिमीण विन्नेया ।
चिंताकारणपुच्छा, देवीए राइणो कहियं ॥ ५६१ ॥

राज्ञश्चिन्तातिशयः स्वके-तरा कथमनयोर्विज्ञेया ।
चिन्ताकारणपृच्छा देव्या राज्ञः कथितम् ॥ ५६१ ॥

तीएँ भणियाओ ताओ, पुत्तं वित्तं च कुणह दोभाए ।
पडिवन्नममायाए, मायाए जंपियं देवि ! ॥ ५६२ ॥

तया भणिते ते पुत्रं वित्तं च कुरुत द्विभागे ।
प्रतिपन्नममात्रा मात्रा कथितं देवि ! ॥ ५६२ ॥

मा माऽऽणवेसु एवं, दव्वं सव्वं पि देहि एयाए ।
अप्पेहि मज्झ पुत्तं, जीवंतं जेण पेच्छामि ॥ ५६३ ॥

मा माऽऽज्ञापय एवं द्रव्यं सर्वमपि देहि एतस्यै ।
अर्पय मम पुत्रं जीवन्तं येन प्रेक्षे ॥ ५६३ ॥

एसा सग त्ति नाउं, पुत्तो वित्तं च तीइ दिन्नाइं ।
निद्धाडिया य इयरी, रन्ना अलिय त्ति कुविएण ॥ ५६४ ॥

एषा स्वकेति ज्ञात्वा पुत्रो वित्तं च तस्यै दत्तानि ।
निर्धाटिता चेतरा राज्ञाऽलीकेति कुपितेन ॥ ५६४ ॥

गब्भगए जं जाया, मंगलदेवीएँ एरिसा सुमई ।
तुट्ठेण तओ रन्ना, जिणस्स सुमई कयं नामं ॥ ५६५ ॥

गर्भगते यद् जाता मङ्गलदेव्या एतादृशी सुमतिः ।
तुष्टेन ततो राज्ञा जिनस्य सुमतिः कृतं नाम ॥ ५६५ ॥

पद्मप्रभनामान्वर्थः

पउमं बहुप्पयारं, तहवि हु रत्तुप्पलं इहं पगयं ।
तस्सरिसी जस्स पहा, सो खलु पउमप्पहो अरहा ॥ ५६६ ॥

पद्मं बहुप्रकारं तथाऽपि खलु रक्तोत्पलमिह प्रगतम् ।
तत्सदृशी यस्य प्रभा स खलु पद्मप्रभोऽर्हन् ॥ ५६६ ॥

जइ वि इह वासुपुज्जो, एरिसवण्णो तहाऽवि हु विसेसो । पद्मप्रभविशेषार्थः
पउमसयणम्मि जणणीएँ डोहलो तेण पउमाभो ५६७
यद्यपि इह वासुपूज्य एतादृशवर्णस्तथाऽपि खलु विशेषः ।
पद्मशयने जनन्या दोहदस्तेन पद्माभः ॥ ५६७ ॥

पासा देहविभागा, सुसोहणा जस्स सो खलु सुपासो । सुपार्श्वसामान्यार्थः
सव्वे वि एरिस चिय, एत्थ वि हेऊ इमो अन्नो ॥५६८
पार्श्वानि देहविभागाः सुशोभना यस्य स खलु सुपार्श्वः ।
सर्वेऽप्येतादृशा एवात्राऽपि हेतुरयमन्यः ॥ ५६८ ॥

गब्भगए जं जणणी, जायसुपासा तओ सुपासजिणो । सुपार्श्वविशेषार्थः
चंदसमा देहपहा, जस्स उ चंदप्पहो सो उ ॥ ५६९ ॥ चन्द्रप्रभसामान्यार्थः
गर्भगते यद् जननी जातसुपार्श्वा ततः सुपार्श्वजिनः ।
चन्द्रसमा देहप्रभा यस्य तु चन्द्रप्रभः स तु ॥ ५६९ ॥

सुविहिजिणो वि हु एवंविहो त्ति भण्णइ विसेसहेऊ त्तो । चन्द्रप्रभविशेषार्थः
चंदपियणम्मि जणणीएँ डोहलो तेण चंदाभो ॥५७०॥
सुविधिजिनोऽपि खल्वेवंविध इति भण्यते विशेषहेतुस्ततः ।
चन्द्रपाने जनन्या दोहदस्तेन चन्द्राभः ॥ ५७० ॥

सुविहिं च पुप्फदंतं, सुविही नामं विसेसणं बीयं । सुविधिसामान्यार्थः
तत्थऽवि विही विहाणं, किरिया सा सोहणा जस्स५७१
सुविधिं च पुष्पदन्तं सुविधिर्नाम विशेषणं द्वितीयम् ।
तत्राऽपि विधिर्विधानं क्रिया सा शोभना यस्य ॥५७१ ॥

सो सुविही नामगन्थो, कारणमेयस्स जेण से जणणी । सुविधिविशेषार्थः
सव्वविहीसु वि कुसला, गब्भगए तेण सुविहिजिणो५७२
स सुविधिनामग्रन्थः [illegible] कारणमेतस्य येन तस्य जननी
सर्वविधिष्वपि कुशला गर्भगते तेन सुविधिजिनः ॥ ५७२ ॥

अन्यमतम्

कुंदकुसुमाणुरूवा, दंता जं तस्स पुप्फदंतो तो ।
अन्ने एयं नामं, सुविहिं च विसेसणं देंति ॥ ५७३ ॥

कुन्दकुसुमानुरूपा दन्ता यत्तस्य पुष्पदन्तस्ततः ।
अन्ये एतन्नाम सुविधिं च विशेषणं ददति ॥ ५७३ ॥

शीतलनामान्वर्थः

सीयलवयणो लेसाएँ, सीयलो तेण सीयलो भयवं ।
सव्वे वि एरिस च्चिय, विसेसहेऊ इमस्सेसो ॥५७४॥

शीतलवच(द)नो लेश्यया शीतलस्तेन शीतलो भगवान् ।
सर्वेऽपि एतादृशा एव विशेषहेतुरस्यैषः ॥ ५७४ ॥

शीतलविशेषार्थः

गब्भट्ठिए जिणिंदे, जणणीहत्थेण फुसियदेहस्स ।
पिउणो दाहोवसमो, संजातो सीयलो तेण ॥ ५७५ ॥

गर्भस्थिते जिनेन्द्रे जननीहस्तेन स्पृष्टदेहस्य ।
पितुर्दाहोपशमः संजातः शीतलस्तेन ॥ ५७५ ॥

श्रेयांसनामान्वर्थः

सेया पसंसणिज्जा, अंसा देहस्स अवयवा जस्स ।
सो सेअंसो भन्नइ, एगो अन्नो वि पज्जाओ ॥५७६॥

श्रेयांसः(श्रेयाः) प्रशंसनीया अंसा देहस्य अवयवा यस्य ।
स श्रेयांसो भण्यते एष अन्योऽपि पर्यायः ॥ ५७६ ॥

श्रेयांसविशेषार्थः

महरिहसेज्जारुहणम्मि डोहलो आसि जेण जणणीए ।
गब्भगए भयवंते, सा किर सेज्जा अपरिभोगा ॥५७७॥

महार्हशय्यारोहणे दोहद आसीद् येन जनन्याः ।
गर्भगते भगवति सा किल शय्या अपरिभोगा ॥५७७ ॥

कुलदेवयाणुभावा, न सहइ सयणंतरस्स अन्नस्स ।
तत्थ य सुत्ता देवी, सहसा कुलदेवया नट्ठा ॥५७८॥

कुलदेवतानुभावात् न सहते शयनान्तरस्यान्यस्य ।
तत्र च सुप्ता देवी सहसा कुलदेवता नष्टा ॥ ५७८ ॥

तुट्ठेण तओ पिउणा, सेज्जंसो एस जिणवरो भणिओ ।

वसुपूज्य

तह होइ [illegible], [illegible] ॥५७९॥

पुत्रेण ततः पित्रा मेधैव एष जिनवरो भणितः ।
तथा भवति वासुपूज्यो वसुपूज्यनृपस्य पदपद्मम् ॥ ५७९॥

अहवा—

पूएइ वासवो जं जणणिं गब्भट्ठियम्मि जिणनाहे ।
आणंदनिब्भरमणो, वत्थाहरणेहिं अणवरयं ॥५८०॥

अथवा—

पूजयति वासवो यद् जननीं गर्भस्थिते जिननाथे ।
आनन्दनिर्भरमना वस्त्राभरणैरनवरतम् ॥ ५८० ॥

तम्हा तिलोयपहुणो, पिउणा तुट्ठेण सयणपच्चक्खं ।
नामं पि वासुपुज्जो, पइट्ठियं भुवणसुपसिद्धं ॥ ५८१ ॥
तस्मात् त्रिलोकप्रभोः पित्रा तुष्टेन स्वजनप्रत्यक्षम् ।
नामाऽपि वासुपूज्यः प्रतिष्ठितं भुवनसुप्रसिद्धम् ॥५८१॥

अंगमलं कम्ममलं, विगयं दुविहं मलं जिणिंदस्स । विमलनामार्थः
विमलो त्ति तेण वुच्चइ, सव्वे वि हु किं न ते विमला? ५८२
अङ्गमलः कर्ममलो विगतो द्विविधो मलो जिनेन्द्रस्य ।
विमल इति तेनोच्यते सर्वेऽपि खलु किं न ततो विमलाः? ॥

अत्थि विसेसनिमित्तं, जह भणियं सुमइनाममायाए । विमलविशेषार्थः
पुत्तविवाए महिलादुगस्स नवरं अह विसेसो ॥५८३॥
अस्ति विशेषनिमित्तं यथा भणितं सुमतिनाममातुः ।
पुत्रविवादे महिलाद्विकस्य नवरमथ विशेषः ॥ ५८३ ॥

रायंगणम्मि चिट्ठइ, एगो अहिणवसमुग्गओ भूओ ।
पुत्तो य मज्झ उदरे, अत्थि महाबुद्धिसंपन्नो ॥५८४॥
राजाङ्गणे तिष्ठति एष अभिनवसमुद्गतो(तो) भूतः ।
पुत्रश्च ममोदरेऽस्ति महाबुद्धिसंपन्नः ॥ ५८४ ॥

एसो जोव्वणपत्तो, इमस्स वरपायवस्स छायाए ।
तुम्ह विवायं छिंदिस्सइ नत्थि संदेहो ॥ ५८५ ॥

[illegible]

एष यौवनप्राप्तोऽस्य वरपादपस्य छायायाम् ।
एतं तव विवादं छेत्स्यति नाऽत्र संदेहः ॥ ५८५ ॥

तत्तियमेत्तं कालं, ता चिट्ठह ताव निब्भुया तुब्भे ।
पडिवन्नममायाए, माया न खमइ मुहुत्तं पि ॥५८६॥
तावन्मात्रं कालं ततः तिष्ठत तावत् निभृता यूयम् ।
प्रतिपन्नममातृकया माता न क्षमते मुहूर्तमपि ॥ ५८६ ॥

भणइ य फिट्टइ गेहं, एवं दुण्ह वि विभिन्नचित्ताणं ।
जं वा तं वादाओ अप्पिज्जइ देवि ! मम पुत्तो ॥५८७॥
भणति च स्फेटयति गेहमेवं द्वयोरपि विभिन्नचित्तयोः ।
यद् वा तद् वादादर्प्यते देवि ! मम पुत्रः ॥ ५८७ ॥

नियमइ कोसल्लेणं, सामा नाऊण तासि परमत्थं ।
छिंदइ तं ववहारं, पुव्वुत्तकमेण नीसेसं ॥ ५८८ ॥
नियमयति कौशलेन श्यामा ज्ञात्वा तयोः परमार्थम् ।
छिनत्ति तं व्यवहारं पूर्वोक्तक्रमेण निःशेषम् ॥ ५८८ ॥

एवं विमलं बुद्धिं, कयवम्मनराहिवेण नाऊण ।
एसो गब्भपभावो, सुयस्स विमलो कयं नाम ॥५८९॥
एवं विमलां बुद्धिं कृतवर्मनराधिपेन ज्ञात्वा ।
एष गर्भप्रभावः सुतस्य विमलः कृतं नाम ॥ ५८९ ॥

अनन्तसामान्यार्थ.

नाणं जेण अणंतं, बलं च विरियं च सासयसुहं च ।
तेण जिणिंदोऽनंतो(नऽन्नो), अन्नं पि हु कारणं अत्थि५९०
ज्ञानं येन अनन्तं बलं च वीर्यं च शाश्वतसुखं च ।
तेन जिनेन्द्रोऽनन्तो(नान्यो)ऽन्यदपि खलु कारणमस्ति ५९०

अनन्तविशेषार्थ.

जम्हाऽवयारसमए, जएक्कनाहस्स दिट्ठमंवाए ।
रयणविचित्तमणंतं, दामं सुमिणे तओऽणंतो ॥५९१॥
यस्मादवतारसमये जगदेकनाथस्य दृष्टमम्बया ।
रत्नविचित्रमनन्तं दाम स्वप्ने ततोऽनन्तः ॥ ५९१ ॥

कुन्थुः

रयणमयमहाथूभं, दट्ठूण घरंगणागयं सुमिणे ।
जं पडिबुद्धा देवी सुयस्स कुंथू कयं नाम ॥ ५९८ ॥

रत्नमयमहास्तूपं दृष्ट्वा गृहाङ्गणागतं स्वप्ने ।
यत् प्रतिबुद्धा देवी सुतस्य कुन्थुः कृतं नाम ॥ ५९८ ॥

अरसामान्यार्थः

नो राइ नो पयच्छइ, सावं वाऽणुग्गहं च जीवाणं ।
राग–दोसविउत्तो, होइ जिणिंदो अरो तेण ॥ ५९९ ॥

नो राति नो प्रयच्छति शापं वाऽनुग्रहं च जीवानाम् ।
राग-द्वेषवियुक्तो भवति जिनेन्द्रोऽरस्तेन ॥ ५९९ ॥

अहवा—

अरविशेषार्थः

उत्तमरहंगजोगो, लद्धो सुमहारिओ अरो सुविणे ।
जणणीए तेण कयं, अरो त्ति नामं जिणिंदस्स ॥६००॥

अथवा—

उत्तमरथाङ्गयोगो लब्धः सुमहार्होऽरः स्वप्ने ।
जनन्या तेन कृतमर इति नाम जिनेन्द्रस्य ॥ ६०० ॥

मल्लिसामान्यार्थः

मोहाइमल्लमहणो, विज्जइ मल्लो परिग्गहे जम्हा ।
सुक्कज्झाणभिहाणो, मन्नइ तम्हा जिणो मल्ली ॥६०१

मोहादिमल्लमथनो विद्यते मल्लः परिग्रहे यस्मात् ।
शुक्लध्यानाभिधानो मन्यते तस्माद् जिनो मल्लिः ॥६०१॥

अन्नं च—

मल्लिविशेषार्थः

कुच्छिगए जिणनाहे, देवीए पभावईए उप्पन्नो ।
वरसुरहिमल्लसयणम्मि डोहलो तेण मल्लिजिणो ॥६०२

अन्यच्च—

कुक्षिगते जिननाथे देव्याः प्रभावत्या उत्पन्नः ।
वरसुरभिमाल्यशयने दोहदस्तेन मल्लिजिनः ॥ ६०२ ॥

मुनिसुव्रत-सामान्यार्थः

मुणइ तिकालावत्थं, जगस्स जं तो मओ मुणी तेण ।
सोहणवयाइं सुणो, त्ति सुव्वओ पयडियं नामं ॥६०३॥

जानाति त्रिकालावस्थां जगतो यत् स भवेद् मुनिस्तेन ।
शोभनव्रतैर्युक्त इति सुव्रतः पदद्विकं नाम ॥ ६०३ ॥

अह वि हु सवे एवंविह त्ति तह वि हु इमम्मि गब्भगए । मुनिसुव्रतवि-
जाया जणणी जं सुबय त्ति मुनिसुबओ तम्हा ॥ ६०४ ॥ शेषार्थः

यद्यपि खलु सर्वे एवंविधा इति तथाऽपि खल्वस्मिन् गर्भगते ।
जाता जननी यत् सुव्रता इति मुनिसुव्रतस्तस्मात् ॥६०४॥

उत्तमगुणगणगरुयत्तणेण नमिया सुरासुरा जम्हा । नमिसामा-
चलणेसु भुवणगुरुणो, तेण नमी भण्णए भयवं ॥६०५ न्यार्थ.

उत्तमगुणगणगुरुकत्वेन नताः सुराऽसुरा यस्मात् ।
चरणयोर्भुवनगुरोस्तेन नमिर्भण्यते भगवान् ॥ ६०५॥

तह वि विसेसनिमित्तं, विजयनरेंदस्स मंदिरे सोउं । नमिविशेषार्थः
विबुहनिवहेहि विहियं, सुयजम्ममहामहं रम्मं ॥६०६

तथाऽपि विशेषनिमित्तं विजयनरेन्द्रस्य मन्दिरे श्रुत्वा ।
विबुधनिवहैर्विहितं सुतजन्ममहामहं रम्यम् ॥ ६०६ ॥

ईसा-मच्छरगरुयत्तणेण आगामिपरिभवभयाओ ।
रुद्धा पचंतियपत्थवेहि तुरियं पुरीमहिला ॥ ६०७॥

ईर्ष्या-मत्सरगुरुकत्वेन आगामिपरिभवभयात् ।
रुद्धा प्रत्यन्तिकपार्थिवैस्त्वरितं पुरीमिथिला ॥ ६०७ ॥

वड्ढियचिंते लोए, विजयनरिंदम्मि वाउलीभूए ।
मूढम्मि मंतिवग्गे, अइघोरे कोट्टरोहम्मि ॥ ६०८ ॥

वृद्धचिन्ते लोके विजयनरेन्द्रे व्याकुलीभूते ।
मूढे मन्त्रिवर्गे अतिघोरे कोट्टरोहे (धे) ॥ ६०८ ॥

चिंतइ वप्पाएवी, सुरवइमहियस्स मज्झ तणयस्स ।
मज्झण्हदिणयरस्स व, तेयं विमहंति कह रिउणो?॥६०९

चिन्तयति वप्रादेवी सुरपतिमहितस्य मम तनयस्य ।
मध्याह्नदिनकरस्येव तेजो विमहन्ते कथ रिपवः? ॥६०९॥

तम्हा दंसेमि इमं, गोसे सवेसि दुट्टराईणं ।
पणमंति पलायंति य, सयराहं जेण सवे वि ॥६१०॥

तस्माद् दर्शयामीमं गोपे सर्वेषां दुष्टराजानाम् ।
प्रणमन्ति पलायन्ते वा शीघ्रं येन सर्वेऽपि ॥ ६१० ॥

मग्गाणुसारिपरिणामियाएँ बुद्धीए भाविऊणेवं ।
उच्छंगधरियबाला, सूरुदए सालमारूढा ॥ ६११ ॥

मार्गानुसारिपारिणामिक्या बुद्ध्या भावयित्वैवम् ।
उत्सङ्गधृतबाला सूर्योदये शालमारूढा ॥ ६११ ॥

दट्टूण जिणवरेंदं, रायाणो माण-मच्छरविउत्ता ।
पणमंति पणयसारं, सेवगभावं पवज्जंति ॥ ६१२ ॥

दृष्ट्वा जिनवरेन्द्रं राजानो मान-मत्सरवियुक्ताः ।
प्रणमन्ति प्रणत(य)सारं सेवकभावं प्रपद्यन्ति ॥६१२॥

जं नमिया सयलनिवा, जिणस्स अणंतबलसमुन्नद्धा ।
तेण विजएण रन्ना, नमि त्ति नामं विणिम्मवियं ६१३

यद् नताः सकलनृपा जिनस्यानन्तबलसमुन्नद्धाः ।
तेन विजयेन राज्ञा 'नमिः' इति नाम विनिर्मापितम् ॥

अरिष्टनेमिना-मान्वर्थः

मन्नइ अरिट्ठमगुरुं, नेमी चक्काउहस्स सन्तु धारा ।
असुहस्स नेमिभूओ, अरिट्ठनेमी जिणो तेण ॥६१४॥

मन्यतेऽरिष्टमगुरुं नेमिश्चक्रायुधस्य सत्तु धारा ।
अशुभस्य नेमिभूतोऽरिष्टनेमिर्जिनस्तेन ॥ ६१४ ॥

अरिष्टनेमि नामार्थः

अहवा सिवादेवीए, दिट्ठं सुमिणम्मि सुरिट्ठचक्कं ।
रिट्ठरयणं च नेमिं, उप्पयमाणं तओ नेमी ॥ ६१५॥

अथवा शिवादेव्या दृष्टं स्वप्ने सुरिष्टचक्रम् ।
रिष्टरत्नं च नेमिमुत्पतन्तं ततो नेमिः ॥ ६१५ ॥

पासइ लोया-ऽलोयं, तीया-ऽणागए य पज्जाए । पार्श्वसामान्यार्थः
तम्हा भण्णइ पासो, दुइयं पि हु कारणं एयं ॥६१६॥
पश्यति लोका-ऽलोकम् अतीता-ऽनागतांश्च पर्यायान् ।
तस्माद् भण्यते पार्श्वः, द्वितीयमपि खलु कारणमेतत् ६१६

सप्पं सयणे जणणी, जं पासइ तमसि तेण पासजिणो । पार्श्वविशेषार्थः
पासम्मि समीवम्मि[य] नाणेण जणस्स तो पासो ६१७
सर्पं शयने जननी यद् पश्यति तमसि तेन पार्श्वजिनः ।
पार्श्वे समीपे च ज्ञानेन जनस्य ततः पार्श्वः ॥ ६१७ ॥

जम्हा जम्मप्पभिई रूवेण बलेण नाण-चरणेहिं । वर्धमानसामान्यार्थ.
जाओ पवड्ढमाणो, तेण जिणो वद्धमाणु त्ति ॥६१८॥
यस्माद् जन्मप्रभृति रूपेण बलेन ज्ञान-चरणैः ।
जातः प्रवर्धमानः तेन जिनो वर्धमान इति ॥ ६१८ ॥

जइ वा—

गय-तुरय-कोस-कोट्ठागार-गाम-नगरेहि मिच-रयणेहिं । वर्द्धमानविशेषार्थ.
जायं पवद्धमाणं, नायकुलं जेण अणुदियहं ॥६१९॥

यदि वा—

गज-तुरग-कोश-कोष्ठागार-ग्राम-नगरैर्मूल्य-रत्नैः ।
जातं प्रवर्धमानं ज्ञातकुलं येनाऽनुदिवसम् ॥ ६१९ ॥

तिसलादेवीगब्भे, संकंते चरिमजिणवरे जेण ।
तुट्ठेण तत्तो पिउणाऽवि वद्धमाणो कयं नामं ॥६२०॥
त्रिशलादेवीगर्भे सङ्क्रान्ते चरमजिनवरे येन ।
तुष्टेन ततः पित्राऽपि वर्धमानः कृत नाम ॥ ६२० ॥

"एवं मए" गाहासुत्रम् ॥

एवं ति भणियविहिणा, मए त्ति अप्पाणमाह वंदारू । "एव मए" इत्यस्या गाथायाः अथ
अभिमुहभावेण थुया, अभिन्थुया नो पमत्तेण ॥६२१॥

एवं मया-गाथासूत्रम् ।

एवमिति भणितविधिना मयेत्यात्मानमाह वन्दारुः ।
अभिमुखभावेन स्तुता अभिष्टुता नो प्रमत्तेन ॥ ६२१ ॥

कम्मं रय त्ति वुच्चइ, बज्झंतं बद्धयं मलं होइ ।
विहुयमवणीयमुभयं पि जेहिं ते विहुयरयमलया ६२२

कर्म रज इति उच्यते बाह्यान्तर्बद्धको मलो भवति ।
विधूतमपनीतम्, उभयमपि यैस्ते विधूतरजो-मलकाः ॥

जेसिं पहीणं नट्ठं, जरमरणं ते पहीणजर-मरणा ।
चउवीसं ति य गणणा, अवि-सद्दाओ वइन्नेऽवि ६२३

येषां प्रहीणं नष्टं जरा-मरणं ते प्रहीणजरा-मरणाः ।
चतुर्विंशतिरिति च गणना अपि-शब्दात् तदन्येऽपि॥६२३

रागाइजएण जिणा, ओही-मणनाणिणोऽवि किर हुंति।
तेसिं वरा केवलिणो, ते सामन्नाऽवि हु भवंति ॥६२४

रागादिजयेन जिना अवधि-मनोज्ञानिनोऽपि किल भवन्ति
तेषु वराः केवलिनस्ते सामान्या अपि खलु भवन्ति६२४

तो भन्नइ तित्थयरा, तेसिं अत्थो वियाहिओ चेव ।
मे मज्झ पसीयंतु त्ति तोसवंतो सया होंतु ॥ ६२५ ॥

ततो भण्यते तीर्थकराः, तेषामर्थो व्याख्यात एव ।
मे मम प्रसीदन्तु इति तोषवन्तः सदा भवन्तु ॥६२५॥

चो०—

वीतरागाः कथं प्रसीदन्तु ?

तूसंति संथुया जे, नियमा रूसंति निंदिया ते उ ।
कह वीयरागसद्दं, वहंति ? ते कह व थोयव्वा ? ॥६२६॥

चोदकः—

तुष्यन्ति संस्तुता ये नियमाद् रुष्यन्ति निन्दितास्ते तु ।
कथं वीतरागशब्दं वहन्ति ? ते कथं वा स्तोतव्याः ? ॥ ६२६ ॥

एवं मया-गाथासूत्रम् ।

एवमिति भणितविधिना मयेत्यात्मानमाह वन्दारुः ।
अभिमुखभावेन स्तुता अभिष्टुता नो प्रमत्तेन ॥ ६२१ ॥

कम्मं रय त्ति वुच्चइ, वज्झंतं वद्धयं मलं होइ ।
विहुयमवणीयमुभयं पि जेहिं ते विहुयरयमलया ६२२

कर्म रज इति उच्यते बाह्यान्तर्बद्धको मलो भवति ।
विधूतमपनीतम्, उभयमपि यैस्ते विधूतरजो-मलकाः ॥

जेसिं पहीणं नट्ठं, जरमरणं ते पहीणजर-मरणा ।
चउवीसं ति य गणणा, अवि-सद्दाओ तदन्नेऽवि ६२३

येषां प्रहीणं नष्टं जरा-मरणं ते प्रहीणजरा-मरणाः ।
चतुर्विंशतिरिति च गणना अपि-शब्दात् तदन्येऽपि॥६२३

रागाइजएण जिणा, ओही-मणनाणिणोऽवि किर हुंति।
तेसिं वरा केवलिणो, ते सामन्नाऽवि हु भवंति ॥६२४

रागादिजयेन जिना अवधि-मनोज्ञानिनोऽपि किल भवन्ति
तेषु वराः केवलिनस्ते सामान्या अपि खलु भवन्ति६२४

तो भन्नइ तित्थयरा, तेसिं अत्थो वियाहिओ चेव ।
मे मज्झ पसीयंतु त्ति तोसवंतो सया होंतु ॥ ६२५ ॥

ततो भण्यते तीर्थकराः, तेषामर्थो व्याख्यात एव ।
मे मम प्रसीदन्तु इति तोषवन्तः सदा भवन्तु ॥६२५॥

चो०—

वीतरागाः कथं प्रसीदन्तु ?

तूसंति संथुया जे, नियमा रूसंति निंदिया ते उ ।
कह वीयरागसद्दं, वहंति? ते कह व थोयव्वा ? ॥६२६॥

चोदकः—

तुष्यन्ति संस्तुता ये नियमाद् रुष्यन्ति निन्दितास्ते तु ।
कथं वीतरागशब्दं वहन्ति ? ते कथं वा स्तोतव्याः? ॥ ६२६ ॥

अह ते न पसीयंति हु, कज्जं भणिएण वा किमेए
सच्चं ते भगवंतो, विरागदोसा न तूसंति ॥ ६२
अथ ते न प्रसीदन्ति खलु कार्यं भणितेन वा: किमेते
सत्यं ते भगवन्तो विरागद्वेषा न तुष्यन्ति ॥ ६२७
भत्तिभणिएण इमिणा, कम्मक्खउवसमभावओ तह
भवियाण सुकल्लाणं, कसायफलभूयमालियइ ॥ ६२८
भक्तिभणितेनाऽनेन कर्मक्षयो-पशमभाववस्तथाऽपि ।
भव्यानां सुकल्याणं कषायफलभूतमालीयते ॥ ६२८

"कित्तियं-वंदिय-महिया" गाहा, सुत्तम् ॥
"कीर्तित-वन्दित-महिताः" गाथा, सूत्रम् ।

नामेहि समुचरिया, कित्तिया वंदिया सिरोनमणा ।
पुप्फाइएहि महिया, मय त्ति वा वायणा सुगमा ६२९
नामभिः समुच्चरिताः कीर्तिता वन्दिताः शिरोनमनात् ।
पुष्पादिकैर्महिता मयेति वा वाचना सुगमा ॥ ६२९ ॥

जे पच्चक्खा एए, लोगस्स सुरा-ऽसुराइरूवस्स ।
उच्छन्नतमत्ता उत्तम त्ति सिद्धा सिवं पत्ता ॥ ६३० ॥
ये प्रत्यक्षा एते लोकस्य सुरा-ऽसुरादिरूपस्य ।
उच्छन्नतमस्त्वाद् उत्तमा इति सिद्धाः शिवं प्राप्ताः ॥ ६३० ॥

रोगाभावं आरोग्गमाहु तस्साहु(ह)गो उ जो पेच्चा ।
बोहीलाभो जिणधम्मसंपया तं महं दिंतु ॥ ६३१ ॥
रोगाऽभाव आरोग्यमाहुः तत्साधु(ध)कस्तु यः प्रेत्य ।
बोधिलाभो जिनधर्मसंपदा तं मह्यं ददतु ॥ ६३१ ॥

---

१११ पूर्णमूलम्
एवं मए अभिथुआ विहुयरयमला पहीणजरमरणा ।
चउवीसं पि जिणवरा तित्थयरा मे पसीयंतु ॥ ५ ॥
१ मूलम्—
कित्तिय-वंदिय महिया जे ए लोगस्स उत्तमा सिद्धा ।
आरुग्ग-बोहिलाभं समाहिवरमुत्तमं दिंतु ॥ ६ ॥

मणनिव्वुई समाही, तेण वरं दिंतु बोहिलाभं मे ।
तस्स वि सव्वपहाणत्तसाहगं उत्तमं भणियं ॥ ६३२॥

मनोनिर्वृतिः समाधिः तेन वरं ददतु बोधिलाभं मम।
तस्याऽपि सर्वप्रधानत्वसाधकमुत्तमं भणितम् ॥ ६३२ ॥

चोयगो—

निदानम् आरोग्गबोहिलाभं, समाहिवरमुत्तमं च मे दिंतु ।
किं न हु नियाणमेयं? ति विभासा एत्थ कायव्वा ६३३

चोदकः—

आरोग्य-बोधिलाभं समाधिवरमुत्तमं च मम ददतु ।
किं न खलु निदानमेवद् ? इति विभाषाऽत्र कर्तव्या ६३३

आयरिओ—

भासा असच्चमोसा, नवरं भत्तीएँ भासिया एसा ।
न हु खीणपेज्जदोसा, दिंति समाहिं च बोहिं च ६३४

आचार्यः—

भाषा असत्यमृषा नवरं भक्त्या भाषितैषा ।
न खलु क्षीण-प्रेमदोषा ददति समाधिं च बोधिं च॥६३४

किं तु—

भत्तीएँ जिणवराणं, परमाए खीणपेज्ज-दोसाणं ।
आरोग्ग-बोहिलाभं, समाहिमरणं च पावेंति ॥६३५॥

किन्तु—

भक्त्या जिनवराणां परमया क्षीणप्रेम-दोषाणाम् ।
आरोग्य-बोधिलाभं समाधिमरणं च प्राप्नुवन्ति॥६३५॥

---

१. एतद्गाथात्रयम् (६३३-६३४-६३५) आवश्यके (१०९४-१०९५-१०९६) गाथारूपम्

"चंदेसु निम्मलयरा" सुत्तम् ॥

"चन्द्रेषु निर्मलतराः" सूत्रम् ।

"चंदेसु निम्मलयरा" इति गाथार्थः

सत्तमियाबहुवयणं, नेयं इह पञ्चमीएँ अत्थम्मि ।
चंदेहिंतो वि तओ, नायव्वा निम्मलतरा ते ॥६३६॥
सप्तमिकाबहुवचनं ज्ञेयमिह पञ्चम्या अर्थे ।
चन्द्रेभ्योऽपि ततो ज्ञातव्या निर्मलतरास्ते ॥ ६३६ ॥
आइच्चा दिवसयरा, तेहिंतो वि अहियं पयासयरा ।
लोआलोउज्जोयगकेवलनाणप्पगासेण ॥ ६३७ ॥
आदित्या दिवसकराः तेभ्योऽप्यधिकं प्रकाशकराः ।
लोकालोकोद्द्योतककेवलज्ञानप्रकाशेन ॥ ६३७ ॥
सागरवरो समुद्दो, सयंभुरमणो तओ वि गंभीरा ।
सिद्ध त्ति निट्ठियट्ठा, सिद्धिं मुत्तिं मम दिसंतु ॥६३८॥
सागरवरः समुद्रः स्वयंभूरमणस्ततोऽपि गम्भीराः ।
सिद्धा इति निष्ठितार्थाः सिद्धिं मुक्तिं मम दिशन्तु ॥
जइ एग चेइयगिहे, एगक्खेत्तुब्भवे जिणवरिंदे ।
आसज्ज कया एसाऽभिवंदणा भत्तिजुत्तेहिं ॥ ६३९ ॥

सर्वचैत्यवन्दना

यद्येकचैत्यगृहान् एकक्षेत्रोद्भवान् जिनवरेन्द्रान् ।
आसद्य कृतैषाऽभिवन्दना भक्तियुक्तैः ॥ ६३९ ॥
इय सव्वचेइयाण वि, कायव्वा वंदणा सुहत्थीहिं ।
सव्वे(वि)जिणिंदा एरिस त्ति पणिहाणजुत्तेहिं ॥६४०॥
इति सर्वचैत्यानामपि कर्तव्या वन्दना सुखा(शुभा)र्थिभिः।
सर्वे(ऽपि)जिनेन्द्रा एतादृशा इति प्रणिधानयुक्तैः ॥६४०
वंदामि चेइयाइं, काउस्सग्गेण तो असेसाइं ।
इय उक्कंतभावो, पुणो वि एय मणुसरइ ॥ ६४१ ॥

---

१ [illegible]—
चंदेसु निम्मलयरा आइच्चेसु अहियं पयासयरा ।
सागरवरगंभीरा सिद्धा सिद्धिं मम दिसंतु ॥ ७ ॥

वन्दे चैत्यानि [illegible] ।
[illegible] ॥ ६४१ ॥

"सव्वलोए अरिहंतचेइयाणं" इच्चाइ ॥

"सर्वलोके अर्हच्चैत्यानाम्" इत्यादि ।

सव्वो त्ति तिगलोगो, उड्ढाहो-तिरियभेयपडिभिन्नो
लोगो त्ति खेत्तलोगो, सिद्धंते सुप्पसिद्धं जं ॥६४२॥
सर्व इति त्रिलोक ऊर्ध्वा-ऽधस्तिर्यग्भेदप्रतिभिन्नः ।
लोक इति क्षेत्रलोकः सिद्धान्ते सुप्रसिद्धं यत् ॥ ६४२ ॥

आगासस्स पएसा, उड्ढं च अहे य तिरियलोगे य ।
जाणाहि खेत्तलोगं, अणंतजिणदेसियं सम्मं ॥६४३॥
आकाशस्य प्रदेशा ऊर्ध्वं च अधश्च तिर्यग्लोके च ।
जानीहि क्षेत्रलोकमनन्तजिनदेशितं सम्यक् ॥ ६४३ ॥

त्रिलोकचैत्य-संख्या.

तत्थ किर उड्ढलोए, चउरासी चेइयाण लक्खाइं ।
सत्ताणउइसहस्सा, तह तेवीसं विमाणा उ ॥ ६४४ ॥
तत्र किलोर्ध्वलोके चतुरशीतिश्चैत्यानां लक्षाणि ।
सप्तनवतिसहस्राणि तथा त्रयोविंशतिर्विमानानि तु ॥६४४

सत्तेव य कोडीओ, हवंति बावत्तरी सयसहस्सा ।
अहलोए सासयचेइयाण नेया इमा संखा ॥ ६४५॥
सप्तैव च कोट्यो भवन्ति द्वासप्ततिः सहस्राः ।
अधोलोके शाश्वतचैत्यानां ज्ञेया इयं संख्या ॥ ६४५ ॥

जिणभवणाइं तिरियं, संखाईयाइँ भोमनगरेसु ।
जोइसियविमाणेसु य, तत्तो वि हु संखगुणियाइं ६४६
जिनभवनानि तिर्यक् संख्यातीतानि भौमनगरेषु ।
ज्योतिषिकविमानेषु च ततोऽपि खलु संख्यगुणितानि ॥

१ पूर्ववद् अवधेयम् ।

वासहर-मेरु-वक्खार-दहवई-माणुसुत्तरनगेसु ।
नंदीसर-कुंडल-रुयग-वट्टवेयड्ढमाईसु ॥ ६४७ ॥
वर्षधर-मेरु-वक्षस्कार-ह्रदपति-मानुषोत्तरनगेषु ।
नन्दीश्वर-कुण्डल-रुचक-वृत्तवैताढ्यादिषु ॥ ६४७ ॥

पंचदसकम्मभूमिसु, सासय-कित्तिमयभेयभिन्नाइं ।
अरहंतचेइयाइं, तिरियंलोगम्मि तेसिमहं ॥ ६४८ ॥
पञ्चदशकर्मभूमिषु शाश्वत-कृत्रिमकभेदभिन्नानि ।
अर्हच्चैत्यानि तिर्यग्लोके तेषामहम् ॥ ६४८ ॥

अरहंतचेइयाणं, करेइ इच्चाइदंडगं पढिउं ।
पुव्विं व काउसग्गं, करेज्ज झाएज्ज मंगलगं ॥ ६४९ ॥
अर्हच्चैत्यानां करोति इत्यादिदण्डकं पठित्वा ।
पूर्वमिव कायोत्सर्गं कुर्याद् ध्यायेद् मङ्गलकम् ॥ ६४९ ॥

पुव्वं व पारिऊणं, परमेट्ठीणं थुई अ काऊणं ।
देज्जा ऽणेगजिणाणं, थुई समुदायसद्देण ॥ ६५० ॥
पूर्वमिव पारयित्वा परमेष्ठिनां स्तुतीश्च कृत्वा ।
दद्यादनेकजिनानां स्तुतीः समुदायशब्देन ॥ ६५० ॥

दंसणसुद्धिनिमित्तं, तित्थंकरवंदणा कया एसा ।
नाणविसुद्धिनिमित्तं, एत्तो वंदामि सुयनाणं ॥ ६५१ ॥
दर्शनशुद्धिनिमित्तं तीर्थंकरवन्दना कृतैषा ।
ज्ञानविशुद्धिनिमित्तमितो वन्दे श्रुतज्ञानम् ॥ ६५१ ॥

तं मिच्छसम्मभेया, दुविहं मिच्छसुयवज्जणट्ठाए ।
जेहिँ पणीयं सम्मं, नाणं ते वंदए एवं ॥ ६५२ ॥
तद् मिथ्या-सम्यग्भेदाद् द्विविधं मिथ्याश्रुतवर्जनार्थाय ।
यैः प्रणीतं सम्यग् ज्ञानं तान् वन्दते एवम् ॥ ६५२ ॥

"पुक्खरवरदीवड्ढे" इत्यादि ।

"पुष्करवरद्वीपार्धे" इत्यादि ।

तत्थ—

श्रुतस्तवार्थः

उद्धारसागराणं, अड्ढाइज्जाण जत्तिया समया ।
एत्थ किर तिरियलोए, दीवसमुद्दा उ एवइया ६

तत्र—

उद्धारसागराणामर्धतृतीयानां यावन्तः समयाः ।
अत्र किल तिर्यग्लोके द्वीप-समुद्रास्तु एतावन्तः॥६५

अब्भितरओ दीवो-दहीण पडिपुन्नचंदसंठाणो ।
जंबुद्दीवो लक्खं, विक्खंभायामओ होइ ॥ ६५४

अभ्यन्तरको द्वीपो-दधीनां प्रतिपूर्णचन्द्रसंस्थानः ।
जम्बूद्वीपो लक्षं विष्कम्भा-ऽऽयामतो भवति ॥ ६५४

तं पुण लवणसमुद्दो, परिखिवई दुगुणलक्खविक्खंभ
तं पुण धायइसंडो, तं दुगुणं तं च कालोओ॥६५

तं पुनर्लवणसमुद्रः परिक्षिपति द्विगुणलक्षविष्कम्भः ।
तं पुनर्धातकीषण्डः (खण्डः) तं द्विगुणं तं च कालोद

सो पुण पुक्खरदीवेण वेढिओ पुव्वदुगुणमाणेणं ।
इय दुगुणदुगुणमाणा, सव्वे दीवा समुद्दा य ॥६५६

स पुनः पुष्करद्वीपेन वेष्टितः पूर्वद्विगुणमानेन ।
इति द्विगुणद्विगुणमानाः सर्वे द्वीपाः समुद्राश्च॥६५६

तेसु किर तइयदीवो, सोलसलक्खप्पमाणविक्खंभो
पुक्खरवरो त्ति भन्नइ, तस्सद्धं पुक्खरवरद्धं ॥ ६५७

तेषु किल तृतीयद्वीपः षोडशलक्षप्रमाणविष्कम्भः ।
पुष्करवर इति भण्यते तस्यार्धं पुष्करवरार्धम् ॥ ६५७

---

१. पूर्णमूलम्—

पुक्खरवरदीवड्ढे धायइसंडे य जंबुद्दीवे य ।
भरहे-रवय-विदेहे धम्माइगरे नमंसामि ॥ १ ॥

पायारसंठिएणं, परिखित्तं माणुसनगेणं ।
एयं मणुस्सखेत्तं, बाहिं तिरिया य देवा य ॥६५८॥
प्राकारसंस्थितेन परिक्षिप्तं मानुषनगेन ।
एतद् मनुष्यक्षेत्रं बहिस्तिर्यञ्चश्च देवाश्च ॥ ६५८ ॥

पुक्खरवरदीवड्ढे, धायइसंडे दुइयदीवम्मि ।
जंबुदीवम्मि य आइमम्मि सव्वेसि दीवाणं ॥ ६५९ ॥
पुष्करवरद्वीपार्धे धातकीखण्डे द्वितीयद्वीपे ।
जम्बूद्वीपे चादिमे सर्वेषां द्वीपानाम् ॥ ६५९ ॥

पच्छाणुपुव्वियाए, निद्देसो एस खित्तगुरुयत्ता ।
भरहेरवय-विदेहे, एस समाहारदंदो उ ॥ ६६० ॥
पश्चानुपूर्वितया निर्देश एष क्षेत्रगुरुकत्वात् ।
भरतैरावत-विदेहे एष समाहारद्वन्द्वस्तु ॥ ६६० ॥

एक्केक्कं पञ्चगुणं, जम्हा भरहाइयाण एयाण ।
पनरससु कम्मभूमिसु, भावत्थो होइ एयस्स ॥६६१॥
एकैकं पञ्चगुणं यस्माद् भरतादिकानामेतेषाम् ।
पञ्चदशसु कर्मभूमिषु भावार्थो भवति एतस्य ॥६६१॥

धम्मो इह सुयधम्मो, आइगरा होंति तस्स तित्थयरा ।
ते उ नमंसामि अहं, वंदामि विसुद्धचित्तेणं ॥६६२॥
धर्म इह श्रुतधर्म आदिकरा भवन्ति तस्य तीर्थकराः ।
तांस्तु नमस्याम्यहं वन्दे विशुद्धचित्तेन ॥ ६६२ ॥

धम्माइगरे एवं, थोऊण सुयस्स संथवं कुणइ ।
तमतिमिरपडलविद्धंसणस्स एगाएँ गाहाए ॥६६३॥
धर्मादिकरानेव स्तुत्वा श्रुतस्य संस्तवं करोति ।
तमस्तिमिरपटलविध्वंसनस्य एकया गाथया ॥ ६६३ ॥

---

१ सं॰ च २। गाथा—

तमतिमिरपडलविद्धंसणस्स सुरगण नरिंदमहिअस्स ।
सीमाधरस्स वंदे पप्फोडिअमोहजालस्स ॥ २ ॥

"तमतिमिर" इति गाथार्थः ।

तत्थ तमो अन्नाणं, रूविज्जइ तम्मि तिमिरपडलं व ।
विद्धंसणो विणासी, तस्स उ जिणभणियसिद्धंतो ६६४

तत्र तमोऽज्ञानं रूप्यते तस्मिन् तिमिरपटलमिव ।
विद्धंसनो विनाशी तस्य तु जिनभणितसिद्धान्तः ६६४

तस्स त्ति सुरा पयडा, गणो य संघो फुड च्चिय नरिंदो ।
तेहि महियस्स परिपूइयस्स गुरुभत्तिराएण ॥६६५॥

तस्येति सुराः प्रकटा गणश्च सङ्घः स्फुट एव नरेन्द्रः ।
तैर्महितस्य परिपूजितस्य गुरुभक्तिरागेण ॥ ६६५ ॥

सीमा मेरा तं जो, धरई धम्मस्स तह अहम्मस्स ।
तं वंदे भत्तीए, छट्ठविभत्ती उ बीयत्थे ॥ ६६६ ॥

सीमा मर्यादा तां यो धरति धर्मस्य तथाऽधर्मस्य ।
तं वन्दे भक्त्या षष्ठीविभक्तिस्तु द्वितीयार्थे ॥ ६६६ ॥

पप्फोडियमइसयचुन्नियं ति जेणेह मोहमहजालं ।
वंदे तं सिद्धंतं, अहवा तस्सेव माहप्पं ॥ ६६७ ॥

प्रस्फोटितमतिशयचूर्णितमिति येनेह मोहमहाजालम् ।
वन्दे तं सिद्धान्तमथवा तस्यैव माहात्म्यम् ॥ ६६७ ॥

तहा—"जाई-जरा-मरण" इत्यादि सुत्तम् ॥

तथा—"जाति-जरा-मरण–" इत्यादि सूत्रम् ।

"जाइ" शब्दार्थः

जाइ त्ति मासनवगं, गब्भे वसिऊण गरुयदुक्खेणं ।
नेरइयस्स य घडियालयाओ जीवस्स णिग्गमणं ६६८

जातिरिति मासनवकं गर्भे उषित्वा गुरुकदुःखेन ।
नैरयिकस्येव घटिकाऽऽलयाद् जीवस्य निर्गमनम् ॥

---

१ पूर्णमूलम्—

जाई-जरा-मरण-सोगपणासणस्स कल्लाणपुक्खलविसालसुहावहस्स ।
को देव-दाणव-नरिंदगणच्चिअस्स धम्मस्स सारमुवलब्भ करे पमायं ?

होइ जरा वुड्ढत्तं, ववसायपहुत्तरूवबलमहणी ।
जा परिभवदवदड्ढं, जीवंतमयं जणं कुणइ ॥ ६६९॥
भवति जरा वृद्धत्वं व्यवसाय-प्रभुत्व-रूप-बलमथनी ।
या परिभवदवदग्धं जीवन्मृतं जनं करोति ॥ ६६९ ॥
मरणं पुण पंचत्तं, भयंकरं सयलजीवलोयस्स ।
नियमयमनायागमणं, दुहावहं वेरिचक्कं व ॥ ६७० ॥
मरणं पुनः पञ्चत्वं भयंकरं सकलजीवलोकस्य ।
नियतमज्ञातागमनं दुःखावहं वैरिचक्रमिव ॥ ६७० ॥
सोओ मण-देहाणं, संतावयरो जणस्स परिणामो ।
धणहरण-बंधुमरणाइसंभवो भवभमनिमित्तं ॥६७१॥
शोको मनो-देहयोः संतापकरो जनस्य परिणामः ।
धनहरण-बन्धुमरणादिसंभवो भवभ्रमनिमित्तम् ॥६७१॥
एएसिमणिट्ठाणं, पणासणो जो जिणिंदसुयधम्मो ।
तस्सोवलम्भ सारं, एमाइपयाण संबंधो ॥ ६७२ ॥
एतेषामनिष्टानां प्रणाशनो यो जिनेन्द्रश्रुतधर्मः ।
तस्योपलभ्य सारमेवमादिपदानां संबन्धः ॥ ६७२ ॥
असुहनिवारणसत्ती, पाएणेएण तस्स निद्दिट्ठा ।
सुहसंपयाण सत्ती, भन्नइ तीएण पाएण ॥ ६७३ ॥
अशुभ(असुर)निवारणशक्तिः पादेनैतेन (प्रायेणैतेन) तस्य निर्दिष्टा ।
सुग्व (शुभ) संपदां शक्तिर्भण्यते तृतीयेन पादेन॥६७३॥
कल्लं सायं जम्हा, अणेइ वाहरइ तेण कल्लाणं ।
पुक्खलमिति संपुन्नं, सव्वपहाणं पुण विसालं ॥६७४॥
कल्यं सातं यस्माद् अणति व्याहरति तेन कल्याणम् ।
पुष्कलमिति संपूर्णं सर्वप्रधानं पुनर्विशालम् ॥ ६७४ ॥
तिविहविसेसणजुत्तं, सुहभावहई करेइ जीवाणं ।
जो तस्स भणियमिमिणा, सुयस्स सुयदाणसामत्थं ॥

"[illegible]" [illegible] ।

तम तमो अन्नाणं, [illegible] ।
[illegible] विणासी, तस्स उ [illegible] ॥ ६६४
तत्र तमोऽज्ञानं [illegible] ।
[illegible] विनाशी [illegible] ॥ ६६४
तस्स वि सुरगण पयडा, गणो य संघो फुड [illegible] नरिंदो ।
तेहिं महियस्स परिपूइयस्स गुरुभणिएण ॥६६५॥
तस्यापि सुराः प्रकटा गणश्च सङ्घः स्फुट एव नरेन्द्रः ।
तैर्महितस्य परिपूजितस्य गुरुभणितेन ॥ ६६५ ॥
सीमा मेरा तं जो, धरई धम्मस्स तह अहम्मस्स ।
तं वंदे मज्जाए, छट्ठिविभत्ती उ बीयत्थे ॥ ६६६ ॥
सीमा मर्यादा तां यो धरति धर्मस्य तथाऽधर्मस्य ।
तं वन्दे मर्यादया षष्ठीविभक्तिस्तु द्वितीयार्थे ॥ ६६६ ॥
पप्फोडियमइसयचुन्नियं ति जेणेह मोहमहजालं ।
वंदे तं सिद्धंतं, अहवा तस्सेव माहप्पं ॥ ६६७ ॥
प्रस्फोटितमतिशयचूर्णितमिति येनेह मोहमहाजालम् ।
वन्दे तं सिद्धान्तमथवा तस्यैव माहात्म्यम् ॥ ६६७ ॥

तहा—"जाई-जरा-मरण" इत्यादि सुत्तम्[1] ॥
तथा—"जाति-जरा-मरण–" इत्यादि सूत्रम् ।

"जाइ" शब्दार्थः

जाइ त्ति मासनवगं, गब्भे वसिऊण गरुयदुक्खेणं ।
नेरइयस्स व घडियालयाओ जीवस्स णिग्गमणं ६६८
जातिरिति मासनवकं गर्भे उषित्वा गुरुकदुःखेन ।
नैरयिकस्येव घटिकाऽऽलयाद् जीवस्य निर्गमनम् ॥

---

१. पूर्णमूलम्—
जाई-जरा-मरण-सोगपणासणस्स कल्लाणपुक्खलविसालसुहावहस्स ।
को देव-दाणव-नरिंदगणच्चिअस्स धम्मस्स सारमुवलब्भ करे पमायं ३

होइ जरा वुड्ढत्तं, ववसायपहुत्तरूवबलमहणी ।
जा परिभवदवदड्ढं, जीवंतमयं जणं कुणइ ॥ ६६९ ॥
भवति जरा वृद्धत्वं व्यवसाय-प्रभुत्व-रूप-बलमथनी ।
या परिभवदवदग्धं जीवन्मृतं जनं करोति ॥ ६६९ ॥
मरणं पुण पंचत्तं, भयंकरं सयलजीवलोयस्स ।
निययमनायागमणं, दुहावहं वेरिचक्कं व ॥ ६७० ॥
मरणं पुनः पञ्चत्वं भयंकरं सकलजीवलोकस्य ।
नियतमज्ञातागमनं दुःखावहं वैरिचक्रमिव ॥ ६७० ॥
सोओ मण-देहाणं, संतावयरो जणस्स परिणामो ।
धणहरण-बंधुमरणाइसंभवो भवभमनिमित्तं ॥६७१॥
शोको मनो-देहयोः संतापकरो जनस्य परिणामः ।
धनहरण-बन्धुमरणादिसंभवो भवभ्रमनिमित्तम् ॥६७१॥
एएसिमणिट्ठाणं, पणासणो जो जिणिंदसुयधम्मो ।
तस्सोवलब्भ सारं, एमाइपयाण संबंधो ॥ ६७२ ॥
एतेषामनिष्टानां प्रणाशनो यो जिनेन्द्रश्रुतधर्मः ।
तस्योपलभ्य सारमेवमादिपदानां संबन्धः ॥ ६७२ ॥
असुहनिवारणसत्ती, पाएणेएण तस्स निद्दिट्ठा ।
सुहसंपयाण सत्ती, भण्णइ तीएण पाएण ॥ ६७३ ॥
अशुभ(असुख)निवारणशक्तिः पादेनैतेन (प्रायेणैतेन) तस्य निर्दिष्टा ।
सुख (शुभ) संपदां शक्तिर्भण्यते तृतीयेन पादेन॥६७३॥
कल्लं सायं जम्हा, अणेइ वाहरइ तेण कल्लाणं ।
पुक्खलमिति संपुन्नं, सव्वपहाणं पुण विसालं ॥६७४॥
कल्यं सातं यस्माद् अणति व्याहरति तेन कल्याणम् ।
पुष्कलमिति संपूर्णं सर्वप्रधानं पुनर्विशालम् ॥ ६७४ ॥
तिविहविसेसणजुत्तं, सुहमावहई करेइ जीवाणं ।
जो तस्स भणियमिमिणा, सुयस्स सुयदाणसामत्थं ॥

त्रिविधविशेषणयुक्तं सुखमावहति करोति जीवानाम् ।
यस्तस्य भणितमनेन श्रुतस्य श्रुतदानसामर्थ्यम् ॥ ६७५

को त्ति सयन्नो पुरिसो, देवाईया य पायडा चेव ।
तेसिं गणेहि दढमच्चियस्स परिपूइयस्स त्ति ॥ ६७६ ॥
क इति सकर्णः पुरुषो देवादिकाश्च प्रकटाश्चैव ।
तेषां गणैर्दृढमर्चितस्य परिपूजितस्येति ॥ ६७६ ॥

धम्मो सुयधम्मो च्चिय, एए उ सारो य तस्स माहप्पं ।
उवलब्भ जाणिऊणं, करेइ लुत्तो इकारो त्थ ॥ ६७७ ॥
धर्मः श्रुतधर्म एव एते तु सारश्च तस्य माहात्म्यम् ।
उपलभ्य ज्ञात्वा करोति लुप्त इकारोऽत्र ॥ ६७७ ॥

सिढिलित्तमिह पमाओ, भेओ अत्थाओ तम्मि विसयम्मि ।
जाणियजिणवयणाणं, न एस जुत्तो त्ति भावत्थो ६७८
शिथिलत्वमिह प्रमादो भेदोऽर्थात् तस्मिन् विषये ।
ज्ञातजिनवचनानां नैष युक्त इति भावार्थः ॥ ६७८ ॥

तहा—"सिद्धे भो ! पयओ" वृत्तं सुत्तम् ॥
तथा—"सिद्धान् भो [1] प्रयतः" वृत्तं सूत्रम् ।

"सिद्धे" इति वृत्तार्थः

सिद्धे लद्धपइट्ठे, अक्खलिए कुमयसत्थनिवहेण ।
अहवा सिद्धे णिच्चे, तिकालभाविप्पहावेण ॥ ६७९ ॥
सिद्धान् लब्धप्रतिष्ठान् अस्खलितान् कुमतशास्त्रनिवहेन ।
अथवा सिद्धान् नित्यान् त्रिकालभाविप्रभावेण ॥ ६७९ ॥

"सिद्धे" पद-सारार्थ.

सिद्धे वा वियराए, सदेव-मणुयाऽसुरम्मि लोयम्मि ।
भो आमंतणसद्दो, अइसयनाणीण सव्वाणं ॥ ६८० ॥

---

1. पूर्णमूलम्—
सिद्धे भो ! पयओ णमो जिणमए नंदी सया संजमे,
देवं-नाग-सुवण्ण-किण्णरगणस्सब्भूअभावच्चिए ।
लोगो जत्थ पइट्ठिओ जगमिणं तेलुक्कमच्चासुरं,
धम्मो वड्ढउ सासओ विजयओ धम्मुत्तरं वड्ढउ ॥ ४ ॥

सिद्धा वा विख्याताः सदेव-मनुजा-ऽसुरे लोके ।
भोः आमन्त्रणशब्दोऽतिशयज्ञानिनां सर्वेषाम् ॥ ६८० ॥

भो! पेच्छह अइसइणो, पमायचाएण एस पयओ हं ।
वयणेण तं पयासइ, होउ नमो मे जिणमयस्स ६८१
भोः! प्रेक्षध्वमतिशयिनः प्रमादत्यागेन एष प्रयतोऽहम् ।
वचनेन तत् प्रकाशते भवतु नमो मम जिनमतस्य ६८१

छट्ठीसत्तमियाणं, नत्थि विभत्तीणमत्थभेओ त्ति ।
तेण चउत्थी-अत्थे, निद्दिट्ठा सत्तमी सुत्ते ॥ ६८२ ॥
षष्ठी-सप्तमीकानां नास्ति विभक्तीनामर्थभेद इति ।
तेन चतुर्थ्यर्थे निर्दिष्टा सप्तमी सूत्रे ॥ ६८२ ॥

अहवा वि नमो अव्वयमवगयतइयाविभत्तियं नेयं ।
पयओ नमणेणा ऽहं, जिणमयविसए त्ति वक्कत्थो६८३
अथवाऽपि 'नमस्' अव्ययमपगततृतीयाविभक्तिकं ज्ञेयम् ।
प्रयतो नमनेनाऽहं जिनमतविषये इति वाक्यार्थः ६८३

अहवा वि न-मा-सद्दा, पडिसेहत्था परोप्परं दो वि । 'नमो' पदस्य नमोऽर्थं
पगयं गमेंति अत्थं, पयओ ऽहं जिणमए सिद्धे ६८४
अथवाऽपि 'न-मा'-शब्दौ प्रतिषेधार्थौ परस्परं द्वावपि ।
प्रकृतं गमयतोऽर्थं प्रयतोऽहं जिनमते सिद्धे ॥ ६८४ ॥

जिणमयमिह सुयधम्मो, थोउं सो चेव पत्थुओ जम्हा ।
होइ जियाणं नंदी, जेण सया संजमे तम्हा ॥६८५॥
जिनमतमिह श्रुतधर्मः स्तोतुं स एव प्रस्तुतो यस्मात् ।
भवति जीवानां नन्दिर्येन सदा संयमस्ततः ॥ ६८५ ॥

नंदी परमसमिद्धी, सया वि णिच्चं पि संजमे चरणे ।
तस्स विसेसणमेयं, देव-नागाइ विसेयं ॥ ६८६ ॥
नन्दिः परमसमृद्धिः सदाऽपि नित्यमपि संयमे चरणे ।
तस्य विशेषणमेतद् देव-नागादि विशेयम् ॥ ६८६ ॥

देवा विमाणवासी, जोइसियाई उ उवरिमा सव्वे ।
नाग-सुवन्ना भुवणाहिवासि उवलक्खणं भणियं ६८७
देवा विमानवासिनो ज्योतिषिकादयस्तु उपरिमाः सर्वे ।
नाग-सुवर्णा भुवनाधिवासिन उपलक्षणं भणितम् ॥

किन्नरगणगहणाओ, संगहिया सयलवंतरा देवा ।
चउव्विहसुरेहि सब्भूयभावओ परमभत्तीए ॥ ६८८ ॥
किन्नरगणग्रहणात् संगृहीताः सकलव्यन्तरा देवाः ।
चतुर्विधसुरैः सद्भूतभावतः परमभक्त्या ॥ ६८८ ॥

दढमच्चियम्मि परिपूइयम्मि नंदी जओ हवइ चरणे ।
सव्वायरेण संपइ, पयओ ऽहं तम्मि सुयधम्मे॥६८९॥
दृढमर्चिते परिपूजिते नन्दिर्यतो भवति चरणे ।
सर्वादरेण संप्रति प्रयतोऽहं तस्मिन् श्रुतधर्मे ॥ ६८९ ॥

प्राकृतलक्षणम्

सब्भूय-नागसद्दक्खराण पढमाणमेत्थ दुब्भावो ।
छंदोभंगभयाओ, पाययलक्खणबलाओ वि ॥६९०॥
सद्भूत-नाग-शब्दाक्षराणां प्रथमानामत्र द्विर्भावः ।
छन्दोभङ्गभयात् प्राकृतलक्षणबलादपि ॥ ६९० ॥

भणियं च तत्थ—

नीया लोयमभूया, य आणिया दोन्नि बिंदु-दुब्भावा ।
अत्थं गमंति तं चिय, जो तेसिं पुव्वमेवासि ॥६९१॥

भणितं च तत्र—

नीतौ लोपमभूतौ च आनीतौ द्वौ बिन्दु-द्विर्भावौ ।
अर्थं गमयतः तमेव यस्तेषां पूर्वमेवाऽऽसीत् ॥ ६९१ ॥

लोइज्जइ दिस्सइ जं, जहट्ठिओ केवलेण णाणेण ।
पंचत्थिकायमइओ, तो लोगो एत्थ घेत्तव्वो ॥६९२॥
लोक्यते दृश्यते यद् यथास्थितः केवलेन ज्ञानेन ।
पञ्चास्तिकायमयोऽसौ लोकोऽत्र ग्रहीतव्यः ॥ ६९२ ॥

---

१ "वर्गेऽन्त्यो वा (अनुस्वारः)—देवं-नाग-सुवर्ण ।"—८-१-२६ इति अनुस्वारविधायके सूत्रे श्रीहेमचन्द्राचार्याः ।

जत्थ त्ति जम्मि सुयधम्मदप्पणे अवितहोवलंभाओ ।
चिट्ठइ पइट्ठिओ इव, पच्चक्खं जयमिणं सो उ ६९३
यत्रेति यस्मिन् श्रुतधर्मदर्पणेऽवितथोपलम्भात् ।
तिष्ठति प्रतिष्ठित इव प्रत्यक्षं जगदिदं स तु ॥ ६९३ ॥

नरलोयमेत्तमेयं ति संसयावगमकारणे भणियं ।
तेलोक्कं उड्ढा-ऽहो-तिरियविभेयं तिहुयणं पि ॥६९४॥
नरलोकमात्रमेतदिति संशयापगमकारणे भणितम् ।
त्रैलोक्यं-ऊर्ध्वा-ऽध-स्तिर्यग्विभेदं त्रिभुवनमपि ॥ ६९४ ॥

तस्स विसेससरूवं, नेयं मच्चासुरं ति इह मच्चा ।
भणिया मणुया असुरा वि दाणवा तेसि एगत्तं ६९५
तस्य विशेषस्वरूपं ज्ञेयं मर्त्यासुरमिति इह मर्त्याः ।
भणिता मनुजा असुरा अपि दानवास्तयोरैक्यम् ॥६९५॥

एवं किर दंडो इव, मज्झग्गहणेण एत्थ संगहिओ ।
सुर-नारयाइरूवो, लोगो सव्वो वि दट्ठव्वो ॥ ६९६ ॥
एवं किल दण्ड इव मध्यग्रहणेनाऽत्र संगृहीतः ।
सुर-नारकादिरूपो लोकः सर्वोऽपि द्रष्टव्यः ॥ ६९६ ॥

एवं संखेवेणं, काउं सुयधम्मसंथवो भव्वो ।
अइभत्तिभरियचित्तो, आसीवायं इमं पढइ ॥ ६९७ ॥
एवं संक्षेपेण कृत्वा श्रुतधर्मसंस्तवं भव्यः ।
अतिभक्तिभृतचित्त आशीर्वादमिमं पठति ॥ ६९७ ॥

धम्मो त्ति सुयधम्मो, वड्ढउ पावेइ उच्चइं परमं ।
सासयमणवरयं चिय, विजयाओ दुम्मयच्चमूणं ६९८
धर्म इति श्रुतधर्मो वर्धतां प्राप्नोति उन्नतिं परमाम् ।
शाश्वतमनवरतमेव विजयाद् दुर्मदचमूनाम् ॥ ६९८ ॥

धम्मो चरित्तधम्मो, तेण जहा उत्तरं अइपहाणं ।
होइ तह चिय वड्ढउ, सुयधम्मो एस भगवं ति ६९९

धर्मश्चारित्रधर्मः तेन यथा-उत्तरमभिप्रधानम् ।
भवति तथैव धर्मो श्रुतधर्म एव भगवानिति ॥ ६९९ ॥

आयरसूयणहेउं, वड्ढउ भणियं पुणो इममदुट्ठं ।
उवविस उवविस भुंजसु, दीसइ लोए वि ववहारो ७००

आदरसूचनहेतुं 'वर्धताम्' भणितं पुनरिदमदुष्टम् ।
उपविश उपविश भुङ्क्ष्व दृश्यते लोकेऽपि व्यवहारः ७००

सिद्धिसमूसुयहियओ, न हु एत्तियवंदणेण परितुट्ठो ।
तव्वंदणाइहेउं, कुणइ पुणो एवमुवसग्गं ॥ ७०१ ॥

सिद्धिसमुत्सुकहृदयो न खलु एतावद्वन्दनेन परितुष्टः ।
तद्वन्दनादिहेतुं करोति पुनरेवमुपस(सुत्स)र्गम् ॥७०१॥

"सुयस्स भगवओ केरेमि काउस्स-
ग्गमिचाइ जाव वोसिरामि" ।

"श्रुतस्य भगवतः करोमि कायोत्सर्गमित्यादि
यावद् व्युत्सृजामि" ॥

पुव्वं व कायचायं, काउं परिचिंतिऊण मंगलयं ।
विहिपारियउस्सग्गो, सुयनाणथुइं तओ देज्जा ७०२

पूर्वमिव कायत्यागं कृत्वा परिचिन्त्य मङ्गलकम् ।
विधिपारितोत्सर्गः श्रुतज्ञानस्तुतिं ततो दद्यात् ॥ ७०२ ॥

पढमत्थएँ भावजिणा, बीए ठवणाजिणा जिणहरत्था ।
तइए पुण नामजिणा, तिलोयठवणाजिणा य थुया ७०३

प्रथमस्तवे भावजिना द्वितीये स्थापनाजिना जिनगृहस्थाः ।
तृतीये पुनर्नामजिनास्त्रिलोकस्थापनाजिनाश्च स्तुताः ॥७०३॥

इह पुक्खरवरदंडे, दव्वरिहंताण वंदणा विहिया ।
तित्थयरनामबंधणनिबंधणं जेण सुयणाणं ॥७०४॥

---

१ शेषं पूर्ववत्—

इह पुष्करवरदण्डे द्रव्यार्हतां वन्दना विहिता ।
तीर्थंकरनामबन्धननिबन्धनं येन श्रुतज्ञानम् ॥ ७०४ ॥

भणियं च—

भूयस्स भाविणो वा, भावस्सिह कारणं तु जं लोए ।
तं दवं सवन्नू, सचेयणाऽचेयणं बेंति ॥ ७०५ ॥

भणितं च—

भूतस्य भाविनो वा भावस्येह कारणं तु यल्लोके ।
तद् द्रव्यं सर्वज्ञाः सचेतना-ऽचेतनं ब्रुवन्ति ॥ ७०५ ॥

तहाहि—

अप्पुवनाणगहणे, सुयभत्ती पवयणे पभावणया ।
एएहिं कारणेहिं, तित्थयरत्तं लहइ जीवो ॥ ७०६ ॥

तथाहि—

अपूर्वज्ञानग्रहणे श्रुतभक्तिः प्रवचने प्रभावनता ।
एतैः कारणैः तीर्थकरत्वं लभते जीवः ॥ ७०६ ॥

सिद्धस्तवप्रक्रम

एवं चउप्पयारा, अरहंता ताव वंदिया एए ।
संपइ कमपत्ताणं, सिद्धाण करेमि संथवणं ॥ ७०७ ॥

एवं चतुष्प्रकारा अर्हन्तस्तावद् वन्दिता एते ।
संप्रति क्रमप्राप्तानां सिद्धानां करोमि संस्तवनम् ॥७०७॥

अहव चिइवंदणाओ, सिद्धत्तं जेहिं पावियं पुविं ।
तप्फलाभनिमित्तं, सिद्धे वंदामि ते इण्हि ॥ ७०८ ॥

अथवा चैत्यवन्दनात् सिद्धत्वं यैः प्राप्तं पूर्वम् ॥
तत्फललाभनिमित्तं सिद्धान् वन्दे तानिदानीम् ॥ ७०८ ॥

---

१. एतत्समानं पद्यम्—“ भूयस्य भाविनो वा भावस्य हि कारणं तु यल्लोके । तद्द्रव्यं तत्त्वज्ञैः सचेतनाऽचेतनं कथितम् ”—विंशतिकायां ५८४ तम टीकायाम्-(पृ० १११).

जह गारुडिओ गरुडं, विज्जो धन्नंतरिं सया सरइ।
विज्जासिद्धं विज्जाहरो वि इट्ठत्तसिद्धत्थं ॥ ७०९ ॥
यथा गारुडिको गरुडं, वैद्यो धन्वन्तरिं सदा स्मरति
विद्यासिद्धं विद्याधरोऽपि इष्टत्वसिद्धयर्थम् ॥ ७०९ ॥
एवं सिद्धपयत्थी, करेमि सिद्धाण संथवमियाणिं।
इय भावंतो सम्मं, सिद्धाण थुइं पढइ (पयओ)॥७१०॥
एवं सिद्धपदार्थी करोमि सिद्धानां संस्तवमिदानीम्।
इति भावयन् सम्यक् सिद्धानां स्तुतिं पठति (प्रयतः)७१०

"सिद्धाणं बुद्धाणं" इत्यादि सूत्रम्[1] ॥
"सिद्धेभ्यो बुद्धेभ्यः"–इत्यादि सूत्रम् ॥

सिद्धपदार्थः
सिद्धा निप्फन्ना खलु, मक्कारंतरपवित्तिनिरवेक्खा।
सव्वुत्तमपयपत्ता, जेसिं परिकम्मणा नत्थि ॥७११॥
सिद्धा निष्पन्नाः खलु मत्कारान्तरप्रवृत्तिनिरपेक्षाः।
सर्वोत्तमपदप्राप्ता येषां परिकर्मणा नास्ति ॥ ७११ ॥
विज्जा-जोगं-जण-धाउवायसिद्धादया वि लोगम्मि।
सिद्धा चेव पसिद्धा, विसेसणं तेण बुद्धाणं ॥७१२॥
विद्या-योगा-ऽञ्जन-धातुवादसिद्धादिका अपि लोके।
सिद्धा एव प्रसिद्धा विशेषणं तेन बुद्धेभ्यः ॥ ७१२ ॥
बुज्झंति जे समग्गं, वट्टंतमणागयं अईयं पि।
भवभावविप्पजुत्तं, तेसिं बुद्धाण सिद्धाणं ॥ ७१३ ॥
बोधयन्ति ये समग्रं वर्तमानमनागतमतीतमपि।
भवभावविप्रयुक्तत्वं तेभ्यो बुद्धेभ्यः सिद्धेभ्यः ॥ ७१३ ॥

केषांचिद् मतम्
मुत्तिं पत्ता वि पुणो, परिभूयं जाणिऊण नियतित्थं।
संसारे अवयारं, कुणंति केसिंचि मयमेयं ॥ ७१४ ॥

---

[1] पूर्णसूत्रम्—
सिद्धाणं बुद्धाणं पारगयाणं परंपरगयाणं।
लोयग्गमुवगयाणं नमो सया सव्वसिद्धाणं ॥ १ ॥

मुक्तिं प्राप्ता अपि सुराः परिभूतं ज्ञात्वा निजतीर्थम् ।
संसारे अवतारं कुर्वन्ति केषाञ्चिद् मतमेतत् ॥ ७१४ ॥

तेसिं पडिबोहणत्थं, पारगयाणं विसेसणं भणियं ।
न हु हुंति तारिसा जं, पारगया भवसमुद्दस्स ७१५
तेषां प्रतिबोधनार्थं 'पारगतेभ्यो' विशेषणं भणितम् ।
न खलु भवन्ति तादृशा यत् पारगता भवसमुद्रस्य ७१५

पारं पज्जंतं खलु, गयाण पत्ताण भवमहोयहिणो ।
अच्चंतियगमणेणं, भुज्जो वि तदप्पवेसाओ ॥ ७१६ ॥
पारं पर्यन्तं खलु गतेभ्यः प्राप्तेभ्यो भवमहोदधेः ।
आत्यन्तिकगमनेन भूयोऽपि तदप्रवेशात् ॥ ७१६ ॥

ते वि हु अणाइसिद्धा, केहि वि इट्ठ त्ति तन्निरासत्थं ।
भण्णइ विसेसणंतर-मन्नं पि परंपरगयाणं ॥ ७१७ ॥
तेऽपि खलु अनादिसिद्धाः कैरपि इष्टा इति तन्निरासार्थम् ।
भण्यते विशेषणान्तरमन्यदपि 'परंपरागतेभ्यः' ॥७१७॥

एगुवएसाइन्नो, तओ वि अन्नो तओ वि अन्नयरो ।
एवं परंपराए, गयाण पत्ताण मुत्तिपयं ॥ ७१८ ॥
एकोपदेशादन्यः, ततोऽपि अन्यः, ततोऽपि अन्यतरः ।
एवं परंपरया गतेभ्यः प्राप्तेभ्यो मुक्तिपदम् ॥ ७१८ ॥

न य वत्तव्वं पढमो, कस्सुवएसेण सिवपयं पत्तो ? ।
कालस्स व पढमत्तं, नत्थि च्चिय जेण कस्स वि ७१९
न च वक्तव्यं प्रथमः कस्योपदेशेन शिवपदं प्राप्तः ? ।
कालस्य वा प्रथमत्वं नास्त्येव येन कस्यापि ॥ ७१९ ॥

किं च—

विणया नाणं नाणा, उ दंसणं दंसणाओ चरणं तु ।
चरणाहिंतो मोक्खो, परंपरा इमा एवं ॥ ७२० ॥

जह मार्गडिओ गच्छइ, सिग्घो [illegible] ।
सिज्झणियं सिज्झइ वि [illegible] ॥ ७०९ ॥
यथा मार्गज्ञो गच्छे, [illegible] ।
[illegible] ॥ ७०९ ॥
एवं सिद्धपत्थो, करेमि सिद्धाण संथवमियाणिं ।
इय भावेणं गमए, सिद्धाण थुई पढइ (पत्तो) ॥ ७१० ॥
एवं सिद्धपदार्थो करोमि सिद्धानां संस्तवमिदानीम् ।
इति भावेन गमक सिद्धानां स्तुतिं पठति (प्रयत्नः) ७१०

"सिद्धाणं बुद्धाणं" इत्यादि सूत्रम् ॥
"सिद्धेभ्यो बुद्धेभ्यः"-इत्यादि सूत्रम् ॥

सिद्धस्वार्थः सिद्धा निप्फन्ना खलु, सव्वंतरबाहिरविनिम्मुक्का ।
सव्वुत्तमपयपत्ता, जेसिं परिकम्मणा नत्थि ॥ ७११ ॥
सिद्धा निष्पन्नाः खलु सर्वाभ्यन्तरबाह्यविनिर्मुक्ताः ।
सर्वोत्तमपदप्राप्ता येषां परिकर्मणा नास्ति ॥ ७११ ॥
विज्जा-जोगं-जण-धाउवायसिद्धाइया वि लोगम्मि ।
सिद्धा चेव पसिद्धा, विसेसणं तेण बुद्धाणं ॥ ७१२ ॥
विद्या-योगा-ऽञ्जन-धातुवादसिद्धादिका अपि लोके ।
सिद्धा एव प्रसिद्धा विशेषणं तेन बुद्धेभ्यः ॥ ७१२ ॥
बुज्झंति जे समग्गं, वट्टंतमणागयं अईयं पि ।
भवभाविवत्थुतत्तं, तेसिं बुद्धाण सिद्धाणं ॥ ७१३ ॥
बोधयन्ति ये समग्रं वर्तमानमनागतमतीतमपि ।
भवभाविवस्तुतत्त्वं तेभ्यो बुद्धेभ्यः सिद्धेभ्यः ॥ ७१३ ॥

केषांचिद् मतम् मुत्तिं पत्ता वि सुरा, परिभूयं जाणिऊण नियतित्थं ।
संसारे अवयारं, कुणंति केसिंचि मयमेयं ॥ ७१४ ॥

---

१ पूर्णमूलम्—
सिद्धाणं बुद्धाणं पारगयाणं परंपरगयाणं ।
लोयग्गमुवगयाणं नमो सया सव्वसिद्धाणं ॥ १ ॥

मुक्तिं प्राप्ता अपि सुराः परिभूतं ज्ञात्वा निजतीर्थम् ।
संसारे अवतारं कुर्वन्ति केचिदिदं मतमेतत् ॥ ७१४ ॥

तेसिं पडिबोहणत्थं, पारगयाणं विसेसणं भणियं ।
न हु हुंति तारिसा जं, पारगया भवसमुद्दस्स ७१५

तेषां प्रतिबोधनार्थं 'पारगतेभ्यो' विशेषणं भणितम् ।
न खलु भवन्ति तादृशा यत् पारगता भवसमुद्रस्य ७१५

पारं पज्जंतं खलु, गयाण पत्ताण भवमहोयहिणो ।
अच्चंतियगमणेणं, भुज्जो वि तदप्पवेसाओ ॥ ७१६ ॥

पारं पर्यन्तं खलु गतेभ्यः प्राप्तेभ्यो भवमहोदधेः ।
आत्यन्तिकगमनेन भूयोऽपि तदप्रवेशात् ॥ ७१६ ॥

ते वि हु अणाइसिद्धा, केहि वि इट्ठ त्ति तन्निरासत्थं ।
भण्णइ विसेसणंतर-मन्नं पि परंपरगयाणं ॥ ७१७ ॥

तेऽपि खलु अनादिसिद्धाः कैरपि इष्टा इति तन्निरासार्थम् ।
भण्यते विशेषणान्तरमन्यदपि 'परंपरागतेभ्यः' ॥७१७॥

एगुवएसाइन्नो, तओ वि अन्नो तओ वि अन्नयरो ।
एवं परंपराए, गयाण पत्ताण मुत्तिपयं ॥ ७१८ ॥

एकोपदेशादन्यः, ततोऽपि अन्यः, ततोऽपि अन्यतरः ।
एवं परंपरया गतेभ्यः प्राप्तेभ्यो मुक्तिपदम् ॥ ७१८ ॥

न य वत्तव्वं पढमो, कस्सुवएसेण सिवपयं पत्तो ? ।
कालस्स य पढमत्तं, नत्थि चिय जेण कस्सा वि ७१९

न च वक्तव्यं प्रथमः कस्योपदेशेन शिवपदं प्राप्तः ? ।
कालस्य वा प्रथमत्वं नास्त्येव येन कस्यापि ॥ ७१९ ॥

किं च—

विणया नाणं नाणा, उ दंसणं दंसणाओ चरणं तु ।
चरणाहिंतो मोक्खो, परंपरा इमा एवं ॥ ७२० ॥

जह गारुडिओ गरुडं, विज्जो धन्नंतरिं सया सरइ।
विज्जासिद्धं विज्जाहरो वि इट्ठत्तसिद्धत्थं ॥ ७०९ ॥
यथा गारुडिको गरुडं, वैद्यो धन्वन्तरिं सदा स्मरति।
विद्यासिद्धं विद्याधरोऽपि इष्टत्वसिद्ध्यर्थम् ॥ ७०९ ॥
एवं सिद्धपयत्थी, करेमि सिद्धाण संथवमियाणिं।
इय भावंतो सम्मं, सिद्धाण थुइं पढइ (पयओ)॥७१०॥
एवं सिद्धपदार्थी करोमि सिद्धानां संस्तवमिदानीम्।
इति भावयन् सम्यक् सिद्धानां स्तुतिं पठति (प्रयतः)७१०

"सिद्धाणं बुद्धाणं" इत्यादि सूत्रम् ॥
"सिद्धेभ्यो बुद्धेभ्यः"–इत्यादि सूत्रम् ॥

सिद्धस्तवार्थः

सिद्धा निप्फन्ना खलु, सक्कारंतरपवित्तिनिरवेक्खा।
सव्वुत्तमपयपत्ता, जेसिं परिकम्मणा नत्थि ॥ ७११॥
सिद्धा निष्पन्नाः खलु सत्कारान्तरप्रवृत्तिनिरपेक्षाः।
सर्वोत्तमपदप्राप्ता येषां परिकर्मणा नास्ति ॥ ७११ ॥
विज्जा-जोगं-जण-धाउवायसिद्धाइया वि लोगम्मि।
सिद्धा चेव पसिद्धा, विसेसणं तेण बुद्धाणं ॥ ७१२॥
विद्या-योगा-ऽञ्जन-धातुवादसिद्धादिका अपि लोके।
सिद्धा एव प्रसिद्धा विशेषणं तेन बुद्धेभ्यः ॥ ७१२ ॥
बुज्झंति जे समग्गं, वट्टंतमणागयं अईयं पि।
भवभावविवत्थुतत्तं, तेसिं बुद्धाण सिद्धाणं ॥ ७१३ ॥
बोधन्ति ये समग्रं वर्तमानमनागतमतीतमपि।
भवभावविवस्तुतत्त्वं तेभ्यो बुद्धेभ्यः सिद्धेभ्यः ॥ ७१३ ॥

केषांचिद् मतम्

मुत्तिं पत्ता वि सुरा, परिभूयं जाणिऊण नियतित्थं।
संसारे अवयारं, कुणंति केसिंचि मयमेयं ॥ ७१४ ॥

---

१ पूर्णमूलम्—
सिद्धाणं बुद्धाणं पारगयाणं परंपरगयाणं।
लोयग्गमुवगयाणं नमो सया सव्वसिद्धाणं ॥ १ ॥

मुक्तिं प्राप्ता अपि सुराः परिभूतं ज्ञात्वा निजतीर्थम् ।
संसारे अवतारं कुर्वन्ति केषाञ्चिद् मतमेतत् ॥ ७१४ ॥

तेसिं पडिबोहणत्थं, पारगयाणं विसेसणं भणियं ।
न हु हुंति तारिसा जं, पारगया भवसमुद्दस्स ७१५
तेषां प्रतिबोधनार्थं 'पारगतेभ्यो' विशेषणं भणितम् ।
न खलु भवन्ति तादृशा यत् पारगता भवसमुद्रस्य ७१५

पारं पज्जंतं खलु, गयाण पत्ताण भवमहोयहिणो ।
अच्चंतियगमणेणं, भुज्जो वि तदप्पवेसाओ ॥ ७१६ ॥
पारं पर्यन्तं खलु गतेभ्यः प्राप्तेभ्यो भवमहोदधेः ।
आत्यन्तिकगमनेन भूयोऽपि तदप्रवेशात् ॥ ७१६ ॥

ते वि हु अणाइसिद्धा, केहि वि इट्ठ त्ति तन्निरागत्थं ।
भन्नइ विसेसणंतर-मन्नं पि परंपरगयाणं ॥ ७१७ ॥
तेऽपि खलु अनादिसिद्धाः कैरपि इष्टा इति तन्निरासार्थम् ।
भण्यते विशेषणान्तरमन्यदपि 'परंपरागतेभ्यः' ॥७१७॥

एगुवएसादन्नो, तओ वि अन्नो तओ वि अन्नयरो ।
एवं परंपराए, गयाण पत्ताण मुत्तिपयं ॥ ७१८ ॥
एकोपदेशादन्यः, ततोऽपि अन्यः, ततोऽपि अन्यतरः ।
एवं परंपरया गतेभ्यः प्राप्तेभ्यो मुक्तिपदम् ॥ ७१८ ॥

न य एत्थं पढमो, कस्सुवएसेण सिवपयं पत्तो ? ।
कालस्स य पढमत्तं, नत्थि च्चिय जेण कस्सा वि ७१९
न च अत्रत्यं प्रथमः कस्योपदेशेन शिवपदं प्राप्तः ? ।
कालस्य वा प्रथमत्वं नास्त्येव येन कस्यापि ॥ ७१९ ॥

किं च—

जिणया नाणं नाणा, उ दंसणं दंसणाओं चरणं तु ।
चरणाहिंतो मोक्खो, परंपरा इमा एवं ॥ ७२० ॥

किं च—

विनयाद् ज्ञानं, ज्ञानात्तु दर्शनं दर्शनाचरणं तु ।
चरणेभ्यो मोक्षः परंपरा इयमेवम् ॥ ७२० ॥

नियवीरिएण अहवा, कालसहावाइणो वसे काउं ।
भवियव्वयनामाए, विसालसोवाणमालाए ॥ ७२१ ॥

निजवीर्येण अथवा काल-स्वभावादीन् वशे कृत्वा ।
भवितव्यतानाम्या विशालसोपानमालया ॥ ७२१ ॥

मिच्छत्तमहाकूवा, निग्गंतूण ऽज्जिऊण य कमेण ।
संमत्तदेसविरई-चरणाइपरंपरं परमं ॥ ७२२ ॥

मिथ्यात्वमहाकूपाद् निर्गत्य अर्जित्वा च क्रमेण ।
सम्यक्त्व-देशविरति-चरणादिपरंपरां परमाम् ॥ ७२२ ॥

एवं परंपराए, गयाण मोक्खं सया नमो होउ ।
जस्स जहिं मलविगमो, तस्स तहिं चेव मुत्तिपयं ७२३

एवं परंपरया गतेभ्यो मोक्षं सदा नमो भवतु ।
यस्य यत्र मलविगमः तस्य तत्रैव मुक्तिपदम् ॥ ७२३ ॥

एवंविहदुन्नयनिर-सणत्थमच्चंतमुद्धबुद्धीहिं ।
लोयग्गमुवगयाणं, पयमेवं पयडमुवइट्ठं ॥ ७२४ ॥

एवंविधदुर्नयनिरसनार्थमत्यन्तमुग्धबुद्धिभिः ।
लोकाग्रमुपगतेभ्यः पदमेवं प्रकटमुपदिष्टम् ॥ ७२४ ॥

ईषत्प्राग्भारा

लोगो चउदसरज्जू, इसिपब्भारामिहाणवरपुढवी ।
लोयग्गभूमिया सा, सीया य जिणागमपसिद्धा ७२५

लोकश्चतुर्दशरज्जुरीषत्प्राग्भाराभिधानवरपृथिवी ।
लोकाग्रभूमिता सा सिता च जिनागमप्रसिद्धा ॥७२५॥

तेसिं उवरिं गंतू-ण जोयणं तस्स उवरिमे कोसे ।
उवरिमछब्भायम्मी, लोयग्गं सिवपयं मुत्ती ॥७२६॥

तेषामुपरि गत्वा योजनं तस्योपरिमे क्रोशे ।
उपरिमषड्भागे लोकाग्रं शिवपदं मुक्तिः ॥ ७२६ ॥

तं ठाणमुवगयाणं, असेसकम्मक्खएण पत्ताणं ।
सव्वेसु वि संबज्झइ, नमो सया सव्वसिद्धाणं ॥७२७॥
तत् स्थानमुपगतेभ्योऽशेषकर्मक्षयेण प्राप्तेभ्यः ।
सर्वेष्वपि संबध्यते 'नमः सदा सर्वसिद्धेभ्यः' ॥ ७२७ ॥

सव्वं सिद्धं जेसिं, सज्झं थेवं पि किं पि नहि अत्थि । अन्योऽर्थः
ते हुंति सव्वसिद्धा, अह वा अन्नो इमो अत्थो ॥७२८॥
सर्वं सिद्धं येषां, साध्यं स्तोकमपि किमपि नहि अस्ति ।
ते भवन्ति सर्वसिद्धा यदि वा अन्योऽयमर्थः ॥ ७२८ ॥

तित्थातित्थाइ(इ)उवा-हिभेयओ ऽणेगहा जिणमयम्मि ।
सिद्धा हुंति पसिद्धा, सव्वग्गहणेण ते गहिया ॥ ७२९ ॥
तीर्थातीर्थाद्युपाधिभेदतोऽनेकधा जिनमते ।
सिद्धा भवन्ति प्रसिद्धाः सर्वग्रहणेन ते गृहीताः ॥७२९॥

भणियं च—

सिद्धा अणेयभेया, तित्थंतित्थयरतदियरा चेव । सिद्धभेदाः
सय-पत्तेयविबुद्धा, बुद्धबोहिय स-ऽन्न-गिहिलिंगे ७३०

भणितं च—

"सिद्धा अनेकभेदाः तीर्थतीर्थकर-तदितराश्चैव ।
स्वयं-प्रत्येकबुद्धा बुद्धबोधिताः स्वा-ऽन्य-गृहिलिङ्गे ७३०
इत्थी-पुरिस-नपुंसग-एगा-ऽणेग मह समयभिन्ना य ।
तग्गहणत्थं भणियं, नमो सया सव्वसिद्धाणं ॥७३१॥
स्त्री-पुरुष-नपुंसक-एका-ऽनेकाः तथा स्वसमयभिन्नाश्च" ।
तद्ग्रहणार्थं भणितं नमः सदा सर्वसिद्धेभ्यः ॥ ७३१ ॥

सामन्नेण जिणाई, वंदित्ता वंदई विसेसेण ।
आसन्नुवयारित्ता, वीरं वट्टंततित्थयरा(रं) ॥ ७३२ ॥
सामान्येन जिनादीन् वन्दित्वा वन्दते विशेषेण ।
आसन्नोपकारित्वाद् वीरं वर्तमानतीर्थंकरम् ॥ ७३२ ॥

"जो देवाण वि" गाहा, वक्खा ॥

"जो देवानामपि" गाथा, व्याख्या ।

जो देवाण०-वर्णनं ।

एयस्स अवसरम्मी, गुरुणो साहेमि नवर भावत्थं ।
जो देवाण वि देवो, जिणो गुणेहिं पहाणो ॥३३२॥

एतस्यावसरे गुरवः कथयन्ति नवरं भावार्थम् ।
यो देवानामपि देवो जिनः गुणैः प्रधानः ॥ ३३२ ॥

तहाहि—

देवसेवा

देवेहिं असेहिं य, चोसट्ठीए वि इंदपवरेहिं ।
अविरहियं देवेहिं, जिणपयकमलं सयाकालं ॥३३३॥

तथाहि—

अपरैश्चैव चतुःषष्ट्यापि इन्द्रप्रवरैः ।
अविरहितं देवैर्जिनपदकमलं सदाकालम् ॥ ३३३ ॥

बाहिरिया वि हु सेवा, भन्नइ अओ विसेसओ भणियं ।
जं देवा पंजलिणो, भत्तिवसाओ नमंसंति ॥ ३३४ ॥

बाह्यापि खलु सेवा भण्यतेऽतो विशेषतो भणितम् ।
यं देवाः प्राञ्जलयो भक्तिवशाद् नमस्यन्ति ॥ ३३४ ॥

सेवा-नमंसणाई, सुरेहिं कीरंति सुरवईणं पि ।
तं देवदेवमहियं, सुरवइमहियं ति संलत्तं ॥ ३३५ ॥

सेवा-नमस्यनानि सुरैः क्रियन्ते सुरपतीनामपि
तद् देवदेवमहितं सुरपतिमहितमिति संलप्तम् ॥३३५॥

देवत्वकारण

काऊण नमोक्कारं, संथुइ तस्सेव माहप्पं ।
फलपवसाओ जम्हा, बुद्धिपहाणा पवत्तंति ॥३३६॥

कृत्वा नमस्कारं संस्तौति तस्यैव माहात्म्यम् ।
फलप्रवशाद् यस्माद् बुद्धिप्रधानाः प्रवर्तन्ते ॥ ३३६ ॥

---

१ पूर्णसूत्रम्—

जो देवाण वि देवो, जं देवा पंजली नमंसंति ।
तं देवदेवमहियं, सिरसा वंदे महावीरं ॥ २ ॥

२ 'संथुइ' इत्यपि पाठः ।

"एको वि नमोक्कारो" गाहा ॥

"एकोऽपि नमस्कारः" गाथा ।

एक्को सव्वपहाणो, अन्बीओ वावि एत्थ नायव्वो । (एगो वि गाथार्थः)
वीरस्स नमोक्कारो, किं पुण बहुग त्ति अविअत्थो ७३८
एकः सर्वप्रधानोऽद्वितीयो वाऽप्यत्र ज्ञातव्यः ।
वीरस्य नमस्कारः किं पुनर्बहुक इति अपि-अर्थः ७३८

ओहि-मणपज्जवनाणिणो वि सामन्नओ जिणा होंति ।
जियबहुगुरुकम्मत्ता, तेसिं वरा हुंति केवलिणो ७३९
अवधि-मनःपर्यवज्ञानिनोऽपि सामान्यतो जिना भवन्ति ।
जितबहुगुरुकर्मत्वात् तेषां वरा भवन्ति केवलिनः ७३९

तेहिंतो वि पहाणो, जिणवरवसभो त्ति वद्धमाणजिणो ।
तस्स नमोक्कारो जो, माहप्पं भण्णए तस्स ॥ ७४० ॥
तेभ्योऽपि प्रधानो जिनवरवृषभ इति वर्धमानजिनः ।
तस्य नमस्कारो यो माहात्म्यं भण्यते तस्य ॥ ७४० ॥

संसारसागराओ, तारेइ धुवं नरं व नारिं वा । (सज्ञकारणः स्पष्टम्)
नरगहणा नरजाई, लद्धा किं नारिगहणेण ? ॥७४१॥
संसारसागरात् तारयति ध्रुवं नरं वा नारीं वा ।
नरग्रहणाद् नरजातिर्लब्धा किं नारीग्रहणेन ? ॥ ७४१ ॥

अन्नाणवसा केई, सिद्धिं नेच्छंति चेव नारीणं । (नारीग्रहण-कारणम्)
तेसिं पडिबोहणत्थं, नारिगहणं इमं एत्थ ॥ ७४२ ॥
अज्ञानवशात् केचित् सिद्धिं नेच्छन्ति चैव नारीणाम् ।
तेषां प्रतिबोधनार्थं नारीग्रहणमिदमत्र ॥ ७४२ ॥

संसारसमुद्दाओ, संतरणं सिद्धिपयमनंतं ।
तं नारीणं पि धुवं, जायइ जिणवरनमोक्कारा ॥७४३॥

---

१ एक्को वि नमोक्कारो, जिणवरवसहस्स वद्धमाणस्स ।
संसारसागराओ, तारेइ नरं व नारिं वा ॥ १ ॥

संसारसमुद्रान् संतरणं सिद्धिपदक्रमाक्रमम् ।
सन्नारीणामपि ध्रुवं जायते जिनवरनमस्कारात् ॥७४३॥

किमयं विधिवादः

आह फुडं नहि मुणिमो, विहिवाओ एस किं व थुइवाओ ? ।
अह विहिवयणं एयं, निरत्थयं सेसणुट्ठाणं ॥ ७४४ ॥
आह स्फुटं नहि जानीमो विधिवाद एषः किं वा स्तुतिवादः ? ।
अथ विधिवचनमेतद् निरर्थकं शेषानुष्ठानम् ॥ ७४४ ॥
एसो चिय कायव्वो, निच्चं पुरिसेण सिद्धिकामेण ।
सो वि न जुत्तो बीओ, एक्कादवि कज्जसिद्धीओ ७४५
एष एव कर्तव्यो नित्यं पुरुषेण सिद्धिकामेन ।
सोऽपि न युक्तो द्वितीय एकस्मादपि कार्यसिद्धिः ७४५

स्तुतिवादस्य अप्रामाण्यम्

अह थुइवाओ एसो, थुव्वइ वेयालिएहिँ जह रन्नो ।
कुंतस्स सत्तपायाऽलभेयणे नूण सामत्थं ॥ ७४६ ॥
अथ स्तुतिवाद एष स्तूयते वैतालिकैर्यथा राज्ञः ।
कुन्तस्य सप्तपातालभेदने नूनं सामर्थ्यम् ॥ ७४६ ॥
अलियवयणं खु एयं, भन्नइ सव्वन्नुणो पुरो कह णु ? ।
लोए वि पसिद्धमिणं, देवा सत्ता वि गेज्झ त्ति ७४७
अलीकवचनं खल्वेतद् भण्यते सर्वज्ञस्य पुरः कथं नु ? ।
लोकेऽपि प्रसिद्धमिदं देवाः सत्त्वादपि ग्राह्या इति ७४७
अलियवयणं पि पावस्स कारणं वन्नियं जिणेंदेहिँ ।
संतगुणकित्तणा वि य, जिणाण जं वंदणा इट्ठा ७४८
अलीकवचनमपि पापस्य कारणं वर्णितं जिनेन्द्रैः ।
सद्गुणकीर्तनाऽपि च जिनानां यद् वन्दना इष्टा ॥७४८॥
एयं दुहा वि एवं, चिंतिज्जंतं न संगयं माइ ।
गाहासुत्तं भंते !, ता सीसउ एत्थ परमत्थो ॥७४९॥

[illegible] एव विचारणीयं न कारणं किंचित् ।
आगमानुगं भगवन् ! अत: [illegible] ॥७४९॥
भयवं गुरु अहो ! सुमए, विवणवकोसोसौलिविएण । कविश्व-
कीर्ति वज्जो दद्दागी, आवस्सयसुत्तमादीए ॥ ७५० ॥
भगवन् गुरवः ! मया विवर्णकौशलोत्पन्नेन ।
[illegible] दत्तो आवश्यकसूत्रादिना ॥ ७५० ॥
ननु चिट्ठेव भगवओ", एसो पदोसमो नमोयारो ।
आलावगपालणत्थं, आवस्सयोवारस्स त्ति ॥ ७५१ ॥
ननु तिष्ठेव भगवन् एष पदोषको नमस्कारः ।
आलापकपालनार्थं आवश्यकद्वारस्य इति ॥ ७५१ ॥
आलावगपालणाओ, तत्तो गहणमा भवगरणं (?) ।
होइ पुढं अहियाणं, गाहासुत्तं कहमजुत्तं ? ॥७५२॥
आलापकपालनात् ततः अर्थोत्सर्गात् भवनरणम् ।
भवति पृथ अधिकानां गाथासूत्रं कथमयुक्तम् ? ॥७५२॥
ता विसियाओ एसो, थुइवाओ वा न दोसमावहइ ।
सब्भूयभासणाओ, संतगुणुक्कित्तणा चेव ॥ ७५३ ॥
तस्मात् विशिकात् एषः स्तुतिवादो वा न दोषमावहति ।
सद्भूतभाषणात् सद्गुणोत्कीर्तना एव ॥ ७५३ ॥
ननु मणुसत्ता नारी, तीसे कह पढइ एरिसं विरियं ? । स्त्रीनिर्वाण-
उत्तमवीरियसज्झा, होइ जओ मुत्तिसंपत्ती ॥७५४॥ मीमांसा
ननु मनुजत्वा नारी तस्यां कथं पठते एतादृशं वीर्यम् ? ।
उत्तमवीर्यसाध्या भवति यतो मुक्तिसंपत्तिः ॥ ७५४ ॥
वीरियविरहाओ चिय, सत्तमपुढवीगई वि नो तीसे ।
ता कह निव्वाणगमो, मुणिवर ! पढइ ? त्ति गुरुराह ॥
वीर्यविरहादेव सप्तमपृथिवीगतिरपि नो तस्याः ।
ततः कथं निर्वाणगमो मुनिवर ! पठते ? इति गुरुराह ॥

विरिएण होइ हीणो, इत्थीहिंतो नपुंसओ लोए ।
सो वयइ नेव्वाणं, महातमं चाविगाणेणं ॥ ७५६ ॥
वीर्येण भवति हीनः स्त्रीभ्यो नपुंसको लोके ।
स व्रजति निर्वाणं महातमां चाऽविगानेन ॥ ७५६ ॥

ता कीस न इच्छिज्जइ, सिद्धी नारीण निउणबुद्धीहिं ?।
अह सत्तमपुढवीए, गमणाभावो इहं नायं ॥७५७॥
ततः कस्माद् नेष्यते सिद्धिर्नारीणां निपुणबुद्धिभिः ?।
अथ सप्तमपृथिव्यां गमनाऽभाव इह ज्ञातम् ॥ ७५७ ॥

ननु भावविसेसाओ, सिद्धिं नरयं च पाणिणो जंति ।
नारीणमसुहभावो, न हु तिव्वो होइ पयईए ॥७५८॥
ननु भावविशेषात् सिद्धिं नरकं च प्राणिनो यान्ति ।
नारीणामशुभभावो न खलु तीव्रो भवति प्रकृत्या ॥७५८॥

तम्हा सत्तमपुढविं, न जंति नाओ निसग्गओ चेव ।
वच्चंति मुणिमुत्तम !, सुहपरिणामोवलंभाओ ॥७५९॥
तस्मात् सप्तमपृथिवीं न यान्ति ता निसर्गत एव ।
व्रजन्ति मुक्तिमुत्तम ! शुभपरिणामोपलम्भात् ॥ ७५९ ॥

सत्तममहिगामित्ता(त्तं), जइ हेऊ होज्ज उड्ढगमणम्मि ।
ता कीस महब्भागा, उवरिं मच्छा न गच्छंति? ७६०
सप्तममहीगामित्वं यदि हेतुर्भवेदूर्ध्वगमनस्य ।
ततः कस्मात् महाभागादुपरि मत्स्या न गच्छन्ति ?॥ ७६० ॥

अह जाइसहावाओ, मच्छाईणं न अत्थि सिद्धिगमो ।
तह सत्तमपुढविगई, नारीण निसग्गओ नत्थि ७६१
यथा जातिस्वभावाद् मत्स्यादीनां नास्ति सिद्धिगमः ।
तथा सप्तमपृथ्वीगतिर्नारीणां निसर्गतो नास्ति ॥ ७६१ ॥

जइ वि हु तुच्छा भुणी, जम्हा दीसइ अणुत्तरं विरियं ।
धम्मविसयम्मि नारीणं, महासईणं सु(स)मंगीणं ॥७६२॥

श्रुतार्थे तत्र पुनः स्तुतिसंख्याद् इष्यतेऽनुगतं दीर्घम् ।
धर्मविषये नाम्ना तथावचैत्यवन्दनविधिनाम् ॥ ७६२ ॥

किं बहुणा ? सिद्धमिणं, लोए लोउत्तरे वि नायमिणं ।
निरवज्जमायरणं, सुत्तमिणमो विसेसेणं ॥ ७६३ ॥
किं बहुना ? सिद्धमिदं लोके लोकोत्तरेऽपि ज्ञातमिदम् ।
निरवद्यमाचरणं सूत्रमेतद् विशेषेण ॥ ७६३ ॥

सुहभावणाणिमित्तो, दाण-दया-सील-संजमपरीओ ।
गुणस्स पसंसणा, कहेंति थुइ गुणट्ठीओ ॥७६४॥
शुभभावनानिमित्तो दान-दया-शील-संयमपरः ।
गुणस्य प्रशंसनाद् कथयन्ति स्तुतिं गुणार्थः ॥ ७६४ ॥

इय वट्टमाणतित्था-हिवायगं वंदिऊण भावेण । नेमिजिनस्तवः
कल्लाणगपडिरूवग थुई नेमीजिणं थुणइ ॥ ७६५ ॥
इति वर्तमानतीर्थाधिनायकं वन्दित्वा भावेन ।
कल्याणकप्रकर्षानुपूर्वं नेमिजिनं स्तौति ॥ ७६५ ॥

"उज्जितसेलसिहरे" गाहा, सुत्तम् ॥
"उज्जयन्तशैलशिखरे" गाथा, सूत्रम् ।

सुयत्थो सुगमो चिय, किं पुण कारणमिमस्स संथवणं ? ॥ नेमिस्तवः
कीरइ भुवणब्भुय-विसेसचरियाणुसरणत्थं ॥७६६॥
सूत्रार्थः सुगम एव किं पुनः कारणमस्य संस्तवनम् ? ।
क्रियते भुवनाद्भुतविशेषचरितानुस्मरणार्थम् ॥ ७६६ ॥

अहवा—

मणं नेमिजिणंदे, होइ पसिद्धी तहा सुतित्थस्स ।
कल्लाणयतियपूया-संपायणमेव गाहाए ॥ ७६७ ॥

---

१ पूर्णसूत्रम्—
उज्जितसेलसिहरे, दिक्खा नाणं निसीहिआ जस्स ।
तं धम्मचक्कवट्टिं, अरिट्ठनेमिं नमंसामि ॥ ४ ॥

अथवा—

भक्तिर्नेमिजिनेन्द्रे भवति प्रसिद्धिः तथा सुतीर्थस्य ।
कल्याणकत्रिकपूजासंपादनमेतद् गाथया ॥ ७६७ ॥

सुकयमणुमोइअवं, पुणो पुणो साणुबंधफलहेऊ ।
इय वंदिय देवाणं, भुओ अणुकित्तणं कुणइ ॥७६८॥

सुकृतमनुमोदितव्यं पुनः पुनः सानुबन्धफलहेतु ।
इति वन्दित्वा देवेभ्यो भूयोऽनुकीर्तनं करोति ॥७६८॥

"चत्तारि अट्ठ दस दो य वंदिया" गाहा, सुत्तम्[1] ॥

"चत्वारः अष्ट दश द्वौ च वन्दिताः" गाथा, सूत्रम् ।

चत्तारिगाथार्थः चउरो उसभजिणाओ, अट्ठ य सुमईजिणाओं आरब्भ ।
विमलजिणाओ दस दो, अ वंदिया पास-वीरजिणा ७६९

चत्वार ऋषभजिनाद् अष्टौ च सुमतिजिनादारभ्य ।
विमलजिनाद्दश द्वौ च वन्दितौ पार्श्व-वीरजिनौ ॥७६९॥

सव्वे वि जिणवरा ते, चउवीसं भरहखेत्तसंभूया ।
परमट्ठनिट्ठियट्ठा, कयकिच्चा नोवयारेणं ॥ ७७० ॥

सर्वेऽपि जिनवरास्ते चतुर्विंशतिर्भरतक्षेत्रसंभूताः ।
परमार्थनिष्ठितार्थाः कृतकृत्या नोपचारेण ॥ ७७० ॥

एवं बहुप्पयारा, सिद्धा सव्वे वि दिंतु मे सिद्धिं ।
आइन्नयपामन्ना, वक्खायं गाहदुगमेयं ॥ ७७१ ॥

एवं बहुप्रकाराः सिद्धाः सर्वेऽपि ददतु मम सिद्धिम् ।
आचीर्णकप्रामाण्याद् व्याख्यातं गाथाद्विकमेतत् ॥ ७७१ ॥

भिन्नेन्द्र सुरेन्द्रम्? गुत्ताऽऽगमियं ति न संगयं ति एयं न जुत्तए वोत्तुं ।
सव्वायरसुद्धिजणगं, सव्वं सुत्ते मणियमेव ॥ ७७२ ॥

---

१. पूर्णसूत्रम्—

चत्तारि अट्ठ दस दो य, वंदिआ जिणवरा चउव्वीसं ।
परमट्ठनिट्ठिअट्ठा, सिद्धा सिद्धिं मम दिसंतु ॥ ५ ॥

सूत्राऽभणितमिति न संगतमित्येतद् न युज्यते वक्तुम् ।
शङ्काव्युद्भिजनकं यावं सूत्रे भणितमेव ॥ ७७२ ॥

पवइ विसुद्धभावो, भवियाणमिमेण गाहजुयलेण ।
अणुहवसिद्धं एयं, भावपहाणाण भव्वाणं ॥ ७७३ ॥

वर्धते विशुद्धभावो भव्यानामनेन गाथायुगलेन ।
अनुभवसिद्धमेतद् भावप्रधानानां भव्यानाम् ॥ ७७३ ॥

थुइ-थोत्त-चित्तपमुहं, गुणकरमण्णं पि संमयं जइ वा ।
एयं पि तहा नेयं, मज्झत्थमणेहिं विउसेहिं ॥७७४॥

स्तुति-स्तोत्र-चित्रप्रमुखं गुणकरमन्यदपि संमतं यथा वा ।
एतदपि तथा ज्ञेयं मध्यस्थमनोभिर्विद्वद्भिः ॥ ७७४ ॥

जिणवंदणावसाणे, जिणगिहवासीण देव-देवीणं ।
संबोहणत्थमहुणा, काउस्सग्गं कुणइ एवं ॥ ७७५ ॥

देवानां संबोधनार्थं कायोत्सर्गः

जिनवन्दनावसाने जिनगृहवासिनां देव-देवीनाम् ।
संबोधनार्थमधुना कायोत्सर्गं करोत्येवम् ॥ ७७५ ॥

"वेयावच्चगराणं संतिगराणं सम्मद्दिट्ठि-समाहि-
गराणं करेमि काउस्सग्गं अन्नत्थूससिएणं"

इत्यादि सूत्रम् ॥

"वैयावृत्त्यकराणां शान्तिकराणां सम्यग्दृष्टि-समा-
धिकराणां करोमि कायोत्सर्गमन्यत्रोच्छ्वसितेन"

इत्यादि सूत्रम् ॥

वेयावच्चं जिणगिह-रक्खण-परिट्ठवणाइजिणकिच्चं ।
संती पडणीयकओ-वसग्गविनिवारणं भवणे ॥७७६ ॥

वैयावृत्त्यं जिनगृहरक्षणपरिष्ठा(प्रतिष्ठा)पनादि जिनकृत्यम् ।
शान्तिः प्रत्यनीककृतोपसर्गविनिवारणं भवने ॥ ७७६ ॥

---

१. पूर्ववत् शेषसूत्रम् ।

अथवा—

मक्तिर्नेमिजिनेन्द्रे भवति प्रसिद्धिः तथा मुनीर्थस्य ।
कल्याणकत्रिकपूजासंपादनमेतद् गाथया ॥ ७६७ ॥

सुकयमणुमोइअव्वं, पुणो पुणो साणुबंधफलहेऊ ।
इय वंदिय देवाणं, भुज्जो अणुकित्तणं कुणइ ॥७६८॥

सुकृतमनुमोदितव्यं पुनः पुनः सानुबन्धफलहेतु ।
इति वन्दित्वा देवेभ्यो भूयोऽनुकीर्तनं करोति ॥७६८॥

"चत्तारि अट्ठ दस दो य वंदिया" गाहा, सूत्रम् ॥

"चत्वारः अष्ट दश द्वौ च वन्दिताः" गाथा, सूत्रम् ।

चत्तारिगाथार्थः चउरो उसभजिणाओ, अट्ठ य सुमईजिणाओ आरब्भ ।
विमलजिणाओ दस दो, अ वंदिया पास-वीरजिणा ७६९

चत्वार ऋषभजिनाद् अष्टौ च सुमतिजिनादारभ्य ।
विमलजिनाद्दश द्वौ च वन्दितौ पार्श्व-वीरजिनौ ॥७६९॥

सव्वे वि जिणवरा ते, चउवीसं भरहखेत्तसंभूया ।
परमट्ठनिट्ठियट्ठा, कयकिच्चा नोवयारेणं ॥ ७७० ॥

सर्वेऽपि जिनवरास्ते चतुर्विंशतिर्भरतक्षेत्रसंभूताः ।
परमार्थनिष्ठितार्थाः कृतकृत्या नोपचारेण ॥ ७७० ॥

एवं बहुप्पयारा, सिद्धा सव्वे वि दिंतु मे सिद्धिं ।
आइन्नयपामन्ना, वक्खायं गाहदुगमेयं ॥ ७७१ ॥

एवं बहुप्रकाराः सिद्धाः सर्वेऽपि ददतु मम सिद्धिम् ।
आचीर्णकप्रामाण्याद् व्याख्यातं गाथाद्विकमेतत् ॥७७१॥

किमेतत् सूत्रोक्तम्? सुत्ताऽभणियं ति न सं-गयं ति एयं न जुज्जए वोत्तुं ।
सम्भावबुद्धिजणगं, सव्वं सुत्ते भणियमेव ॥ ७७२ ॥

---

१. पूर्णमूलम्—

चत्तारि अट्ठ दस दो य, वंदिआ जिणवरा चउव्वीसं ।
परमट्ठनिट्ठिअट्ठा, सिद्धा सिद्धिं मम दिसंतु ॥ ५ ॥

सुत्राऽभणितमिति न संगतमित्येतद् न युज्यते वक्तुम् ।
शक्रस्तवमुखजिनक सर्वं सूत्रे भणितमेव ॥ ७७२ ॥

वड्ढइ विसुद्धभावो, भवियाणमिमेण गाहजुयलेण ।
अणुहवसिद्धं एयं, भावपहाणाण भव्वाणं ॥ ७७३ ॥

वर्धते विशुद्धभावो भव्यानामनेन गाथायुगलेन ।
अनुभवसिद्धमेतद् भावप्रधानानां भव्यानाम् ॥ ७७३ ॥

थुइ-थोत्त-चित्तपमुहं, गुणकरमन्नं पि संमयं जह वा ।
एयं पि तहा नेयं, मज्झत्थमणेहिं विउसेहिं ॥७७४॥

स्तुति-स्तोत्र-चित्रप्रमुखं गुणकरमन्यदपि संमतं यथा वा ।
एतदपि तथा ज्ञेयं मध्यस्थमनोभिर्विद्वद्भिः ॥ ७७४ ॥

देवानां संबोधनार्थं कायोत्सर्गः

जिणवंदणावसाणे, जिणगिहवासीण देव-देवीणं ।
संबोहणत्थमहुणा, काउस्सग्गं कुणइ एवं ॥ ७७५ ॥

जिनवन्दनावसाने जिनगृहवासिनां देव-देवीनाम् ।
संबोधनार्थमधुना कायोत्सर्गं करोत्येवम् ॥ ७७५ ॥

"वेयावच्चगराणं संतिगराणं सम्मद्दिट्ठि-समाहिगराणं करेमि काउस्सग्गं अन्नत्थूससिएणं"

इत्यादि सूत्रम् ॥

"वैयावृत्त्यकराणां शान्तिकराणां सम्यग्दृष्टि-समाधिकराणां करोमि कायोत्सर्गमन्यत्रोच्छ्वसितेन"

इत्यादि सूत्रम् ॥

वेयावच्चं जिणगिह-रक्खण-परिट्ठवणाइजिणकिच्चं ।
संती पडणीयकओ-वसग्गविनिवारणं भवणे ॥७७६॥

वैयावृत्त्यं जिनगृहरक्षणपरिष्ठा(प्रतिष्ठा)पनादि जिनकृत्यम् ।
शान्तिः प्रत्यनीककृतोपसर्गविनिवारण भवने ॥ ७७६ ॥

---

१. पूर्ववत् शेषसूत्रम् ।

श्रूयते श्रीकान्तायां मनोरमायां तथा सुभद्रायाः ।
अभयादीनामपि कृतं सांनिध्यं शासनसुरैः ॥ ७८३ ॥

संपुन्नवया पायं, वड्ढइ सामत्थमिह सुराणं पि ।
जह सीमंधरमूले, गमणे माइलविवायम्मि ॥७८४॥
संपूर्णवयसां प्रायो वर्धते सामर्थ्यमिह सुराणामपि ।
यथा सीमंधरमूले गमने माइलविवादे ॥ ७८४ ॥

जक्खाए वा सुव्वइ, सीमंधरसामिपायमूलम्मि ।
नयणं देवीए कयं, काउस्सग्गेण सेसाणं ॥ ७८५ ॥
यक्षाया वा श्रूयते सीमंधरस्वामिपादमूले ।
नयनं देव्या कृतं कायोत्सर्गेण शेषाणाम् ॥ ७८५ ॥

एमाइकारणेहिं, साहम्मियसुरवराण वच्छल्लं ।
पुव्वपुरिसेहिं कीरइ, न वंदणाहेउमुस्सग्गो ॥ ७८६ ॥
एवमादिकारणैः साधर्मिकसुरवराणां वात्सल्यम् ।
पूर्वपुरुषैः क्रियते न वन्दनाहेतुमुत्सर्गः ॥ ७८६ ॥

पुव्वपुरिसाण मग्गे, वच्चंतो नेव चुक्कइ सुमग्गा ।
पाउणइ भावसुद्धिं, मुच्चइ मिच्छाविगप्पेहिं ॥७८७॥
पूर्वपुरुषाणां मार्गे व्रजन् नैव भ्रश्यति सुमार्गात् ।
प्राप्नोति भावशुद्धिं मुच्यते मिथ्याविकल्पैः ॥ ७८७ ॥

पूर्वपुरुषप्रामा-ण्यम्

पारियकाउस्सग्गो, परमेट्ठीणं च कयनमोक्कारो ।
वेयावच्चगराणं, देज्ज थुइं जक्खपमुहाणं ॥ ७८८ ॥
पारितकायोत्सर्गः परमेष्ठिनां च कृतनमस्कारः ।
वैयावृत्त्यकराणां दद्यात् स्तुतिं यक्षप्रमुखाणाम् ॥ ७८८ ॥

कयसिद्धनमोक्कारो, पुणो वि पणिवायदंडगाईयं ।
बीयथुइजुयलएणं, पुव्विं पिव वंदणं कुणइ ॥ ७८९ ॥
कृतसिद्धनमस्कारः पुनरपि प्रणिपातदण्डकादिकम् ।
द्वितीयस्तुतियुगलकेन पूर्वमिव वन्दनां करोति ॥ ७८९ ॥

अर्पानरु-क्तम्

पुणरुत्तं पि न दुट्ठं, दट्ठव्वमिणं जिणागमन्नूहिं ।
जिणगुणथुइरूवत्ता, कम्मक्खयकारणत्तेण ॥ ७९० ॥
पुनरुक्तमपि न दुष्टं द्रष्टव्यमिदं जिनागमज्ञैः ।
जिनगुणस्तुतिरूपत्वात् कर्मक्षयकारणत्वेन ॥ ७९० ॥

वन्दनफलम्

सइ चित्तसमाहाणे, अहियं पि जिणिंदवंदणं सेयं ।
कम्मक्खयहेउत्ता, पंचनमोक्कारगुणणं व ॥ ७९१ ॥
सदा चित्तसमाधानेऽधिकमपि जिनेन्द्रवन्दनं श्रेयः ।
कर्मक्षयहेतुत्वात् पञ्चनमस्कारगुणनमिव ॥ ७९१ ॥

भणियं च पव्वदिवसे, पत्तेयं चेइयाइं सव्वाइं ।
समणेहिं सावएहिं य, सत्तीए वंदणिज्जाइं ॥७९२॥
भणितं च पर्वदिवसे प्रत्येकं चैत्यानि सर्वाणि ।
श्रमणैः श्रावकैश्च शक्त्या वन्दनीयानि ॥ ७९२ ॥

जह विसविघायणत्थं, पुणो पुणो मंतमंतणं सुहयं ।
तह मिच्छत्तविसहरं, विन्नेयं वंदणाइं वि ॥ ७९३ ॥
यथा विषविघातनार्थं पुनः पुनः मन्त्रमन्त्रणं शुभकम् ।
तथा मिथ्यात्वविषहरं विज्ञेयं वन्दनाद्यपि ॥ ७९३ ॥

भणियं च—

मिच्छादंसणमहणं, सम्मदंसणविसुद्धिहेउं च ।
चिइवंदणाइ विहिणा, पन्नत्तं वीयरागेहिं ॥ ७९४ ॥

भणितं च—

मिथ्यादर्शनमथनं सम्यग्दर्शनविशुद्धिहेतु च ।
चैत्यवन्दनादि विधिना प्रज्ञप्तं वीतरागैः ॥ ७९४ ॥

जइ वि बहुहा न तीरइ, दो वाराओ अवस्स कायव्वं ।
संविग्गमुणीहिं जओ, आइन्नं वन्नियं चेव ॥ ७९५ ॥
यद्यपि बहुधा न शक्यते द्वौ वारौ अवश्यकर्तव्यम् ।
संविग्नमुनिभिर्यत आचीर्णं वर्णितमेव ॥ ७९५ ॥

सुहभावबुद्धिहेउं, निच्चं जिणवंदणा सिवत्थीहिं ।
संपुन्ना कायव्वा, विसेसओ गेहवासीहिं ॥ ७९६ ॥
शुभभाववृद्धिहेतुं नित्यं जिनवन्दना शिवार्थिभिः ।
संपूर्णा कर्तव्या विशेषतो गेहवासिभिः ॥ ७९६ ॥

आह किमेसा तुम्भे, विसेसओ सावयाणमुवइट्ठा ? । इच्छा
किं साहूण न नियमो ?, भणइ गुरू सुणसु परमत्थं ॥ प्रविशेष
आह किमेषा युष्माभिर्विशेषतः श्रावकाणामुपदिष्टा ? ।
किं साधूनां न नियमः ? भणति गुरुः शृणु परमार्थम् ७९७

समणाण सावयाण य, उस्सग्गो एस चेव दट्ठव्वो ।
गिहिणा विसेसभणणे, चिंतिमं कारणं गुरुणो ७९८
श्रमणानां श्रावकाणां चोत्सर्ग एष एव द्रष्टव्यः ।
गृहिणा विशेषभणने ब्रुवन्तीदं कारणं गुरवः ॥ ७९८ ॥

चरणट्ठियाण किरिया, सव्वा वि जिणिंदवंदणा चेव ।
आणाणुपालणं चिय, जम्हा तं बिंति तत्तविऊ ७९९
चरणस्थितानां क्रिया सर्वापि जिनेन्द्रवन्दना एव ।
आज्ञानुपालनमेव यस्मात् तद् ब्रुवते तत्त्वविदः ॥७९९॥

चरणकरणाविरोहा, साहू वंदंति हीणमहियं वा ।
किरियंतरे वि तेसिं, परिणामो तग्गओ चेव ८००
चरणकरणाऽविरोधात् साधवो वन्दते हीनमधिकं वा ।
क्रियान्तरेऽपि तेषां परिणामस्तद्गत एव ॥ ८०० ॥

गिहिणो पुण सो भावो, ताव च्चिय जाव वंदणं कुणइ ।
आरंभपरिग्गहवा-वडस्स न उ सेसकालम्मि ॥ ८०१ ॥
गृहिणः पुनः स भावस्तावदेव च यावद्वन्दनां करोति ।
आरम्भपरिग्रहव्यापृतस्य न तु शेषकाले ॥ ८०१ ॥

तम्हा संपुन्न चिय, जुत्ता जिणवंदणा गिहत्थाणं ।
सुहभाववुड्ढिओ जं, जायइ कम्मक्खओ विउलो ८०२

पौनरु-क्त्यम्

पुणरुत्तं पि न दुट्ठं, दट्ठव्वमिणं जिणागमन्नूहिं ।
जिणगुणथुइरूवत्ता, कम्मक्खयकारणत्तेण ॥ ७९० ॥
पुनरुक्तमपि न दुष्टं द्रष्टव्यमिदं जिनागमज्ञैः ।
जिनगुणस्तुतिरूपत्वात् कर्मक्षयकारणत्वेन ॥ ७९० ॥

वन्दनफलम्

सइ चित्तसमाहाणे, अहियं पि जिणिंदवंदणं सेयं ।
कम्मक्खयहेउत्ता, पंचनमोक्कारगुणणं व ॥ ७९१ ॥
सति चित्तसमाधानेऽधिकमपि जिनेन्द्रवन्दनं श्रेयः ।
कर्मक्षयहेतुत्वात् पञ्चनमस्कारगुणनमिव ॥ ७९१ ॥

भणियं च पक्खदिवसे, पत्तेयं चेइयाइं सव्वाइं ।
समणेहिं सावएहिं य, सत्तीए वंदणिज्जाइं ॥७९२॥
भणितं च पक्षदिवसे प्रत्येकं चैत्यानि सर्वाणि ।
श्रमणैः श्रावकैश्च शक्त्या वन्दनीयानि ॥ ७९२ ॥

जह विसविघायणत्थं, पुणो पुणो मंतमंतणं सुहयं ।
तह मिच्छत्तविसहरं, विन्नेयं वंदणाइं वि ॥ ७९३ ॥
यथा विषविघातनार्थं पुनः पुनः मन्त्रमन्त्रणं शुभकम् ।
तथा मिथ्यात्वविषहरं विज्ञेयं वन्दनानि ॥ ७९३ ॥

भणियं च—

मिच्छादंसणमहणं, सम्मदंसणविसुद्धिहेउं च ।
चिइवंदणाइ विहिणा, पन्नत्तं वीयरागेहिं ॥ ७९४ ॥

भणितं च—

मिथ्यादर्शनमथनं सम्यग्दर्शनविशुद्धिहेतु च ।
चैत्यवन्दनादि विधिना प्रज्ञप्तं वीतरागैः ॥ ७९४ ॥

जइ वि बहुहा न कीरइ, तो वारओ अवस्स कायव्वं ।
संविग्गमुणीहिं सया, आवस्सं वन्नियं जेण ॥ ७९५ ॥
यद्यपि बहुधा न क्रियते [illegible] ।
[illegible] ॥ ७९५ ॥

सुहभाववुड्ढिहेउं, निच्चं जिणवंदणा सिवत्थीहिं ।
संपुन्ना कायव्वा, विसेसओ गेहवासीहिं ॥ ७९६ ॥
शुभभाववृद्धिहेतुं नित्यं जिनवन्दना शिवार्थिभिः ।
संपूर्णा कर्तव्या विशेषतो गेहवासिभिः ॥ ७९६ ॥

आह किमेसा तुम्भे, विसेसओ सावयाणमुवइट्ठा ? । पृच्छा
किं साहूण न नियमो ?, भणइ गुरू सुणसु परमत्थं ॥ प्रतिवचः
आह किमेषा युष्माभिर्विशेषतः श्रावकाणामुपदिष्टा ? ।
किं साधूनां न नियमः ? भणति गुरुः शृणु परमार्थम् ७९७

समणाण सावयाण य, उस्सग्गो एस चेव दट्ठव्वो ।
गिहिणा विसेसभणणे, वितमिं कारणं गुरुणो ७९८
श्रमणानां श्रावकाणां चोत्सर्ग एष एव द्रष्टव्यः ।
गृहिणा विशेषभणने ब्रुवन्तीदं कारणं गुरवः ॥ ७९८ ॥

चरणट्ठियाण किरिया, सव्वा वि जिणिंदवंदणा चेव ।
आणाणुपालणं चिय, जम्हा तं विंति तत्तविऊ ७९९
चरणस्थितानां क्रिया सर्वापि जिनेन्द्रवन्दना एव ।
आज्ञानुपालनमेव यस्मात् तद् ब्रुवते तत्त्वविदः ॥७९९॥

चरणकरणाविरोहा, साहू वंदंति हीणमहियं वा ।
किरियंतरे वि तेसिं, परिणामो तग्गओ चेव ८००
चरणकरणाऽविरोधात् साधवो वन्दते हीनमधिकं वा ।
क्रियान्तरेऽपि तेषां परिणामस्तद्गत एव ॥ ८०० ॥

गिहिणो पुण सो भावो, ताव च्चिय जाव वंदणं कुणइ ।
आरंभपरिग्गहवावडस्स न उ सेसकालम्मि ॥ ८०१ ॥
गृहिणः पुनः स भावस्तावदिति च यावद्वन्दनां करोति ।
आरम्भपरिग्रहव्यापृतस्य न तु शेषकाले ॥ ८०१ ॥

तम्हा संपुन्न चिय, जुत्ता जिणवंदणा गिहत्थाणं ।
सुहभाववुड्ढिओ जं, जायइ कम्मक्खओ विउलो ८०२

तस्मात् संपूर्णा एव शुभा जिनवन्दना गृहस्थानाम् ।
शुभभावाद्वेर्यद् जायते कर्मक्षयो विपुलः ॥ ८०२ ॥

संपुन्नपक्खवाई, वित्तिनिरोहाइकारणा कह वि ।
डहरतरं पि कुणंतो, संपुन्नाए फलं होइ(लहइ)॥८०३॥
संपूर्णापक्षपाती वृत्तिनिरोधादिकारणात् कथमपि ।
लघुतरामपि कुर्वन् संपूर्णायाः फलं भवति (लभते) ॥ ८०३ ॥

जो पुण पमायसीलो, कुग्गहगरलेण वावि हयसन्नो ।
संपुन्नाकरणमणो-रहं पि हियए न धारेइ ॥ ८०४ ॥
यः पुनः प्रमादशीलः कुग्रहगरलेन वाऽपि हतसंज्ञः ।
संपूर्णाकरणमनोरथमपि हृदये न धारयति ॥ ८०४ ॥

सो मोहतिमिरछाइय-दिट्ठी बहुदुक्खसावयाइन्ने ।
संमग्गमपावंतो, परिभमइ चिरं भवारन्ने॥ ८०५ ॥
स मोहतिमिराच्छादितदृष्टिर्बहुदुःखश्वापदाकीर्णे ।
सन्मार्गमप्राप्नुवन् परिभ्रमति चिरं भवारण्ये ॥ ८०५ ॥

वाधावि-
न्तनम्

तो तिक्कालं गिहिणो, पंचहि सक्कत्थएहिँ सा जुत्ता ।
जइ ताव वित्तिबाहा, असमाहिकरी न संभवइ ८०६
ततस्त्रिकालं गृहिणः पञ्चभिः शक्रस्तवैः सा युक्ता ।
यदि तावद् वृत्तिबाधा असमाधिकरी न संभवति ८०६

तब्भावे उ अवस्सं, नवभेयाए इमीएँ अन्नयरी ।
पडिसुद्धा कायव्वा, दंसणसुद्धिं महंतेण ॥ ८०७ ॥
तद्भावे तु अवश्यं नवभेदाया अस्या अन्यतरा ।
प्रतिशुद्धा कर्तव्या दर्शनशुद्धिं काङ्क्षता ॥ ८०७ ॥

नवभेया पुण एसा, भणिया पुरिसेहि तत्तवेईहिं ।
संपुन्नमचायंतो, मा कोइ चएज्ज सव्वं पि ॥ ८०८ ॥

---

१. "काङ्क्षेर् आहा-ऽहिलंघा-ऽहिलंख-वच्च-वम्फ-मह-सिह-विलुम्पाः" ॥ ८-४-
२ ॥ इति हैमवचनात् काङ्क्षेर्महः ।

नवभेदा पुनरेषा भणिता पूर्वैस्तत्त्ववेदिभिः ।
संपूर्णामशक्नुवन् मा कोऽपि त्यजेत् सर्वमपि ॥ ८०८ ॥

आह विसेसहस्स चिय, उयाहु अहिया वि संगया एसा ? । आधिक्यं
पडिभणइ गुरू सुंदर !, अइमरियं नत्थि धम्मम्मि ॥ ८०९ क्रियायाः

आह विशेषाल्पस्यैव उताहो अधिकाऽपि संगता एषा ।
प्रतिभणति गुरुः सुन्दर ! अतिभृतं नास्ति धर्मे ॥ ८०९

एसो अहिगतराऽवि हु, कीरंती गरुयभत्तिराएण ।
कल्लाणयपव्वाइसु, गुणावहा चेव भव्वाणं ॥ ८१० ॥
इतोऽधिकतराऽपि खलु क्रियमाणा गुरुकभक्तिरागेण ।
कल्याणकपर्वादिषु गुणावहा एव भव्यानाम् ॥ ८१० ॥

वड्ढइ धम्मज्झाणं, फुरंति हियए गुणा जिणिंदाणं ।
उच्छलइ तेसु भत्ती, कम्मिंधणहुयवहसमाणा ॥८११
वर्धते धर्मध्यानं स्फुरन्ति हृदये गुणा जिनेन्द्राणाम् ।
उच्छलति तेषु भक्तिः कर्मेन्धनहुतवहसमाना ॥ ८११ ॥

अन्नेसिं भव्वाणं, उवइट्ठो होइ उत्तमो मग्गो ।
इय विविहा हुंति गुणा, पुणो पुणो वंदणाकरणे ॥८१२
अन्येषां भव्यानामुपदिष्टो भवति उत्तमो मार्गः ।
इति विविधा भवन्ति गुणाः पुनः पुनर्वन्दनाकरणे ॥८१२॥

अन्नं च—

भावुल्लासेण विणा, अहिगपवित्ती न होइ धम्मम्मि ।
सो खलु सुप्पणिहाणं, भन्नइ विन्नायसमएहिं ॥ ८१३ ॥

अन्यच्च—

भावोल्लासेन विना अधिकप्रवृत्तिर्न भवति धर्मे ।
स खलु सुप्रणिधानं भण्यते विज्ञातसमयैः ॥ ८१३ ॥

दुर्गतनारी.

सुव्वइ दुग्गयनारी, जयगुरुणो सिंदुवारकुसुमेहिं ।
पूयापणिहाणेणं, उववन्ना(वण्णा) तियसलोयम्मि ८१४
श्रूयते दुर्गतनारी जगद्गुरोः सिन्दुवारकुसुमैः ।
पूजाप्रणिधानेन उपपन्ना(पन्ना) त्रिदशलोके ॥ ८१४ ॥

वंदणपणिहाणाओ, सुविसुद्धाओ पवड्ढमाणाओ ।

दर्दुरः

सुव्वइ जिणिंदसमए, देवत्तं दद्दुरो पत्तो ॥ ८१५ ॥
वन्दनप्रणिधानात् सुविशुद्धात् प्रवर्धमानात् ।
श्रूयते जिनेन्द्रसमये देवत्वं दर्दुरः प्राप्तः ॥ ८१५ ॥

एत्तो च्चिय सुहमइणो, बहुसो वंदंति पव्वदियहेसु ।
तित्थाणि मणे धरिउं, अट्ठावय-रेवयाईणि ॥८१६॥
इत एव शुभमतयो बहुशो वन्दन्ते पर्वदिवसेषु ।
तीर्थानि मनसि धृत्वा अष्टापद-रैवतादीनि ॥ ८१६ ॥

सुत्तम्मि वि भणियमिणं, अट्ठमि-चाउद्दसीसु सङ्घेण ।
सव्वाइं चेइयाइं, विसेसओ वंदियव्वाइं ॥ ८१७ ॥
सूत्रेऽपि भणितमिदमष्टमी-चतुर्दशीषु सङ्घेन ।
सर्वाणि चैत्यानि विशेषतो वन्दितव्यानि ॥ ८१७ ॥

[illegible]

तह सावगो वि एवं, वन्निज्जइ पुव्वपुरिससत्थेसु ।
पूयाविसेसकारी, पव्वेसु इमं जओ सुत्तं ॥ ८१८ ॥
तथा श्रावकोऽपि एवं वर्ण्यते पूर्वपुरुषशास्त्रेषु ।
पूजाविशेषकारी पर्वसु इदं यतः सूत्रम् ॥ ८१८ ॥

संवच्छर-चाउम्मासिएसु अट्ठाहियासु वि तिहीसु ।
सव्वायरेण लग्गइ, जिणवरपूआ-तवगुणेसु ॥८१९॥

---

१. एषा चतुर्थे पञ्चाशके ४९ तमा, तत्र चूर्णौ कथाऽपि दर्शिता—श्रीपञ्चाशके (पृ० ८९)

२. एषा नवमे पञ्चाशके ४२ गाथायाः चूर्णौ "अभिधीयते चाऽऽगमे" इत्युल्लिख्य दर्शिता श्रीटीकाकृता—श्रीपञ्चाशके (पृ० १६०).

संवत्सर-चातुर्मासिकेषु अष्टाह्निकास्वपि तिथिषु ।
सर्वादरेण लगति जिनवरपूजातपोगुणेषु ॥ ८१९ ॥

इय पूय चिय एगा, भणिया न य वंदण त्ति मा बुज्झ । नैवैव पूजा
नहि संपुन्ना पूया, वंदणविगला जओ होइ ॥८२०॥

एषा पूजा एवैका भणिता न च वन्दनेति मा बुध्यस्व ।
नहि संपूर्णा पूजा वन्दनविकला यतो भवति ॥ ८२० ॥

निच्चं चिय किच्चमिणं, न य सव्वो तरइ निच्चसो काउं ।
इय सव्वपरिच्चाया, उवइट्ठा पव्वदिवहेसु ॥ ८२१ ॥

नित्यमेव कृत्यमिदं न च सर्वः शक्नोति नित्यशः कर्तुम् ।
इति सर्वपरित्यागाद् उपदिष्टा पर्वदिवसेषु ॥ ८२१ ॥

सुत्ते एगविह चिय, भणिया तो भेयसाहणमजुत्तं । सूत्रे एकविध-
इय थूलमई कोई, जंपइ सुत्तं इमं सरिउं ॥ ८२२ ॥ त्वम्.

सूत्रे एकविधा एव भणिता ततो भेदकथनमयुक्तम् ।
इति स्थूलमतिः कश्चित् कथयति सूत्रमिदं स्मृत्वा ॥८२२॥

तिन्नि वा कड्डई जाव, थुईओ तिसिलोइया ।
ताव तत्थ अणुन्नायं, कारणेण परेण वि ॥ ८२३ ॥ सूत्रम्.

तिस्रो वा कर्षति यावत् स्तुतीस्त्रिश्लोकिकाः ।
यावत् तत्र अनुज्ञातं कारणेन परेणापि ॥ ८२३ ॥

[भ]णइ गुरू तं सुत्तं, चिइवंदणविहिपरूवगं न भवे । गुरु
[नि]क्कारणजिणमंदिरपरिभोगनिवारगत्तेण ॥ ८२४ ॥

[भ]णति गुरुस्तत् सूत्रं चैत्यवन्दनविधिप्ररूपकं न भवेत् ।
[नि]ष्कारणजिनमन्दिरपरिभोगनिवारकत्वेन ॥ ८२४ ॥

[गा]था च " यतो व्यवहारभाष्यवचनमेवं स्थितम् " इत्युपक्रम्य टीकाकृता
[पञ्च]ाशके ४४ गाथावृत्तौ दर्शिता–(पृ० ११) तथा तृतीये पञ्चाशके एवं
[...] कल्पभाष्यगाथाम् " इति द्वितीयगाथावृत्तौ निर्देश निर्दिष्टा—
[...]) तथा तृतीये पञ्चाशके पुनरपि " इत्यादि व्यवहारभाष्यवचन-
[...] इति ५० गाथावृत्तौ संक्षिप्य इयमेव गाथा स्मारिता–(पृ० ७१).

जं वा-सद्दो पयडो, पक्खंतरसूयगो तहिं अत्थि।
संपुन्नं वा वंदइ, कड्ढइ वा तिन्नि उ थुईओ ॥८२५॥
यद् 'वा'शब्दः प्रकटः पक्षान्तरसूचकस्तत्राऽस्ति।
संपूर्णां वा वन्दते, कर्षति वा तिस्रस्तु स्तुतीः ॥८२५॥

एसो वि हु भावत्थो, संभाविज्जइ इमस्स सुत्तस्स।
ता अन्नत्थं सुत्तं, अन्नत्थ न जोइउं जुत्तं ॥ ८२६ ॥
एषोऽपि खलु भावार्थः संभाव्यतेऽस्य सूत्रस्य।
ततोऽन्यार्थं सूत्रमन्यत्र न योजयितुं युक्तम् ॥ ८२६ ॥

जइ एत्तियमेत्तं चिय, जिणवंदणमणुमयं सुए हुत्तं।
थुइ-थोत्ताइपवित्ती, निरत्थिया होज्ज सव्वाऽवि ८२७
यदि एतावन्मात्रमेव जिनवन्दनमनुमतं श्रुते भवत्।
स्तुति-स्तोत्रादिप्रवृत्तिर्निरर्थिका भवेत् सर्वाऽपि ॥ ८२७ ॥

संविग्गा विहिरसिया, गीयत्थतमा य सूरिणो पुरिसा।
कह ते सुत्तविरुद्धं, सामायारिं परूवेंति? ॥ ८२८ ॥
संविग्ना विधिरसिका गीतार्थतमाश्च सूरयः पुरुषाः।
कथं ते सूत्रविरुद्धां सामाचारीं प्ररूपयन्ति ॥ ८२८ ॥

अहवा—

चैत्यवन्दनद्वैविध्यम्.

चीवंदणा उ दुविहा, निच्चा इयरा उ होइ नायव्वा।
तव्विसयमिमं सुत्तं, मुणंति गीया उ परमत्थं ॥८२९॥

अथवा—

चैत्यवन्दना तु द्विविधा नित्या इतरा तु भवति ज्ञातव्या।
तद्विषयमिदं सूत्रं जानन्ति गीतास्तु परमार्थम् ॥ ८२९ ॥

सम्ममवियारिऊणं, सओ य परओ य समयसुत्ताई।
जो पवयणं विगोवइ, सो नेओ दीहसंसारी ॥८३०॥
सम्यगविचार्य स्वतश्च परतश्च समयसूत्राणि।
यः प्रवचनं विगोपयति स ज्ञेयो दीर्घसंसारी ॥८३०॥

दूसमदोसा जीवो, जं वा तं वा मिसंतरं पप्प। दुष्षमकालदोषः
चयइ चडुं करणिज्जं, येवं पडिवज्जइ सुहेण ॥ ८३१ ॥
दुष्षमदोषाद् जीवो यद् वा तद् वा मिषान्तरं प्राप्य।
त्यजति बहु करणीयं स्तोकं प्रतिपद्यते सुखेन ॥ ८३१ ॥

एक्कं न कुणइ मूढो, सुयमुद्दिसिऊण नियकुबोहम्मि।
जणमज्झे वि पवत्तइ, एयं बीयं महापावं ॥ ८३२ ॥
एकं न करोति मूढः श्रुतमुद्दिश्य निजकुबोधे।
जनमध्यमपि प्रवर्तयति एवं द्वितीयं महापापम् ॥८३२॥

उप्पन्नसंसया जे, सम्मं पुच्छंति नेव गीयत्थे। गीतार्थाः
मुस्संति सुद्धमग्गा, ते पल्लवगाहिपंडिया ॥ ८३३ ॥
उत्पन्नसंशया ये सम्यक् पृच्छन्ति नैव गीतार्थान्।
भ्रश्यन्ति शुद्धमार्गात् ते पल्लवग्राहिपाण्डित्याः ॥ ८३३ ॥

अलमेत्थ वित्थरेणं, वंदिय समिहियचेइयाणेवं।
अवसेसचेइयाणं, वंदणपणिहाणकरणत्थं ॥ ८३४ ॥
अलमत्र विस्तरेण वन्दित्वा समिहितचैत्यान्येवम्।
अवशेषचैत्यानां वन्दनप्रणिधानकरणार्थम् ॥ ८३४ ॥

पुव्वविहाणेण पुणो, भणितु सक्कत्थयं तओ कुणइ। जिनचैत्यप्रणिधानम्
जिणचेइयपणिहाणं, संविग्गो मुत्तसुत्तीए ॥ ८३५ ॥
पूर्वविधानेन पुनर्भणित्वा शक्रस्तवं ततः करोति।
जिनचैत्यप्रणिधानं संविग्नो मुक्ताशुक्त्या ॥ ८३५ ॥

मूलम्—
जावंति चेइयाइं, उड्ढे य अहे य तिरियलोए य।
सव्वाइँ ताइँ वंदे, इह संतो तत्थ संताइं ॥ ८३६ ॥
यावन्ति चैत्यानि ऊर्ध्वं चाधश्च तिर्यग्लोके च।
सर्वाणि तानि वन्दे इह सन् तत्र सन्ति ॥ ८३६ ॥

सक्कत्थएण इमिणा, एयाइं चेइयाइँ वंदामि।
सक्कयपयस्स य भणणे, एयं खु पओयणं भणियं ॥८३७॥

अशक्तत्वेनाऽनेन एतानि चैत्यानि वन्दे ।
अशक्तस्य च भवने एतस्मात् प्रयोजनं भणितम् ॥८

साधुगणप्रणिधानम्.

तत्तो य मासमारं, भणिऊणं खोमवंदणं विहिणा
साहुगणं पणिहाणं, करेइ एयाएँ गाहाए ॥ ८३८
ततश्च मासमारं भणित्वा स्तोमवन्दनं विधिना ।
साधुगणं प्रणिधानं करोति एतया गाथया ॥ ८३८

मूलम्—

जावंत केइ साहू, भरहे-रवय(ए)महाविदेहे य
सव्वेसि तेसि पणओ, तिविहेण तिदंडविरयाणं ८
यावन्तः केऽपि साधवो भरतै-रवते महाविदेहे च ।
सर्वेषां तेषां प्रणतः त्रिविधेन त्रिदण्डविरतानाम् ॥८३९
तत्तो अतित्तचित्तो, जिणिंदगुणवन्नणेण भुओ वि
सुकइनिबद्धं सुद्धं, थयं च थोत्तं च वज्जरइ ॥ ८४०
ततोऽतृप्तचित्तो जिनेन्द्रगुणवर्णनेन भूयोऽपि ।
सुकविनिबद्धं शुद्धं स्तवं च स्तोत्रं च कथयति ॥ ८४०

स्तवः, स्तोत्रम्.

सक्कयभासाबद्धो, गंभीरत्थो थओ त्ति विक्खाओ
पाययभासाबद्धं, थोत्तं विविहेहिँ छंदेहिं ॥ ८४१
संस्कृतभाषाबद्धो गम्भीरार्थः स्तव इति विख्यातः ।
प्राकृतभाषाबद्धं स्तोत्रं विविधैश्छन्दोभिः ॥ ८४१ ॥
गंभीरमहुरघोसं, तह तह थोत्ताइयं भणेज्जाह ।
जह जायइ संवेगं, सुणमाणाणं परेसिं पि ॥ ८४२
गम्भीरमधुरघोषं तथा तथा स्तोत्रादिकं भणेत ।
यथा जायते संवेगः शृण्वतां परेषामपि ॥ ८४२ ॥
विविहमहाकइरइओ, वन्निज्जंतो विचित्तउत्तीहिं ।
कस्स न हरेइ हिययं, तित्थंकरगुणगणो गुरुओ ? ॥८४३

---

१. "कथेर् वज्जर-पज्जर-" इत्यादि ॥ ८-४-२ ॥ हैमप्राकृतव्याकरणसूत्र
'वज्जरइ'—कथयति ।

वारिज्जइ जइ वि नियाणबंधणं वीअराय! तुह समए।
तहवि मम हुज्ज सेवा, भवे भवे तुम्ह चलणाणं ८४९
वार्यते यद्यपि निदानबन्धनं वीतराग! तव समये।
तथापि मम भवेत्सेवा भवे भवे युष्माकं चरणानाम् ॥ ८४९॥

एएसिं एगयरं, पणिहाणं नियमओ य कायव्वं।
पणिहाणंता जम्हा, संपुन्ना वंदणा भणिया ॥८५०॥
एतेषामेकतरत् प्रणिधानं नियमतश्च कर्तव्यम्।
प्रणिधानान्ता यस्मात् संपूर्णा वन्दना भणिता ॥ ८५० ॥

उल्लासविसेसाओ, एत्तो अहियं पि चित्तउत्तीहिं।
पयडियभावाइसयं, कीरंतं गुणकरं चेव ॥ ८५१ ॥
उल्लासविशेषाद् इतोऽधिकमपि चित्रोक्तिभिः।
प्रकटितभावातिशयं क्रियमाणं गुणकरमेव ॥ ८५१ ॥

अहिए भावुल्लासे, अहियाहियकरणपरिणई होइ।
तह भाववंदणाए, लक्खणमेयं जओ भणियं ॥८५२॥
अधिके भावोल्लासे अधिकाधिककरणपरिणतिर्भवति।
तथा भाववन्दनाया लक्षणमेतद् यतो भणितम् ॥८५२॥

वेलाए विहाणेण य, तग्गयचित्ताइणा य विसेसो।
तव्वुड्ढिभावभावेहिं, तह य दव्वे-यरविसेसो ॥ ८५३ ॥
वेलायां विधानेन च तद्गतचित्तादिना च विशेषः।
तद्वृद्धिभावभावैस्तथा च द्रव्ये-तरविशेषः ॥ ८५३ ॥

कि न निदानम्?

इह कस्सइ होज्ज मई, नियाणकरणं इमं तु पयडं।
जं पत्थणपणिहाणं, कीरइ परिथूलबुद्धीहिं ॥८५४॥
इह कस्यचिद् भवेद् मतिर्निदानकरणमिदं तु प्रत्यक्षम्।
यत् प्रार्थनाप्रणिधानं क्रियते परिस्थूलबुद्धिभिः ॥ ८५४ ॥

दशाश्रुतस्कन्धादयः

सुव्वइ य दसाईसुं, तित्थयरम्मि वि नियाणपडिसेहो।
तम्हा न जुत्तमेयं, पणिहाणं अह गुरू भणइ ॥८५५॥

१. इयं तृतीये पञ्चाशके दशमी गाथा। पञ्चाशक (३० ९६)

शुद्धेन च दुर्गतिषु बोधिलाभेऽपि निदानदोषितः ।
तस्माद् स सूत्रोक्तेन प्रणिधानमथ मुक्तिमार्गे ॥ ८५५ ॥

जं संसारनिमित्तं, पणिहाणं तं खु भण्णइ नियाणं । निदानम्
तं तिविहं इहलोए, परलोए कामभोगेसु ॥ ८५६ ॥ निदानत्रैविध्यं

यत् संसारनिमित्तं प्रणिधानं तत् खलु भण्यते निदानम् ।
तत् त्रिविधम्-इहलोके परलोके कामभोगेषु ॥ ८५६ ॥

सोहग्ग-रज्ज-बल-रूवसंपया माणुसम्मि लोगम्मि । इहलोकनिदानं
जं पत्थिज्जइ धम्मा, इहलोयनियाणमेयं तु ॥८५७॥

सौभाग्य-राज्य-बल-रूपसम्पदा मानुषे लोके ।
यत् प्रार्थ्यते धर्माद् इहलोकनिदानमेतत् तु ॥ ८५७ ॥

वेमाणियाइरिद्धी, इंदत्ताईण पत्थणा जा उ । परलोकनिदानं
परलोयनियाणमिणं, परिहरियव्वं पयत्तेण ॥ ८५८ ॥

वैमानिकादिऋद्धिरिन्द्रत्वादीनां प्रार्थना या तु ।
परलोकनिदानमिदं परिहर्तव्यं प्रयत्नेन ॥ ८५८ ॥

जो पुण सुवत्तसुधम्मो, पच्छा मग्गइ भवे भवे भोत्तुं । भोगनिदानम्
सद्दाइकामभोगे, भोगनियाणं इमं भणियं ॥ ८५९ ॥

यः पुनः सुव्यक्तसुधर्मः पश्चाद् मार्गयति भवे भवे भोक्तुम् ।
शब्दादिकामभोगान् भोगनिदानमिदं भणितम् ॥ ८५९॥

तह जं कोवाइनया, वह-बंधण-मारणाइपणिहाणं । द्वैपायनः
दीवायणपमुहाणं, तं पि नियाणं महापावं ॥८६०॥

तथा यत् कोपादिनयाद् वध-बन्धन-मारणादिप्रणिधानम् ।
द्वैपायनप्रमुखाणां तदपि निदानं महापापम् ॥ ८६० ॥

एएसि नियाणाणं, लक्खणमेगं पि नत्थि पणिहाणे । निदानलक्षणाभावः
ता कह भणसि नियाणं ?, तहा हि भावेहि तस्सत्थं ॥८६१॥

एतेषां निदानानां लक्षणमेकमपि नास्ति प्रणिधाने ।
ततः कथं भणसि निदानं तथाऽधिभावय तस्यार्थम्
(तथाहि भावय तच्छास्त्रम्)॥८६१॥

दुक्खक्खय-
कम्मक्खय-

सारीर-माणसाणं, दुक्खाण खओ वि होइ दुक्खखओ ।
नाणावरणाईणं, कम्माण खओ उ कम्मखओ ॥ ८६२ ॥

शारीर-मानसानां दुःखानां क्षय इति भवति दुःखक्षयः ।
ज्ञानावरणादीनां कर्मणां क्षयस्तु कर्मक्षयः ॥ ८६२ ॥

भण्णइ समाहिमरणं, रागद्दोसेहिं विप्पमुक्काणं ।
देहस्स परिच्चाओ, मरणकाले पहिट्ठाणं ॥ ८६३ ॥

भण्यते समाधिमरणं राग-द्वेषैर्विप्रमुक्तानाम् ।
देहस्य परित्यागो मरणकाले प्रहृष्टानाम् ॥ ८६३ ॥

सम्मत्तरयणाइ बोही, तीसे लाभो भवे भवे पत्ती ।
कम्मावगमहेउत्ता, निच्छओ नियमओ एसो ॥ ८६४ ॥

सम्यक्त्वरत्नादि बोधिः तस्या लाभो भवे भवे प्राप्तिः ।
कर्मापगमहेतुत्वात् निश्चयो नियमत एषः ॥ ८६४ ॥

संपज्जइ मह एयं, तुह नाह पणामकरणओ सुगमं ।
[illegible] पच्छिममेयंपि पणिहाणे ॥ ८६५ ॥

सम्पद्यते ममैतत् [illegible] प्रणामकरणतः सुगमम् ।
[illegible] प्रणिधाने ॥ ८६५ ॥

दुक्खक्खय [illegible] पणिहाणं, भवनिव्वाणाइ [illegible] ।
[illegible] ॥ ८६६ ॥

[illegible]
[illegible] ॥ ८६६ ॥

[illegible]
[illegible] ॥ ८६७ ॥

[illegible]
[illegible] ॥ ८६७ ॥

[illegible]
[illegible] ॥ ८६८ ॥

कर्मक्षयार्थमीदृग् यतो नियमेन भवति जिन मोक्षः ।
तत् सोऽपि न प्रार्थ्यते धर्मे आलम्बनं कस्मात् ॥८६८॥

आलंबणनिरवेक्खा किरिया नियमेण दवकिरिय त्ति ।
संमुच्छिमसमाणं, पायं तुच्छफला होइ ॥ ८६९ ॥

आलम्बननिरपेक्षा क्रिया नियमेन द्रव्यक्रियेति ।
संमूर्छिमसमाना प्रायः तुच्छफला भवति ॥ ८६९ ॥

अहवा—

सुत्तम्मि चेव भणियं, पत्थणमारोग्ग-बोहिलाभस्स ।
तम्हा कायव्वमिणं, पणिहाणं नो खलु नियाणं ॥८७०॥

अथवा—

सूत्रे एव भणितं प्रार्थनमारोग्य-बोधिलाभस्य ।
तस्मात् कर्तव्यमिदं प्रणिधानं नो खलु निदानम् ॥८७०॥

जो वि भणिओ दसाइसु, तित्थगरम्मि वि नियाण-पडिसेहो । दशार्थसंधानम्.
तित्थगररिद्धिअभिसंगभावओ सो वि जुत्तो त्ति ८७१

सोऽपि भणितो दशादिषु तीर्थकरेऽपि निदानप्रतिषेधः ।
तीर्थकरर्द्ध्यभिष्वङ्गभावतः सोऽपि युक्त इति ॥ ८७१ ॥

न य पत्थिया वि लब्भइ, साभिस्संगेहिँ तारिसा पयवी ।
निस्संगभावसज्झा, जम्हा सा मुत्तिहेउत्ता ॥ ८७२ ॥

न च प्रार्थिताऽपि लभ्यते साभिष्वङ्गैस्तादृशी पदवी ।
निस्सङ्गभावसाध्या यस्मात् सा मुक्तिहेतुत्वात् ॥ ८७२ ॥

भणियं च—

एवं च दसाईसुं तित्थयरम्मि वि नियाणपडिसेहो । पञ्चाशकम्
जुत्तो भवपडिबद्धं, साहिस्संगं तयं जेण ॥ ८७३ ॥

---

१. एषा चतुर्थे पञ्चाशके १७ तमा गाथा—पञ्चाशके (पृ० ८१)

भणितं च—

एवं च दशादिषु तीर्थकरेऽपि निदानप्रतिषेधः ।
युक्तो भवप्रतिबद्धं साभिष्वङ्गं तकद् येन ॥ ८७३ ॥

कयमेत्थ पसंगेणं, एवं पणिहाणसंगया एसा ।
संपुन्ना उक्कोसा, निद्दिट्ठा वंदणा लद्धा ॥ ८७४ ॥
कृतमत्र प्रसङ्गेन एवं प्रणिधानसङ्गतैषा ।
संपूर्णा उत्कृष्टा निर्दिष्टा वन्दना लब्धा ॥ ८७४ ॥

वन्दनाया अष्टविधता

उस्सग्गेणं स चिय, कायव्वा सुद्धमग्गगामीहिं ।
सेसा उ देसकालादवेक्खणा होइ अट्ठविहा ॥८७५॥
उत्सर्गेण सैव कर्तव्या शुद्धमार्गगामिभिः ।
शेषा तु देशकालाद्यपेक्षणाद् भवति अष्टविधा ॥ ८७५ ॥

वित्तिकिरियाऽविरोहो, अववायनिबंधणं गिहत्थाणं ।
किरियंतरकालाइक्कमाइभावो सुसाहूणं ॥ ८७६ ॥
वृत्तिक्रियाऽविरोधोऽपवादनिबन्धनं गृहस्थानाम् ।
क्रियान्तरकालातिक्रमादिभावः सुसाधूनाम् ॥ ८७६ ॥

जओ—

दवाइएहि जुत्तस्सुस्सग्गो तदुचियं अणुट्ठाणं ।
रहियस्स तमववाओ, जहोचियं जुत्तमुभयं पि ॥८७७॥

यतः—

द्रव्यादिकैर्युक्तस्योत्सर्गस्तदुचितमनुष्ठानम् ।
रहितस्य तदपवादो यथोचितं युक्तमुभयमपि ॥ ८७७ ॥

चेइयपरिवाडीए, कालं तह चेइयाइं आगम्म ।
सव्वा वि जहाजोगं, कायव्वा सुद्धजोगेहिं ॥ ८७८ ॥
चैत्यपरिपाट्या कालं तथा चैत्यानि आगम्य ।
सर्वाऽपि यथायोगं कर्तव्या शुद्धयोगैः ॥ ८७८ ॥

मज्झत्थसुंदरं जं, थेवं च बहुं च धम्मणुट्ठाणं ।
होइ सुविसुद्धफलयं, तव्विवरीयं न उ बहुं पि ॥८७९॥

तत्कालमुचितं यत् स्तोत्रं वा बहु वा धर्मानुष्ठानम् ।
भवति गुणिजनस्य तद् दर्शितं न तु बहु अपि ॥ ८७९ ॥

किंच—

इह टंक-कूड-रूवगनायं विन्नायसमयसब्भावा ।
दंसेंति पुव्वसूरिणो, तं पुण एवं मुणेयव्वं ॥ ८८० ॥

वन्दनायां रूपकज्ञातम्

किंच—

इह टङ्क-कूट-रूपकज्ञातं विज्ञातसमयसद्भावाः ।
दर्शयन्ति पूर्वसूरयः तत् पुनरेवं ज्ञातव्यम् ॥ ८८० ॥

दव्वेण य टंकेण य, जुत्तो छेओ हु रूवगो होइ ।
टंकविहूणो दव्वे वि न खलु एगंतछेउ त्ति ॥ ८८१ ॥

द्रव्येण च टङ्केन च युक्तश्छेकः खलु रूपको भवति ।
टङ्कविहीनो द्रव्येऽपि न खलु एकान्तछेक इति ॥ ८८१ ॥

अद्दव्वे टंकेण य, कूडो तेण उ विणा उ सुद्ध त्ति ।
बालाइविम्हयजणणमेत्तफला नियमओ होइ ॥ ८८२ ॥

अद्रव्ये टङ्केन च कूटस्तेन तु विना तु शुद्धेति ।
बालादिविस्मयजननमात्रफला नियमतो भवति ॥ ८८२ ॥

एत्थ पुण वंदणाए, रुप्पसमो होइ चित्तबहुमाणो ।
टंकसमा विहिया, संपुन्ना बाहिरा किरिया ॥ ८८३ ॥

अत्र पुनर्वन्दनायां रूप्यसमो भवति चित्तबहुमानः ।
टङ्कसमा विहिता संपूर्णा बाह्या क्रिया ॥ ८८३ ॥

दोण्हं पि समाओगो, सुवंदणा छेयरूवगसरिच्छा ।
बीयगरूवगतुल्ला, पमाइणो भत्तिजुत्तस्स ॥ ८८४ ॥

द्वयोरपि समायोगः सुवन्दना छेकरूपकसदृशा ।
द्वितीयकरूपकतुल्या प्रमादिनो भक्तियुक्तस्य ॥ ८८४ ॥

लाभाइनिमित्ताओ, अखंडकिरियं पि कुणओ तइया ।
उभयविहूणा नेया, अवंदणा चेव तत्तेणं ॥ ८८५ ॥

---

१. एतद् गाथात्रय (८८०—८८१—८८२) तृतीये पञ्चाशके (१४-१५-१६) [illegible]—पञ्चाशके (पृ० ६५)

लाभादिनिमित्ताद् अवन्दनक्रियामपि कुर्वतस्तृतीया ।
उभयविहीना ज्ञेया अवन्दना एव तत्त्वेन ॥ ८८५ ॥

एसो इह भावत्थो, कायव्वा देसकालमासज्ज ।
अप्पा वा बहुगा वा, विहिणा बहुमाणजुत्तेण ॥८८६॥

एष इह भावार्थः कर्तव्या देशकालमासाद्य ।
अल्पा वा बहुका वा विधिना बहुमानयुक्तेन ॥ ८८६ ॥

अनुष्ठानस्य चतुर्विधता.

अन्नं च जिणमयम्मी, चउव्विहं वन्नियं अणुट्ठाणं ।
पीइजुयं भत्तिजुयं, वयणपहाणं असंगं च ॥ ८८७ ॥

अन्यच्च जिनमते चतुर्विधं वर्णितमनुष्ठानम् ।
प्रीतियुतम्, भक्तियुतम्, वचनप्रधानम्, असङ्गं च ॥८८७

प्रीत्यनुष्ठानम्

जं कुणओ पीइरसो, वड्ढइ जीवस्स उज्जुभावस्स ।
बालाईण व रयणे, पीइअणुट्ठाणमेयं तु ॥ ८८८ ॥

यत् कुर्वतः प्रीतिरसो वर्धते जीवस्य ऋजुस्वभावस्य ।
बालादीनामिव रत्ने प्रीत्यनुष्ठानमेतत् तु ॥ ८८८ ॥

---

१. एतद्वचनं सस्कृतम्—

तत्प्रीति भक्ति वचना-ऽसङ्गोपपदं चतुर्विधं गीतम् ।
तत्त्वाभिज्ञैः परमपदसाधनं सर्वमेवैतद् ॥ २ ॥
यत्राऽऽदरोऽस्ति परमः प्रीतिश्च हितोदया भवति कर्तुः ।
शेषत्यागेन करोति यच्च तत्प्रीत्यनुष्ठानम् ॥ ३ ॥
गौरवविशेषयोगाद् बुद्धिमतो यद् विशुद्धतरयोगम् ।
क्रियये-तरतुल्यमपि ज्ञेयं तद् भक्त्यनुष्ठानम् ॥ ४ ॥
अत्यन्तवल्लभा खलु पत्नी तद्वद्धिता च जननीति ।
तुल्यमपि कृत्यमनयोर्ज्ञातं स्यात् प्रीति-भक्तिगतम् ॥ ५ ॥
वचनात्मिका प्रवृत्तिः सर्वत्रौचित्ययोगतो या तु ।
वचनानुष्ठानमिदं चारित्रवतो नियोगेन ॥ ६ ॥
यत्त्वभ्यासातिशयात् सात्मीभूतमिव चेष्टयते सद्भिः ।
तदसङ्गानुष्ठानं भवति त्वेतत् तदावेधात् ॥ ७ ॥
चक्रभ्रमणं दण्डात् तदभावे चैव यत् परं भवति ।
वचना-ऽसङ्गानुष्ठानयोस्तु तद् ज्ञापकं ज्ञेयम् ॥ ८ ॥

—षोडशकप्रकरणे दशमे षोडशके (पृ० ५१-५७)

बहुमाणविसेसाओ, मंदविवेगस्स भवजीवस्स ।
पुव्विल्लसमं करणं, भत्तिअणुट्ठाणमाहंसु ॥ ८८९ ॥ भक्त्यनुष्ठान

बहुमानविशेषाद् मन्दविवेकस्य भव्यजीवस्य ।
पौर्वात्यसमं करणं भक्त्यनुष्ठानमाहुः ॥ ८८९ ॥

तुल्लं पि पालणाई, जाया-जणणीण पीइ-भत्तिगयं ।
पीई-भत्तिसु(जु)याणं, भेओ नेओ तहेहं पि ॥८९०॥

तुल्यमपि पालनादि जाया-जनन्योः प्रीति-भक्तिगतम् ।
प्रीति-भक्तियुतयोः भेदो ज्ञेयस्तथेहाऽपि ॥ ८९० ॥

जो पुण जिणगुणचेईसुत्तविहाणेण वंदणं कुणइ ।
वयणाणुट्ठाणमिणं, चरित्तिणो होइ नियमेण ॥८९१॥ वचनानुष्ठानम्

यः पुनर्जिनगुणचैत्यपूक्त(चैत्यसूत्र)विधानेन वन्दना करोति ।
वचनानुष्ठानमिदं चारित्रिणो भवति नियमेन ॥ ८९१ ॥

जं पुण अब्भासरसा, सुयं विणा कुणइ फलनिरासंसो । असङ्गानुष्ठानम्
तमसंगाणुट्ठाणं, विन्नेयं निउणदंसीहिं ॥ ८९२ ॥

यत् पुनरभ्यासरसात् श्रुतं विना करोति फलनिराशंसः ।
तदसङ्गानुष्ठानं विज्ञेयं निपुणदर्शिभिः ॥ ८९२ ॥

कुंभारचक्कभमणं, पढमं दंडा तओ वि तयभावे ।
वयणा-ऽसंगाणुट्ठाणभेयकहणे इमं नायं ॥ ८९३ ॥

कुम्भकारचक्रभ्रमणं प्रथमं दण्डात् ततोऽपि तदभावे ।
वचना-ऽसङ्गानुष्ठानभेदकथने इदं ज्ञातम् ॥ ८९३ ॥

पढमं भावलवाओ, पायं बालाइयाण संभवइ ।
[illegible]त्तो वि उत्तरुत्तरसंपत्ती नियमओ होइ ॥ ८९४ ॥

प्रथमं भावलवात् प्रायः बालादिकानां सम्भवति ।
[illegible]तोऽपि उत्तरोत्तरसम्प्राप्तिर्नियमतो भवति ॥ ८९४ ॥

[illegible]हा चउविहं पि हु, नेयमिणं पढमरूवगगमाणं ।
[illegible]रा सुणीहिं सव्वं, परमपयनिबंधणं भणियं ॥८९५॥

तस्मात् चतुर्विधमपि खलु नेत्र(त्रेय)मिदं प्रथमरूपक-
समानम् ।
यस्माद् मुनिभिः सर्वं परमपदनिबन्धनं भणितम् ॥८९५॥
बीयगरूवसमं पि हु, सम्माणुट्ठाणकारणत्तेण ।
एगंतेण न दुट्ठं, पुव्वायरिया जओ बेंति ॥ ८९६ ॥
द्वितीयकरूपसममपि खलु सम्यगनुष्ठानकारणत्वेन ।
एकान्तेन न दुष्टं पूर्वाचार्या यतो ब्रुवते ॥ ८९६ ॥
असढस्स अपरिसुद्धा, किरिया सुद्धाएँ कारणं होइ ।
अ(ज)त्तो विमलं रयणं, सुहेण यज्झं मलं चयइ ॥८९७॥
अशठस्य अपरिशुद्धा क्रिया शुद्धायाः कारणं भवति ।
यतो विमलं रत्नं सुखेन बाह्य मलं त्यजति ॥ ८९७ ॥
तइयगरूवगतुल्ला, मायामोसाएँ दोससंसत्ता ।
कारिमरूवयववहारिणो व कुज्जा महाणत्थं ॥८९८॥
तृतीयकरूपकतुल्या मायामृषया दोषसंसक्ता ।
कृत्रिमरूपकव्यवहारिण इव कुर्याद् महानर्थम् ॥ ८९८ ॥
होइ य पाएणेसा, अन्नाणाओ असद्दहाणाओ ।
कम्मस्स गुरुत्ताओ, भवाभिनंदीण जीवाणं ॥८९९॥
भवति च प्रायेणैषा अज्ञानाद् अश्रद्धानात् ।
कर्मणो गुरुत्वाद् भवाभिनन्दिनां जीवानाम् ॥ ८९९ ॥
उभयविहूणा उ पुणो, नियमागहणविराहणारहिया ।
विसयब्भासगुणाओ,कयाइ होज्जा सुहनिमित्तं॥९००॥
उभयविहीना तु पुनर्नियमाग्रहणविराधनारहिता ।
विषयाभ्यासगुणात् कदाचिद् भवेत् शुभनिमित्तम् ॥९००॥
श्रावकपुत्रः जह सावगस्स पुत्तो, बहुसो जिणबिंबदंसणगुणेणं ।
अकयसुकओ वि मरिउं, मच्छभवे पाविओ सम्मं॥९०१॥
यथा श्रावकस्य पुत्रो बहुशो जिनबिम्बदर्शनगुणेन ।
अकृतसुकृतोऽपि मृत्वा मत्स्यभवे प्राप्तः सम्यक्त्वम् ॥९०१॥

तस्मात् चतुर्विधमपि खलु नेय(ज्ञेय)मिदं प्रथमरूपक-
समानम् ।
यस्माद् मुनिभिः सर्वं परमपदनिबन्धनं भणितम् ॥८९५॥

बीयगरूवसमं पि हु, सम्माणुट्ठाणकारणत्तेण ।
एगंतेण न दुट्ठं, पुव्वायरिया जओ बेंति ॥ ८९६ ॥
द्वितीयकरूपसममपि खलु सम्यगनुष्ठानकारणत्वेन ।
एकान्तेन न दुष्टं पूर्वाचार्या यतो ब्रुवते ॥ ८९६ ॥

असढस्स अपरिसुद्धा, किरिया सुद्धाएँ कारणं होइ ।
अ(ज)त्तो विमलं रयणं, सुहेण वज्झं मलं चयइ ॥८९७॥
अशठस्य अपरिशुद्धा क्रिया शुद्धायाः कारणं भवति ।
यतो विमलं रत्नं सुखेन बाह्यं मलं त्यजति ॥ ८९७ ॥

तइयगरूवगतुल्ला, मायामोसाएँ दोससंसत्ता ।
कारिमरूवयववहारिणो व कुज्जा महाणत्थं ॥८९८॥
तृतीयकरूपकतुल्या मायामृषया दोषसंसक्ता ।
कृत्रिमरूपकव्यवहारिण इव कुर्याद् महानर्थम् ॥ ८९८ ॥

होइ य पाएणेसा, अन्नाणाओ असद्दहाणाओ ।
कम्मस्स गुरुत्ताओ, भवाभिनंदीण जीवाणं ॥८९९॥
भवति च प्रायेणैषा अज्ञानाद् अश्रद्धानात् ।
कर्मणो गुरुत्वाद् भवाभिनन्दिनां जीवानाम् ॥ ८९९ ॥

उभयविहूणा उ पुणो, नियमागहणविराहणारहिया ।
विगयब्भासगुणाओ, कयाइ होज्जा सुहनिमित्तं ॥९००॥
उभयविहीना तु पुनर्नियमाग्रहणविराधनारहिता ।
विगताभ्यासगुणात् कदाचिद् भवेत् शुभनिमित्तम् ॥९००॥

अ. बहुण

जह भारहस्स पुत्तो, बहुणो जिणबिंबदंसणगुणेणं ।
अकयगुरुओ वि भणिई, मच्छभवे पाविओ सम्मं ॥९०१॥
यथा भारतस्य पुत्रो बहुणो जिनबिम्बदर्शनगुणेन ।
अकृतगुरुणोऽपि भणितो मत्स्यभवे प्राप्तः सम्यक्त्वम् ॥९०१॥

तस्मात् चतुर्विधमपि खलु नेत्र(ज्ञेय)मिदं प्रवचनरूपक-
समानम् ।
यस्माद् मुनिभिः सर्वं परमपदनियन्धनं भणितम् ॥८९५॥

बीयगरूवसमं पि हु, सम्माणुट्ठाणकारणत्तेण ।
एगंतेण न दुट्ठं, पुव्वायरिया जओ बेंति ॥ ८९६ ॥
द्वितीयकरूपकसममपि खलु सम्यगनुष्ठानकारणत्वेन ।
एकान्तेन न दुष्टं पूर्वाचार्या यतो ब्रुवते ॥ ८९६ ॥

असढस्स अपरिसुद्धा, किरिया सुद्धाएँ कारणं होइ ।
अ(ज)त्तो विमलं रयणं, सुहेण बज्झं मलं चयइ ॥८९७॥
अशठस्य अपरिशुद्धा क्रिया शुद्धायाः कारणं भवति ।
यतो विमलं रत्नं सुखेन बाह्यं मलं त्यजति ॥ ८९७ ॥

तइयगरूवगतुल्ला, मायामोसाएँ दोससंसत्ता ।
कारिमरूवयववहारिणो व कुज्जा महाणत्थं ॥८९८॥
तृतीयकरूपकतुल्या मायामृषया दोषसंसक्ता ।
कृत्रिमरूपकव्यवहारिण इव कुर्याद् महानर्थम् ॥ ८९८ ॥

होइ य पाएणेसा, अन्नाणाओ असद्दहाणाओ ।
कम्मस्स गुरुत्ताओ, भवाभिनंदीण जीवाणं ॥८९९॥
भवति च प्रायेणैषा अज्ञानाद् अश्रद्धानात् ।
कर्मणो गुरुत्वाद् भवाभिनन्दिनां जीवानाम् ॥ ८९९ ॥

उभयविहूणा उ पुणो, नियमाराहणविराहणारहिया ।
विसयब्भासगुणाओ,कयाइ होज्जा सुहनिमित्तं॥९००॥
उभयविहीना तु पुनर्नियमाराधनविराधनारहिता ।
विषयाभ्यासगुणात् कदाचिद् भवेत् शुभनिमित्तम् ॥९००॥

श्रावकपुत्रः जह सावगस्स पुत्तो, बहुसो जिणबिंबदंसणगुणेणं ।
अकयसुकओ वि मरिउं, मच्छभवे पाविओ सम्मं॥९०१॥
यथा श्रावकस्य पुत्रो बहुशो जिनबिम्बदर्शनगुणेन ।
अकृतसुकृतोऽपि मृत्वा मत्स्यभवे प्राप्तः सम्यक्त्वम् ॥९०१॥

तस्मात् चतुर्विधमपि मार्गं ज्ञेय(ज्ञात)मिति [illegible]-
समस्तम् ।
तस्मात् मुनिभिः सर्वं [illegible] भणितम् ॥८९५॥

बीयगरूवगसमं पि हु, सम्माणुट्ठाणकारणत्तेण ।
एगंतेण न दुट्ठं, पुव्वायरिया जओ बेंति ॥ ८९६ ॥

द्वितीयकरूपकसममपि खलु सम्यगनुष्ठानकारणत्वेन ।
एकान्तेन न दुष्टं पूर्वाचार्या यतो ब्रुवते ॥ ८९६ ॥

असढस्स अपरिसुद्धा, किरिया सुद्धाएँ कारणं होइ ।
अ(ज)त्तो विमलं रयणं, सुहेण वच्चं मलं चयइ ॥८९७॥

असठस्य अपरिशुद्धा क्रिया शुद्धायाः कारणं भवति ।
यतो विमलं रत्नं सुखेन याति मलं त्यजति ॥ ८९७ ॥

तइयगरूवगतुल्ला, मायामोसाएँ दोससंमत्ता ।
कारिमरूवयववहारिणी व्व कुज्जा महाणत्थं ॥८९८॥

तृतीयकरूपकतुल्या मायामृषया दोषसमस्ता ।
कृत्रिमरूपकव्यवहारिणि इव कुर्याद् महानर्थम् ॥ ८९८ ॥

होइ य पाएणेसा, अन्नाणाओ असद्दहाणाओ ।
कम्मस्स गुरुत्ताओ, भवाभिनंदीण जीवाणं ॥८९९॥

भवति च प्रायेणैषा अज्ञानाद् अश्रद्धानात् ।
कर्मणो गुरुत्वाद् भवाभिनन्दिनां जीवानाम् ॥ ८९९ ॥

उभयविहूणा उ पुणो, नियमाराहणविराहणारहिया ।
विसयब्भासगुणाओ, कयाइ होज्जा सुहनिमित्तं ॥९००॥

उभयविहीना तु पुनर्नियमाराधनविराधनारहिता ।
विषयाभ्यासगुणात् कदाचिद् भवेत् शुभनिमित्तम् ॥९००॥

श्रावकपुत्रः

जह सावगस्स पुत्तो, बहुसो जिणबिंबदंसणगुणेणं ।
अकयसुकओ वि मरिउं, मच्छभवे पाविओ सम्मं ॥९०१॥

यथा श्रावकस्य पुत्रो बहुशो जिनबिम्बदर्शनगुणेन ।
अकृतसुकृतोऽपि मृत्वा मत्स्यभवे प्राप्तः सम्यक्त्वम् ॥९०१॥

प्रावचनी धर्मकथी वादी नैमित्तिकस्तपस्वी च ।
विद्या सिद्धश्च कविरष्टावेव प्रभावका भणिताः ॥ १०८ ॥

दुप्पसहसूरि:

एएहिँ परिग्गहिओ, जिणवीरपवत्तिओ महाभागो ।
मिच्छत्तमभिभवंतो, दुप्पसहंतो जयइ संघो ॥ १०९ ॥
एतैः परिगृहीतो जिनवीरप्रवर्तितो महाभागः ।
मिथ्यात्वमभिभवन् दुष्प्रसहान्तो जयति सङ्घः ॥ १०९ ॥

वीर:

भुवणभवणपईवो, तियसिंद-नरिंदवंदणीओ ।
सिरिवद्धमाणवीरो, होउ सया मंगलं तुम्ह ॥ ११० ॥
भुवनभवनप्रदीपस्त्रिदशेन्द्र-नरेन्द्रवन्दनीयः ।
श्रीवर्धमानवीरो भवतु सदा मङ्गलं युष्माकम् ॥ ११० ॥

॥ इति श्रीशान्त्याचार्यविरचितं [illegible]
समाप्तम् ॥

॥ ग्रंथाग्रम् ॥ ११८० ॥

चैत्यवन्दनमहाभाष्यगाथावर्णानुक्रमणिका ।

प्रवचनी धर्मकथी वादी नैमित्तिकस्तपस्वी च ।
विद्या सिद्धश्च कविरष्टावेव प्रभावका भणिताः ॥ ९

दुप्पसहसूरिः.

एएहिँ परिग्गहिओ, जिणवीरपवत्तिओ महाभ
मिच्छत्तमभिभवंतो, दुप्पसहंतो जयइ संघो ॥९

एतैः परिगृहीतो जिनवीरप्रवर्तितो महाभागः ।
मिथ्यात्वमभिभवन् दुप्पसहान्तो जयति सङ्घः ॥ ९

वीरः

भुवणभवणप्पईवो, तियसेंद-नरिंदविंदकयसेवो ।
सिरिवद्धमाणवीरो, होउ सया मंगलं तुम्ह ॥ ९१

भुवनभवनप्रदीपस्त्रिदशेन्द्र-नरेन्द्रवृन्दकृतसेवः ।
श्रीवर्धमानवीरो भवतु सदा मङ्गलं युष्माकम् ॥ ९१

॥ इति श्रीशान्त्याचार्यविरचितं चैत्यवंदनमहाभाष्यं
संपूर्णम् ॥

॥ ग्रंथाग्रम् ॥ ११८० ॥

चैत्यवन्दनमहाभाष्यगाथावर्णानुक्रमणिका ।